

A E N H A N G S E L

Van verscheyde

B R I E V E N

Van Geleerde Heeren aen desen Autheur, als oock van hem aen haer geschreven, behoorende tot de voorgaende Boecken, ende voornamelick tot de Capittelen die van den STEEN ende 't GRAVEEL handelen; nevens eenige Aenmerckingen over de selve materie.

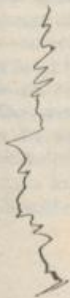
Als oock

Een Tractaet van P O C K E N ende M A S E L E N, door
D^r. Willem Swinnas, &c.

Mitsgaders

Een Toe-gift van 't Geschil des H A Y R S, door
D^r. Vopiscum Fortunatum Plempium, Arts, &c.

In desen laetsten druck nyt sijne andere soo Latijnsche als Nederduytsche Boecken by een vergadert, waer van eenige noyt voor desen in onse tale overgeset nochte gedruckt zijn geweest.

A E N H A N G S E L

V A N

B R I E V E N .

N^o. I.

JOHANNES WESTERBURGH,

Aen

JOH. VAN BEVERWYCK,

Raedt ende Genees-meester van Dordrecht, grootenissē.

Wyd-vermaerde Heere,

GHy vraecht my vele dingen van het lange leven der Voor-ouders, de welke in den aenbeginne des werelts den aerdbodem bewoont hebben: al hoe wel ick vermoeyt ben van de lesse die ick heden gedaen hebbe, soo sal ick nochtans niet roelaten, dat ghy my soudt beschuldigen, dat ick mijne belofte van gisteren soude vergeten hebben. Want *Westerburgh* en wenscht niet meerder, dan Mannen, die in allerley geleertheydt uytmunten, dienst ende vrientschap te bewijzen, waer in dat het oock soude mogen wesen. Dat de werelt in haer jonckheydt veel frischer is geweest als nu in haren ouderdom, is openbaer; maer de reden van die onge woonlicke lanckheydt des levens en is soo bekent niet: wy en seggen niet dat de jaren van dien tijdt korter als de onse, ende maer een maent lang souden geweest zijn, wech met dat belachelicke, ende de heylige Schrifture verongelijckende gevoelen. Men leest dat Abraham is gestorven in goeden ouderdom, oudt, ende des levens jar, namelick 175 jaren oudt zijnde, de welke, na het gevoelen van die menschen, maer 17½ jaren souden uytmaecken. Wie en soude niet lachen met foodanigen ouderdom? Andere dingen dienstigh om die sufferije te wederleggen, en sal ick hier niet bybrengen.

Wy stellen dan dat den wille Godts, gelijk als van alle dingen, alsoo oock van het lange leven der Voor-ouders de opperste oorfaeck is geweest, waer in hy buyten twijffel gesien heeft op de voortsettinge van het nieuw-geboren menschelicke geslacht, ende door de selve op de voortplantinge van sijne Kercke, ende de ver breydinge sijner heerlickheydt. *Prov. 16.* Daerom seght hy *Deuter. 30. 10.* *ick ben u leven, ende de lengte uwer dagen.* Daer was dan aen gelegen, op dat de heylige Vaders door die weldaet souden bekennen, dat sy niet door menschelicke kloeckhey, maer door Goddelicke belofte, ende krachten van boven uyr den Hemel ingestort, nakomelingen gekregen hadden: gelijk als aen

Abraham, als hy hondert jaer oudt was, de krachten zijn gegeven om te genereren, de welke hem in dien ouderdom souden ontbroocken hebben.

Hier by komen de natyurlicke oorfaecken, die oock haer gewichte hebben.

1. De goede gestaltenisse des lichaems: de welke, door geen siekten gekrenckt ofte bedorven, ende seer wel gewapent tegen alle schadelicke dingen, niet lich telick en is vervallen. Maer daer en is niet aen te twijfelen, dat de gematigheydt der lichamen in die kloecke frisheydt van de eerste Eeuwe, volkomender ende sterker is geweest, als zijnde gereelt van een betere nature.

2. De gematighe wijze van leven: want soberheydt is voor al seer dienstigh om de gefontheydt te bewaren: ende de Vaders waren seer neerstigh om de selve te onderhouden. Huyden ten dage vergaender meer door gulfigheydt, dan door het sweert; ende indien ick de doot mochte uytbeelden, ick en soude haer niet affchilderen met een pijl in hare rechter-handt, waer mede dat se de menschen te neder velt, maer met een drinck-kanne. Gy Genees-konstenaers ondersoeckt of natyurlicke ende slechte spijs ende dranck tot gefontheydt streckt; ofte in tegendeel, dat verscheydenheydt van spijs, ende op alderhande manieren van leckerheydt toegemaect, het leven verfwackt.

3. De goetheydt van voedsel: om dat voor de Sondvloed de kruyden, zaden ende vruchten, &c. seer gefondt waren om te eten, ende vermidts dat se versich geschapen waren, minder bedorven: maer terstondt daer na zijn die ongesonder geworden door de zoute Zee-watere, de welke den geheelen aerdbodem overloopende, den selven seer beschadicht hebben.

4. De kennisse van de nature, ende der Geneeskunst: want die lang-levende menschen hadden schoone gelegentheydt om te leeren soo wel die dingen, de welke de gefontheydt seer schadelick zijn, ende vermijdt moeten worden, als oock die dingen, de welke dienstigh zijn om de selve te bewaren, ende onderhouden moeten worden.

5. De gefontheydt des Luchts, ende der Sterren van dat gewest: want de Vaders hebben na het Oosten gewoont, een Landt dat onder een seer gesont climaer ofte lucht-strecke gelegen was.

6. Ick sal hier by-voegen, op dat de menschen lange levende, konsten ende wetenschappen souden kunnen vinden, die het menschelicke geslacht nut ende dien-

stigh souden wesen; de welcke niet dan door ondersoeck van langen tijdt gevonden worden: want wel te recht is van Aristoteles geseght, dat den tijdt een vinder ende voortbrenger is van konsten ende wetenschappen. Vorders gelijk als onse lichamen in grootte hebben afgenomen, ende van de lengte der Voor-ouders seer verschillen, wat is het wonder, indien se van de stercke ende kloecke gematigheydt der selver oock verre afwijken?

Indien yemandr dese reden soo veel niet en acht, dat hy op de selve veylighlick soude derven. steunen, ende krachtiger begeert, ofte ontken dat 'er eenige konnen gegeven worden, overmits de verborgentheydt van een groot wonder-werck, welckers reden alrijdt verborgen is: mijnent-halven, ick mach wel lijden dat hy die eerste ende boven-natuurlicke reden omhelse, als hy maer die aller-treffelickste konst, de welke van Godt gegeven ende aengenomen is tot welstandt van het menschelike leven, alle de tweede oorfaecken verachtende, geen ongelijck aen en doet. Dese dingen, seer vermaerde Heere, hebbe ick met 'er haest geschreven, om heden alleenlick daer mede uwe geheugenis te dienen, ende, soo het Godt belieft, ick sal maecten dat U E. binnen korten tijdt andere betere dingen van my sal sien. Dordrecht den 25. van Braeck-maent, 1635.

N°. II.P A E L - S T E E N
O N S E S L E V E N S.

De Edle, Konst- en De:gh-rijcke Ioffrouw,
Ioffr. **A N N A M A R I A**
V A N
S C H U R M A N,

Wenscht

J O H A N v a n B E V E R W I I C K
Lang, ende gelucksaligh leven.

Edle, ende Hoogh-geleerde Ioffrouw,

Dat den Apostel wel geseydt heeft, hoe de diepe wijsheydt Godts voor den Mensch niet te doorgronden is, konnen oock getuygen de palen van den rijdt onses levens, de welke veel Priesters van den Godt der Wijsheytt hebben gepooght te bepalen. Als in 't eerste aensien een hart gevoelen schein te wesen, ende on-dienstigh voor de Genees-meesters, dat van alle eeuwigheyt yder mensche den rijdt ende wijse van sterven soude vast gestelt wesen: soo hebbe ick, ontstecken zijnde door begeerte der Waerheytt, hare voertappen met alle kracht nagejaeght, ende derhalven het oordeel van al-

lerley soorten der geleerde Mannen opgedaen. Hier door is desen Paël-steen hoogh opgebouwt, voortaan niet meer te roeren, indien U Ed. (Hoogh-geleerde Joffrouw) hem weerdicht met een marmoren top uyt den bergh *Parnassus* te decken. My, die oock uyt U Ed. Brieven, met de welke U Ed. my door sonderlinge goedertierenheytt heeft gelieven te vereeren, hebbe konnen sien de diepte van U Ed. onvergelyckelick verstant, ende wonderbaerlicke geleertheytt, en is mede niet onbewust, wat U Ed. in Goddelicke saecken, die regenwoordigh U Ed. meeste werck zijn, uyt den tempel van dien Goddelicken geest souder konnen te voorschijn brengen. U Ed. heeft gesien, dat de Paël-steen onses Levens, van de meeste, onderscheyden werdt, ten aensien van Godt, ende van den Mensch, ende dat hy aen d'eene zijde onveranderlick, ende aen d'andere veranderlick soude wesen. Maer ick bidde U Ed. Weerde Joffrouw, hoe dat hy onderscheyden werdt, is 't niet den selfden Paël-steen, als hy ons leven afpaelt? Wat sal yemandr helpen den veranderlick, als hem den onveranderlick op 't lijf valt, ende 't leven verplettert? Soo vele my belangt, ick sie hier qualick een doorkomen; ende al is 't dat ick dese saecke lange ende dickwils overdacht, ende alle redenen rijpelic overwogen hebbe, soo en kan ick evenwel alle swarigheytt niet wech nemen. Maer voor U Ed. in welckers herstenen de Goddelicke ende Menschelicke wijsheydt haer woonplaets gekofen heeft, en sal niet swaer vallen, alle twijffelachtigheytt wech te nemen. Derhalven bidde ick, dat U Ed. gelieve niet met de omwegen van een ander, maer uyt het binnenste merck (gelijk den Griekischen *Euripides* spreekct) van U Ed. Ziele, hier over een rechtinnigh oordeel te strijcken, ende dese duysterheytt door de luyfter van U Ed. helderen geest te verlichten. Waer aen niet alleene my, maer oock alle den genen, dien de ware wijsheydt lief is, een aengenamen ende grooten dienst sal geschieden. Vaert wel aen Ziele, ende Lichaem, Weerde Joffrouw, en blijft van herten gegroet van de gene, die niet hooger in de werelt en acht, als deelachtigh te wesen van U Ed. hooge wijsheytt, ende goede genegentheytt. In Dordrecht, den 22. Januarij, 1639.

N°. III.

Den Achtbaren, Hoogh-geleerden Heere,
J O H A N v a n B E V E R W I I C K,
Schepen, ende eerste Medicijn der Stede Dordrecht,
Wenscht
A N N A M A R I A v a n S C H U R M A N
Lang, ende gelucksaligh leven.

Achtbare Heere,

Den laetsten van U Achtb. aen my geschreven, heeft my verscheydelick bejagent, ende ick hebbe seer getwijf-

getwijf-
blijden
ons m
ninge
ofte y
geleer
de me
van de
sten o
dat ha
ofte R
geen
derha
van m
de ro
Acht
overl
leerth
mijn
soude
voorn
ten da
leefde
verfor
van al
indien
geen
ofte i
van d
wel b
al of
sten d
ceslan
eenig
man g
soo e
op di
ick m
mijn
stellen
van d
van a
aen d
is van
ende
van o
dit g
licke
gelijc
digh
in de
alle k
Cicero
beter
leere

getwijfeld, of my meerder stoffe gegeven was van te verblijden, of om beschaemt te werden, door 't gene U A. ons mede verweerdicht heeft te noodigen tot de oeffeninge van dit vermaerde geschil. My en is niet liever, ofte yet dar ick hooger achte, als dar ick mede in dese geleterde ende geleerde baen door U Achtb. die daer van de meester is, magh ingeleydt werden, alwaer de strijdt van de Hemelsche waerheydt, de *Victorie* ende ten laetsten oock de *Triumph* soo heerlick voorgestelt werden, dat hare faem ende groote vrucht niet meer in een Landt, ofte Rijk kan begrepen werden. Ick en schep voorwaer geen groter vermaeck, als in foodanige dingen, ende derhalven en heeft het gevoelen, dat U Achtb. hadde van mijne studie, hier inne U Achtb. niet bedrogen. Dan de roode verwe en loopt my niet weynigh over, dat U Achtb. het zy door vriendelicke misflagh, het zy door overloop van beleeftheydt, my soo grooten lof van geleertheydt toeschrijft, voorgevende, als of oock door mijn gering verstandt dese doorluchtige vrage wat licht soude konnen scheppen; insonderheydt na de mael al de voornaemste verstanden van onse eeuwe alle hare krachten daer toe ingespannen hebben. Soo dat U Achtb. beten leefder doet, als na mijne macht, dat U Achtb. op my verfoeckt om een marmeren top op dat treffelic ende van alle kanten volmaeckt gebouw te stellen. Het welck indien ick van selfs aennam, soo soude ick ofte gantsch geen gevoelen behouden hebben van mijne kleynigheyt, ofte ick en soude voorwaer niet verstaen de swaerheydt, ofte ick en soude voorwaer niet verstaen de swaerheydt van de saeck, die ondersocht werdt. Om dat ick even wel by U Achtb. niet en soude in achterdencken komen, al of ick voor hadde te loopen in 't leger van den oppersten der Wijsgerigen, die alles in twijffel trekken, *Aristotilus*, de welke meende, dat men aen geene kant van eenigh geschil en behoorden te hellen, om voor een wijs man geen gevaer te loopen van den dool-wegh te kiesien; soo en heb ick niet konnen naerlaten yet te antwoorden op die gesifte vrage, die U Achtb. niet soo seer, gelijk ick meene, om de waerheyte te ondersoeken, als wel om mijn verstant wat te oeffenen, my heeft believen voor te stellen. U Achtb. schrijft, *Dat de Pael-steen onses Levens van de meeste onderscheyden werdt ten aensien van Gods, ende van den Mensche, ende dat hy aen d'eenen xijde veranderlick, aen d'andere onveranderlick soude wesen.* Het welck de leere is van de gene, die seggen, dat yder mensche een seeckere ende onbeweeghlicke Pael des Levens door het besluyt van den eeuwigen Godt onveranderlick gestelt is. Dat dit gevoelen van my toegestaen werdt, doer de merckelicke ende klare waerheyte, die ick daer in speure. Want gelijk het omhelst alles de Goddelicke majesteyt waerdigh, ende een verwondering ende eerbieding verweckt in de gemoederen der Menschen: soo komt het oock van alle kanten seer wel over een. Daerom en kan ick 't gene *Cicero* eertijds seyde van de Stoische wijsgerige, nergens beter passien, als op de Leeraers van dat gevoelen. *De leere*, seyt hy, *van de Stoische hangt wonderbaerlick aen mal-*

kander. Het laetste komt over een met het eerste, het middelste met beyde, alles met alles, sy sien wat volghet, wat tegen strydt; ende gelijk in de Landt-metinge, als men het eerste toestaet, soo moet het alle toegestaen werden. Het en soude ons niet onvermaeckelick wesen, dit wat wijdtloopigh te vervolgen, 't en ware dat sulcks al te voren overvloedigh gedaen was, by vele treffelicke ende wijdt-beroemde Mannen, die in hare Brieven aen U Achtb. voor dit gevoelen strijden. Waer toe onder andere soo veel gewichts ende schoone redenen gebracht hebben de uytnemende Godtsgeleerde *D. Rivet*, ende *D. Westerburch* zal'. daer na mede heel volkomenlick *D. Voetius*, dat ick over siende mijnen huysiaet, niet minder van 't gene ick by der handt hebbe, als niet en hebbe, te kort schijn te komen. Hoe het zy, ick sal even wel vrymoedigh, ende, gelijk U Achtb. op my begeert, uyt het binnenste merck van mijn Ziele, voorstellen 't gene ick gevoele. Nu keer ick wederom tot de Vrage. De onse seggen, dat den Pael-steen van 't Menschelicke leven beweeghlicke ende onbeweeghlicke is. Waer tegen U Achtb. foet inbrengt: *Hoe dat hy onderscheyden werdt, is 't niet den selfden Pael-steen, als by ons leven af-paelt? Wat sal yemands helpen den veranderlickken, als hem den onveranderlickken op 't lijf valt, ende 't leven verplettert?* Sy schijnen voorwaer in 't eerste aensien maer met de woorden te spelen, ende met ydele redenen de ooren der Geleerden moede te maecten; te weten, indien men den Pael-steen in sijn selven aenmerckt van wegen sijn werckende kracht: want hier gelt de spreucke der Wijsten: *Elck dingken dewyl het is, soo is 't noodtsaekelick.* Maer alsoo hier niet alleen van den Pael-steen selve, voor soo veel hy buyten sijn oorsaecken nu in der daer is, maer insonderheydt van de kracht ende eygenschap der oorsaecken, geschil valt, wat sy door een beweeghlicke, en wat door een onbeweeghlicke Pael-steen verstaen, en sal niet ondienstigh zijn, wat breeder te verhalen. Ick meene dat sy met desen niet anders en willen seggen, als dat den uytgang onses levens in ordre tot de eerste oorsaek, dat is, indien men hem insiet in 't Goddelick voor-weten ende voor-schicken, als yet dat te gebeuren staet onveranderlick bepaelt: ende door den anderen een gevallige ofte onseeckere doot, ende de welke van naturen niet bepaelt en is in ordre na de oorsaecken hier beneden, in haer selven vry ende toevallende. Derhalven al is 't, dat dese selve Pael-steen vergelecken met het onveranderlick besluyt van de eerste ende algemeene oorsaek, ende het gestadigh by wesen van de tweede oorsaecken, gantsch seecker, ende op geenderhande wijze te veranderen is, even wel, dewil hy door de kracht van de bysondere ende ondergestelde oorsaek, ende met haer eygen werckende wijze vry ende vranck voortkomt, soo magh hy oock met recht beweeghlicke ende veranderlick gefeydt werden. Sulcks werdt ons noch opentlicker verklaert by het hooft van de jonge wijsgerige *D. Thomas* op 't 4 Capittel van sijn Boeck van de Voor-weringe ende Voor-schicken van sijn Boeck van de Voor-weringe ende Voor-schicken

ge, alwaer hy aldus schrijft: *Het laetste werck en volghet niet op de eerste oorsaek in noodsaekelickheydt of gevalle, maer de naeste oorsaek, om dat de kracht van de eerste oorsaek ontfangen werdt in de tweede, na de mate van 't gene ontfangt, ende niet na de mate van 't gene ontfangen werdt.* Te weten, sy soecken met alle forghvuldigheydt voor te komen, dat de gevallige oorsaeken, ende insonderheyt, die van onsen wil komen, eenige kracht door instorting van de eerste oorsaek, de welcke de fonteyne ende oorspronck is van alle vryheyt, niet toegestaan soude werden. Hier op heeft seer treffelick geschreven de jonge ende treffelicke prince *Picus Merandula*, die *Phœnix* ende vermaeck der *Musen*, ende voester-kint van de *Wijsheyt* genoemd werdt van een andere *Phœnix* sijnder eeuwē, *Ioseph Scaliger*, als hy in 't 4. Boeck tegen de *Sterre-kijckers* op 't 5. Capittel, seydt, dat het *Fatum* ofte *Noodt-lot*, *Christelick* uytgeleyt, bereyckent, een gevolg van oorsaeken, hangende aen den *Goddelicken* raet, waer onder onse vryheyt geen gevaer en loopt, dewyl wy mede zyn onder die oorsaeken, ende in dat geselschap van 't *Noodt-lot* niet alleen en lyden, maer oock doen. *Het zy dan, dat men siet op het voorsien, ofte de voorsienigheyt Gods, dat is, of men siet op den Geest Gods alles te voren wetende, ofte den wille na sijn welbehagen alles schickende, soo en geschiet onse vrye werckinge niet te kort. Want wat belangt het voorsien, waerom en doe ick niet vry en wyt mijn selven 't gene Gods te voren gesien heeft, dat ick doen soude? want als gebeuren sal, dat hy voorsien heeft, soo sal ick het even wel vry doen, 't gene hy voorsien heeft, dat ick vry doen soude. Maer om dat oock gebeuren sal, 't gene hy gewilt heeft, ende dat hy gewilt heeft, dat ick vry wesen soude, soo sal ick vry doen al wat ick doe, 't zy dat hy selve my den wille beneemt.*

Het welck aldus zijnde, blijktt, dat beyde 't gene van een bysonder geseyd werdt, soo wel op den eenen als op den anderen bequamelick gepast kan werden: voornamelick dewyl, sonder die onderscheydinge, de weerdigheyt ende ordre noch aen de eerste, noch aen de tweede oorsaek blijven en kan. Daer is noch een andere knoop overigh, die *U Achtb.* op 't laetste daer aen leydt: *Wat sal yemant helpen den veranderlicken, als hem den onveranderlicken Paël-steen op 't lijf valt, ende 't leven verplettert?* Wat sal dan helpen, des *Genees-meesters* wetenschap ende voorfichtigheyt? wat de matigheyt van den *Siecken*? wat oock 't gebruyck van de *genees-middelen*, indien sy de aenstaende doot, door het *Noodt-lot* opgeleydt, op geenderley wijze en konnen tegenhouden? Wy moeten bekennen, niet met alle, wel verstaende, als wy hier alleen tegen sien den *Goddelicken* wille. Eene spreucke van de wijste der *Koningen* (*Proverb. 21. 30.*) is genoegh om onder de voet te smijten alle tegen-weer der *Menschen*: *Daer en helpt geen wijsheyt, geen verstandt tegen den Heere.* De *peerden* werden wel tot de *strydt-dagen* bereydt, doch de *overwinninge* komt van den *Heere*. Ick moet hier noch byvoegen de woorden van *Aben Esra*, de geleertste onder de *Rabbijnen*, de

welcke de voorz. plaets breeder uytleydt: *Daer en sal nyt de handt des Heeren door een van die* (te weten, wijsheyt, verstandt, raedt) *niet getrocken werden. Want al is 't, dat het paert bereydt wert om ten dage van den slagh de vlucht te nemen, soo en staet het in onse macht niet te ontkomen, ofte 't leven te behouden: om dat die behoudenis Gods toekomt, ende die geeft se aen de gene, die het hem belieft.* Daer en is vorders niet naerder den rechten regel van de *Philosophie*, als vast te stellen, dat *Godt* almachtigh sijn wit ende oogen-merck niet te buyten en kan gaen. Want hy is alleen de voornaemste ende volmaeckite oorsaek, ende, gelijk de wijserige *Seneca* wel seydt in 't 4. Boeck van de *Weldaden* op het 7. Capittel, *de eerste oorsaek, waer van alle de andere hangen.* Alles wat 'er is moet hier na toegetrocken werden, als tot het uysterste punt, dewyl, gelijk den *Apostel* getuyghet *Rom. 11. 36.* *alle dinck nyt hem is, ende door hem, ende tot hem.* Hier komt by de bevindinge, ende algemeene over-een-stemminge van alle volckeren: waer van gantfch wijdtloopigh aen *U Achtb.* geschreven heeft, den edelen, ende hoogh-geleerden *Heere Claudius Salmasius*, *Ridder*, ende *Raedrs-heer* van den *Koning* van *Vranckrijck*, wiens langen *Brief*, de *Geleerde* met groot verlangen verwachten ten eersten in druck te sien. Voor my sal genoegh wesen, alhier een weynigh aen te roeren. Onder andere muyt hier uyt de gulde spreucke in den *Turckschen Alcoraen*, hoe wel hy anders sot ende verworpeelick is: *Godt triumphiert in sijn saecke, al is 't dat het de menschen niet en begripen.* Meest al de *Heydenische Poëten* staen dit mede toe, ende seggen recht uyt, dat niemant het *Noodt-lot* en kan ontgaen. Den *Griekischen Poet Pindarus* seydt wel:

*Dat Godt bestemt,
Al schijnt 't vrent,
Staet vast en bondigh;
Die Gods besuyt,
Oyt anders duyt,
Is sot, of sondigh.*

Derhalven al 't gene de *Mensche* hier tegen doen, wert wel te recht bespot by de *geestighste Poët*:

*Wie is 'er soo vermeten,
En op sijn Godt verberen,
Dat hy de stae wet
Van hem wenscht omgeset?
Noyt hadd' een mensch 't vermogen,
Hoe hoogh oock opgetogen,
Dat hy des Heeren macht
Met onwil heeft verkracht.*

Ende sy en hebben dat niet alleen gesien, maer zijn oock noch vorder gegaen, gelijk *Adrastus* by den *Griekischen Euripides*:

*O Godt! wat roemt den mensch op sijne wijze vonden?
Wy staen in u geveft, en aen u wil gebonden;
Wy leven op u wenck, en plegen anders niet,
Als dat u hooge macht aen yeder een gebied.*

Maet

Maer feer nœuw heeft na ons wit gemickt de treffelike Poët *Simonides*:

*Al wat wy menschen doen, staet in de hands des Eeeren,
Die kan de boosheijt selfs ten goeden eynde keeren.
Wy hebben geen wil. En daer een onder gaet,
Daer eyndicht Godt den tijdt, en snijt des levens draet.*

Ende 't is niet wonder, als in tijde van sterfte ende oorlogh nimmermeer niet de Goddelicke voorzienigheyt haer en stort in de onwillige herten, dat sy eenige stercker kracht, als het geval, gemerckt hebben de beweginge der dingen tusschen te komen. Sulcks geruygen oock de beste History-schrijvers, die als se wat nœuw letten op de oorsaecken van de uytkomst eeniger saecken, soo vallen sy ons van selfs toe. U Achrb. en is niet onbewust, 't gene den oudsten onder de Griecksche daer van gevoelt, als hy aldus schrijft: *Dat yemant van Godt overkomen moet, en kan den mensche nergens mede afkeeren.* Ende dit selfde is voorwaer mer een treffelike reden uytgebeeld van den treffelicken Schrijver der Kerckelicke historyen *Nicephorus Gregoras* in sijn 7. Boeck: *Daer de Goddelicke voorzienigheyt niet en strydt beneffens het beleyt ende doen der menschen, daer valt een quade uytkomst op, ende geheel tegens haren voorstel. Want als dan is een wijs man niet wijs, noch een sterck man, sterck; maer oock de alderwijste raedslagen vallen dwaeselic uyt, ende de kloecste ende sterckste daden hebben een leelick, ende schandelick eynde.*

Hier beneffens de exempelen, die doorgaens by soodanige Schrijvers te vinden zijn, betoonen dat door geen moeyte, noch menschelicke wijsheyt oock de minste der omstandigheden, van Godt bestemt, kan verandert werden. *Titus Livius* vertelt, in 't 8. Boeck van sijn Romeynsche historye, van *Alexander* den Koning van *Epirus*, dat al hoe wel hy hem dapper wachte, om niet tot sijn sterf-plaets, die hem voorseydt was, te komen, even wel niet en konde ontvlieden, dat hy op de selfde niet en quam te overliden; ende derhalven brengt de History-schrijver dese spreucke, als een yegelic bekent zijnde, daer by: *Dat men gemeentlick met ontloopen midden in 't Noodt-lot valt.* Het en verscheelt niet veel, dat van sijnen *Macrinus* verhaelt de Griecksche History-schrijver *Herodianus*, de welke, als hy sigh, dat hem alles neyghde tot den haestigen onderganck van den selfden Keyser, besluyt aldus: *Maer het was alsoo in 't Noodt-lot besloten, dat de Prince Macrinus maer een jaer in wellust geleest bebende, met sijn leven het Ryck soude verliezen.* Ick sal het besluyt nemen uyt de Goddelicke historyen, daer niet en valt regen te seggen. Daer is een merckelike plaets van den Koninglickten Propheet in de Handelinghe der Apostelen, Capittel 13. vers 36. *David, als hy sijnen tijdt den raedt Gods godient hadde, is ontslapen, ende by sijne Vadersen geleyt.* Waer uyt wy wel te recht trecken, dat den tijdt van ons leven met sijnen eygen omloop van bovenen beschreven is, ende dat hy derhalven, voor soo veel hy seecker toekomen sal, geheel hangt aen den wille

van den grooten God. Maer yemant soude hier mischien mogen uyt-trecken, dat het woordt *genà*, 't welck aldaer gebruyckt werdt, veelderhande beteyckeningen heeft, ende dickwils wat anders beduydt, als den tijdt des Menschen. Wy bekennen wel, dat het wel anders genomen werdt: dat het even wel hier beteyckent 't gene wy voorgeven, blijktt klaerlick uyt den text selve, dewijl den Apostel spreeckt van 't leven, ende de begraefnisse van *David*. Maer tot meerder licht van dese saecke konnen oock andere plaetsen der heyliger Schrifture hier mede vergeleeken werden, in de welke dat woordt den tijdt van ons leven eygentlick beduydt, als in de selve Handelinghe op 't 16. vers van 't 14. Capittel, ende op 't 33. vers van 't 8. Capittel. Behalven, dat het alhier geen gemeenen, ofte onbepaelden tijdt en beteyckent, vertoont klaerlick het intreckende woort, daer by gevoeght, *idà*, dat is soo veel als *sijnen eygen*, te weten, tijdt. Hier uyt is dan genoeghsaem te sien, dat de menschen het gene Godt besloten heeft, te vergeefs soecken te niet te maecten. Maer dewijl dat sonderlinge in geschil valt, of Godt van eeuwigheyt al 't gene gebeuren sal, her zy noodtsaeckelick, ofte gevallich, alles besloten heeft; oock soo vast, dat het gene hy eens begeert heeft, hy selve niet en soude konnen veranderen, soo sal ick hier over mijn gevoelen wat breeder gaen openbaren. Ende om door al te nauwkeurige neerstighèydt niet moeyelic te vallen met lanckheyt, soo sal ick my aen een Schriftuer-plaets, de welke voor alle sal wesen, vast houden. Dese is in 't 46. Capittel van den Propheet *Iesaias*, alwaer onsen Godt aldus spreeckt: *Ick ben Godt, ende niemant meer: een Godt dies gelijcken nergens en is. Die ick te voren verkondige, wat hier na komen sal, ende van te voren eer dan het geschiet, ende segge, Mynen raedt sal blijven, ende ick doe alles wat my behaeght.* Wie en siet niet dat met een vasten kerring aen malkanderen gehecht zijn dese drie, de seeckerheyt van het Goddelick Voor-weten, de onveranderlickheyt van sijn Besluyt, ende de macht in 't Uytvoeren? Die hier wat toegeeft, verliest het alle: want door die drie teekenen wil van de Afgoden onderscheyden zijn dien eenigen Schepper ende Regeerder des werelts. Wat een stoutigheyt soude her dan wesen, om geen Kerck-rooverye te seggen, indien yemant het Besluyt van het Voor-weten, ende het Uytvoeren van 't Besluyt poogde te scheyden? 't Gene eertijds de *Philosoph* geseyt heeft van de Sedige deughden, dat sy gelijck als een kroontjen onder malkanderen gevlocht waren: dat kan veel meer op de Goddelicke gepast werden. Want waer uyt komt de seeckerheyt van 't Voor-weten, indien wy hier geen besluyt aen en nemen? soude het komen uyt de toekomentheyt, gevallen oorsaecken, ende wercken? Maer al wat gevallich is, dat is, eer het geschiet, gantsch onseecker, &c. tot geen van beyden vast gestelt; dewijl het gene noch niet en is, sijn selven niet en kan vast stellen. Soude het dan komen uyt het Voor-weten selve? Maer dat en is,

volgens dit gevoelen, niet meerder oorfaeck van de fecckerheydt der toekomende dingen, als ons wetenschap is van dingen, die voorby zijn, ofte noch in der daedt beftaan. Dan hoe veel ons maniere van weten fcheelt van de Goddelicke, werdt treffelick vertoon by *D. Thomas Aquinas*, hier voor mede vermelt, P. 1. Qu. XIV. Art. VIII. *De natyrlieke dingen xijn in de midden tuffchen Godts, ende onfe wetenschap. Want wy krygen de wetenschap uyt de natyrlieke dingen, van de welke Godt door fyn wetenschap oorfaeck is. Daerom, gelyck de wettelicks natyrlieke dingen voor ons wetenschap ende hare mate gaen, foo gaet oock de wetenschap Godts voor de natyrlieke dingen ende haer mate. Even eens als een huys in 't midden is, tuffchen de wetenschap van den bouw-meester, die het gemaect heeft, ende de wetenschap van de gene, die van het felfde nu gemaect zijnde kenniffe neemt.*

Wel te recht dan eeren wy, met den grooten pylaer van de Kercke, den heyligen Oud-vader *Augustinus*, in 't 7. Boeck van de ftadt Godts, op 't 29. Capittel, dien Godt, die de naturen, van hem gefchapen, beginsel, ende eynde gefteelt heeft in 't leven ende fweven, die de oorfaecken der dingen heeft, kent, ende beftiert. Ende, gelyck hy op een ander plaetsche fpreect, Die volgens dien fynen wille, de welke met fyn voorweten ewwigh is, ende heeft alfo al wat hy begeert in den Hemel ende op Aerden, niet alleen wat voorby, ofte tegenwoordigh is, maer oock het toekomende al gemaect.

Geen minder mifflagh en begaet de gene, die de veranderingheyt het befluyt Godts toefchrijft: want hier heeft te recht plaets 't gene de Poët *Homerus* feyt, als 'er yet gebeurt, dat den wil van *Iupiter* volbracht is:

*Menschen willen
Zijn maer grillen.
I ders lot
Komt van Godt.*

Dat oock de verandering in den wille een onvolmaecktheyt mede brengt, als de welke noodfaeckelick uyt onftandvafstighheyt, ofte onwetenheyt moft spruyten, blyckt klaerlick. Want hoe soude hy anders, dan door de kenniffe van 't goet, te voren by hem onbekent geweest zijnde, dat hy tot noch toe niet gewilt en hadde, nu beginnen te willen: ofte oock door een fchierlicke veranderinge, het zy van de faeck, ofte van fyn voornemen, dat hy te voren begeert hadde, nu soude laten begeeren? Hierom en vraeght de wijfgerige *Seneca*, in 't 1. Boeck ende Capittel van de Natyrlieke vragen, daer hy handelt van de nature Godts, niet qualick: *Of het een verminderinge is van majesteyt, ende een bekeneniffe van mifflagh, yet gedaen te hebben, dat verandert moet werden?* ende befluyt terftont met dese reden: *Want het is noodfaeckelick dat hem altydt het felfde behaeght, wien niet behagen en kan, als het alderbeste; ende hy en is daerom niet minder vry ende machtigh, want hy felve is fyn eygen noodfaeckelickheyt.*

Hier mede komt wel over een 't gene de *Philosofoph* feyt van de fimpel nature, dat fe altydt een, ende een eenvoudigh vermaeck neemt. De waerheyt hier van blyckt soo klaer, dat *Seneca* de tegen-partye felve tor rechter derft roepen: *Gy feght, dat het gevoelen van een wijf man niet en kan veranderen. Hoe veel minder dan van Godt dewyl een wijf man maer weet 't gene tegenwoordigh beft is, maer voor fyne Goddelickheyt is alles tegenwoordigh, in 't 2. Boeck van fyn Nat. Vrag. op 't 36. Capittel.* In 't korte, het gene dien grooten *Plato*, in 't 2. Boeck van fyn Borgerlicke regeeringe, treffelick fpreect over de onveranderlickeheyt Godts, brengen wy met recht hier by: *Werdt hy in beter ende fchoonder verandert (vraeght hy) ofte in erger ende leelicker, als hy felve was? (ende antwoordt) Noodfaeckelick in erger, by aldien hy verandert. Want wy en kunnen niet seggen dat Godt fchoonheyt ofte deught gebreck heeft. Ende hier op, doet hy in de felfde 't famen fpreacke wederom vragen, Dewyl sulcks alfo is, of men dan wel gelooven soude, dat yemands van felfs, het zy Godt, ofte de Mensch, wel soude fyn felfen erger willen maecten, ende doer antwoorden, Dat sulcks onmogelick is; ende derhalven oock onmogelick dat Godt fyn felfen soude willen veranderen. Want dat hy de fchoonfte ende beste xijnde, altydt blyft in fyn ewwige ende fimpel gefalteniffe. Indien hier yemandt mochte dencken, dat den Autheur meerder fagh, op het Goddelicke wesen, als op den wille, daer en soude ick niet veel tegen hebben. Maer ick wilde, my toegeftaan werde, dat die twee een ende 't felfde zijn, noch in Godt waerlick niet en werden onderfcheyden. Want by de Christenen werdt buyten allen twiffel gehouden 't gene den heyligen *Hilarius* feyde: *Al wat in Godt is, is Godt: al wat in hem is, is een.* Maer wat behoef ick dit dus breed te vervolgen, dewyl den Apostel *Jacobus*, Cap. 1. vers 17. getuyghet van den Vader der lichten, dat hy hem geen veranderinge, ofte veranderingelike befchadwinge en is. Nu oock dat, al 't gene Godt alfo befloten heeft, hy oock krachtigh uytvoert, werdt by de Heydenen felve ftande gehouden. U Achtb. is wel bekend dit vers van den Griekfchen *Pindarus*:*

*Als 't Godt maer wil verhoen,
Soo kan geen mensch yet doen;
Het eynd en het begin
Gaet beyde na fyn fin.*

Dat alles, het zy hoogh ofte leegh, noodfaeckelick ofte willigh, onder dese regeeringe ftat, is van onfe Heeren soo klaer uyt beyde de *Theologie* bewezen, dat het beter is daer van te fwijgen, als elcke-mael het felfde rot walgens toe te verhalen. Ick weet wel, dat veel onder de Geleerde verfchil valt, op wat wijfe Godt na fijnen wil regeert; maer my duncker, dat dit gefchil alderbeft nedergeleyt werdt door den wel-gemelten *Grave* van *Mirandola*, daer hy feyde: *Voorwaer Godt en heeft niet alleen te voren geweten onfen wille, maer heeft hem oock te voren befloten, ende als Gregorius Nyffenus, ende Damascenus sulcks*

loochte.

boechmen, soo en schijnen sy dat anders niet te loochenen, dan om te vermanen, dat andere dingen wel door den Goddelicken wille, maer dat onse verkiefinge te samen door den selvigen oock met onsen wille geschickt werde: soo nochtans, dat niet alleen de wytkomst van onse gedachten, maer oock de gedachten selve, het voornemen selve, ende de herten van de Koningen niet alleen, als 'er geschreven is, maer van een yegelijk in de bandt des Heeren staen, die alles schickt na syn wel-gevallen. In dien het volbrengen van eenigh syn besluyt sulcks vereyscht, dan de deught in ons, ende met ons beginnende, ende de begonnen volbrengende, dan de gene die van deught tot ondeught afgedwaelt zyn, veranderende tot rechtveerdigheyt, ofte besijgende een goede voor barmhertigheyt, ofte verminderende de fouten voor rechtveerdigheyt, alles alsijds ofte goet, ofte ten minsten gelegentheid ten goede werckende. Wy bekenen wel, dat geen Mensch doorgronden en kan, hoe dat die verborgen ende wonderbaerlicke kracht van de Goddelicke voorstenigheyt, den wille der Menschen soo sacht ende krachtigh beweeght, dat sy vry ende uyt haer selven verkiefen ende volbrengen 't gene Godt besloten heeft. Maer wie sal seggen, dat het Menschelicke verstandt een mate is van alle dingen, ende dat 'er een saect-ke niet voor waerachtigh aengenomen en moet werden, om dat sy ons begrip, welckers kleynigheyt wy oock in de minste wetenschap bevinden, te boven gaet. Gelijck yemandt die op een hoogen bergh sal klimmen, soo veel te forghvuldiger let op den wegh, al is hy moeyelic, te wanneer hy onder hem siet de hooge steylte om neder te vallen: even eens laet ons oock, als wy bevinden een vervolgh van schadelicke dolingen, de waerheydt insonderheydt aenhangen, op dat wy in den diepen afgront van die verborgentheydt niet en versmoren, gelijck wel schrijft in 't aenvangen van sijnen Brief aen U Achtb. onse grooten vriendt *D. Colvius*. Dus verre heb ick ver- volght 't gene de *Religie* meest raecht, nu sal ick oock korttelick aenroeren, hoe dat dese *Theologie* met de *Medicine* over een komt. Hier en valt my niet 'ontijde te voren dien treffelicken *Philosoph*, de welcke seyt, dat alle dingen twee hanthaven hebben, ende dat 'er groot onderscheydt is, welck van beyden men eerst aengrijpt. Ende al is 't, dat ons gevoelen van dese kant, daer aen U Achtb. dat bestrijdt, wat hardt sommige schijnt te wesen: soo en is het nochtans hier soo vreemt niet, ofte het gaet om vele redenen de andere verre te boven. Maer het siet, dat 'er geen forge, ofte wetenschap yet vermogen tegen 't gene Godt besloten heeft, dat geschieden soude. Laet het soo wesen; hier door en sal even wel noch aen profijt, noch aen eere de Genees-meesters yet te kort geschieden. Want wy weten, dat haer ampt is, niet om te poogen de verborgene raedtslagen Godts te vernietigen, maer om de kracht der siecken te breecken, pijn te stillen, de natuyllicke krachten te verquicken, oock aldermeest dan, als sy sien, dat de doodt seeckerlick aenstaende is. Vorders werden wy mede door ons gewisse selve verbonden, om elck sijn eygen leven, als een ge-

heel kostelick pant van Godt hem toegesonden, met alle forge ende neerstigheyt te bewaren. Hier toe behoort de fraeye vermaninge van *Cicero*, in den droom van *Scipio* by hem beschreven: *Alle Godtsalige meeten behouden de Ziele in de bewaringe des Lichaems: noch sy en behouren niet sonder gebodt van den genen, daer sy afgekomen is, uyt het leven te verhuysen*. Daer-en-boven getuyght gestadigh de ervarentheydt, dat alderhande Siecken, van wat jaren, ofte gematigheyt sy oock mochten wesen, na alle forge ende vlijt, oock van de wijste Genees-meesters aengewent, even wel komen te sterven. Nu wat is 'er de Genees-konst aen gelegen, of wy het naeckre voor-weten Godts, of met het besluyt gevoeght, sijnen will veranderlick, ofte liever om de schierlicke veranderinge der omstandigheden, veranderlick stellen, als ondertusschen de konst van den Genees-meester sijn wit niet en raecht, ende de Pael-steen van yemant die sterft, alrijdt den selfden is. Wy en verachten oock niet die voortreffelicke Genees-meesters *Esculapius*, *Hippocrates*, *Galenus*, om dat wy de selvige, als een Godt *Apollo*, ofte eenigen Afgodt, gelijck by de Heydenen eertijds gebruyckelic was, niet en aenbidden: maer sy zyn by ons in meerder achtginge, wanneer wy de selvige, als gereetschap, ofte liever mede-hulpers van den Auteurs des levens ende gesontheyt, eere bewijzen. Daer-beneffens, hoe de saecke oock uytvalt, soo sullen wy alrijdt wel van haer oordeelen. Want als het geluckelic gaet, soo sullen wy in haer werck ende gauwigheyt bekenen de besondere handt ende segen Godts: ende by aldien het tegen valt, wy weten hoe waer dat de Griecksche *Nazanzenus* geseydt heeft, *Dat allen arbeys te vergeefs is, als 't Godt niet geven en wil*. Eene forghvuldigheyt heeft hy ons alleen nagelaten, dat wy het ampt, 't welck hy ons opgeleyt heeft, voor de uytkomste neerstigh souden waernemen; ende daer na ons in 't selfde geruft houden, dat het hem alsoo bellest heeft, die niet en kan begeeren, als 't gene alderbest is. Laet ons hooren de Goddelicke stem van den wijzen *Epictetus*: *ick wil altyds liever, 't gene dat Godt wil, als ick selve*. *ick sal hem by-blijven, ende aenhangen, gelijck een dienaer ende navolger, met hem begeer ick, met hem verlang ick, ende om simpelick ende met een woordt te seggen, dat Godt wil, wil ick oock*. Hier is de rechte stilte voor het onweder der bekommernissen; hier is een seeckere haven voor het gevaerlick stooten der klippen: ende hier is ten laetsten den Pael-steen, daer ick met gemoedt ende penne op ruste. Vaert wel, uytgenomen Man, met uwe uytgelesene Huysvrouw, lieve Kinderen, ende insonderheydt die Dochter, die ick verstaet, dat U Achtb. onlangs aen de Wijsheydt ende Kennisse der talen opgeoffert heeft. Wy bidden Godt almachtigh, dat sijne Majesteit gelieve den segen te strecken over dit prijselick voornemen, ende anderen tot navolginge te verwecken: op dat 'er vele mochten leeren met wetenschap ende deugt te overwegen de kortheyt van dit schaduwichigh leven. In Utrecht, den 8. Februarij, 1639.

N°. IV.

V R A E G H - B R I E F ,

Wacrom de Heere Christus, daer hy ongenefelicke Sieckten soo met een Woordt, soo met Aenraecken geras, des Blinden Oogen met Slick ende Speecksel gestreecken heeft?

Wel-edele, ende Hoogh-geleerde Ioffrouw,

Ioffr. A N N A M A R I A

V A N

S C H U R M A N ,

Wenscht

J O H A N van B E V E R V V I C K

Gelucksaligh leven.

Wel-edele, ende Hoogh-geleerde Ioffrouw,

ALs ick wel te recht vreesden U Ed. Goddelick besigh-zijn met dese mijne Nederlandtsche beuselingen wat op te houden; soo kreegh ick wel te pas van Romanen, de Lof dichten, die U Ed. aldaer in 't Italiaensche seer aerdigh in Druck gestelt, my toege-eygent, ende toegesonden zijn. Met sulcken geselschap hoort dit mijn Kindt van U Ed. oock wel ontfangen te werden. Het welck geschiedende, soo sal sijn Broeder mede moede krijgen, om 't selve te derven versoeken. Want ick hebbe nu al volbracht een boeckken tot Inleydinge van de Hollandtsche Genees-middelen, waer in ick soecke te bewijzen, dat elck Landt door den goedertieren Godt genoegh versien is, van al 't gene het leven, ende de gesontheit van nooden heeft, ende derhalven onnoodigh, dat wy buyten, ende gelijk als nyt een ander werelt gaen soecken, het gene wy selver r'huys hebben. Ick weet wel, dat dit niet en sal behagen (want sulcks hebben alleen, gelijk *Bion* eertijds seyde, soete Pastey, ende Bastert-wijn) aen een yegelick; soedanige insonderheyt, die niet en smaect, als dat door lang houden garstigh werdt: dan het is my genoegh, indien het maer de vrome, ende geleerde, insonderheyt U Ed. die by my in plaers van alle is, niet geheel en sal misnagen. Voorwaer ick hebbe soo grooten vermaeck in dat kleyne Werck geschept, dat ick nauwlicks hebbe konnen tusschen beyden stil staen, voor al eer ick het voleyndt hadde. Maer hoe gaet het nu met U Ed. de welcke, al wilden se, nauwlicks souden konnen stil wesen. Want, gelijk onsen Professor *Lipsius* wel seydt, *Alle eerlicke luyden soecken eenen eerlicken naem; indien die gegroeyt, ende verre verspreyt is, soo brengt hy eenen last mede, om die voor te staen, ende ghy leeft voor hem, ende niet alleen voor u sel-*

ven. Wacrom ick goet soude vinden, dat U Ed. het oordeel van de gene, die over de geheele werelt, U Ed. naem wel te recht tot den Hemel verheffen, geliefde voor te staen met eenigh trefselick Werck. Ick hebbe gereet sommige Vraegh-brieven, ende daer op de Antwoorden van de Geleerde. Het ware wel te wenschen, dat, onder de Schriften van die destige Mannen, mede gelesen werden, den loffelicken naem van *Schurman*. Ick sal de stofse voorstellen. Na dat de Heere *Christus*, soo door Aenraecken, soo door een Woordt, niet alleen sommige van sware, ende by andere ongenefelicke Sieckten en genas, maer sels oock de dooden opweckte, door wat reden hy, om den Blinden te doen sien, een Smeerfel, ofte Salfken gebruyckt heeft? Den Euangelist *Johannes* verhaelt, hoe *Christus*, eenen die blindt geboren was, siende maecte, na dat hy sijn Oogen bestreecken hadde met Slick onder Speecksel gemengt. Dit selde, om U Ed. oorfaeck te geven van te oordeelen, ende nyt te leggen, sal ick in korte wat nasporen. Dat dese Blinde niet te vergeefs geseyd en is, soo geweest te zijn van sijn geboorte, en is niet te vergeefs aengemerckt in sijn Uytleggingen, by den wel-achtbaren Heere de *Groot*, dewijl bewust is soodanigh gebreck door Menschelicke hulpe ongeneflick te wesen, voornamelick, indien hy niet alleen verstecken is geweest van 't gebruyck des gesichts, maer oock van haer werck-ruygh, gelijk vele van dat gevoelen zijn onder de Oude-vaders, by gebracht in sijnen *Aristarchs Saero* van den grooten *Heinsius*. Welcke uytlegginge door den *text* selve, ofte de woorden van den *Euangelist*, indien ick selve hier in niet geheel blind en ben, geheel wederleyt werdt. *De geboren* (seydt *Johannes 9.*) *ende die hem te voren gesien hadden, dat hy blindt was, seyden, Is dese niet, die sat en bedelde? Andere seyden, Hy is 't: ende andere, Hy is hem gelijk. Hy seyde, Ick ben de selfde. Sy dan seyden hem, Hoe xijn u Oogen geopent? Hy antwoorde, ende seyde, De mensche genaemt Iesus, maecte sijck, ende bestreeck mijne Oogen, ende seyde my: Gaet henen aen het badt-water Siloam, ende wassch u: Ende ick ging henen, ende wiesch my, ende ick wierdt sien-de. Sy hadden hem blindt gesien, dat is, gelijk die Vaders meenen, sonder Oogen, als of niet onder andere gebreeken in de Schemeringe, Verstoppinge van de Gesicht-zenuwen, stofse stack van ongenefelicke Blarheydt, ende derhalven noodigh soude zijn niet op het licht, maer op het uytwesen (het welck, als wesende grooter wonder-werck, de Godtvruchtige Oude-vaders schijnen overleyt te hebben) van de Oogen selve. Ende het woordt *Typhlos*, ofte Blinde, dat den *Euangelist* alhier gebruyckt, en werdt nergens by de Grieken, dat ick weet, genomen voor *anomatatos*, dat is sonder Oogen. De Joden en vragen oock niet (gelijk sy anders hadden moeten doen) waer van daen zijn u Oogen gekomen? maer, *Hoe xijn u Oogen geopent?* Nu sy en konden niet geopent werden, by alden sy te voren niet en waren gesloten geweest. Ende de Blinde-man antwoorde, *Hy bestreeck**

streek mijne Oogen, het welck niet en konde geschieden, of hy moest se te voren gehad hebben. Die Oudt-vaders meenden, dat, gelijk Godt eertijds het Lichaem van Adam uyt de Aerde gemaect hadde; van de Heere *Christus* nu oock de Oogen uyt Slick geschapen waren. Maer den *Euangelist* en seydt niet minder, als dat; ende wy en lesen oock niet dat onse Salighmaecker oyt eenige deelen des Lichaems gemaect, ofte geschapen heeft. Eyen wel seydt de *H. Cyprianus*, dat *Christus* met sijn *Speecksel* soude Oogen gemaect hebben. De gemelte *Grotius* houdt het daer voor, dat de Heere *Christus* de Aerde (zijnde in dat landt geheel droogh) met *Speecksel* sickerigh gemaect heeft, om dat aldaer geen water ontrent en was. Maer en soude in dat Salfken niet wat heelsaems uytgevonden kunnen werden? Dan hier tegen zijn vele van gevoelen, dat het wonder daer in bestaat, vermits het Slick daer gantsch regenstrijdende is. Hierom misprijt oock de Swaluwe nesten, die van sommige geprefen werden, in de Squinantie, den Spaenschen genees-meester *Pereda*. Wel of wy seyden, dat het *Speecksel* met stof overstroeyt (soo noemt het den *H. Augustinus*) kracht hadde om te verdunnen, suyveren, ende verteeren. Sulcks is in 't *Speecksel*, selfs by de Vrouwen, door de ervarentheyt, bekent. Ende de scherpigheyt van 't Stof voelen in haer Oogen, die Somers met de wagen reysen, het welck oock (dat *Plinius* mede aenmerckt 15. 19.) kracht heeft, om de vochtigheden te verdroogen, ende te verdrijven. Maer dat soude even wel een slecht, ende al te swaek Genees-middel wesen voor de Blintheydt. Dit alles onderwerpe ick, Alder-geleertste Jossouw, U Ed. wijtheyt ende oordeel. In Dordrecht, den 21. Mey, 1642.

N^o. V.

DEN HEERE

JOHAN van BEVERWIICK,

Eerste Medicijn, ende Schepen der Stadt Dordrecht,

Wensche

ANNA MARIA van SCHURMAN

Gelucksaligh leven.

Vermaerde Heere,

U E. overvalt my in 't bestormen van uwe gaven, ende ick soude nu al wat beschaemt geweest hebben, met niet als enckel brief-danckbaerheydt over te senden; 't en ware my wel in den sin gekomen was het seggen van *Seneca*: *Die hem heeft om wederom te geven, en heeft geen gemocds van een danckbaer mensche, maer van een schuldnaer.* Dan ick hope, dat de tijd sal komen; by aldien ick geen gave met gave en kan voldoen, alrijdt sal kunnen my suyveren van de vleeke der ondankbaer-

heydt. Maer en denckt niet dat ick voor hebbe, hier in met U E. in veresseninge te komen; dewijl U E. door een aenlockende beleeftheydt maect, dat ick niet en soude willen met noch meerder schulden aen U E. verbonden te zijn: insonderheydt, alsoo de selfde Wijgerige niet buyten reden schrijft: *Die geen nieuwe weldaden wil ontfangen, is gestoort om d'oude.* Ick hebbe sonderling verlangen na het boeck van de Inleydinge tot de Hollandische Genees-middelen, dat U E. onlangs geschreven heeft; ende ick en ben niet verwondert, dat U E. 't maken van 't selve seer vermaeckelick is gevallen; dewijl de Goddelicke voorsienigheyt hier in niet op eene wijze en bliickt, ende in elcks gemoedt een wonder openbaert. Waer by komt, dat, gelijk al de grootste verstanden, als waren van wijsheydt, ende geleertheydt, haer wijdt ende breedt uytsetten, soo mede te vereylichen staer, dat den rijckdom, ende die uytwendige gaven in seckere plaetsen door de nature bepaelt werden. U E. vraeght, war ick nu doe. Ick sal recht uyt sprecken; den Hof is dese Somer mijn meeste forge geweest. Maer, sal U E. seggen, is dat den roem van den naem opgebouwt? Voorwaer ick en weet het niet: dan hebbe even wel bevonden, sulcks my niet alleen tot vermaeck, maer oock tot vrucht gestrekt te hebben, soo treffelicke wercken Godts nader in te sien, te handelen, te ondersoeken. Grooten naem hebbe ick noyt gesocht; ofte verdient, ende indien hy my tegens danck overkomen is, soo en sal hy my niet tegens danck verlaten. Dat ick my voor weynige, ende goede, goet maecke, is my lofs genoeg. Ende dat U E. nu een nieuwe stoffe voortbrengt, om mijn verstandighjen te oefenen, dat wijt ick insonderheydt U E. eerlicke genegentheyt, die U E. my toedraeght.

De Vrage, na ick sie, heeft U E. hier in vervat: *Dewyl onse Heere, soo met Aenraeckon, als met een Woordt, andere, die met ongeneeslike Siekten gequelt waren, tot genesheydt bracht; door wat reden hy, in 't genesen van den Blinden, heeft willen gebruycken een Smeersel?* Voorwaer, indien ick van vermetelheydt gantsch bevrijdt wilde wesen, soo soude my, volgende de sedigheydt van den wijzen *Socrates*, wel voegen kortelick te antwoorden: *Dat weet ick alleen, hier in niet seeckers te kunnen weten.* Want nademael blijckt, dat dese uyerlicke teyckenen soo maer gebruyekt, ofte overgeslagen zijn, ende dickwils geen ander oogen-merck en hebben, als om de verborgene kracht van 't wonder selve, ofte alrijdt den Wonderwercker, wiens sendinge hier door van den hemel bevestight werde, door een sienlick teycken te vertoonen; soo sal hy water dorssen; gelijk men seydt, die van elcks een bysondere oorfaeck sal willen aenwijsen. Oorfaeck om dese siecke naeuwer te ondersoeken, hebben gegeven de Uytleggingen van eenige uyt de Oude, de welke niet denckende op de vermaninge van den Apostel, waer door wy na sijn voorschrift vermaent werden, niet wijs te zijn boven het gene geschreven is, haer al te veel in-

Iaren aen de onbeschreven oorfaecken. My voorwaer behaeght in tegendeel seer wel 't gene de groote *Scaliger* seydt :

*Nescire velle, quae magister maximus
Tescire non vult, erudita inscitia est.*

dat is, Niet te willen weten, dat de grootste meester niet gewilt en heeft, dat wy souden weten; is een geleerde onwetenheid. Indien wy even wel den toom wat vermogen te geven, aen de menschelike redenen, soo soude in 't gemeen wel mogen gestelt werden, dat onsen Saligmaecker gelieft heeft verscheide teyckenen, ende manieren van doen te gebruycken, op dat die uysterlike dingen, indien se altijd de selfde, ende op de selfde wijze in 't werck gestelt waren, eenigh geloof souden bekomen hebben in 't gemoedt der menschen, dat gemeenlick wat tot by-geloof genegen is, daer alles niet als de Goddelike macht alleen moeste toegeschreven werden. Daerbeneffens (het welck de knoop nader raect) en wijckt niet van de waerheydt, dat Godt soo verachte, ende in schijn tegen-strijdende dingen, tot genesinge van de Oogen geleyt heeft, soo om te betoonen, dat hy niet natuyrlick, maer gantsch boven de nature werckte, als oock om dat hy het geloove, ende de gehoorsaemheydt van den Siecken selve, door dese, als omwegen, soude versoecken, ende aen een yegelijk ten toon stellen. Waer toe ick niet qualick en soude brengen de woorden van den Griekelicken Oudt-vader *Chrysofostomus*, als hy schrijft, dat *Naäman* geboden zijnde te wasschen in de riviere *Jordaan*, niet en geloofde, hoe wel die soo vermaert was door den Propheet *Eliseus*; maer, schrijft hy, de Blinde en wan-geloofde niet, noch en sprack daer niet tegen, noch en docht niet by sijn selven, wat is dat, Slick op de Oogen te strijcken, 't welck het gesichte hinderlick soude mogen wesen, &c. Daer zijn oock groote Godts-geleerde, die seggen, dat de eerste scheppinge van den Mensch uyt aerde, door dit reycken is uytgebeeldt: het welck ick voorwaer in d'andere niet seer ongeerne aen en neme. Maer U E. sal mischien vragen, of ick oock volge het gevoelen van de Oudtheydt, die door de bank met den Oudt-vader *Cyprianus* het daer voor houdt, dat *Christus* door het Speecksel den Blinden soude Oogen gemaect hebben. Gantsch niet. Want al is 't, dat wy in andere wonderen, de schapende kracht, als oock eenigh aangeboren gebreck der leden, geerne toestaen; nochtans, indien ick niet geheel blindt en ben, soo en sie ick geen oorfaeck, waerom dat men den gemelten *Chrysofostomus* soude toevallen, die (maer weynigh volgens de geschiedenisse) hem niet en ontfer te schrijven op dese maniere: *Hy en heeft niet alleen de Oogen gemaect, noch gepeut, maer oock het gesicht gegeven. Het welck een teycken is, dat hy oock de Ziele konde in-blasen. Want de selfde niet werckende, al was het Ooze noch soo wel gestelt, en soude het*

*even wel niet sien. Soo dat hy desen Blinden de kracht der Ziele gegeven heeft, als oock het deel selve met Aderen, Slagh-aderen, Zenuwen, Bloeds, ende alles, waer ons lichaem uyt bestaat. Want wat wil dit anders seggen, als dat desen Blinden geen Oogen gehad en heeft? waer van geen voertstappen, gelijk U E. wel aenmerckt, in de heylige Schrifture en blijcken. Behalven dat blijckt, dit nieuwe schepsel der Oogen onnoodigh te wesen tot de eere van 't wonder. Want het is genoegh, de ongeneelicke oorfaecken van de Blintheydt, 't zy de selve bestonden in beletsel, ofte in eenigh natuyrlick (om soo te seggen) gebreck, door een boven natuyrlick middel wech genomen, ende alsoo het Gesichte, 't welck dien Mensch van de Nature onthouden was, sonder verwachten van eenige tijdt, op staende voer gegeven te hebben. Niet beter en werdt 'er geseydt, dat de Oogen van desen Blinden met Speecksel, ofte, gelijk den anderen *Euangelist* schrijft, met Speecksel, daer Stof onder gestroyt was, als van Stoffe waer uyt, om met de Wijsgerige te sprecken, de Oogen souden gemaect zijn. Dan het is 'er soo verre van daen, dat de heylige *Histories* dese uytlegginge soude bevestigen, dat sy in tegendeel klaerlick seydt, hoe hy met het water van *Siloë*, dit strijcksel afwies. Het welck alsoo zijnde, en kan ick my niet genoegh verwonderen, hoe soo groote lichten der Kercke in sulcken misverstandt vervallen zijn; 't en zy, het welck voorwaer de billickheydt mede brengt, die eenwe dan, in de welcke, door een ongeluckigen yver, niet minder met opgepronckte wel-spreekentheydt der Heydenen, als Christelike leeringen om de kroon gestreden werde, scherper ondersoek staer toe te geven. Dewijl dan die Vaders geen eygene, maer een vremde wijze van sprecken gevolght, ende met toefmacken, gelijkkenissen, ende andere verdraeyde maniere van sprecken, volgens *Plato*, de waerheydt bewonden hebben, gelijk *Hieronymus* van sijn selven tegens *Helvidium* beken: *Wy hebben geleyt, ende op de wijze van spreckers, een weynigh gespelt: Wie segh ick, en siet niet, dat hy een gevaerlick werck begint, die van haer waerlick, ende recht gevoelen soude seckerlick willen oordeelen?**

Ten laetsten komt noch in verschil, ofte in dit Strijcksel eenigh Genees-middel geweest zy. My en is niet onbewust, dat, onder andere, de vermaerde *Nalesus*, uwe Konste, als een behulpige Godinne, somtijds in 't werck roept, met namen, daer hy van de genesinge van *Naäman* aldus schrijft: *Door Goddelicke kracht is geschiet, dat het gene (indien de suecke alleen bevoelen hadde gebleven aen de Nature) een sechte genesinge soude geweest hebben, voor soo groote, ende soo verouderde sieckte, was een gantsch volkome: nochtans en was de genesinge soo geheel Goddelick, noch Wonderlick niet, dat sy niet wat be-ginsels en hadde van het Natuyrlick. Want dickwils te gaen in de rivieren, insonderheydt te baden in sterke stroom-*

men, d
ende al
Dat is
wilde t
roefsch
voorga
als wo
Want
geleer
Sterre
dachs k
boven
Want
van G
haer pa
door de
dit alle
blift.
gelijck
wijse,
gave h
niet si
wat de
wat k
fuyver
teeren
en ber
eenigh
ken
dese v
Christ
vinger
speeck
van G
volger
den
welck
werdt
Want
mees-k
De
als o
druck
Poeti
Apel
sijne l
van n
belet
digen
dese t
meen
Mijn
In U

men, doet veel, om alle wyzigheyt des huys wyt te locken, ende alderhande schorft, oock van het quaetste, te genesen. Dat is voorwaer al veel geverght, 't en zy yemandt wilde seggen, dat al'tgene hy de kracht van de Nature toeschrijft, allegader gebracht moeste werden tot eenige voorgaende Bereydinge, die met het Wonder-werck, als wonder-werck, gantsch niet gemeens en hadde. Want anders en souder geen (gelijck *Picus*, de lust van de geleerde werelt, wel aenwijst in 't 4. Boeck tegens de Sterre-kijckers op 't 14. Capittel) grooter dwaasheydt bedacht konnen werden, als te meenen, dat'er eenigh werck boven de nature geschiede, door de kracht der nature. Want de ordre (gelijck hy op een ander plaets aenwijst) van Gods volgens den natuyrlicken loop ingestelt, is soo in haer palen besloten, ende soo verscheyden van die dingen, die door de Goddelicke kracht, ende wille geschieden, dat indien dit alle wech genomen werdt, noch overigh, noch so kort en blyft. Maer al is't, dat wy in sommige exempelen, gelijck van *Näman*, *Exechias*, ende andere, tot dese wijze, die nu geleydt is, toestaen, eenige natuyrlicke gave by gekomen te wesen: soo en kan ick even wel niet sien, hoe 't selve hier plaetsch kan hebben. Al wat de Genees-meesters van het Slick reden-kavelen, wat kracht sy het selve toeschrijven van verdunnen, suyyveren, verdroogen, ende de vochtigheyt te verteeren, sy sullen altijd, by aldien ick niet bedrogen en ben, in het slick blijven steecken, indien sy daer in eenigh Genees-middel voor de Blintheydt willen soecken. Want daer en blijkt geen meerder kracht, om dese wonderlicke genefinge uyt te wercken, als doen *Christus*, den dooven, ende stommen genas, mer de vingers in sijn ooren te steecken, ende sijn tonge mer speecksel te raeken; die voorwaer al de gedachten van Genees-middelen uytsluyten. Derhalven, indien volgens mijn gevoelen dit verschil mocht vereffen werden, ick soude volgen het oordeel van *Ambrosius*, het welck aldus luydet: *Dat den geboortigen Blinden genesen werdt, en is geen werck van de konst, waer van de macht. Want de Heere heeft de Gesontheyt geschoncken, niet de Genees-konste geoeffent.* Maer dit dus verre.

Den brief van d'Heer Slingelandt hebbe ick gesien, als oock de Italiaensche Lof-dichten, te Romen gedruckt; die ick van wegen haer aerdigheyt, ende Poetischen geest seer soude prijfen, by soo verre dien *Apelles* een schoonheydt voor gehadt hadde, waerdigh sijne konste. Ick en sal niets by-brengen tot onschult van mijn lang stil-swijgen; dewijl ick door verscheyde beletselkens, noch mijn gemoedt, noch mijnen schuldigen plicht niet en kan altijd voldoen. Doch indien dese schult met veel praets kan uytgewist werden, soo meene ick U E, nu al wel voldaan te hebben. Vaert wel, Mijn Heere, en zijt seer gegroet met alle de vrienden. In Utrecht, den 14. October, 1644.

Nº. VI.

A E N

CORNELIS van SOMEREN,

Raadt, Tresorier, ende Genees-meester van Dordrecht,

Wenschts

JOH. van BEVERWICK

Wel-varen.

Vermaerde Heere,

Indien U E. de treffelicke cure ofte genefing van een Misval, de welcke U E. my onlangs mondeling heeft mede gedeelt, sal gelieven te beschrijven, U E. sal, na sijne gewoonte, aen onse konst, ende alle liefhebbers van de selve grooten dienst konnen doen. Het welcke al is't dat ick naeuwlicks derve hopen, overmits de geschafsten, de welcke het onlangs verkregene Tresoriers ampt in U E. vermeerdert, nochtans uwe genegentheyt om aen de Slecken wel te doen, en beneemt mijne hope niet. Vaert wel, eerweerde Ampt-genoot, ende gaet voort my uwen seer toegenegen vriendt te beminnen. Den 5. van Louw-maent, 1644.

Nº. VII.

A E N

JOH. van BEVERWICK,

Gedeputeert op de daghvaert van de Staten van Hollandt, ende Genees-meester in sijn vaderlicke Stadt,

Wenschts

CORNELIS van SOMEREN

Veel heyls.

Voortreffelicke Heere,

Hoe slecht ende gebreckelick dat den oorspronck zy van het aller-hoovaerdighste dier, blijkt daer uyt, dat her soo lichtelick tot een misgeboorte komt te vervallen. Hy sal dan wel van her leven oordeelen, die de menschelicke broofheydt altijd sal gedachtigh zijn, want dese broofheydt kan oock soo groot wesen, dat de vrucht in 's moeders buyck niet alleen de pijnen ende smerten van het baren moet uytstaen, maer oock somtijds de doot selve; soo dat de moeder dickwils overgroote weedom ende benaewtheden verdraeght, ende dat de vrucht noch niet geboren, ofte ter werelt gebracht zijnde, menighmael verfmoot: waer van dat dea naem van Misgeboorte ofte Misval komt, zijnde gelijck als een onvolkomen ende ontijdige vrucht, de welcke

voor hare rijpigheyd af valt, ofte, om beter met uwe woorden te seggen, gelijk als een geboorte van een onvolkomen vrucht voor den tijd. Maer dit is buyten mijn oogmerk: om U E. dan niet langer op te houden, soo sal ick yets van een misval in 't kort verhalen. Over weynige maenden is tot my gekomen een seer eerewaardige Joffrouw van Utrecht (welckers naem ick geerne verwijsje) de nichte van een Brouwer, de welke voor eenige jaren, om dat de Stadt van Breda van de Spaengjaerts was ingenomen, in onse vaderlicke Stadt was komen woonen; dese, segge ick, hadde thien misvallen van knechtken, met groot verdriet haers levens, gehadt, ende was wederom voor de elfde maal swanger. Sy heeft met groote sorghvuldigheyd de oorfeck van dit misvallen uyt my soecken te verstaen, ende seer ernstelick op my begeert, dat ick haer eenigen heylsamen raedt soude voorschrijven. Ick hebbe haer voorsayd, dat de genesing van dit wreedt ende schrickelick quaedt gelegen was in de preservatie ofte voorkomen. Ick hebbe geoordeelt, dat de oorfeck van dit dickwils misvallen uyt een vochtige ende koude gematigheyd sijn oorspronck hadde gekregen. Want de koude, gelijk U E. weet, is aen de nature schadelick, ende geeft weynigh voedsel aen de vrucht. Onsen Meester Hippocrates seght *Aphor. sect. 5. 18. Koude is schadelick aen de Beenderen, Tandten, Zenuwen, Herffenen, Rugge-merck.* Die deelen, de welke van naturen koudachtigh ende vliesgh zijn, onder de welke de Lijf-moeder is, worden eerder ende meerder door het onmatig gebruyck van koude dingen beschadicht; is het niet soo, voortreffelicke Heer? Want de vochtige gematigheyd (waer mede dese Joffrouw oock gequelt was) hadde de banden van de Lijf-moeder gedurighelick verslapt, ende slijmerigh gemaect, alsoo de *Acetabula* ofte Busjes vol taeye ende slijmige vochtigheyd waren; soo dat se niet meer versterckt noch opgedrooght en wierden. De al te heere toornigheyd des gemoedts, met zitteringe, ja schuddinge des geheelen lichaems, ende het schierlick aensien van schrickelicke dingen, hebben dit quaedt dickwils vermeerderd, waer van dese thien vruchten altemael zijn verstickt. De behoudende kracht van de Lijf-moeder was nu oock swaker geworden, dan dat se alle dese vruchten t'elckens konde behouden, ende bewaren tot den tijd dat se voldragen souden zijn, door welke slijmige vochtigheyd den hals van de Lijf-moeder open ende ongesloten bleef. Het naeuw rijgen van dese sware Vrouw, op dat se dun soude lijcken, verswackte gedurigh oock de vrucht. Nochtans heeft elck op sijnen tijd in de Moeder geleeft, ende heeft se sterckelick genoegh voelen bewegen, tot dat se quam te misvallen. Sy hadde altemer een slijmige ende siltige Buyck-loop gehadt, met een trage dwalende Koortsche: soo dat se oock van dien vyandt dagelicks eenighsins dun ende mager wierdt, na het seggen van den Goddelicken Hippocrates *lib. 5. Aph. 31. Dat een swangere Vrouw eenige haestige Sieckte kryght, is doodelick, om*

dat een haestige Koortsche misval veroorsaect. Want tweederley gevaer ontfaet 'er voor de vrucht uyt een haestige Sieckte, het eene van de Koortsche selve, die de vrucht doet sterven, het andere, om dat, wanneer men tusschen beyde lange wacht eer men de Koortsche Vrouwe spijsse geeft, de vrucht door gebreck van voedsel ende van honger komt te sterven. By aldien dat men, om de Vrouwe te behouden, haer dickwils spijsse geeft, seght Galenus in de Uytlegging van de voor-gemelte plaets, soo sal men, door het ontydigh spijsen de Koortsche vermeerderd xijnde, haer om hals helpen. Te recht seght onsen Meester *lib. 5. Aphor. 34. Indien een swangere vrouwe Buyck-loop heeft, soo is se in gevaer van te misvallen.* Galenus seght, dat dit gevaer van het ledigen ontfaet, om dat den Buyck overmatighelick wordt geleidicht; gelijk den selven Auteurs beroont van het Bloedt-laten, als hy seght: *Niet alleenlick door het Ader-laten, gelijk ick nu geseyt hebbe, maer oock door te lang onthouden van spijsse wordt de vrucht in 's Moeders buyck gedoodt, te weten door gebreck van voedsel.* Wel te recht dan, wanneer de vrucht grootachtigh is geworden, misvalt de swangere Vrouwe veel eerder van het Ader-laten, om dat se meerder voedsel van doen heeft. Ende dat Magerheyd des lichaems oock een misval veroorsaect, hebben wy seer dickwils aangemerckt, ende dat leert oock onsen Goddelicken Hippocrates, daer hy seght: [*Vrouwen*] de welke onnatuurlick mager ende schrapel xijnde swanger gaen, die misvallen eer se lijviger worden: om dat alle het voedsel, dat de vrucht moet ontfangen, de magere moeder selfs na haer treckt. Alsoo dan die soo vermagert zijn, langen tijd van noode hebben; om wederom toe te nemen, ende aen te groeyen; soo gebeurt het ondertusschen, dat de vrucht van haer voedsel berooft zijnde, sterft. Ick kome tot de genesinge, vermaerde Heere, ende hoe dat ick die volbracht hebbe, sal ick in 't kort verhalen. Voor eerst hebbe ick haer een warme Lucht voorgeschreven, als oock warme ende drooge Spijsse, ende die Bloedt kan maecken: gelijk als vleesch van *Bergh-vogelkens, Perdrujen, Conijnen, Hasen*, ende liever gebraden, als gezoden. Ick ben verwondert, uytmuntende Heere, dat de Genees-meesters soo quaden gevoelen van het Hasen-vleesch gehadt hebben, dat het swaer-geestigheyd veroorsaect, ende het verstant, de woonplaets van de reden, met swaermoe-dige inbeeldingen beswaert, aengesien oock *Martialis*, een treffelicke Poëet, andersins oneerbaer, schijnt te kennen te geven, dat het Hasen-vleesch goet voedsel geeft aen het menschelicke lichaem, als hy seyd:

*Wanneer gy my een Haes sendt, Gellia, soo seght gy;
Marcus gy sult seven dagen siboon xijnde.
Indien gy niet en spot, indien gy de waerheit seght, mijn
troosten, Gellia gy hebt neyt van een Haes gegeten.*

Ofte:

*Wanneer gy my een Haes toestuurt, ô Gellia,
Soo seght gy: als jem eet gy (Marce) sult 'er na* Zijn

Zijn seken dagen schoon. is 't waerheit. (uytgelesen)
 Soo sech gy moey van hem dat niet men uyt wofen.
 't Selfde geeft hy omtrent het cynde van sijn boeckjen opentlijk te kennen.

Indien 't yemant aen mijn oordeel stelt, soo staet de Lijfster onder de vogels, en den Haec onder de viervoetige dieren de kroon.

Galenus is van het selve gevoelen, want hy segt dat het Haten-bloedt gelijk als het soetste van allen by de Oude altydt in weerde is geweest; maer laet ons hier afscheyden, alsoo het buyten ons voornemen is; ick sal voortgaen van de genesingh te spreken, om U E. niet op te houden. Sy heeft dan dit dranckken van my in genomen, 't welck haer wel smaecten, en dat in plaets van bier, tot voedinge van de Vrucht, ende versterckinge van de Lijf-moeder:

- N. Weegbree-water, 2 pondt,
 Roese-water, 3 oncen,
 Conserve van yode Roosen; een jaer oudt,
 Aelbeijen,
 Slekken, oft wilde Pruyckens, van elcks 1 once,
 Quen-vlesch dat oudt is, 2 oncen,
 Bereyde Peerlen,
 Roodt Corael, van elcks 1 vierendeel loods,
 Magisterium ofte extract van Peerlen,
 Corael, van elcks 1 vierendeel loods,
 Poeyer van Diambra ('t welck de Lijf-moeder en de vrucht seer wel versterckt, en het misvallen verhindert) 1 vierendeel loods,
 Poeyer van Diarhodon, Abbatis,
 Aromaticum rosatum,
 Diatrion Santalon, van elcks 1 scrupel,
 Kaneel, een half lood,
 Snycker van Roosen tot koexkens gegoten, 2 oncen,
 ofte soo veel genoegh is, dit wierde altemaal door een Hippocras-sack gegoten:

Van het doorgeleekte heeftse twee ofte driemaal des daeghs 4 oncen gebesight, waer van datse geduerigh stercker bewegingh van de vrucht gevoelt heeft. Daer na hebben wy tot meerder voorfichtigheydt en verhoedinge noch dese Conserve daer by gedaen:

- N. Conserve van Roosen, 1 once,
 Confectio Alchemet,
 Corael,
 Bereyde Peerlen, van elcks 1 vierendeel loods,
 Magisterium van Peerlen,
 Corael, van elcks 1 scrupel,
 Roodt Corael,
 Poeyer van Diambra, van elcks 1 vierendeel loods,
 Weegbree-zaet (men seyt dat het de Lijf-moeder versterckt en het misvallen verhoedt) een half lood,
 Poeyer van Aromaticum rosatum,
 Diagonalong,
 Diatrion Piperon,
 Diacuminum,
 Diatragacanthum frigidum, van elcks 1 scrupel,
 Herts-horen gebrandt, 2 scrupels:

Maeckt dit met Syroop van drooge rode Roosen soo veel dat 'er genoegh is tot een conserve, waer van datse tweemaal des daeghs de groote van een Castanie heeft ingenomen. Dit smeersel hebbe ick daer oock by gedaen.

- N. Olie van Mastick,
 Quen,
 Myrtus-krachten,
 Sap van Hypocistis,
 Acacia,
 Bals van Armenien,
 Dracken-bloedt, van elcks een vierendeel loodt,
 Geel Sandelhoudt, een half lood,
 Wat soo veel 'er genoegh is; maeckt hier van een salfen om den onderbuyck mede te bestrijcken.

Ten laetsten voortreffelijke Bewerwick, als dese dingea volbracht waren, heeftse alle dagen in plaets van gewoonlijcken dranck (tot datse negen maenden gedragen hadde, en dat het baren nu na by was) van desen Hippocras-wijn gedroncken, den welcken ick dickwils tot groot voordeel van swangere Vrouwen hebbe gebruyckt:

- N. Rooden stoppenden Wijn, 6 pondt,
 Conserve van Roosen een jaer oudt, 3 oncen,
 Gebrande Herts-horen,
 Wortelen van Lever-kruyt, kleyn gesneden, van elcks 2 oncen,
 Bereyde Peerlen, 1 lood,
 Roodt Corael,
 Caneel, van elcks 1 lood,

Set dese dingea 24 uren te weycken op warme asche; en tweemaal des daeghs namse daer van rijckelijck. 't Elckens als dese Juffrouw daer van gebruyckte, soo wierde het wederom om geroerd, op dat dit uytgelesen geneesmiddel meerder kracht soude hebben om de vrucht te verstercken. Dese volgende koexkens hebbe ick haer oock gegeven, die ick by andere Juffrouwen oock dickwils met groote baet gebruyckt hebbe.

- N. Poeyer van Diambra,
 Diambrosium dulce, van elcks 1 vierendeel loods,
 Saed van Weegbree, 1 vierendeel loods,
 Magisterium van Corael,
 Peerlen, van elcks 1 scrupel,
 Gebrande Herts-horen, 4 scrupels,
 Witte Brood-snycker in weegbree-water gesmolten, soo veel dat 'er genoegh is:

Hier van wierden koexkens gemaect, van welke sy dagelijks gebruyckte, om de Lijf-moeder en de vrucht te verstercken. Eyndelijck heeftse oock dit Poeyer ('t welck andere dickwils gelijk als een wonder heeft geholpen) met Weegbree-water, ofte rooden stoppenden Wijn, twee ofte driemaal in genomen.

- N. Trochiscen ofte koexkens van Amber-steen,
 Oprecht en Bals van Armenien, van elcks 2 scrupels,
 Campher, 1 scrupel,
 Amber, 2 scrupels,
 Maeckt dit tot een Poeyer voor drie reyfen in te geven.

Alle welke dingen als sy tot op het laetste van haer dragen hadde gebruyckt. soo heeft se daer nae geluckelijck een kloecken en levenden Soone gebaert, zijnde haer elfde vrucht, de welke als noch in het leven is. Dit weynige, voortreffelijcke *Beverwijck* hebbe ick te seggen gehadt tot uwen dienst. Dese dingen raecken onse konst, in de welke wy t'samen omtrent dartigh jaeren in onse Vaderlijke Stadt met onderlinge raet-pleging, en hulpe van ontelbaere siecken, nael: en digh gewheet hebben. Maer U E. istor grooter siecken geboren, en onder de voornaemste des Vaderlands gevordert, soo dat ghy niet alleen de Genees-konst, maer oock de Philosophie ofte Wijsgeerte, Historien, suivere Letteren, en die geneughlijcke leer-oeffeningen, ja den geheelen ringh van de vrye konsten, verfaet en oeffendt, maer oock die gene bemint, de welke de selve oeffenen, en die gene veracht, die de selve verwerpen. Want daer zijn sommige luyardts, de welke bespotten 't gene daer sy vreesen niet toe te kunnen geraecken, even eens als die vos, de welke seyde dat de druyven suaver waeren, daer hy niet aen en konde. Dese en achten niet fruy en uytstekende te wesen, dan 't gene sy selfs weten, ende sy stellen haer hoogste eere daer in, datie alle dingen stoutmoedighlyck verachten: ende sommige zijn soo loos, datie, 't gene sy door haere onachtsaemheyd, niet en hebben kunnen leeren, door een verkeert oordeel schynen minder geacht te hebben. Maer ick wensche dese luyden gesonder sinnen in een gesondt lichaem. U E. die een wonder van geleertheyt is, heeft andere sinnen, de welke alle den tijdt, die ghy van den arbeydt in de Genees-konst ontrect, in andere beligheden besteedt, sonder de welke, om kort te gaen, ick de oeffeningh der Genees-konstachte manck te wesen. Vaert welcieraet en luyster der geleerden. Dordrecht, met haest, den 27 van Louwmaendt, 1644.

No. VIII.

A E N D E N H E E R E

R E N A T U S des C A R T E S,

Edel van Geslachte en Geleertheydt,

Wensche

J O H. van B E V E R W I J C K,

Welftandt.

Wilt-Edele, en Hoogh-Geleerde Heere,

Ick wensche met een over-groote verlangen te sien de *Mechanicas demonstrationes* ofte handt-konstige vertoogingen, met welke ick hoore, dat U E. den omloop des Bloeds volkomen vast stelt, en alle oorstecken van twijfelingh een jegelijck beneemt: de welke ick ernstelijck versoecke dat U E. my verweerdige, by gelegentheyd, mede te deelen. Alsoo ick Vraegh-brieven, met de antwoorden van Geleerde Mannen, sal uyt geven, soo wensche ick dat de Uwe, van den omloop des Bloeds, onder

de selve, oock mach geleesen worden, als oock dat U E. Voortreffelijcke Heere, by ons lange in voorspoet, alseen eerweerdigh Burger van Hollandt, en hersteller der Wetenschappen, mach leven. Vaert wel: Dordrecht, den 10 van Wijnmaendt, 1643.

No. IX.

R E N A T U S des C A R T E S,

A E N

J O H. van B E V E R W I J C K,

Geneef-Heer.

G R O E T E N I S S E.

Vermaerde, en voortreffelijcke Heere,

Ickachte het voor my een groote eer te wesen, dat U E. willende vergaderen verscheyde antwoorde en gevoelen van geleerde en groote mannen, van my in welken niet groots en is, begeert, dat ick mede het mijne soude toebrengen: en ick ben beducht dat ick daer toe niet al te wel versien ben: want al 't geene ick gehadt hebbe noopende uwe voorgastelde vrage, hebbe ick al over eenighe jaeren in de Redeneringh van de Methode ofte Leerwijse, in de Franse Tael uytgegeven, bygebracht, en aldaer de geheele bewegingh des bloeds alleen uyt de wermte van het Hert en de geschapenheydt der vaten betoont: Te weten, alhoewel ick omtrent den omloop des bloeds, gantschelijck in een gevoelen ben met *Hervaeus*, en hem met verwonderingh erkenne, voor den eersten ervinder van dese leeringhe, de welke soo treffelijck is, dat ick meyne, dat'er geen grooter, noch profijtelijcker in de Genees-konst gevonden en is: nochtans omtrent de bewegingh van 't Hert, ben ick met hem van gevoelen geheel oneens: Want hy wil, soo ick het wel hebbe, dat het Hert in de *Diafole*, ofte opswellen sich selven uytstreckende het bloedt inneemt, ende dat het in de *Sistoles* ofte neersijgingh sich toepersende, het selve uytgeeft: doch ick legge de geheele saeck e alsoo uyt. Wanneer het Hert ledigh van bloedt is, soo komt noodsaeckelijck, door de Holle Ader, in sijn rechter holligheydt, en door de aderlijke Slagh-ader in sijn slincker, wederom nieuw bloedt te vallen; ick segge noodsaeckelijck; want alsoo het selve vloeyende is, en de monden van die vaten, die gefronst zijnde, de ooren van het Hert maecken, seer wijdt zijn, en de klap-vlieskens met welke sy versien zijn, dan open zijn, soo moet het, ten zy dat 't door yet wonderlijcks gestuyt werde, in het Hert vallen. Nae dat nu op die wijse in beyde de holligheden van het Hert eenigh bloedt ghevallen zijnde, aldaer meer hitte vind, als in de Aderen daer het uyt gegaan is, breydt sich noodsaeckelijck uyt, en vereycht veel meerder plaats, als te vooren, ick segge noodsaeckelijck, om dat sijn natuere soodanigh is, ghelijck men daer aen lichtelijck bevinden

vinden kan, dat, wanneer wy koude hebben, alle de Aderen onfes lichaems ſich intrecken, en naeuwlijcks gefien werden, doch als wy daer nae werm worden, ſoo ſeer ſwellen, dat het bloed, 't welck in de ſelve is, tienmael meer ruymte ſchijnt te beſlaen, als te voren. Wanneer nu het bloed ſich in het Hert ſoo uytſet, ſoo ſpant het ſchielijck en met een ſtoot de ſijden van des ſelſs holligheden aen alle kanten uyt, waer door dat de klap-vlieſkens, met welke de ingangen van de Holle Ader en Aderlijcke Slagh-ader verſien zijn, werden toegheſlooten, en dat die geene, de welke zijn in de ingangen van de Slagh-aderlijcke Ader, en de groote Slagh-ader, werden geopent; want foodanigh is het maeckſel van die klap-vlieſkens, dat noodſaekelijck, volghens de wetten der kant-wercken, door deſen ſcheut van 't bloedt alleen, deſe geopent, en geene toegheſlooten werden: en deſe uytſettingh des bloedts maeckt de *Diaſtole* ofte uytſettingh des Hertens; doch oock dat ſelvigē bloedt, in dat eygen oogēblyck, als het in het Hert uytgeſet zijnde, de klap-vlieſkens van de Slagh-aderlijcke Ader, en de groote Slagh-ader opent, dringht oock alle het ander bloedt voort, 't welck in de Slagh-aderen is, waer door hare *Diaſtole* ofte uytſettingh geſchied. Daer nae gaet dat ſelvigē bloedt door de ſelve kracht, met welke het ſich heeft uytgebeuyd, in de Slag-aderen, en ſoo wordt het Hert geleedicht en daer in beſtaet ſijne *Syſtole* ofte neerſijgingh: en het bloed in 't Hert uytgebeuyd zijnde, wanneer het in de Slag-aderen is gegaen, wordt wederom verdickt, om dat daer ſoo groote hitte niet en is, en daer in beſtaet de *Syſtole* ofte 't neerſijgingh der Slagh-aderen, de welke in tijdt naeuwlijcks verſchilt van de neerſijgingh des Hertens, in 't eynde van deſe neerſijgingh keert het bloedt, 't welck in de Slag-aderen is (ick neme altydt de Slagh-aderlijcke Ader voor de Slagh-ader, en de Aderlijcke Slag-ader voor de Ader) wederom naer 't Hert, maer en gaet niet in ſijne holligheden, om dat het maeckſel van die klap-vlieſkens, in de ingangen van de ſelve zijnde, foodanigh is, datſe door deſen wederloop des bloedts noodſaekelijck werden toegheſlooten: Maer in tegendeel de klap-vlieſkens de welke zijn in de ingangen der Aderen worden geopent, als het Hert ontſweit; en ſoo valter nieuw bloedt uyt de Aderen in 't Hert, en begint wederom een nieuwe uytſettingh. Alle welke dingen voorwaer werck-konſtig zijn, gelijk als oock werck-konſtig zijn de proeven, met welke wordt beweeſen dat'er verſcheyden *Anaſtomofis* ofte vereenigingen van Aderen en Slagh-aderen zijn, door de welke het bloedt uyt deſe in geene vloeuyt: gelijk als zijn de proeven aengaende de geſtalte der klap-vlieſkens in de Aderen, van het binden des Arms in het Ader-openen, van 't uytloopen van al het bloedt uyt het lichaem door een eenighe geopende Ader ofte Slagh-ader, &c. Vorders en komt my van deſe ſaek niet verhaelens waerdigh te vooren: want ſy is ſoo klaer en ſoo ſeeker, dat ick het overtolligh achtte, die niet meerder bewijs-redenen te beveſtigen. Maer voor ſes jaren zijn aen my van Loven eenige tegenwerpingen tot de ſelve behoorende, gefonden, de welke ick doen ter tijdt hebbe beantwoort, en om dat den Autheur

der ſelve mijne antwoorden ter quader trouwe verdrayt en verminckt heeft uytgegeven, ſal ick de ſelve, gelijkert ſe in der daed van my geſchreeven zijn, geerne ſenden, indien U.E. maer gelijk als met een wenck laet blijcken, datſe U.E. ſullen aengenacem weſen; en in alle andere ſaeken, ſal ick, ſoo veel als in my ſal weſen, uwen wille en eerlijcke oefeningen ten dienſte zijn. Vaert wel.

Egmond op de Hoef den 5 van
Hooymaende, 1643.

Een Brief van een ſeker

GENEES-MEESTER

van

LOVEN,

Aen

RENATUS des CARTES,

In welcken gehandelt word van de
beweegingh des Hertens.

OM dat U.E. ſoo meenighmael en dat altydt met een groote begeerte my aeyſcht mijne tegenwerpingen tegen uw' gevoelen, van de beweegingh des Hertens, ſoo ſtelle ick mijne andere geringe wercken ſoo lange ter zijden, ende gae U.E. gehoorſaemen.

Voor eerst is dit u gevoelen, gelijk ick nu ſie, niet nieuw, maer oudt en al van *Ariſtoteles* voortgebracht in 't Boeck van het Adem-halen op 't 20. Capittel daer hy deſe woorden heeft. De kloppinge des Hertens is een ſiedende hitte gelijk, want het ſieden geſchiedt, wanneer een vocht door hitte opſwelt, want het vocht verheft ſich ſelven daerom, om dat het tot een grooter hoop wordt. De ſwellingh des vochts in het Hert, de welke altydt van de ſpijſe daer by komt, en de buytenſte rock van 't Hert oplicht, maeckt de kloppingh: en dat geſchiedt altydt ſonder ophouden; want geſtadighlijck vloeuyt'er vocht in, uyt welke het bloedt ontſaet. Soo is dan de kloppingh een opblasingh van een heet wordende vocht. Deſe dingen ſchrijft *Ariſtoteles*, de welke van U.E. verſtandelijcker en aerdiger worden uytgeleydt. In tegendeel heeft onſen *Galenus* geleert dat het Hert van eenige ingebooren kracht beweeght werdt, en dat leere wy Genees-meesters alle tot noch toe, met welke dat ick het noch houde, bewegen my deſe redenen.

1. Het Hert uyt het lichaem genomen zijnde klopt noch eenigen tijdt langh, ja in kleyne ſtucckens geſneden zijnde, klopt elck ſtuccken noch een korte wijle, en aldaer en vloeuyt geen bloedt in, noch uyt.

2. Indien yemandt in een opgeſneden Slagh-ader een penne ofte koperen pijpken ſteeckt, dat het bloedt daer kan doorgaen, en daer nae de Slag-ader met eenen bandt toebindt op het pijpken, ſoo ſal de Slag-ader beneden den

bandt niet kloppen. Soo geschiedt dan de kloppingh niet door het geweld van het invloeyende bloedt, maer van yet anders, dat door de rocken van de Slagh-ader invloeyt. Dat is de ondervindingh van Galenus in het boeck, *of'er bloedt in de Slagh-aderen is*, op het 8. Capittel. Noch men moet niet seggen dat dit onmogelijk om doen is, om het uyt springen van het Slagh-aderlijcke bloedt, om dat dit kan verhoed worden, op dese wijze. Leght twee banden om de Slagh-ader een handt-breedt ofte wijder van malkanderen, opent dan met een scherp mesjen de selve Slagh-ader, tusschen de twee voorseyde banden, en daer sal geen bloedt uytvloeyen, dan dat tusschen de twee banden onthouden werdt, daer nae steect in 't gemaecte gat het pypken, en biadt wederom de Slagh-ader op het ingestecken pypken; doch maectt de twee eerste banden los, het bloedt sal onverhindert door de pyp loopen tot aen 't uytterste der Slagh-aderen, nochtans en sullen die, de welke beneeden den bandt zijn niet kloppen; maectt den bandt los, sy sullen wederom kloppen. Door de wondte sal wel eenigh bloedt uytvloeyen, maer wat is 't dan? men sal evenwel konnen sien, datmen voor heeft.

3. Indien de *Diapalse*, ofte uytsetting des Hertens geschieden door verdunninghe des bloedts, soo soude de selve veel langhduriger zijn in de dieren, alsoe nu is. Want daer vloeyt een merckelijck deel bloedts in het Hert, het welck op dat het geheel lochtich werde, daer is tijdt toe van doen, noch het en kan soo snellick en schielijck niet dun worden, als de opswellingh wel snellick en schielijck geschiedt; al is 't dat men siet dat Olie en Peck in het vyer vallende snellijck op vliegen en dun worden. Maer in het Hert en is soo groote hitte niet, als in het vyer, derhalven en is het niet van vermogen dat uyt te wercken, 't gene het vyer uyt werckt. Ja in de vischen is ten seer kleyne hitte, ende veel liever koude, echter kloppen hare Hertens alsoo rasch, als de onse.

4. By alden dat de Slagh-aderen worden opgespannen van het bloedt, 't welke het Hert in de selve uytstort, soo sal dat deel, 't welck aldernaest het Hert is, en dat bloedt alderveert ontfinght, alleenlijck kloppen, de andere deelen en sullen op die selvige stont niet kloppen. Want het gene dat uyt het Hert wordt uytgeworpen, en wordt niet schielijck door alle de Slagh-aderen verspreyd, overmits dat 't strijdt tegen de beweegingh van soo grooven lichaem. Maer de Slagh-aders des geheelen lichaems kloppen altemael gelijk. Dit van de oorfecke der beweeginghe des Hertens.

Tegen den onloop des Bloedts, den welken U. E. met Harveyus einst stelt, hebbe ick dese dingen.

1. Het Slagh-aderlijcke en Aderlijcke Bloedt soude soo 'teenemaal gelijk zijn; ja een en het selvige, 't welck tegen het gesicht der oogen strijdt. Want gene is geelder en levendiger, en dit swarter en droeviger.

2. De koortsige stoffe elders in de Aderkens van het Hert gelegen sich onthoudende; de welke maer een afgtende koorts maectt, soude op eenen dach voele overvallen moeten veroorfecken: te weten, soo dick wils als dat bloedt en te gelijk de koortsige stoffe wederom in het Hert

keert, en U. E. stelt dat dien weder keert hondert, ja twee hondertmael in een dach geschiedt.

3. Wanneer in een Dier sommige Aderen toegebonden waeren, die nae het been loopen, de Slagh-aderen vry gelaten zijnde, so soude dat been in een korten tijdt wonderlijcken moeten swellen: om die wille, dat het bloedt doorgaens door de Slagh-aderen soude vloeyen in de Aderen. Maer het is 'er soo verre van daen dat sulcks soude geschieden, dat veel eer het deel, indien ghy de Aderen lange gebonden laet, soude dun en mager worden door gebreck van voedsel.

Op dese mijnnetwijffelingen sal ick uwe antwoorden soo begeerichlijck verwachten, als U. E. my die selvige heeft afgevordert.

ANTWOORT

VAN

RENATUS des CARTES,

Op een Brief van seecker

GENEES-MEESTER

VAN

LOVEN,

In welke words gehandelt van de beweegingh der Hertens.

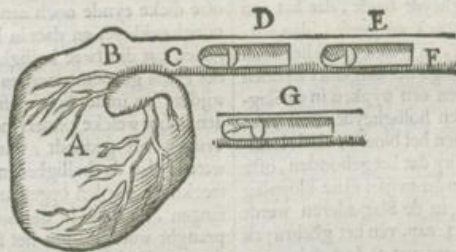
Niet 't onrecht hebbe ick met een over groote begeerte verwacht, uwe tegenwerpingen op mijn gevoelen van de beweegingh des Hertens; want als ick sagh op uwe geleertheit, verstant en manieren, en op de goetguntigheyt, die U. E. my toedraecht, soo wiste ick wel dat de selve seer geleert, vernuftigh, en niet geen vooroordeel van booserdigheyt besodelt souden wesen; en dit oordeel en heeft my niet bedrogen, maer ick hebbe U. E. te bedancken, soo om dat ghy my die hebt toegesonden, als oock om dat ghy my hebt indachtigh gemaectt, hoe dat ick mijn meyningh met de achtbaerheyt van *Aristoteles* kan staende houden: Te weten, als dien man so gelukkig is geweest, dat, al 't gene hy eertijds, 't zy denckende, ofte niet denckende geschreven heeft, luyden ten dage van veele voor een Goet-spraecke werdt gehouden, soo en soude ick niet moeder wenschen, dan dat ick van de waerheyt niet afwijckende, sijne voetslappen in alles mochte volgen. Maer ick derve my niet beroemen, dat ick in dese saecke, waer van ick spreke, dat gedaen hebbe, want al is 't dat ick, gelijck als hy, segge dat de kloppingh van het Hert geschiet door opswelling van de vocht in het selve heet wordende, soo en verstae ick nochtans by dat vocht niet anders als het bloedt, noch ick spreke niet gelijck als hy, van een swellingh des vrachts, de welke al tijdt van de spijse daer by komt, ende den buytensien roek des Hertens oplicht; want indien ick foodanige dingen by brachte, ick soude met seer klaerbljckelijcke redenen wedersproken konnen worden, ende men soude met recht gelooven, dat ick op het maektsel van geener dieren herten oyt te dege gelet hadde, indien ick swijgende van de Holligheden, vater ende

ende Klap-vlieskens, soude bevestigen, dat den buytensten rook des selvigen alleenlijk wordt opgelicht. Maer soo wie uyt voorgaende onwaerheden (gelijk de Reden-konfenaers spreken) die waerheyt by geval wil besluyten, die en dunckt my niet beter te redeneren, dan of hy eenige valsheydt uyt de selve wilde trecken; noch men moet niet meynen, indien dat twee, den eenen dwaelende, ende den anderen den rechten wech ingaende, tot de selve plaets komen, dat den eenen het voetspoor van den anderen gevolght heeft.

Op het eerste dat ghy tegenwerpt: te weten, dat het Hert uyt het lichaem genomen, ende in Stucken gesneden zijnde, elck Stuckken noch een tijdt langh klopt, alhoewel daer geen bloed in, ofte uyt en vloeit. Ick antwoorde dat ick dat eertijts naeukeuriglijck genoegh ondersocht hebbe, insonderheydt in de visschen, welckers Hert uytgesneden zijnde veel langer klopt als het Hert van de Land-gedierten, maer dat ick altijd ofte geoordeelt hebbe, ofte, gelijk het menigmael gebeurt, met de oogen selfs gesien hebbe, dat'er eenige overblijfselen des bloedts in het deel, waer in de kloppingh geschiedde, uyt de andere bovenste deelen is neergevallen geweest, ende dat ick my selfs lichtelijck hebbe doen gelooven, dat een weynigken bloedts uyt het eene gedeelte des Herts in een ander, 't welck weynigh heeter is, gevallen zijnde, genoegh is om dese kloppingh te maecken. Want men moet merken hoe den hoop van eenig vocht minder is, dat de selve soo veel te lichtelijcker kan locht ende dun worden: en gelijckerwijs als onse handen, hoe datse dickwilder eenige bewegingh oeffenen, hoe datse veerdiger worden om de selve te hervaten, dat so oock het Hert, 't welck van de eerste oogenblick sijner scheppingh met een gedurige verwisselingh gefvolken en ontwoollen heeft, door de minste kracht kan aangedreven worden om in dat selvige aen te houden; ende eyndelijck gelijk, als wy sien dat sommige vochten by eenige andere gemenght zijnde, daer door heet worden en oprijfen; dat soo oock misschien in de schuytplaetsen van het Hert eenigh vocht gelijk als giste sich onthoudt, door welckers vermengingh het andere bykomende vocht

uytdijdt. Maer dese tegenwerpingh dunckt my veel meerder kracht te hebben op het gemeyn gevoelen van andere, de welcke meynen dat de bewegingh des Herten van eenige kracht der ziele voortkomt: Want, ick bidde U, hoe sal die van de menschelicke ziele hangen, die segge ick, welcke in de gescheyden deelen des Herts gevonden wordt, aengesien dat het onge'ooslijck is, dat de redelijcke ziel ondeylbaer, ende geen andere gevoelige ofte groeyge ziele met haer vergelijckchap en is?

Ghy werpt ten tweeden dat tegen, 't welck Galenus geschreeven heeft op 't eynde van het boeck, *Of er Bloeds in de Slag-aderen is*, daer ick wel noyt een proeve van genomen hebbe, ende komt nu oock niet gelegen 't selve te besoecken, noch ick achte het oock niet de pijnne weerd, want die oirfaecke van de klopping der Slag-aderen gestelt zijnde, de welcke ick stelle, soo leert mijn *Mechanica* ofte handige vertoog-konst, dat is, Natuer-kunde, dat, alsmen een penne of pijpjen in de Slag-ader steeckt, ende de selve op de penne bindt, de Slag-ader niet verder als den bandt moet kloppen, doch wanneer den bandt los gemaect is, datse dan verder moet kloppen, even gelijk als Galenus ondervonden heeft; als maer de penne een weynigh nauwer is als de Slag-ader, gelijk hy sonder twijffel heeft onderstelt, ende gelijk als ick daer uyt besluyte, dat ghy het selve onderstelt, om dat ghy segt, dat wanneer den bandt is los gemaect, een weynigh bloedts door de wonde sal uytloopen, want indien de penne de geheele wijde van de Slag-ader vervulden, so en soude door de wonde seer nauw gestopt zijnde, in 't minste geen bloedt uytloopen. Maer wanneer de penne in de holligheydt der Slag-ader 't sammen met het bloedt swemt, soo en is het geen wonder dat de selve sijne bewegingh niet en kan verhinderen. Want men moet merken dat dese bewegingh daarvan niet en geschiedt, om dat het bloedt uyt het Hert komende, schielijck door alle de Slag-aderen werdt verspreyt, gelijk als ghy in uwe vierde tegenwerpingh onderstelt, maer daer van, om dat het bloedt in het deel der groote Slag-ader, 't welck naest aen het Hert is in vloeyende, al het ander bloedt 't welck in de selve, en in haere tacken is, uyt floot en be-

weeght, 't welck eensklaps geschiet, dat is, *in instanti*, gelijck de Wijs-geeren, sprecken. Laet ons, tot een voor-

beeldt, stellen, dat B. C. F. zijn een Slag-ader vol bloedts, gelijckse altijd zijn, in welke uyt het Hert A eenig nieuw bloedt

bloed infort: want soo fullen wy lichtelijck verstaen, dat dit nieuw bloedt de ruymte B welcke in den inganck van dese Slag-ader is, niet en kan vervullen, ten zy dat het ander deel des bloedts, 't welck te voren dese selve ruymte B vervulde, vertrecke nae de C toe, ende van daer de andere deelen des bloedts voort stoot nae de D, ende soo vervolgens tot aen E, soo dat in het eygen oogenblick, als het bloedt opklimt van A tot B, de Slag-ader tot E moet kloppen. Noch het en sal niet kinderen, indien wy ons in beelden dat in de selve een penne D, ofte eenigh ander lichaem, 't zy hol, ofte niet hol onthouden wert, als het maer onverhindert in het bloedt drijft, om dat foodanigen lichaem alsoo lichtelijck naer E sal gedreven worden, als het bloedt selfs. Want de Slag-aders zijn inwendigh seer glat ende effen, ende om datse uyt tamelijcke harde rocken bestaan, so en prangen se haer selven niet toegelick als de Dermen en Aderen, na de maete des lichaems, 't welck in de selve onthouden wordt, maer sy plegen oock in een doot dier ledigh gapende, en wijdt open te zijn. Doch indien een andere penne aen E in dese Slag-ader is gesteken, op welcke sy gebonden is, gelijk Galenus wil, al hoe wel het bloedt door dese penne kan doorgaen tot F, soo en sal het nochtans aldaer de zyden van de Slag-ader niet merckelijcken schudden, om dat het uyt een nauwer plaets in een ruymmer overgaende, een groot deel van sijne krachten sal verliefen, ende de andere krachten sal het veel eerder nae de lenghte van de Slag-ader, dan nae de breedte van de selve gebruycken, ende overfulcx sal het de selve door een gestadige toevloeyinge wel kunnen vervullen, ende meer doen opswellen, doch niet met onderscheyde sprongen bewegen. Noch daer en is geen andere reden waerom dat de Aderen, die door verscheyden *Anastomosis*, ofte mondt-voegingen zijn vereenigt, oock niet en kloppen, als om dat haere eynden, door de welke het bloedt uytgaet, nauwer zijn, als haere pijpen, in de welke het vloeyt.

Wy kunnen dese ondervindingh van Galenus op twee andere manieren versoecken: te weeten, dat men in de Slag-ader ofte een penne, ofte eenigh ander pypken indouwt, 't welck soo dick is, dat het de geheele holligheydt van de Slag-ader vervullende, van binnen aen de selve dicht aenkleeft, en niet en kan swemmen in het bloedt, gelijk als dat, 't welck hier by D in de figuer gesteld is, en soo nauwen holligheydt heeft, dat het aen het bloedt geen ruymmer doorganck en geeft, dan dat, 't welck hier by E gesien wordt, in welck geval het oock niet gebonden zijnde, de bewegingh der Slag-ader sal doen ophouden. Of wederom dat men een pypken in de Slag-ader douwt, 't welck soo ruymen holligheydt heeft, dat het soo vryen doorganck geeft aen het bloedt, als de leedige Slag-ader: in welck geval, 't zy dat het gebonden, ofte niet gebonden werdt, sal het sonder twijfel sijne klopping niet verhinderen. Of'er bloedt in de Slag-aderen werdt onthouden in 9. Boeck op 't 3. cap. van het ghebruyck der Pollen. Noch wy en behoeven ons niet te laeten bewegen aen de geloofweerdigheydt van Galenus, de welke op verscheyden plaetsen verseeckert, dat de Slag-aderen niet opgespannen worden als leedere sacken, om datse vol worden,

maer datse vervult worden gelijk blaasbalken (als oock de keel, de longen, en de geheele borst) om, datse worden opgespannen, en datse opgespannen zijnde niet haer uytensle deelen en gaten, uyt alle naebueringe plaetsen nae haer trecken, al 't geene begunen is om haer boesomen te vullen. Want hy wordt door seer gewisse ondervindingh wederleydt, die ick voor desen etijcke malen, en noch heden, terwijle ick dit schrijve, gesien hebbe: Te weten, de borst van een levende Conijn geopent, en de ribben soo van een gescheyden hebbende, dat het Hert en de Stam van de *Aorta*, ofte groote Slag-ader bloedt lagen, soo hebbe ick de groote Slag-ader, van alle deelen, aen welke sy vast was, afgescheyden zjnde, verre genoegh van het Hert met eenen draedt toegbonden, op dat men niet en soude kunnen veruoden dat'er eenigh bloedt ofte geest van elders anders in de selve, dan uyt het Hert zoude konnen invloeyen: daer nae hebbe ick met een mesken in de selve gesneeden, tuschen het Hert en den bandt, en hebbe seer klaer blijckelijcken gesien dat het bloedt op die tijdt als sy wierdt opgespannen, door de inghesneden openingh springende uytvloeyde, doch dat'er op die tijdt, als sy neerlijde, geen bloedt uyt en quam. Maer in tegendeel, indien de meyningh van Galenus waerachtigh was, soo soude die Slag-ader op yeder oogenblick van de *Diastole* ofte spanningh, de locht door de inghesneden openheydt hebben moeten nae haer trecken, en nooyt, dan op detijdt van de *Systole* ofte neerlijgingh het bloedt moeten uytgeven. Gelijk my dunckt dat niemant en kan twijfelen.

Voortgaende in dit ontleeden van het levendige dier, soo hebbe ick die helft van het Hert, 't welck sijne punct genoemt wordt, afgesneeden, maer van dat oogenblick als als het van 't hoofd ofte de andere helft is afgescheyden geweest, en hebbe ick het niet kunnen mercken dat 't eens meer geklopt heeft, 't welck ick om de voorgaende tegenwerpingh hier waerhouwe, op dat ghy daer op let, dat de deelen van het Hert nae sijn dickste eynde noch eenigen tijdt lange kloppen, om dat in de selve noch eenigh nieuw bloedt uyt de aenhangende vaten en oorkens invloeyt, doch dat de deelen nae het spits eynde van 't Hert soo niet en kloppen. Maer nae dat de punct ofte spits eynde van het Hert is afgesneden geweest, heeft het hoofd ofte dicke eynde noch aen de vaten hangende langh genoegh geklopt, en daer in hebbe ick seer gemakelijcken gesien dat die twee holligheden, de welke de buycken des Herts genoemt worden in de *Diastole* ofte uytsettingh wijder, en in de *Systole* ofte neerlijgingh nauwer warden, doot welke ondervindingh het gevoelen van *Hartorius* wordt gedoodt, want hy seyt geheel anders: te weten, dat de holligheden in de *Systole* ofte t'samen-treckingh werden opgespannen, om het bloedt te ontfangen, en datse in de *Diastole* ofte uyttreckingh toegepranght worden, om het selve in de Slag-aderen uyt te stooten. Welcke dingen ick hier in 't voorbygaen hebbe bygevoeght, op dat ghy sien mooght, dat'er geen ander gevoelen als het mijne en kan bedacht werden, tegen het welke niet eenige seekere ondervindingen en strijden.

Merckt,

Merckt, dat men, om dit wel te beproeven, niet alleenlijk het uiterste eynde des punts, maer de helft van het geheele Hert, ofte oock meer moet afnijden: en dat men dat in een Conijn, een vreesachtigh dier, en niet in eenen hondt en moet versoecken. Want in de honden hebben de buycken des Herts verscheyden kromten, van de welke yeder holligheydt door de opswellingh des bloeds soo wordt opgespannen, dat ondertusschen de algemeene holligheydt van yeder buyck schijnt nauwer te worden. 't Welck haer mischien bedrogen heeft, de welke geoordeelt hebben dat het Hert in de *Diafsole* ofte uytreckingh, wort t'samen getrocken. Maer dat het selve dan wort opgespannen, kan door het gevoelen selfs bewesen worden, want almen het in de handt vat, kan men voelen dat het veel harder is in de *Diafsole* ofte opswellingh, als in de *Sijfsole* ofte neersijgingh.

Ten derden werpt ghy tegen, dat, indien de uytsettingh des herte geschiede door verdunninge des bloeds sijne *Diafsole* ofte uytrecking veel langduriger soude wesen, alsse nu is. 't Welck ghy mischien soo laet voorlaen, om dat ghy u in beeldt dat die verdunning is gelijk als die, de welke geschiedt in de Windt-ballen als het water in de selve verandert in een damp: maer men moet verscheyden soorten daer van onderscheyden, want het geschiedt anders wanneer een vocht geheelick tot roock en locht vergaet ende sijn gedaente verandert, gelijk als in de Windt-ballen, ende anders wanneer een vocht sijn gedaente behoudt, ende in den hoop en veelte alleen vermeerderd. Maer het is klaerblijckelick dat de eerste wijze met het bloedt in 't Hert geenfins over een komt, soo, dat alle het vocht niet gelijk wordt verdunt, maer alleen die deelen, welke uyt de vlackte van de selve oprijfende in de naeste locht haer uyt breyden, gelijk als ick in de *Meteoris*, dat is, daer ick geschreeven hebbe van die hoog verheven dingen die in de locht geschieden, op het 2 en 4. Capittel, wijldloopigh hebbe uytgeleyt: want in 't Hert is geene foodanige locht, noch vlackte die na by de locht is, maer de holligheden van de selve zijn in de levendige dieren, soo groot alsse zijn; vol bloeds: als oock, om dat, indien 't soo waere, geen bloedt in de Slag-aders, maer alleenlick een dampige locht soude onthouden worden. Doch nu en twijfelt niemandt, ofte sy zijn vol bloeds. Ende hier machmen hem verwonderen, hoe dat de Oude soo weynigh waerheys hebben aen den dach gebracht, de welke soo verre van dese saecke twijfelden, dat *Galenus* een geheel boeck geschreeven heeft om te bewijfen dat 'er natuerlicken bloedt in de Slag-aderen is. De andere wijze van verdunning, op welke de vochtigheydt in hoop vermeerderd, moet wederom onderscheyden worden, want die geschiedt, ofte allenckens, ofte in een oogenblick, allenckens: te weten, wanneer de deelen des vochts by trappen eenige nieuwe beweging, gedaente, ofte standt krijgen, waer door sy omtrent haer meerder of grooter tusschen-wijden laten, dan te voren: ende in de *Meteoris* ofte hoog verheven dingen des lichts hebbe ick verklaert op wat wijze, niet alleen van hitte, maer oock van strenghe koude ende andere oirsaacken, foodanigen verdunningh kan ontsaen. Eyndelick, geschiedt 'er oock een

verdunningh in een oogenblick, volgens de gronden van mijne Wijl-begerte, soo dickwils als de deeltjens des vochts oft altermael, oft meest hier en daar door des selfs hoop verspreyd zijnde, op eene tijdt gelijckelick eenige veranderingh ontfangen, waer om sy een merckelijcke ruymere plaectie vereyschen. Dat dese laetste wijze de selve is, op welke het bloedt in 't Hert wordt verdunt, geeft de saecke selfs te kennen, want sijne *Diafsole* ofte uytsettingh geschiedt in een oogenblick. Ende indien wy te dege letten op alle die dingen, de welck ick hebbe geschreeven in het vijfde deel van het boeckken van de Methode, dat is van de Wijze om sijn reden wel te beleiden, ende waerheydt in wetenschappen te soecken, soo en fullen wy aen die saecke niet meerder mogen twijffelen, als wy twijffelen of Olie en de vochten soo verdunt worden, als wy de selve door schielicke sprongen sien oprijfen. Want het geheele maecksel des Herts, sijne hitte, en de nature des bloeds selve spannen daer toe soo t'samen, dat wy geen saecke met onse sinnen begrijpen, die my schijnt iekerder te wesen. Want wat de hitte belangt, al is 't datse in de Visschen niet groot en is, soo isse nochtans grooter in haer Herte, dan in eenige andere deelen. Maer ghy ontkenet dat de nature des bloeds foodanigh is, dat het schielick verdunt: te weten, om dat Olie ende Peck niet gelijk en is, maer meer een waterigh ende aerdachtig vocht; gelijk als of vette dingen daer toe alleen bequaem waren. En pleegt het water selfs soo niet te rijfen en op te swellen, almen daer maer visch ofte yet anders in koockt? nochtans en kanmen niet seggen dat het bloedt waterachtiger is als dat. En rijft het meel oock niet alsoo sonder groote hitte gekneedt en gehevelt zijnde? nochtans en schijnt het bloedt niet aerdachtiger dan het selve. Maer wat komt 'er naerder mede over een dan Melck, de welke op 't vyer geset ende tot een sekeren trap van hitte gekomen zijnde, oock alsoo op swelt. Maer wat is het van noode vreemde voorbeelden by te brengen, daer ons de *Chymie* ofte Louter-konst een groote menigte soude konnen verschaffen, aengesien dat het bloedt selfs, indien het versich uyt de Aderen gelaten zijnde valt in een plaets, die een weynigh heeter is, dan het bloedt selve, oock in een oogenblick opswelt: gelijk ick etlijke malen beproeft hebbe. Maer nochtans, om dat ick wete de nature van het selve foodanigh te wesen, dat het, soo haest als het buyten de vaten is, bederft, en dat de hitte des vyers, van de hitte des Herten in sommige dingen verschilt, daerom en bevestige ick niet dat de verdunningh des bloeds, de welke in het Hert geschiedt in alles gelijk is die gene, de welke soo door konst beschickt wordt. Maer om niets voor U E. verborgen te houden, soo meyne ick dat de selve alsoo geschiedt. Wanneer het bloedt in het Hert rijft en swelt, soo breeckt het meeste gedeelte van 't selve wel uyt door de grote Slag-ader ende de Slag-aderlicke Ader, maer het andere blijft noch binnen, 't welck de inwendigste plaetsen van des selfs holligheden vervullende aldaer een nieuwe hoogte van hitte, en gelijk als een seckere nature van gist verkrijgt: en terstondt nae dat het Hert ontfwollen is, sich seer snellick vermengende met het nieuwe bloedt, 't welck door de Holle Ader en de Aderlijcke Slag-ader in vloeyt.

brengt het te wegen dat het seer snellijken swelt, en in de Slag-aderen vertrekt; Doch het laet wederom eenigh gedeelte aldaer blijven, 't welck voor gift dienen sal. Gelijk als den Hevel van 't Broodt pleegt gemaect te worden van een stuc dzeghs, 't welck nu gehevelt is, de gift des wijns van het overblijffel der druiven, en de gift van het Bier uyt eenighen droeslem van 't selve. Ende hier en wordt geen overgrootte hitte ver-yicht, maer verscheyden, maer de verscheyden natuere des bloeds van yder dier. Gelijk oock noch Bier, noch Wijn, noch Broodr, uyt welke een groot deel van ons bloedt gemaect wordt, stercke hitte van noode hebben om te gillen, ofte te rijfen, maer worden oock van selfs lauw.

Uwe vierde tegenwerpingh meyne ick, dat ick nu hier te voren genoegh hebbe beantwoordt, om dat ick vertoont hebbe, op wat wijze de Slag-aderen altemael gelijk kloppen. Soo is dan overigh dat ick beantwoorde die dingen, de welke ghy tegen den omloop des bloeds hebt bygebracht.

Het eerste is het onderscheyt tusschen het Slag-aderijckce en 't Aderlijcke bloedt, 't welck ick wel selfs in het boeckken van de Methode ofte Leer-wijze op de 52 zijde, hebbe geoordeelt dat tegen *Harvus* konde ingebracht worden, om dat volgens sijn gevoelen wordt verstaen, dat 'er geen veranderingh des bloeds in het Hert en geschiedt: maer ick, die een schielijcke opswellingh en gelijk als een overkookingh des bloeds beschrijve, en vreesde voor die tegenwerpingh niet. Want ick bid u, wat kan in eenigh lichaem grooter en schielijcker veranderinge veroufsaecten, als die overkookinghe en gilinge te ghelijck? Maer ghy sult seggen, dat het bloedt uyt de Slag-aderen door der selver eynden in de Aderen invloeyende, aldaer geen verandering en lijdt, en dat daerom het selve in de Aderen niet vershellich en moet wesen van 't gene dat in de Slag-aderen is. Welcke tegenwerpingh op dat wel magh beantwoorden, soo gelieft voor eerst te bedencken, dat 'er niet eenen dropel bloeds in de Slag-aderen en is, de welke een weynigh te voren niet door het Hert en is gegaen, doch dat 'er in de Aderen alrijt eenige druppelen zijn, de welke uyt de Slag-aderen niet gekomen en zijn: te weten, om dat uyt de Dermen alrijt eenige vochtigheyt in de selve komt; als oock dat alle de Aderen t'amen met de Lever gelijk als een vat moeten aengemerckt worden. Welcke dingen vast geseelt zijnde, soo kan men lichtelijck verstaen dat het bloedt die hoedanigheden, welke het in het Hert ontfanght in alle de Slag-aderen behout: ja dat meer is; indien wy ons inbeelden, dat het selve door het Hert gaende wit wierde, gelijk het in de Lever root wordt, dat in de Slag-aderen geen ander dan wit, en in de Aderen geen ander dan root bloet en soude onthouden worden, want het wit bloedt 't welck gedurigelijck in de selve uyt de Slag-aderen soude invloeyen, onder het andere 't welck nu root is, vermengt zijnde, soude even eens gelijk als water onder wijn gegoten zijnde, terisonst de verve van de selve aen nemen. Daerenboven moet men aen mercken dat 'er veele dingen zijn, de welke nae datse heet zijn geworden, alleen daer van, datse langsaem ofte haestelijck verkoelt worden, seer verscheydene hoedanig-

heden ontfangen. Alsoo wordt het glas, ten zy het langsaem verkoelt werde, soo broofsch, dat het de lucht oock niet en verdragen, ende de selfde Stoffe kan nu tot yser, nu tot stiel worden, na de verscheyden wijze van smelten. Want het bloedt, 't welck uyt een Slag-ader vloeyt kan vergeleken worden by glas, 't welck gloeyende uyt den oven genomen is, en 't gene uyt een Ader, by glas, 't welck door een langsaem vyer herkoekt wordt; ende het alderstercke vyer van de smelt-ovens en seluyt soo grote kracht niet te hebben op stiel ofte glas, als de gematigde hitte des Hertens op het bloedt, 't welck namentlijck een vocht is, het welke soolichtelijck verandert, dat de lucht alleen het selve, soo haest als het uyt de Aderen is, bederft. Op het gene dat gy daer by voegt van de stoffe der aflatende koortsen, en hebbe ick anders niet te seggen, als dat ick in 't minste niet en vermoede dat de selve in de Aderen sich onthoudt, ende dat ick verwonderden ben, dat dit gevoelen, 't welck op geen waerschijnlijcke reden geground en is, vele aenhangens gehad heeft, tegen de welke *Fernelius* disputeert oft twiltredent *Parb. l. 4. c. 9.* soo dat ick oock de eene aensienlijckheyt met de andere wederlegge. Maer daerenboven overwint hyse oock met redenen, en onder andere heeft hy 'er eenne, de welke my genoegh dunckt te wesen: Te weten, indien de stoffe van de aflatende koortsen uyt de Aderen voortquam, ofte daer soude nooyt een dubbele *Tertiane* ofte anderdaeghsche koorts wesen, ofte alle seer heftige *Tertiane* soude dubbel zijn, en van de vierden-daeghsche is het 't selfde. Ick doe hier van mijne redenen geene by, noch ick segge van de koortsen niet, 't geene ick gevoele, op dat ick my van de eene swarigheyt in d'andere niet laet sleeten.

Nu is noch overigh de tegenwerpingh van sommige toegebonden aderen die na het been loopen, de Slag-aderen vry g'aten zijnde, waer na ghy segt dat het been niet op en swelt, maer veel eer allencxkens dun en mager wordt, door gebreck van voedsel. Alwaer wel ondericheyt moet gemaect worden, want soo haest als de aderen alsoo sullen gebonden zijn, soo sullense sonder twijffel een weynigh swellen, en indien men een van de selve opent beneden den bandt, so sal al het bloedt des lichaems, ofte ten naesten by al door de selve konnen uytloopen, gelijk als de Heelmeesters dagelijcks ondervinden. En dat en geeft niet alleenlijck een waerschijnlijckeydt om den omloop des bloeds te gelooven, maer bewijst den selven klaerblijckelijcken. Doch indien de aderen soo lange gebonden worden gelaten, soo kan ick wel bevroeden, dat het waer sal wesen, 't gene ghy schrijft, alhoewel ick het noyt verlicht en hebbe, om dat het bloedt in de gebonden aderen stil staende, binnen korten tijdt seer dick sal worden, en onbequaem om het lichaem te voeden. Daer en sal geduerighlijck geen nieuw bloedt door de Slag-aderen in komen, ont dat het de tacckens, en andere doorgangen gestopt zijnde, nergens doortocht sal vinden. Ja dat meer is, de aderen selfs sullen mischien een weynigh slincken: te weten, als de wey des bloeds, 't welck in de selve is, door een ongevoelijcke uytwaesemingh vergaet. Maer dit en doet gantich niet tegen den omloop des bloeds.

Den tweeden Brief van een seker
GENEESMEESTER

van
LOVEN,

Aen

RENATUS des CARTES.

WAt belangt uwe antwoorden op mijne tegenwerpingen, ghy verfoecht, dat ick u soude laten weten, op wat wijze my die voldaan hebben; noch niet volkomenlijk, want daer zijn noch eenige dingen, die ick wel klaerder en duydlijker van u wilde geseft hebben.

Op de eerste seght ghy, dat in de Herten uyt de lichaemen genomen zijnde, eenige overblijfselen des bloeds, in het deel, waar in de kloppingh geschiedt, uyt de andere bovenste deelen neervalt. Ick bevinde dat die bovenste deelen, in de welke uyt andere niet en kan neervallen, oock kloppen, ghy voeght er by, dat dese selvige tegenwerpingh, veel meerder kracht heeft op het gemeyn gevoelen van andere, de welke meynen dat de bewegingh des Hertzen van eenige kracht der ziele voortkomt. Dit en verschoont u niet, misschien en is noch dese, nochtans de waer oorsaeck van des selvige bewegingh. Niet te min soo dunckt my, dat ick het gemeyn gevoelen kan staende houden: want al is 't dat in eens menschen Hert uyt het lichaam genomen zijnde, geen ziele en is, en dien volgens oock geen kracht, soo is nochtans het wercktuigh van de ziele een weynigh tijds in het selve; namelijk, een geest door de kracht der ziele werkende. Soo meyne ick dat een dootd lichaam van een mensch, de welke schielijck onthalt is, het voedsel na sich treckt, koockt en in sijn eygen wezen verandert, even eens gelijk als in een levend lichaam geschiedt, soo lange als 'er warmte en levendig-makenden geest in het doode lichaam is.

Op de tweede seght ghy, dat de bewegingh der Slag-aderen daer van geschiedt, dat het bloed in het deel der groote Slag-ader, 't welck naelt aen het Hert is invloeyende, al het ander bloed uytstoot en beweeght, &c. Dat het soo niet en geschiedt, leeren de voorvallen der Heelmeesters, als een Slag-ader gequetst is, soo is het de grootste moeyte en arbeyd voor de Meesters om het bloed te stempen: sy douwen 't samentreckende pocyeren, en linnen, en ick en weet niet wat, in de wonde van de Slag-ader selfs: soo datse, door het instoppen van die vreemde lichamen in de Slag-ader, het bloed 't welck in de selve is beneden de wonde, scheiden van 't gene dat boven de selve is: echter en wort de bewegingh van de Slag-ader beneden de wonde niet getuyt, noch die lichamen en dryven niet los met het bloed in de Slag-aders; maer zijn vast en ingepackt: want anders en soude het bloed niet gestent worden.

Daer nae voeght ghy er by salmen in de Slag-ader een pipken douwen, 't welck soo dick is, dat het de geheele ruymte van de selve vervult, en van binnen een nauwe

hulligheydt heeft, soo dat het aen het bloedt geen vryen doorganck en geeft, dat in sulcken geval het oock niet gebonden zijnde, de bewegingh der Slag-ader sal doen ophouden; en daerom meynt ghy dat de Aderen niet en kloppen, &c. Of den vryen doorloop der bloedt van binnen door een dam wardt geschut, of dat het selve van buyten geschiedt door het omleggen van eenigh lichaam de Slag-ader omvattende, is, gelijk ick meyne, al even eens. Maer hoe seer oock dat de Slag-aderen vernieuwt worden, als maer de rock en oft vlielen van de selve niet geheeljck tegen malkanderen genepen en worden, soo en wordt de bewegingh niet benomen, soo dan, &c. Die dingen, welke ghy van het opheyden van een levendigh Conijn bybrengt, zijn waerachtigh, en Galenus heeft in sijn boeck van de bedieningh der ontleed-kunst, 't selvige voortgebracht, sich verwonderende, hoe dat het hooft oft dicke eynde des Hertzen achterlaest klopt.

Op de derde seght ghy, al is 't dat in de Herten der Visschen geen groote hitte gevoelt wordt, soo isse nochtans daer grooter, als in de andere deelen van de selvige. Laet het soo wesen: nochtans en isse soo groot niet, datse het bloedt der Visschen soude kunnen verdunnen en locht maken, en dat soo snelljck. Onse handen zijn veel heeter dan de Herten der Visschen, nochtans, als wy het bloedt van de Visschen in onse handen houden, soo en doen die het selve niet. Daer nae neemt ghy uwen toevlught tot een gift van 't Hert, de welke het bloedt soude verdunnen en doen ryfen, in welke gift, ick vrees dat ghy hebt gemist. En genomen het zy soo: hoe sal, segge ick, het soo ras doen ryfen; want dat is tegen de natuere en aerdt van de gift. Dese dingen wilde ick noch wel uytgeleydt hebben, indien het u lust: indien 't u niet de pijnige weerd en dunckt, en dat ghyse genoegh verkiert acht te zijn, soo laet het blyven; en ick sal poogen by my selvige uwe dingen te herkauwen. De andere dingen, die ghy tot bevestingh van den omloop des bloeds schrijft, hebben eenige waerichijnelijckheydt, en dat gevoelen en mis haeght my niet seer.

ANTWOORT

VAN

RENATUS des CARTES,

Op den tweeden Brief van den

GENEES-MEESTER

VAN

LOVEN.

ICK ben aen U E. seer verplicht, soo van wegen uwe needstighheydt in het antwoorden, alsoock in het toesenden der Brieven van andere. Die dingen, welke ghy wederom tegen-worpt, zijn geen sine te verachten, maer indien 'er yet is weerdig, na u weerdighjck beantwoordt te worden, soo zijn het dese. Want op het eerste seght ghy seer wel, dat de bovenste deelen van een Hert uyt het lichaam genomen

zijnde meest kloppen, waer uyt ghy bestryt dat dese kloppingh van het invallen des bloeds niet en hanght. Maer twee dinghen staen hier aen te mercken, door welke ick meyne dat dese swarigheydt t'eenemaal wordt ontworfelt. Het eene is, dat die deelen des Herts, de welke de bovenste ghenoeemt worden: te weten, aen het hooft van de selve, tweederley zijn; sommige in het welke de Holle Ader, en de Aderlijke Slagh-ader worden ingeplant, de welke om de rijninge van het nieuwe invallende bloedt niet beweeght en worden, nae dat de oorkens, en de daer aen hangende vaten zijn afgesneden, ten zy mischien voor soo veel, als yets uyt de Kroon-ader en andere vaten door het Hert verspreydt zijnde, de welke dan omtrent het Hooft van 't Hert altemaal open zijn, in der selver holligheden invloeyt; andere, in de welke de Slagh-aderlijke Ader en de groote Slagh-ader worden ingeplant, de welke laetst van alle moeten kloppen, oock wanneer de punct off spits van 't Hert is afgesneden: te weten, om dat, wanneer het bloedt gewoon zijnde door de selve uyt te gaen, aldaer soo gemackelijcke wegen vindt, dat alle desselfs overblijfselen, de welke in de deelen van een opgesneden lichaem gevonden worden, sich daer nae toe strecken. Het andere, dat hier staet aen te mercken, is, dat de beweegingh van de ooren des Herts ende der selver bygelegene deelen seer verscheyden is; van de beweegingh die in het overighe deel des Herts is; want daerom en wort men die in de selve niet gewaer, om dat het bloedt verdunt wordt en rijst, maer daerom alleen om dat het uyt de selve overvloedelijck neervalt: ten minsten als het Hert nu in stucken gesneden en krachteloos geworden is: want als het noch fris en geheel is, soo siet men een andere beweegingh in de oorkens, de welke daer van gheschiedt, om datse met bloedt vervult worden. Doch de bovenste deelen van het Hert tot aen die plaetsen der holligheden, in de welke de eynden van de drie-puntige klapvliessen worden ingeplant, volgen somtijds de beweeging van het overighe des Herts, somtijds volghende de beweegingh van de oorkens.

Welcke dingen aengemerckt zijnde, indien 't u gelieft met aendacht op de laetste beweeginghen van eenigh stervend' Hert te letten: ick en twijftele niet ofte ghy sult seer lichtelijck met uw' eygen ooghen gewaer worden, dat sijn bovenste deelen; dat is die gene, uyt welke het bloedt in de andere moet neervallen, dan noyt beweeght en worden, dan door die beweegingh, door welke sy worden gheledicht: en indien ghy de holligheden naer de lenghte op snijdt, soo sult ghy somtijds sien dat de oorkens drie ofte vier maels beweeght werden, en datse elcke mael eenigh bloedt in de selve storten, eer dat het Hert eens klopt, en meer andere dingen, de welke altemaal mijn gevoelen sulen bevestigen. Ghy sult mischien vragen, hoe dat door het neervallen des bloeds alleen uyt de oorkens des Herts, soo grooten beweeging in de selve kan geschieden, als ghy dan sien sult. Daer van sal ick hier twee oirfaecken aenwijfen. De eerste is, om dat in een levend' dier, alsoo het bloedt met geen gestadige en gelijcke beweegingh, maer met horten en stooten uyt de oorkens overvloedigh in het Hert valt, alle de velen der deelen, daer het door gaet,

van de natuere soo gheformeert worden, datse, indien'er oock yet het minste door de selve doorgaet, by' nae soo veel en soo rasch moeten geopent werden, als wanneer se aen veel bloeds doortocht geven. De andere is, dat het weynige vocht des bloeds uyt de gequette deelen van het Hert uytweetende, tot een merckelicken grooten druppel moet vergadert worden, eer het in de middelste holligheden van de selve kan vloeyen, op de selfde wijze als het sweet alenexkens door de huyt uytstijpende, eenighen tijdt daer blijft hangen tot dat daer druppels van gemaeckt worden, de welke daer nae schielijck op de aerde vallen. Wanneer ghy op 't gene ick daer by gevoeght hebbe: namelijk, dat uwe tegenwerpingh meer krachts heeft op het gemeyn gevoelen van andere, als op de mijne: Antwoordt, dat my dat niet en verschoont, soo segh ghy de waerhey, en daerom en is het oock mijne maniere niet, in het wederleggen van de andere den tijdt te verlijten. Maer op dat ick u aen mijne zyde soude trecken, soo meynde ick dat het niet ondienstigh soude wesen, u te toonen dat'er geen andere en zijn, die ghy met beter recht soude mogen volgen. Maer ghy wilt die kloecke Krijgs-overste naevolgen, de welke, wanneer se hebben aenghenomen een Kasteel te beschermen, 't welck niet wel versterckt en is, alhoewelfe bekennen datse niet machigh genoegh en zijn om de belegeraers te wedertsaen, nochtans haer selven terfontd daerom niet over en geven; maer willen eerst al haer kruydt en loot verschieten, en het uytterste versoecken: waer door het geschiedt, datse dickwils, terwijlse overwonnen worden, meer eere in leggen, als de overwinners selve. Want wanneer ghy, om te bewijfen hoe dat het Hert in een doodt lichaem van een mensch, van de afwesende ziele kan beweeght worden, uw' toevlucht neemt tot de hitte en levendigmakenden geest, als werck-tuygen der ziele, de welke door de kracht van de selve dat doen, ick bidde u, wat is dat anders, dan het uytterste te willen versoecken? Want indien dese werck-tuygen somtijts alleen daer toe genoeghsaem zijn, waerom niet altijd? en waerom beelt ghy u meer in dat de selve door de kracht van de ziele wercken, als die afwesigh; dan dat die de kracht van de ziele niet van noode en hebben, selfs wanneer se tegenwoordigh is? Op het tweede, 't gene ghy segh van de wijze op welke de Heel-meesters 't bloedt van een gequette Slagh-ader stempen: antwoorde ick, dat soo dickwils als de kloppingh beneden de wonde niet op en houdt, de holte selfs van de Slagh-ader, door welke het bloedt gewoon is te vloeyen, niet gesloopt en is, maer alleenlijck het gat in het vel en het vleesch, door 't welke, het uyt het lichaem soude komen loopen. Op het gene, ghy daer by voeght: antwoorde ick, dat'er een groot onderscheydt is tusschen een Slagh-ader, in de welke den doorloop des bloeds van een ingesteken pijpken wordt verhindert, en die gene de welke door een bandt van buyten omgeleyt, nauerwer wordt ghemaeckt. Want al is 't dat het gevoelen van Galenus, seggende dat de beweging der Slagh-aderen hanght van een sekere kracht, de welke door der selver rocken vloeyt, my geenins waerschijnlijck dunckt te wesen; soo meyne ick nochtans dat het seer met de reden over een komt, dat, wanneer de deelen

len der Slag-ader voor den bandt beweegt worden, dat die beneden den selven oock werden beweegt, ten minsten wanneer den bandt foodanig niet en is, datse de beweging van de rocken der Slag-ader niet geheel en beneemt, foodanig die in het voorgestelde geval nauwlijcks kan wesen. Maer indien eenigh deel der Slag-ader veel nauwer wort gemaeckt, dan de andere, en dat te gelijk dus selfs rocken in die plaats van alle beweging berooft werden, soo ghehoove ick vastlijck dat de kloppingh van de volgende deelen oock sal ophouden, van wat oorsaecke oock dat het selve geschiedt.

Op het derde brengt ghy de koude der Visschen voor een reden in, om te ontkennen dat het bloed in der selver Hertzen niet en rijst, maer indien ghy nu hier by my tegenswoordigh waert, ghy soudt moeten bekennen dat oock in de alderkoudste gedierten die beweging van hitte voortkomt: want ghy soudt sien dat het kleyne Heertjen van een Ael, 't welck ick hyden morgen over 7. of 8. uren hebbe uytgesneden, nu al lange doot en boven op verdrooght zijnde, door een matige wermte van buyten aengebracht, wederom levendig worden, en wederom rasch genoeg kloppen. Doch op dat ghy mooght weten dat daer toe niet alleen hitte, maer oock toevloeyinghe des bloeds vereyicht wordt; siet ick legge het selve Heertjen in 't bloedt van den selven Ael, 't welck ick daer toe bewaert hebbe, en daer na werm makende brenghe ick te weghe dat het soo rasch en merkelycken klopt, als in een levendigh ghedierte. Ick hebbe oock in dat selve Hert hyden morgen klaerlijck gesien, 't gene ick van de beweging der bovenste deelen des Herts, als het bloedt uyt de selve uytvloeyt, hier voor geschreven hebbe: want als dat gedeelte heel afgesneden was, in 't welke de Holle Ader wierdt ingeplant, en 't welke eygentlijck het bovenste van alle moet genoemt worden, soo hebbe ick ghemerckt dat het deel daer aen volgende, 't welck doen het bovenste was, niet meer met het overige des Herts en klopte, maer dat het alleen het daer toe niet alle overigh is eensdeels in water, eensdeels in klonters verandert: want dit bloedt van den Ael is een geheelen digh; ick en segge niet, onbedorven, maer ten minsten, soo veel ick sien kan onverandert gebleven, en komen uyt het selve al tijt veel dampen, soo dat de selve, indien 't maer in 't minste werm wordt gemaeckt, gelijk als eenen dicken roock opgoen. Daer en boven ghedenck ick oock op andere tijden gesien te hebben, als 'er groen houdt gebrandt ofte Appelen

gebraden wierden, dat de dampen door de kracht der hitte uyt de binnenste deelen der selve uytvliegende, niet alleenlijck door de nauwe scheure van de schelle gelijk als wind uytgingh, 't welck een yeder kan bemercken, maer dat oock somtijds dat deel van de schelle in 't welck sijcke scheuren komen, soo ghescheit, dat het een weynigh opswelt eer de scheure wordt geopent, 't welck daer na, als de scheure open is haestelijck onswelt, om dat alle den damp in die swellingh bestoren zijnde, dan overvloedigh uytvlieghe, en soo rasch geen nieuwe in de plaatsen komt. Maer een weynigh daernaer wederom en anderen damp komt, soo swelt het selve deel der schelle wederom op, en de scheure wordt geopent, en het gaeft uyt als te voren. En dese teickens wederkerende bewegingh beelt de kloppingh van 't Hert, niet wel van een levendigh, maer van 't gene ick hier uyt een Ael gesneden hebbe, seer aerdighlijcken uyt. Dese dingenaengemerkte hebbende, soo en is er niet merder, dan dat wy oordelen, dat de velselen, uyt welke het Hert gemaeckt is, soogelick zijn, dat den damp van het ingesloten bloedt genogh is om de selve op te lichten, en dat daer uyt, om datse soo worden verheven, groote doorgangen in het Hert worden geopent, door de welke alle dien damp terisonde uytvliegt, en het Hert ontswelt, &c. 't Welck ick oock sal bevestigen met een anderen voorval van my heden aengemerckt: te weten, ick hebbe het bovenste deel van het Hertjen van een Ael afgesneden (dat is het deel in 't welck de Holle Ader wierdt ingeplant, en 't welck aldaer 't selve werck dede, dat het rechter oorcken in de Hertzen van de Aerd-gedierten doet) en dat deel welcks verwerde linien niet anders dan een droppen dick bloeds gheleken, heb ick in een houten vat bysonder bewaert; om te beproeven of men daer eenigh klopping in konde sien; maer ick en hebbe in 't begin geene konnen bemercken, om dat, yamelijck; ghelijck ick korts daer nae vernomen hebbe, aengelen dat aldaer veele doorgangen open waren, alle den damp uyt het bloedt oprisfende met een geduerige, en onverhinderde bewegingh uytvloogh. Maer een vierendeel uurs, oft meer, daer na, als dat druppelken bloeds, in 't welke dat stukken Herts swemde, boven op begon te drooghen, en gelijk als met een seecker vel overtrocken te worden, soo hebbe ick een klaer-blijckelijcke kloppingh in het selve gesien, de welke door het by-brengen van wermte meerder wierde, en niet afgelaten en heeft, tot dat alle de vochtigheydt des bloeds is uytgeput geweest.

Maer ick ben seer verwondert, dat ghy meynt, dat ick in 't gene ick bygebracht hebbe van de gift, daer in hebbe gemilt, en dat ick mijn toevlucht daer toe genomen hebbe, als of ick seer beklemt was, en my anders niet en soude konnen verweeren, want voorwaer sonder de selve wordt mijn gevoelen seer lichtelijck verklaert en vertooght, maer als men de selve aenneemt soo is het oock noodsaeckelijck te bekennen dat 'er eenigh geresen bloedt in het Hert van de eene *Diastole* ofte opspanningh tot de andere over blijft, en sich aldaer met het nieuw inkomende bloedt vermengende, des selvis rijningh helpt bevorderen, waer in het de natuere en aerdt van de gift volkomelijck gelijckt.

No. X.

MIJN HEER, MIJN HEER,

JOH. van BEVERWIJK.

Mijn Heer,

OM mijn woord en uwe findelijckheit te voldoen, hebbe ick overal doen soecken naer het Poeder van verborgene genegentheit, sonder het te hebben konnen vinde, die het hadden, hebben aen haer vrienden gedeelt: door dit missen sende ick u de manier om het selve Poeder te gebruycken, en te maecten; ick gelove dat U E. het maecten seer gemakelijck sal vallen: soo ghy by avontuer eenige moeyelijckheit vint, 't zy in 't maecten of in 't gebruycken des selfs, doe het my weeten: ick sal 'er u verlichtinge van doen; soo ghy door ondersoeckinge bevint, dat het de deught heeft die men het toe-eigent, ick versoeck U E. dat ghy 'er mijn deel aen geeft, en ghy sult verplichten, die genegentheit is.

MIJN HEER

In den Haegh den 14 des Maents

E. U. Seer ootmoedige Dienaer.

LOWIJS van NASSOU.

Verte.

Om de Wonde te verbinden door verborgene genegentheit; ofte andere over een stemmende middel.

MEen moet hebben een nieuw stuck Linden, van de groote der wonde, 't welck ghy sult te weycken leggen, in 't bloed dat laest van de wonde is getrocken, het welck ghy tusschen de vingers sult houden, dan sult ghy een ander doeckje op de wonde leggen met eene compressie of poppe, maec ende dat de lippen van de wonde door den swachtel wel by malkander gevought worden, en soo het gebeurt dat 'er een bloed-stortingh is, soo sult ghy strax het doeckje dat ghy in 't bloed geweyckt en tusschen uwe vingers hebt, met het volgende Poeder verbinden; en soo het bloeden ... blijft dueren, sal men een doeckje nemen, het welck men onder het gecyde Poeder sal Eggen, en een ander doeckjen daer boven op, dat het Poeder in 't midden is, en leggen het selve op de *bloedstortingh* het selve doen op houden.

Sooder eene *ontsteekingh* komt ofte beginsel van *koud vuer*, moet men het doeckje nemen dat men met het Poeder verbonden heeft, en leggen 't in een koele plaets, gelijk als in de kelder, oft wel in een doose, en die wel sluyt, en hebben een schotel vol water, en doen dees doose soo lange in het water tot dat de ontsteekingh over is, en bewaert het doeckje by u in den selfden warmen gried als ghy de

wonde begeert; men magh de wonde wryven met een *swaert van Speck*. En gelijck 'er tweederley wonden zijn, soo zijn 'er oock tweederley Poeders, d'een enckel, en d'ander gemenghd.

De enckle wort gemaeckt van *Groen Kooperrood*, dat men in de *San* moet leggen tot dat 't wit wort; en sult het dan tot een sijn Poeder maecten, en bewaert 't om in noode te gebruycken.

Het gemenghde wort gemaeckt uyt gelijcke deelen van het boven gesehreven Poeder, en van *Gomme Dragans* te samen gemenght, uytgefondert, indien 'er groote verscheuringh of vermorselingh is, dan moet 'er meer *Gomme wesen* als van het ander, en verbonden de wonde als voren, men magh 'er pappe op leggen, en stovingh of betting maecten, en voorts handele gelijck men de andere wonden doet, herlinden bebloedt en verbonden zijnde, moet men in een plaets houden daer geen lucht en is, en vrouwen 't in papier, doen 't in een fles ofte in een doos, het is even veck, en meught het in de sack dragen.

No. XI.

A E N

CLAUDIUS SALMASIUS,

Ridder en Raedt van den Koningh van Vranckrijk.

JOH. van BEVERWIJK.

*Een plaets van Hippocrates ondersoekt.**Wel Edele Heer,*

DEn Brief die U E. onlanghs uyt Vranckrijk komende, my heeft gewaerdicht te schryven, hebbe ick met groote blijdschap gelesen. Want ick verheughde my, dat van soo loffelijken man mijn *Idea* gelooft, en ick be mint werde. Bidde vorder U E. volgens gewoone lijcke gunste, U E. gelieve oordeel te sijnicken over de oversettinge van een Plaets van *Hippocrates*, in sijn Boeck van de *Ontledinge*; de welke is volgens *Cornarius*, en *Tossus*, van het woort *Homocystis*, dat de *Nieren van verwe gelijck sijn*. En alsoo *Rasmus*, by *Eustachius* uytgeleyt wert, *Schemis*, *Typos*, soo sijnicht, dat men hier wel soude mogen stellen; *De Nieren sijn malkanderen in gedaente gelijck*, ofte houdende den eygen oirpronck van 't woort; *hebben een gelijcke, ofte de selve kracht om uit te trecken*. Want dit gebruyck wert haer toegeschreven van *Hippocrates* in sijn Boeck van de *Klieren*. Alsoo dit alsoo gestelt is in mijn *Tractaetjen* tot nut van de *Steen*, dat haest sal uytkomen, en ick mijn eygen oordel daer van niet genoeg toe en vertrouwe: soo heeft my goet gedacht, het uwe ootmoedelijck te versoecken; het welck ick volgen sal, hoe dat het oock soude mogen uytvallen. Ick bidde Godt, Wel Edele Heere, U E. ten besten van 't Vaderlant, de Letteren; en ons, te sparen in langdurige gesontheit.

Dwaerheit. den 6 July, 1637.

No. XII.

No. XII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van
Dordrecht,

CL. SALMASIUS.

*De Plaetsen van Hippocrates uytgeleyt.**Wel-Achtbare Heere,*

IN wat sin de woorden van Hippocrates moeten genomen werden, is wonder dat U A. mijn gevoelen versoekt, want als my in dien Autheur in 't lesen yet voortquam, gelijkker veel is, 't welck een schranderer uytlegger van doen hadde, soo en soude men nergens anders, als by U A. sijn toevlucht konnen hebben. Want wie soude het binnenste van dien grooten Genees-heer beter verstaen, als die gene, die by de volkomene wetenschap van de konste, noch heeft een uytnemende kennis van de Griekische tale? Maer om dat U A. oordeelt, dat ick hier in wijser ben, als ick mijn selven soude derven toefchryven, soo sal ick U A. gehoorfaem wesen, en niet laten, wat ick van die plaetsen gevoele, te openbaren. *Rufmos*, al schijnt het wel van oirspronck naetreckende te beteyckenen, soo geeft het evenwel wat anders, by de gene, die dat gebruyken, te kennen, *Sutidas*, *Hefychius*, &c. Soo meen ick, dat *Homoiorufmos* Nieren, niet zijn, die gelijke kracht van trecken hebben, maer die met gelijke gedaente op malckander moeten slaen, soo dat den eenen niet grooter, ronder, ofte langer en zy, als den anderen, maer in alles gelijk. Want dat is *Rufmos*. Gelijk de Juffrouwen in de Paerle-snoeren, diese dragen, soeken, dat alle de Paerlen van een groote, rondigheyt, en gedaente zijn, en op den draet gelijk, dat is, *Homoiorufmos*. Dese gedaente, in de welke de Nieren gelijk moeten zijn, is gansich verscheyden van de verwe, die hy stelt de Appelen gelijk te zijn. Maer dat sal ick hier by laten blyven. Indien U A. van mijn vraeght, wat ick al doe, soo weet, dat ick mijn gelt (want ick en hebbe het soo veel niet over) niet op woecker en geve, maer wel mijnen tijdt. Wat is dat, sal U A. seggen? Ick schrijf van de Woecker, ja ick heb 'er al van geschreven. Het Boeck sal eerst-daeghs uyt komen by den selfden, die U A. *Ides* gedruckt heeft, in de welke gelijk U A. getoont heeft te zijn een seer uytmuntende Medecijn, ick niet geerne uyt mijn Boeck van 't Woecker, gehouden soude wesen voor een Woekenaer. Ick hebbe evenwel de Lombaerden voorgestaen, en getoont dat sy de gemeene saecke noodigh zijn. En gelijk U A. onsen *Montaigne* heeft derven regenslaen, en voor de Genees-konste spreken, die hy kleyn-wilde maecten; soo ga ick oock gewapent tegen *Aristoteles*, die van de Woecker niet wel gevoelt en heeft,

als hy ons wil wijs maecten, dat de selve niet natuerlijk en is. Dan ick en geef hem daer in geen geloof, als oock doen vele, die met my stemmen, en wel gemoet zijn om voor de Woecker te spreken. Maer gelijk in alle wetenschappen sommige Practijns zijn, sommige met de wetenschap te vreden, die alleen op de saecke speculeren, soo hebbe ick in dit ampt, en konste alleen de wetenschap voor mijn gehouden, de Practijck aen andere gelaten. Vaert wel seer Uytmuntende Heere, en verwaerdicht mijn, die U A. dienaren, met U A. gunste.

Leyden, den 25 July, 1637.

No. XIII.

A E N

CLAUDIUS SALMASIUS,

Ridder, ende Raedts-heer in den geheymen Raedt van den aller-Christelijcksten Koningh.

*Wensicht*JOH. van BEVERWIJCK,
Welstandt.*Wel-Edele Heere,*

U We onverdiende weldaeden zijn menighvuldiger en grooter, dan dat ick U E. met woorden soude bedancken.

Ick hebbe al wederom wat gevonden om U E. (ten zy dat ick al te dickwils moeyelijk valle) te vragen: namelijk van het Griekische woordt *Hypsiotaris*, het welke de uytleggers van Hippocrates overletten *besunct*, maer my dunckt beter *opboont*; dese uytleggingh, wert, gelijk als nieuw zijnde, wedersproken by die gene, de welke niet dan oudtheyt en droomen. Ick wensiche dat ick door uwe aensienlijckheyt, de welke een yeder gelijk als een Leydsterre is, mijne meyning mach beweeeren, ofte veranderen. Hier in versoek van U E. onderwesen te werden. Vaert wel Edele Heere, en ontfanght het danckbaer herte van den genen, den welcken U E. met soo veele en groote panden van vrendschap eeuwigelijck aen sich verplicht heeft.

*Dordrecht, den 30 van
Weymaendt, 1640.*

FF 3

No. XIV.

No. XIV.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Raedt en voortreffelijk Genees-meester
van Dordrecht,

Wenscht

CLAUDIUS SALMASIUS

Welvaeren.

Wijds-beroemde Heere,

WAt aengaeet het Griekische woord *Hypbistatai*, in de kort-bondige Spreucke van *Hippocrates*; als ick mijn gevoelen sal seggen, my dunckt dat het soo wel niet door het woordt *ophoudt* wordt uytgeleyt, als wel gelijk het gemeenlijck wort overgelet, *besinckt*; Laet ons de faecke selfs insien. Op dat ghy dit uw *ophoudt* soudt beweren, soo neemt ghy en *ouros*, 't welck geleyt is, in het water, als of het beteyckende, in de *Blaes*. Het welck ick geenins toestemme. *Hippocrates* selfs is'er teghen, de welke door het woordt *ouros* verstaet het water, 't welck uytgepist is, waer in als op de grondt *savelachtige* dingen besincken, soo seght hy dat men daer uyt kan beuylten dat de *Blaes* met *Steen* gequelt is. Soo zijn dan de *sandekens*, de welke in het uytgepiste water besincken, een teycken van een steen in de *Blaes*. Laet het ons soo nemen, dat *Hypbistatai* beteyckent *besinckt*, en dat het woordt *ouros* ofte water, genomen wordt voor *Kyffis* ofte *Blaes*, wat sal dat dan wesen, de *sandekens*, welke in de *Blaes* worden opgehouden, geven te kennen dat de *Blaes* met *Steen* gequelt is. Soo soude men segghen dat het *vyer* in den heert geleyt zijnde, een teycken is dat'er *vyer* in den heert is. *Hippocrates* verklaert aldaer, door welke teyckenen dat de siekten werden aangewesen. Soo wordt dan besloten dat'er *Steen* in de *Blaes* is, wanneer een *savelachtige* besinckingh in het water sich vertoont. Niet minder waerachtigh is de kort-bondighe Spreucke van *Hippocrates*, dat'er veele *sandekens* met het water quyt worden, die noyt met *Steen* in de *Nieren*, ofte *Blaes* gequelt en zijn: en dat veele met *Steen* gequelt zijn, die nochtans geen *gruys*, ofte *savelachtigheyt* quyt en worden. Dier men roock siet, daer is sekerlijck *vyer*, nochtans alwaer dat *vyer* is, daer en moet noodsaeckelijck geen roock opgien. Want het *vyer* is veeltijds onder de *asche* verborgen, ende en wordt door den roock niet bekent. Soo hebben oock veele *Steenen* in de *Nieren* en de *Blaes*, de welke nochtans niet bekent en worden door teyckenen van *savelachtigheyt*, die met het water geloofst wordt. Maer alle de gene, die zand met het water quyt wordt, 't welke op de gront van 't selve besinckt, dat is een seker teycken, dat'er *Steen* en *gruys* in sijn *Blaes* is. Dat is het ghevoelen van *Hippocrates*: daerom en heeft hy van de *Nieren* niet geseght, om dat de *sandekens*, de welke uyt de *Nieren* afschieten in de *Blaes* siecken, en uyt de *Blaes* naderliant met

het water uytgaen. Wijders, de welke in het water, nae dat het uytgepist is, besincken, die hebben van te vooren noodsaeckelijck besoncken geweest in de *Blaes*. Noch het en souw anders niet konnen geschieden. Maer soodanige *sandekens* in de *Blaes* besinckende, maecken datse geleyt werdt met *Steen* gequelt te zijn. Want ick bidde U E. wat zijn die *savelachtige* dingen anders, dan *kleyne steentjens*? Maer yeder *Blaes*, die soodanige *sandekens*, oft *savel* heeft, wordt volkomen geleyt met *Steen* gequelt te zijn. Soo dan wanneer die gevonden worden in het uytgepiste water besoncken te zijn, soo gevense sekerlijck een teycken van een *steenachtighe* *Blaes*, dat is, de welke *steentjens* of *sandekens* in heeft, de welke met het water geloofst worden. Hier soudt ghy mogen seggen, *Schoon-maecker houdt u by uwen leest*. Maer ick sie, dat, terwijl ick U E. te wille ben, ick het niet en achte, dat ick beschaemt werde, en my selfs ten spot stelle, de welke geen *Arts* zijnde, handele, 't gene de *Artsen* alleen toestaet te beloven. Voorwaer indien die plaets soo niet werdt genomen, soo sal uwen *Hippocrates* het *naeuwlijcks* konnen ontgaen, of hy sal een onwaerachtighe *saeck* voor een kort-bondighe Spreucke hebben gestelt. 't Welck schandelijck soude wesen in soo grooten Schrijver. Vaert wel, en gaet voort in my te beminnen.

Leijden, den 7 van Hooy-
maendt, 1640.

No. XV.

A E N

CLAUDIUS SALMASIUS,

Ridder en Raedt des Konighs,

Wenscht

JOH. van BEVERWIJCK,

Welvaeren.

Wel-Edele Heere,

Ick en wete niet waer by het toekomt, dat wederom mijne woorden van U E. zijn in enen anderen sin opgenomen, als van my geschreven. Want om andere dingen voorby te gaen; wegens het woordt *Hypbistatai* en schijnt ghy mijn gevoelen niet genoegh begrepen te hebben, en dien volgende sult ghy my lichtelijck verlof geven (soo ick U E. te recht kenne) om voort te brengen de beweeghredenen, die my tot dit gevoelen geruckt hebben. 't Welck alderbest geschieden sal, soo ick op uwe tegenwerpsels oedentlijck sal antwoorden. Ghy schrijft u niet te behagen, dat ick stelle voor *enouros* [dat is in de pisse] *en kyffis*, [dat is, in de *Blaes*.] Het en is oock geen wonder; want hoe souden soodanige belachgelijcke dingen u behagen; *Heraclitus* soude selfs daer mede lachen. Het zy verre van my dat ick soo het behoudene voor het behoudende soude nemen, die noyt onder de voorbeelden van de *Rhetorica* mijnen weer-

weerden Meester *Gerardus Vossius*, (de welke die saecke breedt vervolgt en uytgeleydt heeft) hebbe hooren ghebruycken het water voor de Blaes. Alleenlijk hebbe ick gefeght dat het woordt *ouron* oock genomen werdt voor het water, dat in de Blaes opgehouden wordt: ghy daer en tegen oordeelt dat *Hippocrates* hier door verstaet het water als 't al uytgepist is. Maer dat, dat water oock *ouron* genaemt werdt, eer het uytgepist is, kan ick uyt den selven *Hippocrates* bewijzen, als hy seght, dat de Tonge een teycken van het water geeft. By wie soude hy aen Tonge soecken: te weten, hoe het met 't water gestelt was, indien hy by dit water altyt versfont het uytgepiste water? Want daer van gaet seckerder het oordeel, dat de Genees-meesters nemen uyt het besien van 't uytgepiste water. Jae 't is even-eens of yemant, daer hy het vyer sien kan, uyt den roock wilde gaen vernemen, hoedanigh het vyer is: daerom dan oock de uytleggers by dese Spreucke, *de Tonge geeft te kennen, hoedanigh het Water zy, te rechte mijns oordeels hier niet versfont werd, het water dat al uytgepist is, maer dat, 't welck de wey van 't bloet genoemt wordt.* Alwaer oock *Galenus* dit woort *ouron* volgens mijn oordeel uytleydt, seggende: dat alsoo genoemt werdt, 't gene wy alle daghen afsonderen, 't welck is de wey van 't [voedende] sap, [ofte bloedt.] Dit meyne ick in plaets van vele getuygenissen genoegh te zijn om te bewijzen, dat het woort *ouron* van *Hippocrates* genomen wordt soo voor het uytgepiste water, als voor het water, 't welck noch in het lichaem opgehouden wordt; 't welck ghy ontkent. Vorders seght ghy, neemt eens dat *Hypostasis* beteyckent, *besinckt* ('t welck u gevoelen is) en dat *ouron* genomen wordt voor de Blaes ('t welck my 't onrecht nae-gegeven wordt, gelijk uyt het gedruckte boeckjen blijkt) wat sal dat wesen, het zandt dat in de Blaes opgehouden wordt, beteyckent dat'er Steen in de Blaes is? het sal niet anders wesen als een waerachtigh kenteycken van een Steen in de Blaes, 't welck wy hier soecken: soo dat dan 't onrechte gelachen wort met het exempel van 't vyer in den haert gelet zijnde. Ghy doet daerby dat men besluyt Steen in de Blaes te zijn, als'er in het uytgepiste water savelachtighe besinckingen schijnen te zijn. De Medecijn-meester die dat hier uyt besluyt sal bespot worden van de gene die in de konste ervaren zijn; want men siet niet alleen dagelijcks in 't water der siecken, maer oock der gesonden savelachtigheyt besincken: soo dat de gene die alloodanighe de Heel-meesters over gaf om van den Steen gesneden te werden, die soude voorsecker meer om den hals brengen, als *Thomison* daer de Poeten van gewagh maken omgebracht heeft. Wijders seght ghy niet minder waerachtigh te zijn de kort-bondige Spreucke van *Hippocrates* daer hy segt dat vele met haer water zandekens quyt worden, die noyt met Steen in de Nieren noch Blaese gequelt worden, en dat veele met den Steen gequelt werden die geen zandekens of savelachtigheyt en loofen. Jae om beydes soude dat uytstekende verstant, 't welck *Macrobins* gestuyght dat niet konde yemandt bedriegen, noch van yemandt bedrogen worden, bedriegelijck en bedrogen zijn geweest. Daer en boven en brengt ghy geen meerder licht uyt de roock voort, en daerom sal ick die gelijckenisse over-

flaen, en treden tot het gene ghy daer by doet: namelijk, soo zijnder oock vele die Steenkens in de Nieren en Blaese hebben, die nochtans geen savelachtigh water en maken. Seer wel. Ja hier in komt ghy met de Genees-meesters wel over een: maer hier door voegh ick oock met recht in, dat savelachtigh water uytgepist zijnde, indien dat geen teycken en is van een Steen in de Nieren of Blaes, dat, dat dan voor geen teycken, veel min onseylbaer teycken, daer van kan gehouden worden, gelijk in de kort-bondige Spreucken vereycht wort. Dadelijck neemt ghy uwen toevlucht tot *Hippocrates*, daer hy seght: *Maer soe wie met het water zandt uytstift, welck in den grondt besinckt, 't is secker, dat hy zandt en Steenkens in de Blaes heeft.* Jae 't is soo seker, dat'er nauwlijcks een onseckerder is: 't welck alle de Genees-meesters, die niet alleen door neerstig ondersoeck der boecken, maer oock door ondervindinge, en handelinghe geleert zijn, met my moeten bekennen. Wes halven dit geenlins voor het ghevoelen van den Prince der Genees-meesters *Hippocrates* sonder tegenspreken kan gehouden worden. *Galenus* selve seght klearlijck te blijken, dat'er een faute in dese Spreucke is, om dat sy alleen gewagh maect van de Blaes, en niet oock van de Nieren. Maer den voortrefelijcken Genees-meester *Christophorus a Vega* Professor van Compluten in Spangien versekeret, genomen dit daer niet by gedaen was, dat evenwel de Spreucke waerachtigh is: als hy seght. *Alsoo men dickwils siet, dat zandekens worden uytgepist van den genen, die met geen Steen in de Blaes of Nieren gequelt is, of oyt gequelt is geweest.* Dat selvige versekeren oock uwe bygebrachte woorden. Maer 't gene daer sijn volghet, veght voor mijn gevoelen: want hy seght vorders. *Wysien veelen zandekens uytspissen, en als die opgehouden worden, voorsoegen wy dat'er Steen sal zijn, want als men die eens quyt geworden is, geven sy meer achterdencken als sy opgehouden, dan wanneer sy uytgepist worden.* Soo en houdt dan desen *Vega* voor geen teycken van Steen, uytgepiste zandekens, ten zy die opgehouden worden in de Nieren, of in de Blaes. En dat is dat *Hypostasis*, 't welck in dese onse kort-bondige Spreucke van den wijdt-beroemden *Leoniceus*, opgehouden overgeset wordt. Ick en kan der halven niet beter als *Hippocrates* door zijn eygen woorden verklaren. Dese heeft dit woort in *Coacis* op de selve beteyckenisse uytgeleydt, seggende: *Den welcken zoutachtigh speecksel met hoesten opgehouden wordt, dien wordt het lichaem (ick segge liever de huydt) roetverwigh.* En in den selven sin seght *Duratus*, die van *Heurnius* de voornaemste nae *Galenus* wordt genoemt: *Indien yemandt zoutachtigh speecksel, en met eenen den hoest haer stille houden, dien is het lichaem roet, &c.* Hy doet'er by in de uytleggingen sulcks te geschieden uyt swackheydt des deels, 't welck niet meer kan geschuddet worden om te bevorderen het uytspouwen van teeringhachtige vochtigheyt, 't welck in de Longe geseten is. Dese beteyckenisse bevesticht het woort *Hypostasis*, in de selve sin dickmaels van *Hippocrates* gebruyckt: met desen naem noemt hy de ophoudingen des kamer-gancks, en andere ophoudingen meer. Op de selve wijse segge ick, dat *Hippocrates* te kennen geeft, indien het zandt, 't welck met de pissie moeit geloofst worden, in de Blaes wordt opgehouden,

houden, dat, dat te kennen geeft, daer Steen in te groeyen, dat is, gelijk ghy selve segt, dat soodanighe ofgebondene zandekens in de Blaes, maken, dat sy gesicht wort met Steen gequelt te zijn. Maer dat en doen sy niet, die met het water uytgepijft worden, en zijn derhalven oock geen teycken van Steen. Niet meer als of wy seyden, die Gal quyt wordt, heeft de Geel-sucht; die slijm quyt wordt; heeft ergens een koudt geswel; die zandekens quyt wordt, de welke, soo sy aen een kleven. Steen maecken, die heeft een Steen in de Blaes, ja liever die niet en looft, 't gene gelooft moet worden. Dit is 't gene ick by te brengen hadde voor mijne uytlegginge, en om de Spreucke van Hippocrates van valsche beschuldigingh te bevrijden. Dese uytleggingh keurde voor goet den uytnemenden Sanctorius in het sestiende jaar deser eeuw, evenwel en false my niet goet duncken, soo ghyse voor quaet oordeelt. Want alhoewel de waarheyd daer van voor my nauwelijcks twijfelachtigh soude kunnen schijnen; soo en twijfelse ick nochtans niet, ofte ick soude door een woordt of twee beter geleert zijnde, haestelijck my ghevang-en geven. Vaert wel Eere der geleertheydt, en vaert voort met onsen neerstigen arbeeydt te begunstigen.

Dordrecht, den 15 van Hooy-
maendt, 1640.

N°. XVI.

A E N

E W A L D S C H R E V E L,

Doctor, en Professor in de Medicijne, in de
Universteit van Hollant.

J O H. v a n B E V E R W I J C K,

Seer vermaerde Heere,

Ick verlocht eertijds, om mijn selven te oeffenen, 't gevoelen van D. Crucius, over den bestemden tijdt onses levens, waar uyt daer nae een geheel Boeck gegroeyt is. Daer zijn nu mede eenighe jaren verloop-en, dat ick U E. geopenbaert hebbe 't gene ick oordeelde den Steen te verontsaeken. Dit is mede tot een Boeckken aengewassen, het welck ick den Drucker belast hebbe U E. te behandigen. Ick wensche, dat U E. niet en verveele sijn oordeel daer over te strijcken; maer dat vry is. Want ick hebbe liever een verdiende bestrafinghe, waer door ick het mijne magh verbeteren, als onverdiende lof, den welcken als ick aen-nam, oock in mijn mis-flagen vermaeck soude si heppen. Indien U E. voor heeft antwoordt uyt te stellen, gelijk eertijds van den Pael-steen, soo sal ick het van nu af laten te verwachten; maer nimmermeer, Seer vermaerde Heere; uyt aenschouw van geleerde deughden, U E. hertelijck te beninnea.

Dordrecht, den laetsten
December, 1637.

N°. XVII.

A E N

J O H. v a n B E V E R W I J C K,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

E W A L D S C H R E V E L.

Seer vermaerde, Hoogh-geleerde
Heere, en Vrient,

U E. schrijvens is voor my eenen heyligen dagh geweest; dies oock te aengener, om dat het nae soo langetijt aen my komt, aen my, (segge ick) dien U E. gelieft heeft, hoe veel met wrygnigh woorden, half van onbeleeftheyd te beschuldigen, dat ick niet een brief ken versocht zijnde, van den Pael-steen onses levens niet en hebbe geantwoort. Ick sal seggen, hoe de siecke leyt. Die liep boven de kracht van mijn versant, en begrijp. Ick weto dat veel daer over seer diep-sinnigh, en als met redenen, die van den ouden Euaenders tijden gehaelt zijn, geschreven hebben: maer ondersoect elck eens, U E. sal bekennen, dat ick de waarheyd segge, en dat die geheymenissen alleen bekent zijn dien groeten Voocht, die ons, en over ons, alles bestiert. Ick weet, en U E. weet het oock, Lieve, en welverlochte Heere, dat wy de menschen met gesont-makende middelen, indien de Orakelen van Hippocrates geloof hebben, nu op haer verseyden slaende, noch in 't leven houden. Dit weten wy wel, dan of wy den tijdt van haer leven verlengen, dat en weten wy niet. Maer dit overslaende, kome ick tot U E. Steen-suck, dat ick gesien, gelezen hebbe, en (gelieft U E. dat ick mijn oordeel daer over strijcke?) ick segge het sonder verbloemen, ofte flateren, is by my met verwonderingh opgenomen. Ick hebber vele, die sulcken Steen-suck op haer aembeelt geleyt hebben; ick en sal U E. by de selvige niet vergelijken, maer seggen by mijn waarheyd, dat U E. haer veel trappen te hoven gact.

Dan wat sal ick meerder seggen? My is gestadigh in de handen U E. gulden Boeck, in 't welke U E. het voorbeek van de oude Genees-konste, uyt de Schrijvers, die geen Genees-heeren geweest en zijn, voorgestelt heeft; en sulcks soo aerdigh, dat (het voor-seggen en sal my niet bedriegen) de nakomelingen haer over 't selfde sullen verwonderen. Dat Boeck heeft dickwils mijnen by-slaep geweest; en ick segge gelijk het is, ick en gae nauwelijcks op den leer-stoel, sonder het selfde in te sien. Zijt gegroet seer verlochte Heere, en gelooft dat ick niet bedanckt en hebbe uytgestelt, maer alleen verioecke, dat my magh ver-given werden, van dat ick voor desen niet en hebbe vol-daen. Zijt wederom gegroet van

U E. dienst-willigen

E W A L D S C H R E V E L

Prof. Med. Met haest,

Leiden, den 9 January, 1638.

N°. XVIII.

No. XVIII.

A E N

Dr. LODEWIJCK NONNIUS,

Medecijn van Antwerpen,

JOH. van BEVERWIJCK.

*Het lichaam van de Blaes vleysigh, in sommige, die met de Steen gequelt zijn.**Wit Zant in de Nieren.**Wat oirfaeck Dr. Santorio stelt van den Steen in de Nieren.**Seer vermaerde Heere,*

Ick hebbe onlanghs met blijdschap verstaen, dat U E. besich zijt, om U E. Boeck van de *Dieren* vermeerderd uyt te geven. En alsoo ick in geen schryvers grooter vermaeck en scheppe, als in geletterde Genees-Heeren, en een afkeer hebbe van de Barbaren: soo moet ick wel in groote weerde houden, dat werck, 't welck in alle geleertheit uyt de Oude op-geleyt, en met liefelijcke bloemijens van Wel-spreekentheit verciert zijnde, niet alleen, die aen de Genees-konste vast zijn in verwondering op treckt, maar oock al de gene, die de wel gestelde Geleertheit lief hebben, U E. sal noch wel indachtigh wesen 't gene tusschen ons in de *Hoge* van den Steen wijdt-loopigh gesprooken is; en dewijl ick sedert daer van wat sonderlings gesien hebbe, soo en zal niet ondienstigh zijn, het selde U. E. mede te deelen. Seker Jong-man van ontrent 26 jaeren, nae gestadige, en seer hevige Pijn in de Blaes, insonderheit als hy Water maecte, quam te sterven. In hem was tweemaal van verscheide Steen-sijders het Inijden verlicht, waer van den eenen seyde (nae dat hy daer nae gevoelt hadde) geen Steen in de Blaes te wesen, den anderen in tegendeel (nae dat hy oock beslagen hadde) den seliden soo groot te zijn, dat hy, niet sonder scheuren van de Blaes, en kondten uyt-getrocken werden. De ondervindinge heeft nae de dood getoont, datter een Steen was, die van wegen sijn swaerte al door het Ys-been gefacktzijnde den Water-loop soo verstopt hadde, dat de Siecken in vier-en-twintigh uren voor sijn overlijden niet een drop Water konde maecten. Dese steen was van verwe wit, van groote een hoender ey gelijk, en hadde noch een andere by hem, doch niet groter, als een groote erweet. Het lichaam van de Blaes was geheel vleysigh op de dichte van een duym; waerschiynelijck dat de holte allenckens vervult, en de Blaes ront om de steen zonde gegroeyt hebben. In den rechter Nier en werde niet gevonden; maar in de sincker veel wit (tegen 't gemeen gevoelen) Zant: waren beyde geheel groot, en gantsch slip. Diergelijcke sighick in de selde weeck aen een kint out drie jaer, het welck van sijn geboorte altydt met beswaerd pissen gequelt was geweest, en een steen hadde, welck in 't uyttrecken gebroocken zijnde, gelijk een Oker-noots groote. Drie dagen naer het snyden g. storven zijnde, werde bevonden; dat de Blaes mede

wel een pinck dick vleysigh was, op vele plaetsen van den hoeckigen Steen by nae door-boort, waer van sy oock twee schijfferen, die in 't uyttrecken afgeborsten waren, noch in hadde. Beyde de Nieren vonden wy ledigh; en de Melck-vaten geheel wijt. Het welck my de geheugenisse vernieuwde van het gevoelen, dat den hoogh-geleerden *Santorio*, Professor te Padua, mijn Meester, hadde over de oirfaeck van de Steen. Dese selde hy voornamelijck in de ruymte van de Lever-aderen, en Melck-vaten. Ick hebbe daer nae gesien, dat hy in *Meib. Vitandorian error.* en in sijn uytlegginge op *Avicen.* het selve uyt *Galenus* soeckt vast te maecten. Ick sal sijn eygene woorden hier by brengen. *Galenus*, seyt hy, leert 14. *Metb.* 16. en 6. *Epid.* 1. dat de steen in de Nieren groeyt, van wegen de wijtte der mondckens van de Lever-aderen, door de welcke de grove vochtigheden vloeyen in de hollijheden van de Nieren: maer hy voecht 'er by 3. *de Humor.* 4. dat boven die wijtte noch verelycht wert een nauwigheyt van 't onderdeel der Nieren, ontrent de Water-pesfen. Sijne woorden zijn, *de steenen groeyen in de Nieren, om dat den doorgangh en de wegen der Nieren seer nauw zijn.* Dit is soo veel belanght het gevoelen van *Santorio*, waer over ick wel wenschte U E. oordeel te sien.

De Heere *Festus* wil V E. in dien groenen, en erwaerdigen ouderdom lange gefondt houden, ten dienste van V E. Burgery, en onse Konste.

In Dordrecht, den 1 Septem-
ber, 1633.

No. XIX.

A E N

Dr. JOH. van BEVERWIJCK,

Medecijn van Dordrecht,

LODEWIJCK NONNIUS.

*Vereelt vleysigh in de Blaes, schijnende Steen te wesen.**Het gevoelen van Dr. Santorio, aengaende het groeyen van Steen in de Nieren, ondersocht.**Dat hy in de Nieren groeyt, op tweederley plaetsen.**Dat sijnen gray seer swaerlijck te belasten is.**Seer vermaerde Heere,*

Ick hebbe met blijdschap gelesen V E. aenmerkingen van den Steen, en V E. en zijt niet sonder reden verwontert, gevonden te hebben, het lichaam van de Blaes vleysigh; het welck ick nooyt gesien en hebbe. Maer gelijk 'er in de Roede eenige Vleyghheit, ofte Vereeltheit somtijts groeyt, die het Water tegen houdt, soo kan oock het selve geschieden in de Blase. Voor sommige jaren, is een van mijn vrienden in Spanjen overleden, die de Genees-Heeren oirdeelden van de Steen gequelt te wesen.

G g Het

Het doode Lichaem opgefneeden zijnde, vondt men in de Blaes een stuck Vleesch, dat de geheele Blaes by nae vervulde, en soo hard was, dat het naeuwlijcks met een Scheermes konde door gesneden werden. Seer wel is gescryt van *Averroës*, dat 'er monsters in de Genees-konste geschieden, soo wel als in de Nature. Wat sal ick oordeelen op het gevoelen van *Santorio*, die de voorname oirfaeck van den steen stelde in de ruymte van de Lever, en Melck-aderen? Ick meene, dat de kennisse van de faeck, weynigh tot de geneefinge doet. Want een Genees-Heer kan naeuwlijcks tot de kennisse geraecken, en als hy daer al toe gekomen was, soo en sie ick niet, hoe hy die oirfaeck soude wechnemen. Want dat gebreck bestaet in de geschapenheyt, die niemant en kan verbeteren. Waer noch by komt, dat dese oirfaeck alleen plaets heeft, wanneer de steenkens in de holligheyt, ofte de hoecken van de Nieren, maer niet als sy in haer Vleys groeyden; dit bevesticht *Galenus* *com. in 6. Epid. 1. Text. 6. te sien*, hier voor in 't tweede deel, van de Schat der Ongesontheyt, *cap. 32. no. 6.* het welck misfchien meest gebeurt ontrent die steenen, die in de holligheyt der Nieren groeyen, 't welck misfchien soo dick wils niet gebeurt, als wel die, die in haer vleys groeyen, niet soo seer om de dickigheyt van de vochtigheden, die door de Holle en Melck-aderen invloeyen; als wel van wegen de groote hitte, ofte een bysondere ongematigheyt der Nieren, de welke het dickste bloedt, en al het voedsel in steen, en graveel verandert. Waer op schijnt te sien een oudt, en seer deffigh Genees-Heer *Aretaeus*, als hy schrijft, dat de vruchtbaerheyt van de Steen, van niemant onvruchtbaer gemaect kan werden: want dat het lichter is, de Lijf-moeder van het baren te houden, als de steenige Nieren van den steen te bevrijden. Soodanige ongematigheden, noemde *Galenus* Vast-houdende, de welke veroirfaecken, dat veele Siekten niet geneesen en werden. Maer ick treck mijn hand van de taefel, om niet te schijnen Water in Zee te brengen, en bidde Godt Almachtigh, seer vermaerde Heere, dat hy V. E. gelieve langh in gesontheydt te sparen, tot dienst van de gemeene faecke, en mijne vriendschap.

In Antwerpen, den 10 Septem-
ber, 1633.

N°. XX.

A E N

Dr. LODEWYCK NONNIUS,

Medicijn van Antwerpen,

J O H. VAN BEVERWIJCK.

Seer vermaerde Heere,

Alfoo den Sone van onsen *Pateemus* maer U. E. soude gaen, soo hebbe ick den brief in de handen genomen, die U. E. by na voor twee jaren aen my gesonden heeft, en op welcken ick, by gebreck van fluffe, tot noch toe niet

en hadde geantwoort. Alles is in den selven seer geleert, en dat eylaes al te waerachtig, dat U. E. bybrengt uyt *Aretaeus*; dat de ingeboren vruchtbaerheyt van Steenen voort te brengen, niet tot onvruchtbaerheyt en kan gebracht worden. Dit hebbe ick tot mijn eygen ongeluck in my selfs ondervonden. Want als ick nu neghen jaren van de pijn der Nieren, en het loofen der Steenen bevrijdt hadde geweest, soo is my onlangs schielijck een felle en wreede pijn overgekomen, met walginge en braecken; ick was vier dagen sonder eenige spijs te nutten, eyndelijck ben ick op den thienden dagh twee Steenen quyt geworden, den eenen de groote van een Amandel, den anderen van een Erwete hebbende. Voorwaer ick worde by wijlen half gram op onse konst, datse haren voedterling soo langh jammerlijck heeft laten pijnigen; en datse gedooft dat onsen schadelijcksten vyant, de pijn sege ick, den welcken wy door hare hulpe van alle kanten soecken te verjaegen, over my sich wrekende, triompheert. U. E. die door langhduerige ervarentheyt veelvoudige geleertheyt heeft verkregen, sal sonder twijffel wel yet bysonders en seeckers belangende de oirfaecken en de hulp-middelen, gevonden hebben, het welck indien U. E. my gelieft mede te deelen, my sal een groote weldaet geschieden. Vaert wel vermaerde Heer en vriendt, ende, 't welck ick innerlijck verfoeck, omhelt my vorders met U. E. gunst.

Dordrecht, den 12 July, 1635.

N°. XXI.

A E N

LODEWYCK NONNIUS,

Medicijn van Antwerpen,

J O H. VAN BEVERWIJCK.

Seer vermaerde Heere,

Sedert U. E. laetste schrijvens, schijnt my de quade plaeg verlaten te hebben. En 't is nu al twee jier dat ick gantsch geen Lenden-pijn en verneme, en dat my noch meerder verwondert, nae dat ick voor desen seer dickwils moest water-maken, soo ben ick nu mede van die moeyelijckheyt geheel bevrijdt. Die verlossinge wijt ick, naest de Godlijcke hulpe, insonderheyt seecker Graveel-water by mijn, en ontallicke andere met het selfde voordeel gebruyckt; waer van gewach gemaect wert, in dit Steen-stuck, dat ick U. E. toefende. Het welke indien U. E. gelieft aen den proef-steen van U. E. oordeel, en ondervindinge te strijcken, U. E. en sal daer mede niet alleen my, maer onse konste vervolgen dienst te doen. En by aldien U. E. sonder oogh-luckinge, gelijk ick volgens onse vriendschap, ernstelijck verfoeck, gelieft, sijn quade spijs aen te wijfen, soo hoop ick dat het de geleerde beter sal behagen, en de siecken meerder voordeel by-brenghen. Soo moet U. E.

U E. wel varen, Eerwaardige Heere; soo moet U E. lange leven my een vriend, die den uwen sal wesen, soo lange ick sal wesen.

Dordrecht, den 25 Dec. 1637.

N°. XXII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medecijn van Dordrecht,

L O D. N O N N I U S .

U E. schrijvens van den 25. Dec. is my den 13. deses behandicht, beneffens het seer geleert, en wel doorwerekte Boecxken van Graveel, en Steen. Ick hebbe het seer begaerlijck doorlesen. V E. sult vragen, wat ick daer van gevoele? Ick oordeele, dat het een werck is waardigh V E. doorluchtigh verstant, en waardigh om veel eeuwen over te leven. De tale is net, en suyper, het gestel aardigh, en de geleertheit niet gemeen, soo dat het de lesers oock tegen haren danck ophoudt, en in sijne verwonderingh wegh ruckt. Ick hebbe tot noch toe niemandt gesien, die dat Steen-stuck cieraelicker opgebouwt heeft. De nakomelingen sullen seer in V E. gehouden zijn, dat V E. die swaerste plaegh, en haer Genees-middelen soo verstantigh, en klaer beschreven heeft. Ick soude derven berispen de kortighyt: want V E. hadde konnen breeder weyden in de teyckenen, en Genees-middelen, op dat soo veel te lichter dien wreeden Menschchen-beul mochte verjaegt worden. Ick ben van herten verblijdt, dat het Graveel met V E. bestant gemaect heeft, Och! of oock een langhdurige vrede. Wy zijn onsen Esculapins eenen Haen schuldig, op dat hy sijn Voesterlingh in gelontheyt houde, om sijn wercken de nakomelingen te beter mede te deelen.

Vaert wel, Hoogh-geleerde Heere, en vervolgt uwen Nonnius te verheugen met V E. seer geleerde schriften.

Antwerpen, den 16 January,
1638.

N°. XXIII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medecijn van Dordrecht,

J A C O B de B A C K,

Medecijn van Rotterdam.

1. Waerom dat de Nieren van de Graveelige grooter zijn, als gemeen.

2. Waer van de Verwe komt, die het Graveel, en de Steen hebben.

3. Van een Bloes, die gantsch verteelt was, en geheel met een Steen ingenomen en vervult.

Seer vermaerde Heere,

O P de twee dingen, die V E. gesien heeft, en meent van geen andere Medecijs aengemerckt te zijn: te weten, in een Jonghman van de Steen gestorven, de Nieren grooter, als gemeene, en geheel slap, en in 't vleysch van den eenen veel wit zant; daer benevens een Blaes, gantsch vleysig, tot de dichte van een duym, in-hebbende een steen soo groot, als een Ey, daer aengewassen: daer op antwoorde ick aldus: De ondervindinge brengt dagelijcks veel dingen voort, die van de Oude niet en zijn beschreven: evenwel en geschiet nu niet, ofte het is te voren oock al geschiet.

1. De Nieren werden in soodanige gelegentheit grooter, als nae gewoonte, om dat de Water-loop belet wert. Want daer door krijgen sy als een waterigh gefwel, alsoo 't water in haer vleysch zijpende, het selve doet opswellen, en met eenen verslappen.

2. Wat belanght het wit zant: 't is waer, dat 't gemeen gevoelen stelt root zant uyt de Nieren, en wit uyt de Blaes geloof te werden: sulcks meen ick oock; doch wel te verstaen, dat sulcks alsoo meest geschiet. Wy hebben dickwils Steenkens gesien, die terstont na de pijn afschoten, die witachtigh, sommige, die heel wit waren: en in tegendeel uyt de Blaes snijden, niet alleen roode, maer oock bruyne. Steen en Graveel trecken haer verwe eer van de stoffe, uyt de welke sy bestaan; als van de plaetse, daer sy groeyen. Dat sal blijcken in de Nieren. Die zijn Graveeligh ofte in haer holligheit, ofte haer vleysch. In de vleysige Vaten, moesten sy allegader wit zijn (even gelijk in de Water-pesen, en de Blaes) waer uyt evenwel rootachtige voortkomen, door dien het bloedt, dat de Nieren met het water ontfangen, onder de Graveelige stoffe vermengt wert. Van de selde verwe is het zant, 't welck door hitte van de Lever in de Aderen aengebrant wert, en met het water afschiet, en in de pot aenset. Van de selfstandigheit, ofte 't vleysch der Nieren, souden alle Steenkens, en 't Graveel wit moeten wesen, nu is, by mijn Heer, het tegendeel bevonden; dan wat soude beletten, dat in Graveelige Nieren, uyt witte etter, wanneer daer een sweringe in 't vleysch is, wit zant, ofte witte Steenkens voort quamen? Yemand soude mogen seggen, dat verandert wort, wort verkeert in de natuer van 't gene verandert: in de veranderinge, die met verteeringe geschied, is dit wel waer? niet in enckele verhardinge, de stoffe der Steenen is wel bequaem om te verharden, maer niet om te verteeren tot gelijkmaking der selfstandigheit.

3. Wat nu aengaet het ander, namentlijk, de vleysige Blaes, die anders van natueren vleysig is, soodanige wert dickwils gevonden in de gene, die langh aen den Steen ge-gaen hebben. Want als door het wrijven van de Steen, de Blaes komt te sweeren, soo en kan de natuere die schade niet wederom te recht herstellen, infonderheydt dewijl de quaetsende oirsaeck gestadig by-blijft. Derhalven brengtse

G g 2 voort,

voort, om haer felven (foo veel alst mogelijk is) te beschermen, niet anders als in *Fistelen*, ofte loopende gaten, vereelt vleyfch, welckers dickigheyt, door lange tijt, fomtijts foo vermeerderd wert, dat fy een duym te boven gaet, sulcks hebbe ick voor acht juer gefien in een man van vijftigh jaren, na het tweede fnyden (dat even wel te vergeefs was) overleden. En geopent zijnde, wert de Blaes geheel hart bevonden, en fcheen niet anders, als een *Scirrhus* in te hebben; dan geopent zijnde, vont men een Steen, die de gantfche holligheyt van de Blaes befoegh, in gedaente, en grootte de Lick-fteenen, daer mede de vrouwen het linden glat maken, niet ongelijk. Hy werde foo vast van de Blaes om-vat, dat hy fcheen lijn ghedaente de holligheyt ingedrukt te hebben. Indien het gebeurt, dat een Steen fpongyachtigh, ofte ongelijk is, dan fchiet dit vleyfch foo vast in lijn onfienlijke gaetjens, dat daer van 't fnyden een flucken met de Steen fomtijds uytgetrocken wert; het welck ick onlanghs gefien, en 't felve met mijn handen van den Steen gefcheyden hebbe. Ellendige menfchen zijn 't, die foo verre komen, dewijl haer geen gefontheytt te verwachten en faet, noch van Genees-middelen, noch van een wel verfochte Hant. Want behalven dat dit vereelt vleyfch niet en kan heelen foo langh als de sweeringe, en hardigheyt blijft, de toevallen van 't gebreck niet verminderende, foo blijven de felve noch, nae dat de Steen al wechgenomen is. Dese meen ick dat in 't nootlot gefelt zijn om leer ellendig te fterven. Hier mede fal ick eyn digen, en U E. fchrijvens met gelegentheyte verwachten. Vaert wel, oude en grootte Vrient, met U E. Huysvrouw, en Huysgefin.

In Rotterdam, den laefsten
October, 1633.

No. XXIV.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medecijn van Dordrecht,

T I M A N VAN GESSEL,

Medecijn van Utrecht.

Groote menigheyt van Steenen.

Het binnenfte van de Blaes met een steenige korst bekleet.

Witte Steenkens in de Nieren.

Een aker-borde Steen; en grootte witte in de Water-pees.

Een Steen van wonderlijke grootte.

Seer vermaerde Heere, en grootte Vrient,

Ick hebbe gelefen V E. leer geleert, en naekeurigh Boeckken van den Steen, waer by ick, gelijk V E. verfoeckt, eenige rare exempelen, by fal doen. Ick hebbe in secker ontfangers Blaes gevonden vijf grootte Steenen, waer van de drie byna nytbrachten de grootte van Hoender

eyeren, de twee van Duyven eyeren, behalven dat fy foo ront niet en waren; ende, het welck woader is, de Medecijs en Steen-fnyders en hadden niet gefien, dat hy de Steen hadde, als op 't laetle. In een ander ftock-oudt man zijn bevonden drie hondert, en meerder Steenkens (die ick felver getelt hebbe) van verscheyden verwe, en gedaente, geel, wit, root, gemarbelt, blaewachtigh, glat, fcherp, ront, plat, vierkantigh, driekantigh, hol, vele gebroken; dertigh op de grootte van een kleyne ofte middelbaere Castanje, foo veel, ofte meerder van een Hafel-noot. De Blaes was van binnen op fommige plaetsen met een steenige korst bewaffen, gelijk mede den eenen Water-pees, daer oock vele Steenkens in flaken, en in den eenen Nier, witte, foo dat het gevoelen van *Fernelius* niet altijd waer en is. In Mr. *Jacob*, een Engels beroemt Chirurgijn alhier, is een grootte Steen bevonden, met een kromme voer, ofte holligheyt, door de welcke het water lijnen loop plagh te hebben; en den eenen Water-pees foo uytgereckt, dat hy veel ruymmer was, als een van de dicke Dermen. Vyt seckeren Schilder is een Steen genomen, grooter als een Ganfen ey, wegende negen oncen, en een halve. Vaert wel, en myna gewoonte, gunstigh.

In Utrecht, den 6 Mey, 1637.

No. XXV.

A E N

ZACUTUS LUSITANUS,

Portugijs, Medecijn tot Amsterdam,

J O H. van BEVERWIJCK.

Seer Vermaerde Heere,

U E. Is my voorgekomen met de hand, maer niet met het herte. Want wie soude foo barbaris wesen, dien den naem van *Zacutus* onbekent is, die niet met al lijn herte soude wenschen, in sulcken Heere vrientfchap ontfangen te werden? De welcke dat V E. soude opdragen aen een onbekende, en hebbe ick nooyt derven hopen. Waerom ick uytgestelt hebbe, om daer nae te staen, foo ick de oirfaeck niet en legge op mijn menighvuldige befigheden, foo en weet ick geen andere by te brengen. Noch dese en konnen my evenwel foo veel niet ontslaen van het Veers, dat V E. vriendelijk verfoeckt, als wel, dat mijne Geest tot de Poefy niet geboren en is. En het is malligheyt, yet te beginnen, daer het verstant, en de natuere tegen is. Want, gelijk ouden *Hippocrates* fcyt, als de *Natuere* tegen werckt, dan is 't al ydelheyt. Soo veel heeft evenwel V E. gefach over mijn vermogen, dat ick, vergeetende het gebodt van den Poet *Horatius*:

Tu nihil invita tentes, faciasve Minerva,

Dat is:

't En heeft geen rechten aert,

't Geen wijsheyt niet en baert.

liever

liever hebbe gehadt mijn onvermogen te toonen, als V E. bevel niet naete komen. Soo dat in my oock waer is, 't gene de selfde Poët seyt:

Scribimus, in docti, doctique Poemata possun.

Dat is:

't Schrijft al wat letters kende.

V E. heeft hier een Grieks vers op V E. Boeck, in 't welck, alsooder niet anders en is, ick bidde, dat V E. mijn goede genegenheit te goede gelieft te nemen: Ick hebbe het eerste stuck van V E. Genes-historien, de andere en zijn by my noch niet gesien, ick meene al 't gene V E. uytgegeven heeft, nae malkander af te lesen, en daer uyt oorsieck te nemen, om V E. diekwils te begroeten, en onse vrientfchap, die op een goede voet begonnen is, door wilselen van Brieven te onderhouden. De Elseviers drucken nu mijn Boeckken van den Steen, met veel nieuws overfien, daer ick by voegen sal vercheiden Brieven van geleerde luyden, onder de welke ick wenschte, dat V E. oock geliefde te wesen. Vaert wel, uytmuntende Heere, en houdt my in V E. gunste, die V E. groote geleertheit hoogh acht.

Dordrecht, den 22 Octob. 1637.

Nº. XXVI.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van
Dordrecht,

Wensche

ZACUTUS LUSITANUS

Gesontheyt en Welstandt.

1. *Dat de Steenen niet en groeyen in het Vlesch van de Nieren, maer alleen in Holligheden.*
2. *Mislagh van Fernelius.*
3. *Sware ghensinghe van de gene, die met den Steen ghequelt zijn.*
4. *Treffelijke middelen om te genesen, en voor te komen.*

Plato Schryvende aen *Dionisius* disputeert, welck beter is, aen sijn Vrienden door een Brief, een gelchenck ofte wensich van gesontheyt, ofte van blijdschap op te dragen. Ick wensche het U A. Voorzienige Heere, alle beyde, aengesien U A. sonder eenige mijne verdienst, sich betoont heeft bekommert te wesen over mijne gesontheyt; en ick bedancke U A. van het schryven, dat ick met geen minder verlangen, als blijdschap ontfangen hebbe; in 't welke al schrijft U A. my meerder toe, als ick wete dat in my is, soo en is 't my evenwel niet onaengenaem geweest,

als wel wetende, dat U A. van dat volck niet en is, 't welck dien Homerischen Heldt haet gelijck als de poorten van de Hel: te weten, die wat anders op haer tongh hebben, en wat anders in haer herte verborogen dragen. U A. Brief heeft my derhalven seer aengenaem geweest, die by my in soo grooten weerde is, dat ick den selven niet en kan voldoen en beantwoorden: want hy is soo chierlijk, soo doorwrocht, en soo vriendelijck, dat in den selven de hooghste vriendelijckheit en de hooghste geleertheit schynen sijn men te sryden, soo dat men niet en kan onderscheyden welke van beyde de andere overtreft. V A. istreffelijck in het schryven, en uyttekende in geleertheit. Want soo diekwils als ick U A. eeuwigheitsweerdige wercken beschouwe, soo scheppe ick overgroot vermaeck uyt het lesen van de selve, en den alder geleersten kan daer oock lust in hebben. Want uyt haere welsprekentheyt komt profijt, uyt haere chierlijckheit vermaeck, uyt haere geloofweerdigheyt groote eere. De liefde en verblindt my niet, noch lust tot pluym-strijcken, waer van ick altyt gelijck als van een doodlijcke sieckte eenen afkeer gehadt hebbe, mijn ghemoedt komt overeen met mijne lippen, mijn schryven met mijn gevoelen, en mijn tonge met mijn hert. Wat belanght, dat U A. schrijft nu onder de pars te hebben een Boeck van den Steen, en my vermatnt, dat, indien ick yet bysonders van die sieckte hebbe, 't selve U A. soude over geven, en eenige aenmerckingen mede deelen, om daer by te voegen: daer van hebbe ick V A. hartelijck te bedancken, dat V A. my mede, die naeuwlijcks 't huys bekent ben, waerdigh kent, om op de rolle van de geleerde Mannen, welcker een groot getal is in ons Nederlandt, in Europa, ja in de geheele Wereldt, gestelt te worden. V A. treffelijck werck uytkomende, sal my dagh en nacht besich houden. Want V A. is by my in plaetse van duyfent andere, aen den welcken gelijck als Geneesmeester, soo oock als Poët, Apollo alle sijne konsten en gaven heeft mede gedeelt. Soo langh als ick adem haele, sal ick V A. verbonden blyven, van wegen het deffigh Grieks Veers, dat V A. ter eeren van mijne wercken, soo laest gemaect heeft; mijn Boeck sal met dat chieraet heugelijck in de handen van de Medicijns komen, en het qualijck spreken van de nydegærts verachten. Voor welke daet, ofte liever weldaet, alle de voortreffelijckste Medicijns komen, daer mijn Werck van handelt, V A. bedancken. Maer om de voorreden niet grooter te maecken, dan het geheele werck, soo come ick tot de sieck.

1. Daer en is onder alle pijnlijke sieckten geen meerder beul, als de Steen in de Nieren en de Blaes: want eerder sal men de Lijf-moeder onvruchtbaer maken kunnen, dan graveelige Nieren soo genesen, dat'er geen Steenen meer in en groeyen. Dat dese in de holligheit van de Nieren, gelijck *Galenus* getuyght, niet in 't vleysch, als *Fernelius* meende, en groeyen; is een sekere siecke, en van de voornaemste Schrijvers door ondervindinge bevesticht.

2. Dan *Fernelius*, alsoo hy altydt *Galenus*, en andere Oude vermetelijck en stoutelijck socht te schrobben; soo soeckt hy op een losse grondt, de Geneesmeesters wijs te maecken, dat de oorsieck van den Steen in de Blaes, niet en

soude wesen, rauwe en grove vochtigheydt, die door de Aderen aldaer komende, van de hitte der plaetie allenckens soude verdroogen, en tot Steen verharden: want hy en kan niet verstaen, hoe dat, als den hals van de Blaes vry is, dat slijm daer soude blijven steecken, daer gesien werdt, dat geronnen bloedt, etter, taey slijm, en andere grover vochtigheydt met het water lichtelijck afschiet. Door welke reden overwonnen zijnde, heeft hy een ander oirfaeck van den Steen der Blaese beginnen te soecken, en schrijft ondervonden te hebben, dat al de Steen, die in de Blaes is, eenigh beginsel getrocken heeft uyt de Nieren, uyt welke het met Lende-pijn schietende, als het Steenken groot is, in de Blaes een tijdt blijft sirten, en dickwils heel verblijft, en aldaer door toevloeyingh van vuyligheytaengroeyt, tot dat het een rechten, en vasten Steen wert. So seyt hy, niemant noch gevonden te hebben met een Steen in de Blaes, die te voren niet langh met pijn in de Nieren en was gequelt geweest. Welck gevoelen valsch, onseker, en verdicht is, en van de voornaemste Genees-meesters verworpen. Want *Fernelius* heeft vergeten, dat de kinderen meest met den Steen der Blaese gequelt werden, van welke evenwel nauwlijcks een te voren pijn ofte Steen in de Nieren gehad heeft. Den Steen der Blaese, namelijk, is den kinderen meer eygen, als van de Nieren, en de oude luyden zijn meer gequelt met den Steen der Nieren, als van de Blaes, gelijk *Hippocrates Lib. 6. Epid. sect. 3. text. 15.* heeft bevestigt.

3. Vorders alsoo dese wreede plaegh vele menschen om hals brengt, en zelfs in het beginsel nauwlijcks te genesen is, en *Galenus* bekent dat alsse een jaer geduet heeft, noch jongh, noch oudt, daer van heeft sien genesen, om dat de ongematightheyt dan een gestalte krijght, de welke daer nae op geenderley wyse en kan gebetert worden, daerom dunct het my altyt best, dat men hier foodanige middelen gebruyckt, waer door de groey werdt voorgekomen: want, gelijk *Galenus* vermaent, in 't 2. Boeck van de Natuerlijcke krachten, op 't 8. Capittel, *Het is veel beter een neuwstaende sieckte voor te komen, dan een tegenwoordige te genesen.*

4. Daer toe hebbe ick altyt goet gevonden, dat men de gene, die hier toe dickwils vervallen, in geeft middelen die taeye slijmerigheydt, als toekomende oirfaeck, afsctten, de Nieren, Water-vaten en Blaes van 't Graueel sachijens suyveren, en de hitte van dese deelen matigen, waer van alle oude en jonge Genees-meesters getuygen, dat de Steen gebacken werdt. Soodanigen middel, om in de graveelige het groeyen van Steen voor te komen, is wel alderbest dese *Electuarie*, ofte purgierende Conserve.

N. *Scne bladeren*, 1 lood,
Saet van wilde Saffraen,
Wortels van Boom-varen,
Epithymum, ofte *Schorste*,
Hermadactijlen, van elcks een half lood,
Anijs-saet, 1 vierendeel loots,
Hwt-sterckende bloemen, 3 vierendeel loods,
Venus-hayr, een handrvol,
Saet-hout geschraeyt en geklopt, 3 lood,

Wortels van Asperges,
Gras, van elcks 1 once,
Rooide sicers, 20 in getal,
Saet van witte Heemst, 1 vierendeel loots,
Rosijnen sonder karlen, 1 once.

Koockt dit nae de konst in soo veel waters als 'er genoegh is, tot dat 'er een halfpondt ofte 6 oncen over blijft; doct dan daer by

Theriakel, 1 vierendeel loods,
Joden-steen, 2 scrupels,
Saet van Nereien,
Citrullen, van elcks een scrupel,
Poeyer van Terebinthijn, een half vierendeel loods,
Balsen, 1 lood,
Poeyer van Gulden-roede, anderhalf vierendeel loods,
Mispel-stenen, een halve scrupel,
Soet-hout, 3 vierendeel loods,
Poeyer van Scne-bladen, 2 en een half vierendeel loods,
Mechaacan, ofte *witte Rhabarber*, 1 half lood,
Hermadactijlen, 1 en een half vierendeel lood,
Nassa, 1 once,
Morgh uyt versche Cassia getrocken, anderhalf once,
Anijs-saed,
Caneel, van elcks een half vierendeel loods,
Witte Wijn-steen, een half lood,
Poeyer van Lignum Nephriticum, ofte *Gruyf-hout*, anderhalf vierendeel loods.

Mengelt dit al te siem nae de konst onder malkanderen met soo veel geklaerden Suycker, als genoegh is tot een Electuarie. Men geeft hier van in, van een loot, tot anderhalf en twee loot toe; 's morgens nuchteren, daer op drinkende vier ofte vijf oncen Franschen, ofte Rijschen Wijn, ofte Water van een seecker hout dat uyt Indien komt, 't welck, na dat het gekoockt ofte geweyckt is, verscheyden verwen krijght, gelijk als een Regen-boogh, geen smaek ofte reuck hebbende, van welcks uytnemende krachten om de Nieren van het gruyts te suyveren, en de gebreken der Nieren, en moeyelijckheydt in 't water-maken te genesen, seer wijdloopigh handelt *Nicolaus Manardus* in sijn Boeck van de Speceryen. Wijders *Gulden-roede* is een kruydt met een rootachtigen steel, anderhalven voet hoog, blinkende, en gladt, aen den welcken blaederen wassen, die van den Olijft-boom gelijk, maer breeder, rontsom de kanten met heele kleynen tandekens geschaert ofte gekertelt, en van boven gladt: het brengt boven aen den steel aer-wijfsbloemen voort, gout-geel van verwe, de welke uytgebloeyt zijnde, ten laetsten tot stuyfkens vergaen en verwacynen. Leest van de kracht van dit kruydt tot dit gebruyck *Matthiolus* in de uytlegginge over *Discorides* in 't 4. Boeck, het 31. Capittel. Eyndelijck, indien dat 'er yet anders is, daer in ick U A. kan dienen, U A. heeft het maer te gebieden, ick sal altyt willig en bereyt zijn, als U A. maer en weet, dat U A. in dese heerlijke Stadt eenen man heeft, die, al is hy oudt, swack, en door den arbeyt der studien nu afgellooft, genegen is de vrienden dienste te doen. Vaert dan

dan wel, soet-aerdige Heere, en glinsterende Sterre van de Genees-konste, en bemindt uwen *ZACUTUS*.

Amsterdam, den 25 October,
1637.

N°. XXVII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

GUY PATIN,

Medecijn van Paris.

1. *Dat Inlandsche Kruyden, en die van selfs groeyen de beste zijn.*
2. *Dat niet altijd, als 'er eenen Nier verslopt is, den anderen sijn werck staect.*
3. *Exempel van een verrotte, en koud-vierige Nier.*

Seer vermaerde Heere,

Het is een wyl geleden, dat my hier een geleert Jongman van Dordrecht quam begroeten, die my so veel goets van V. E. seyde, dat het selfde mijne liefde op V. E. ontsteken heeft, en mijn gemoet en heeft niet opgehouden, voor dat ick V. E. de selfde door schrijvens zoude betoonen, en V. E. bidden, dat V. E. geliefte zy, mede eenige getuygenisse van vrientſchap tegens my te geven. Want ick verlange voortaan met V. E. te spreeken (wiens vermaerde naem, en faem al over lange tot mijn ooren gekomen is) en by V. E. bekent te zijn, wiens boecken ick met soo grooten vlijtigheyt eens, en andermael gelezen hebbe. De selve staende in mijn studeer-kamer, hebbe ick den selfden Jongeling getoont, insonderheyt het laetste, dat ick niet eerder uyt mijn handt geleyt en hebbe, voor dat ick het geheel uyt gelezen hadde, en ick heb het soo geleert, en bondigh bevonden, dat het behoort van alle de genee, die haer in de Genees-konste oefenen, neerstigh gelezen te werden; insonderheyt op dese tijt, in welke, ick en weet niet door wat noot-lodt, soo veel menschen met de steen gequelt zijn, voor namelijk meest alle de geleerde luyden; waer van een groote getuyge is uwen *Erasmus*, de Prins van de Letteren, die soo dickwils in sijn gulde Brieven klaegt over dat wreet gebreck; het selve oock aerdigh sijnen Beul noemende. Hier van heeft noch meerder onsen doorluchtigen *Theu*, een treselijck History schrijver van sijnen tijt, in het lof van *Cl. Puteanus*, *Joh. Hournius*, en andere. Oock heeft, om de waerheyt te seggen, V. E. laetste Boeck my seer aengenaem gemaeckt, dat ick daer in met vreught vonde, als een ingesette parel, den Naem van mijnen welieven, den seer vermaerden *Gabr. Naudens*, die alle de tijt, die hy in Italien geweest is, grote vrientſchap met my onderhouden heeft. Ick wensche,

dat hy een hoogen top van jaren magh schieten, gelijk hy alreede gedaen heeft met sijn geleerde schriften, tot verwonderingh van de purpere Princen van Italien. Maer om wederom van het buyten-padt op den wegh, en vast *Naudens* tot V. E. Steen-stuck te komen, ick en kan, geloof my, niet laten, het selfde ten hooghsten te prijsen; als 't welke soo de Genees-heeren, als de siecken groot voordeel sal aenbrengen. Waerom ick U. E. aenmane, voort te gaen met U. E. hoogh-geleerde schriften, den luyter van onse konste te vermeederen, tegens de lasteringh van eenigh broedſel van *Paracelsus*, en diegelijske Aſch-blafers; als oock op dat U. E. door die manier de gunst van alle eerlijcke luyden mocht verkrijgen, en de eer van U. E. naem over de geheele werelt langh, en breedt mocht verspreyt werden.

Ick hebbe noch verstaen uyt den selfde Jongh-man, dat U. E. eerst-daegs van meeninge zijt uyt te geven een Boeck van de Inlandsche Kruyden, en Genees-middelen: waer op ick hem een Franſch Boeck getoont hebbe van de Kruyden, die in Provence wassen. Soo U. E. oordeelt, daer eenigh dienst uyt te konnen trecken, het sal mijn seer aengenaem wesen, soo ick U. E. daer mede kan dienen. U. E. begint voorwaer een seer fraey werck, en U. E. verstant waerdig, alsoock in de oefeninge van onse konste gantsch dienstigh, waer door de Medecijs niet meerder van doen en sullen hebben verre gefochten, en uyt een ander hoek van de werelt gehelde Genees-middelen; maer met foodanige, die in haer eygen lant van selfs wassen; het genesen der siecken seeckerlijck ontfangen. Sulcks voornemen heeft eertijts byna gehadt, de geleerde Schrijver *Ant. Mizaldus*, in sijnen Medecijn-hof, daer hy veel genees-middelen beschrijft, die van yder alleſins te vinden, en licht te maken zijn, om het volck te verlossen, en te bevrijden van de tyrannye der Apotekers, die niet en achten, als dat veel geldt kost.

Vorders sende ick U. E. hier nevens mijn beelt, met beddingh, dat V. E. oock het sijne gelieft over te senden, het welck ick voor een groot geschenck sal houden. Vaert wel, en bemindt altijd de genee, die in alles altijd sal wesen, Mijn Heere, V. E. dienst-willige dienaar,

GUY PATIN.

Datum in Paris, den 5 July, 1640.

Uyt het door-lezen van V. E. Steen-stuck, blijven in mijn gemoet eenige scrupelen, die ick van V. E. seer vermaerde Heere, wel wilde weg-genomen hebben.

Wat Boeck heeft V. E. geschreven om de gesontheit te bewaren? Ick hebbe tweederley Editie gesien van het Boeck van den Bepaelen tijt onses Levens; ick heb gesien het Steen-stuck; ick heb gesien *Idea Medicina veterum*; maer dat van de Gesontheit en ben ick noch noyt te sien gekomen.

Wat, en waer heeft V. E. geschreven tegens onsen *Mich. de Montaigne* (die de eer, en 't gierat van V. E. Nederlant, *Lippius*, eertijds den naem gegeven heeft van den Françoischen *Thales*) tot verdeding van onse konste, die hy socht

te verkleynen: want aen dat werck en hebbe ick mede niet weten te geraecken.

1. Waerengaet 't gene V.E. in 't steen-stueck pag. 5 en 6, fnu cap. 29. des 2. deels van de schat der ongelontheit | verhaelt van de over een stemmige der Nieren, onder veel andere exempelen, die ick in 't oeffenen van de konste bevonden hebbe, die sulcken over een stemmige om werpen, en het gevoelen van *Durdus, Forestus, Riolanus*, en andere wederleggen; soo is mijn in 't voorleiden jaer yet voorgekomen, waerdigh om V.E. mede te deelen.

2. Een seer eerlijck, en edel Heere, *Jacob Myre*, Raetsheer van Parijs, teer van gesel, en swackvan gelontheit, viel, in 't beginfel van Februarij, in een gestadige Koortfiche, die welke uyt een groote door gebroken Apolsteun in het derm-scheyl, met eenige quade toe vallen, insonderheit eenen galachtigen, en waterigen buyck loop, gestadigh wackken, spren, en invelen van 't geheele lichaem, veranderende in een langfame uytterende Koortfiche, foodanige als aerdigh beschreeven is van de gene, die voor dese geweest is een seer helder licht van onse hoogeschole, *Joh. Fernelius*, 4. *Path.* 16. Als hier van de edele Raetsheer in 't bedde rocht, ontrent vijfmaenden, nae dat alles tot hulpe gebracht was, soo quam hy evenwel, de sieckte de overhand nemende, te sterven, doch met een sootlichte dood, en sonder eenige pijn, ofte krimpung, dat de Keyser *Augustus* selve, die loodnigen Dood den Griekischen naem gaf van *Euthanasius*, (dat is, *ofte gemakelijck steruen*) geen fachter en soude konnen gewenticht hebben. Twaelf uren nae sijn overlijden is 't Lichaem, ick, en andere daer by zijnde, gepent. Onder andere Aenmerckens waerdige, is dat een gewoelt; (2) De rechter Nier (van wiens gebreck hy al over thien jaren met de scherpsste Lenden pijn sliedwils hadde gaeuel geweest) werden geheel verrot, en in Ester veranderd bevonden: in wiens midden, ofte holligheyt was een lang-werpige, kromme, kantige, en (om soo te seggen) horenachtige steen. Het was al lange tijt dat die Nier sonder twijfel niet alleen geuwooren had, maer oock gantsch bedorven, en kout vierigh zijnde, niet van sijn werck en konde uyt voeren, en gantsch onbloot was van sijn eygen ampt, om 't Water van bloot te scheyden. Want 't en konde niet anders wesen, daer den door tocht gestopt was van een grooten steen, en dat de self-standigheyt soo verre bedorven was, dat hy van den Nier niet anders en hadde, als de gedente yent vlies, het welck, in plaetse van 't vleysch, enckele veruwooren, en swarte Ester in en hiel; en evenwel en hadde hy, geduyrende al sijn sieckte, noyt verstoppinge in 't Water maken. Het welck ick mede nu dickwils den tijt van vijftien jaren, in dese volkerijcke stadt, en vryclibber van 't Graueel, en Steen, ontervonden hebbe. Soo dat het niet al hie waeren valt, dat, als den eenen Nier verstoppt is, den anderen dan terfont sijn werck staect; dewijl vele siecken haer Water lofen, door hulpe van eenen Nier, tot het eynde van haer leven.

Maer dit onderwerpe ick V.E. seer vermaerde Heere, en ick wichte daer over met een Brief U E. oerdoelwisdien U E. eenige leeghte heeft van hoogerstudien, onse

genegentheit om aen my te schrijven. Vaert wel, en zijt wed.rom gegroet van U E. &c.

N°. XXVIII.

G U Y P A T I N,

Medicijn van Parijs,

J O H. van B E V E R W I J C K,

1. Dat, als den eenen Nier verstoppt zijnde, den anderen niet altyt met sijn werck op en houdt; dan dat het maer sommijts en gestriet.

2. Steen gaert, en den Bezoer gantsch gelijk.

Seer vermaerde, en ytmuntende Heere.

M Y was geschreeven uyt Padua, (alwaer hy gepromoveert zijnde, onlangs 't huys gekomen is) van een geleert Jongman *Seb. Hoogen-dijk*, hoe hy te Parijs, den seer vermaerden Dr. *Parin* begroet hadde, die ten eersten aen my soude schrijven. Na dat ick het selvige niet ongelooftich verlangen verwacht hadde, soo is hier ten laetken mede gebracht door den Ed. Heere *Chomynck*. In 't selve en hebbe ick niet minder gekust de sine-witte vromigheyt van U E. gemoet; als verwonderd geweest over de uytmuntende geleertheit. V.E. en beklaget niet sonder reden het steenigh ongeluck; van de gene die de Letteren eeren. Wat mijn belanght; ick hadde liever vry wat anders met groote luyden gemeen; als dat van onsen grooten *Koninc*, die dapper over sijn pijn in verscheide brieven klagt. En niet sonder reden. Het welck een Spoische wijsgaer, hoe stantvastigh hy oock mochte wesen; niet en soude tegenspreken. *Heraclitus Diansius*, als hy van *Zeno*, geleert hadde kloekheitigh en onverlaegt te wesen, is daer van door de pijn afgetrocken. Want als hy met de Nieren pijn gequelt was, sooriep hy, onder het kermen, dat vals was 't gene hy van de pijn geloot hadde: te weten, dat geen pijn en wils man aen en gingh.

Het staet voorwaer te verwonderen, hoe weynigh hier in geliden, en voldien hebben de Overste van onse konste. De andere, steunende op *Hippocrates*, en *Galenus*, slapen gerust op een oor, en de laetste, steken haer, sonder naet, onder soeck, in de schoenen van haer voorgangers. In soo veel eeuwen is van onsalijcke Schrijvers niet geseyt, als dat alre voren geseyt was, tot walginge van den lesers. De *Chomynck* hebben wat begonnen, en niet ongluckigh. Welckers wetstappen ick volgende, en onder soeck nieraen selfs alles neerlijck; maer ick ga oock terade, met de uytmuntende Heeren, die ick ergens weert, onder welck oock zijn d'Heeren *Morcu*, V.E. mede broeder, en *Nandus*, onsen grooten vrient, die my van *Romen* door den Heere *Ambradetur van Vianck*, ick onlangs gesonden heeft sijn trendlijck werck; *De stultitia Ditiarum*.

Van

Van het Franfche Boeck, dat V E. my offereert, fal ick op ront Hollandts aennemem, indien V E. het felfde gelieft aen den E. P. *Merfennus* te doen behandigen, die dickwils yet fendt aen den Heere van Zuylechem, Raet -'leer, en Secretaris van fijn Hooghey, my een feer groot vriendt. Voor V E. beelteniffe hebbe ick V E. hertelick feer te bedancken, 't welck ick onder mijn aengenaemfte kleynodien fal bewaren. Seer wel heeft onfen *Lipfius* gefchreven, dat wy van naturen getrocken werdén, om de beelden, en gelijk eniffen van groote luyden te kennen, en de lichamen, in de welke een Hemels gemoet fijn felven beloten heeft. Want fy fchijnen, gelijk eertijts de triumph-bogen van *Miltades*, aen *Themiftocles* deden, brave gemoederen op te wecken tot geleerde deughden. Hierom hebbe ick, volgens de loffelijcke maniere der Ouden, in mijn Bibliothekke, de treffelijckfte onder de geleerden; gefchildert, offe in plaet gefneden, waer by ick nu oock bewaere het beeltenis van V E. Het mijn was van een fraey Plaet-fnijder begonnen, dan hy, eer het opgemaect was, fiervende, hebbe ick daer na 't felve, als onnoodigh, laten ficken.

Het Boeck van de behoudinge der Gefontheit, nu ettelijcke reyen gedruckt, hebbe ick in de Moederlijcke Tale gefchreven; derhalven niet vreemt en is foo verre niet gekomen te zijn, als oock niet, dat van de Uytneementhey des Vrouwelicken geflachts, dat ick eerst in Latijn gefchreven, (doch niet uyt gegeven hadde) ter eeren van de Wel edele Juffrouw, *Anna Maria van Schurman*, een Joffrouw in alle konften, wetenfchappen, en Talen wonderlijck geleert. Ick hebbe nevens andere in 't licht gegeven den *Paelfteen onfer levens* ver vatende mijne ftelinge en hare Ed. onv. gelijcke antwoordt daer over [nute fien in het 3 deel van de genes-konfte onder debriefven No 2 en 3] die haer Ed. daer over aen my fchrijft. Eertijts is by my gefchreven het Lof der medicijne, en daer by kortelijck wat tegen *Montaigne* [te fien in 't 1 deel van de genes-konfte edoch] geen van beyde waerdig onder UE. oogen te komen.

1. Dan 't en heeft geen wederlegghen van doen 't gene UE. vriendelijck vermaent, niet altijdt waer te zijn, dat, wanneer den eenen Nier verftopt is, den anderen dan terftont fijn werck zoude op fchorten. Want daer heeft U E. gelijk in, en 't en is oock nimmermeer by my foo verftaen, dewijl ick dickwils beneffens U E. contrary gefien hebbe. 't Is alleen by my aen gewefen, als een faecke aenmerkens waerdigh, dat fulcx fomtijts gebeurt, en dat ick 't felfde met *Vallefius* (in de welke het *Pareda* qualijck berispt) en andere, die genoemt zijn, gefien hebbe. Maer ick wil niet feggen, dat het nootfaeckelijck, en altijdt gefchiet; gelijk het exempel van *Myro* genoegh aenwijft, en alle daegh ondervonden wert. In de plaets van het exempel van *Myro* fal ick twee andere verhaelen, de welke my feer aen merkens weerdigh fchijnen te wesen.

Ick hebbe gefchreven in mijn Steen-ftuck, dat die gene, de welke van het ophouden des waters met fleep-lucht worden bevangen, geduerigh fapen, om dat de quaet-aerdigheydt van 't water te diep in de Herffenen gedruckt is. Wanneer evenwel het water noch niet in de Herffenen geprent is, en den fiecken maer even begint te fluymeren, foo

kan hy behouden worden, gelijk ick bevonden hebbe in een Koop-man oudt vijftigh jeren, de welke het Graveel en Flederrijn feer onderhevigh was. Dese hadde een geheele op-stoppage des waters met geduerigh braecken, en hevige pijn in beyde de zijden van den buyck na de Nieren toe. Na dat hy clifterien, fovingen, gekookte drancken, en water-afdrjvende poeyers hadde gebruyckt, foo heeft hy eyndeling op den vijftien dagh eenige droppels water gemaect. Doen liet ick hem aen elke zijde een weynig beneden de plaette, daer hy de pijn hadde, drie mael een Kop feiten, waer door hy feyde een merkelijcke treckinge, en verfchieten van Steenkens te voelen, dan loofden evenwel, noch daer mede, noch met andere middelen, geen water, maer werde kort van adem, heefch, en faperigh. Klacghden oock dat het water hem al in de keel gekomen was. En ick vreedden oock, alfoo hy omtrent den avondt feer geneegen was tot fapen, dat hem den eeuwigen fleep, 't welck ick dickwils gefien hadde, soude overkomen. Dierom hebbe ick de omftaenders, de welke den fleep voor een teycken van beteringe plegen te houden, gewaerfchouwt, dat den fiecken in groot ghevaer was; en dat het niet hem haelt onder of over soude wesen. Maer na dat hy twee mael gedroncken hadde van een *afdrjvende Dranck*, en daer na ingenomen wat heete *Rijnfche Wijn* met elf droppelen *Genever-olie*, foo loofden hy een langh, en fcherp Steenken, met veel raeuw water. Hier door bevrijdt zijnde van pijn in de rechter zijde, foo bleeffe noch in de flincker, met geduerigh en geweldigh braecken, tot op den elfden dagh, als ick by hem komende, hy my verhaelde dat hy alle de pijn quyt was, uytgenomen dat hy noch moeyelijckhey hadde in 't water-maecten. Een teycken dat het quaet nu in de Blaes was gefaect. Derhalven op dat ick den vyandt die op 't vertrecken ftond' een brugge soude legghen, hebbe ick hem wederom een water-afdrjvende Poeyer ingegeven, 't welck nae drie uren twee Steenen een Erwete groot, heeft afgefet, en drie uren daer nae noch twee andere bynae van de felfde swaerte. Hier door het braecken en andere toevalen ophoudende, en infonderhey de doodlijcke fleep-fucht verdreven zijnde, foo is hy tot fijn groot geluck van het verderlijcke gevaer des doods ontkomen, en nu spoelt hy de overblijvelen van die leelijcke quaele af, met een glaeffe Rijnfchen Wijn, waer in hy koopmanfchap doet.

Maer gelijk men den fleep, de Graveelge, door het verstoppen van den water-loop, dickwils fiet overkomen: foo gefchiet het felden, en ick en weet niet, dat het van yemant oyt befchreven is, dat daer uyt een *Kramp* (waer op *Hippocrates* in *Cocis* soude konnen fchijnen gefien te hebben, daer hy feght, dat opstoppage des waters, infonderheydt met pijn des hoofts, *Kramp* dreygh) en *blintheydt* ontfaet; gelijk ick gefien en geneten hebbe een foontjen van een Raedt van Dordrecht, vijf jaren oudt zijnde. Dit, als het in ses-en-dertigh uren gantsch geen water ghemaect en hadde, kreegh ichrickelijcke treckinge in de leden, met veel roepen, en werde terftont, nae den eerften overval, blindt. Als het aldus omtrent vijf-en-twintigh mael in acht daghen getrocken was, foo heeft men ten laetften, een Steenken, dat de genes-middelen niet en hadden, vernits

de groote, kunnen doorfetten, uyt de Schacht moeten fnyden, waer op feer veel waters volghde. Daer nae is het evenwel noch vier mael getrocken geweest. Den negenften dagh, gaf ick het noch blindt zijnde, 's morgens een *Purgatie*, 's avonds kreegh het fijn geficht wederom, die het daer na, als 't wederom getrocken werde, verloor, doch kortz daer aen weder kreegh, en federt foo van blintheit, als van treckinge, ofte Kramp is bevrijdt gebleven. In dit kint en fchijnt het water 't morghe der Herfienen niet doorweeckt te hebben, gelijk in de flaperige: maer hare dampen de Herfien-vlicien met quade hoedanigheyt prickelende de Herfienen daer door wacker gemaect te hebben, om 't gene haer tegen was, uyt te fchudden; waer door de treckinge gekomen is. Want dat'er geen verftoppinge geweest en was, blijktt uyt het rafch komen, en rafch wech-gaen van de blintheit.

2. Ick fal befluyten met yet van de Steen, daer ick niet en weet, ofte by andere opgelet is, dewijl het mede is onder de dingen, die felden gebeuren. Behalven het bedrogh, datter in den Bezoar-steen gefchiet, door het backen; foo werden oock by de loopers verkoft, Steenen, die uyt de Blaes gefneden zijn, den Bezoar foo gelijk, datfe daer van by de gaeufte Apotekers, en Droogften nietwlijcks te onderfcheyden en zijn; waerom fy oock by de Steen-fnyders van eenige bedriegers opgefocht werden. Soodanigen hebbe ick een, die onlanghs gefneden is uyt een kint van acht jaren, wegende derd' half once. In de welcke die vremdigheyt, voor defen van my, noch oock van yemant, dat ick wete, noyt gefien, daer en boven by komt, dat hy met verfcheyde draeyen, als kleyne aderkens, door-freept is.

Dit is, hoogh-geleerde Heere, dat ick hebbe gehadt tot antwoordt op U.E. geleerden Brief, waer mede U.E. gelief heeft my eere aen te doen. Ick wensche U.E. vervolgh van gefontheit, en van U.E. goede genegentheit.

Dordrecht, den 28 July, 1640.

N°. XXIX.

A E N

GREGORIS van der PLASSE,

Medicijn van Haerlem,

JOH. van BEVERWIJCK.

Ken-teykenen van den Steen.

Seer vermaerde Heere,

MY gedenckt noch, als ick eertijds in Italien studerende, te Bologna eerst quam begroeten den hoogh-geleerden Professor *Bartoletti*, dat fijn E. my terfcondt vraeghden, of ick hier te lande niet en kenden den uyt-muntenden *Plasse*. Van die tijt af, en weet ick niet ofte het is, door het al te vroegh afsterven van Dr. *Buggen*, mijn

aengenaem gefelshap in de reyfe uyt Italien, V.E. medebroeder, ofte door mijn eygen ongeluck, dat ick my niet begeven hebbe onder 't getal van V.E. goede vriendichap. Dewijl wy hier alleen overigh zijn uyt de discipline van onsen goeden meester, den welgemelten *Bartoletti*, foo hebbe ick gemeent, het devoir te wesen van een danckbaer ghe-moet, om de occasie niet te laten voorby gaen, waer door de goede gedachtenisse van een Heere, die van onse studien, en practijcke foo wel op ons verdient heeft, noch, al is 't na twintigh jaer, te vernieuwen. Die gelegentheyte wert te pas gebracht door een van V.E. borgers, Monfr. Wynants, die van daegh by my geweest is om raet, verhaelende, dat hy gewoon was V.E. in fijn siekten te gebruycken.

Hy heeft onlanghs alle teyckenen gehadt van den Steen in de Nieren, eerst groote pijn in de Lendenen, daer na in de zijde, met walgen, braecken, en weynigh water, dat fomtijts raeuw, fomtijds bloedigh was; doch, dat wonder is, geen, na de pijn over was, fnydinge in 't water maecken. Dit bevinden wy nochtans gemeenlijck, wanneer Graveel, ofte Steen uyt de naeuwe Water-pelen (alwaer fy door het uytrecken dappere pijn maecken) in de ruymte van de Blaes fchieten, en de krop prickelen om uytgelaten te werden. Men soude mogen twijffelen van 't Colijck; dewijl, om de groote gelijkenisse, die fy met het Graveel heeft, oock wel geoeffende in 't onderfcheyden mis-leyt zijn geweest; 't en ware het bloedigh water daer tegen ftreet. Dit is, hoogh-geleerde Heere, van V.E. ougft, waer in ick mijn feyften niet en fal brengen. Een knoop, waardigh om van V.E. ontbonden te werden. Het welck ick vriendelijck verfoecke; als oock, indien V.E. yet sonderlinghs van den Steen in foo vermaerde oefeninge ondervonden heeft, het felve mijn deelachtigh te maecken.

Dordrecht, den 25 October, 1627.

N°. XXX.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

GREG. van der PLASSE.

1. Welcke Nier-pijn heeft vergaet, en weder komt.
2. Dat de Steen der Nieren fomtijts geen pijn en maeckt.

Seer vermaerde Heere,

TEN is foo veel niet waardigh, dat om in mijn vrientfchap te komen, V.A. wat groots soude achten: dewijl ick al over lange verlange hebbe, om V.A. te dienen, met leet-wesen, dat my dus lange den wegh tot V.A. gunfte gefloten was; die my nu, by gelegentheyde van de E.E. Heeren *Bartoletti* en *Buggen*, beyde van loffelijcker gedachten, feer geluckelijck geopent wert: waer van den eenen ons certijts in de konfte voor-gelicht heeft, en den

anderen, zijnde vriend en mede-broeder, te vroegh uyt de werelt geruckt is. De geheugenisse van beyde is my niet minder geluckigh, als seer aengenaem geweest; insonderheyt om dat ick nu de haven van U A. vrientfchap geruff mag in seylen. Geluckelijck heeft hier toe onsen Wynants, hoewel door sijn gebreck ongeluckigh, oorfaeck gegeven, de welcke ick niet en weet, hoe ick anders bequamer soude hebben konnen vinden, om van U E. geleertheit, en verstant deuchtig gemaect te werden, in die saeck, de welcke my niet eens, in 't midden van mijn ervarentheit, heeft twijfelachtigh gehouden, en doen stil staen. Waerom ick niet aen en neem, dat my soude toetsen desen knoop te ontbinden, ofte dat dit mijnen ooght van U A. soude genoemt werden: dewijl door V A. hoogh-geleert oordeel de saecke ongelijck klaerder, en vaerdiger kan uytgeleyt werden. Maar op dat ick niet en soude schijnen de geopende deure van V A. vrientfchap, voor my te sluyten, soo sal ick vryelijck seggen (nochtans onder verbeteringe) het gene ick gevoele. Want ick meene, dat hem een Steen steekt in 't vleyfch selver van den rechter Nier, recht op den mont van de Water-pees; en dat derhalven, nae stercke oeffeninge, (waer van kolven, en kaetsen de voornaemste geweest zijn,) en een statigen dronck, de teyckenen van Steen voor den dagh doen komen: Te weten, wanneer nae stercke verdrayningh der Lendenen, de Steen luttel ofte veel beweeght zijnde, op den ingang van den Water-pees leggende, en den selven drukkende, door sijn kromte pijn verweckt wert; de welcke, alleen door het leggen op sijn rug, dickwils overgaet: want als dan kan sijn rechter zijde hart aengetuft, en sonder eenige pijn ghedruckt werden; die evenwel, als hy opstaet, belwaert. Soo dat den tijt, en de rust hem gemeenelijck genesen, de Steen door het lang leggen een weynigh affschietende, en aldaer, sonder eenige schade, tot datter yet van de geseyde futen begaen wert, verblijvende. Waer van ons een proef gegeven heeft, 't gene overkomen is mijn Oom *Nicolaes van Dijk*, Commandeur in de sterckte van Crevecoeur, en aldaer gestorven. Dese hadde, tot sijne hoogen ouderdom toe, nimmermeer geklaeght van pijn in de Lendenen, ofte andere teyckenen van Graveel: selver niet, als hy in sijn laetste sieckte, eenige maenden te bedde leggende; van dagh tot dagh afgingh, tot dat hy quam te sterven: en als hy te Haerlem soude begraven werden, het lichaem om voor bedervinge te bevrijden geopent zijnde, werde in den eenen Nier gevonden een steen, op de groote van een groote Ocker-noot, met twee groote uyt-steeckfels; in den anderen waren twee steenen, waer van den eenen in grote en gedaente een Persick steen, den anderen een Amandel met haer schelp soo natuerlijck geleden, dat men geseyt zoude hebben het een ey het ander naulijcx gelijcker te konnen wesen.

1. Dat na excess in drincken dese pijn haer somtijts verheft, en verwondere ick my niet, als ick overlegge, dat de Wey van 't bloedt, ofte water door sijne taxkens moet lecken in de vleyfse Tepelkens, en van daer in vleysige Pijp-jens, spruytels van de Water-pesen, en dan met eenen vloeyen in de Water-pesen selve. Want door meerder toevoeyingh van water, wat wonder is 't, dat de Steen, die

aen den door-tocht van den Water-pees leyt, daer nae toe gedreven wert, en in een deel, dat soo gevoelig is, met maer even aen te raecken, soo grooten pijn verweckt: de welcke mijn Oom soo seer niet overvallen heeft, om dat die Steenen wat wijder gelegen waren van de vleysighe deelen der Nieren, als mede, dat hy gantfich niet genegen en was tot drincken, noch stercke beweginge.

2. Dat het Colijck ons hier niet en bedrieght, toonen de bloedige wateren, en uyt het alleen nederleggen verlichtinge van pijn; het welcke, soo klaer als de Middagh-son, aenwijst, datter noch Steen, noch yet anders in den Water-pees gesteecken en heeft. Het verslachten van de pijn, sonder eenige snijdinge in 't water-maken, bewijfen het selvige.

Dit is, seer vermaerde Heere, 't gene ick van den Steen onses Burgers hebbe konnen aenmercken: by 't welcke dat ick geen andere observatien en voege, gelijck U A. wel begaeren soude, daer van bidde ick dat, U A. beleeftheit my gelieve te excuseren; alsoo het gene ick gesien hebbe, door mijn menigvuldige occupatien, niet wel en hebbe konnen examineeren, en in de schale van een suyver oordeel overwegen. Ick bidde oock, dat V A. my gelieve te vergeven, mijne traghe antwoord; de welcke bygekomen is, door mijn sieckte, die my een geheele maendt bygebleven is. Vaert wel.

Haerlem, den 25 Novemb. 1637.

N°. XXXI.

A E N

CONSTANTYN HUGENS,

Ridder, Heer van Zuylechem, Raet, en
Secretaris van den Prince van Orange.

J O H. VAN BEVERWIJCK.

W^{el}-Edele Heere,

U Ed. heeft my ten hoogsten verbonden, met U E. verscheide groetenisse, en den Brief uyt het Leger gesonden, my de eere te doen, om mijner te gedencken. Ick hadde al geschreven aen N. N. dat by my uyt-gevoert was, 't gene hy versocht hadde. Daer nae kreegh ick schrijven van sijn soon, waer mede hy van dat werck verzoeckt mijn oordeel. Ick en hebbe niet anders, als dat ick met U Ed. en onse Ed. Heere *Heinsius* antwoorde, sulcke hooge verstanden tot grooter saecken geboren te zijn. In Hemelsche gemoederen en kan men niet verdraegen gemeene dingen; de welcke wy anders in de gene, die nevens de aerde kruypen, niet geheel en plegen te verachten. En alsoo ick beyde oock uyt V Ed. schrijven kan af-nemen, soo hebbe ick de stoutigheyt gebruyckt, om wederom met mijn beuvelingen voor V Ed. te derven verschijnen. Doch by alden, gelijck ick niet weynig en vreesse, dese harde Steenen V Ed. weynigh smaecten, soo bidde ick V Ed. haer gelieven aen

te nemen, als een kleyn teycken van mijnen genegen dienft. Vaert wel, Gestränge Heere, en houdt my, die V Ed. naem eere, in V Ed. gunfte.

Dordrecht, den 19 Dec. 1637.

N°. XXXII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

CONST. HUGENS.

De maniere, om vry, en na sijn verstant te schrijven, geprefen.

Hoogh-geleerde Heere,

U A. dwinght my den stijl om te keeren, ofte om te wenschen, dat hy geheel van gout mocht wesen, gelijk ick onlangs met een loode, volgens mijn nature, evenwel een yfere Censure gestreken hebbe, over het boeckken van onsen N. een stofte weynigh de krachten van de gene, die het beschreven heeft, gelijkende, en geen waerdige doornen, tusschen de welke zoude kruypen, dat suyyer, en capabel verstant van de grootste dingen. Dat V A. soo verhaest oordeel mede met d' Heer *Hensius* toelstaet, daer in stelt V A. my nu vast, en verseeckert. Maer den stijl veranderende, gelijk ick hebbe begonnen te seggen, bidde ick V A. nu oock niet tegen te wesen. Ick soude nu met eenen gouden, indien hy by de hant, of in mijn macht was, 't gene ick nu wederom met een looden dot, de Naekomelingen aenwijfen, dat van V A. uytgekomen is een *Steen-stuck*, niet alleen alle lofwaardigh, maer van louter gout V A. sult uytroepen. Hoe ick sulcx derve seggen van een Boeck, dat van my noch niet te degen doorlesen is. Maer ick en behoefte noch Blaas, noch Nieren te wijfen, de achtginge die V A. met lang voor oordeel by my besit. Want 't en is van huy den, noch gisteren, dat V A. my bekent en lief zijt. Het is nu by my al oudt, dat ick, oock sonder veel ondersoek, gerustelijck van, en voor V A. oordeele. Dan, 't gene ick insonderheyt wil van V A. geweten te werden, hier komt nu by een eerlijcke bekentenisse van Vrijheyt, waer door V A. my gantich aen sijn zijde getrocken heeft. Ick hebbe de Voor-reden, gelijk V A. wel begrijpt, gelefen, en eenige Capittelen, in de welke alsoo V A. volgens recht, van elcken *Aristoteles* en *Galenus* voor hebt, als het dienstig schijnt, af te wijcken daer in doet V A. voorwaer een werck, V A. waerdigh, en van seer weynige ter hant getrocken. Ick walgh hedens-daeghs van soo veel Boeckkens, die uyt den mont van haer meesterkens geschreven zijnde, eenige voddige schrijvers, voor de hare, en nieuwe op-werpen, soo dat sy my dickwils tot het qualijck nemen van den Philosophooph brengen, *Hoe lange noch al het seifde?* Beter dan, en geleerder toont U A. te konnen geschieden, dat sy niet alles doorlien en hebben, die voor onsgeweest zijn, en

datter noch overigh is, en overigh sal blijen, waer in haer de nieuwe Naekomelingen zullen konnen oeffenen. Het is het seggen van den seifden Wijfen, die U A. hier toe by-brengt, *Veel hebben sy gedaen, die voor ons waren, maer alles niet uyt-gewerckt.* Dese spreucke, Mijn Heere, moet men onderichrijven, ofte niet schrijven. Want waerom sullen wy lijden, dat ons, 't gene de oude frayer, en aerdiger voort gebracht hebben, met andere woorden, dickwils niet goede, alijt geen eygene, ofte aen-geborene verdraeyt, in de hand gesteecken wert? Maer gelijk U A. met woorden, en de daet bekent maect, U A. en behoef hier toe niet vermaent te werden, zijnde selve een Censur, en verbeteraer van de sotte eeuwe. U A. heeft hier 't gene ick op het *Steen-stuck* hebbe konnen by-brengen. Waerom soo weynig, soo mager, dat sal U A. uyt het Latijnse dicht, hier nevens gaende, waer mede ick het hoof van U A. boecken met een korte stoot beveleckt hebbe. Korte: te weten, gelijk mijn dingen mede-brengen, ontroerde, gedraeyde, en alle oogenblick ginck en weder gewende: Hout my dat ten besten, en bemint my, die V A. eere.

In s'Graven-Hage, den 5 Januarij, 1638.

Mijn papieren opslaende, vinde ick een Dicht, by my over thien jaer in Nederlants gemaeckt op de dood van een Edele Jofirouw, mijn Nichte, de welke een *Steen*, als een hoender-ey in den *Hage* uyt-getrocken was, gefont, en wel te pas zijnde: soo dat wy haer noch anderhalf jaer daer nae in 't leven gesien hebben. Het welck, alhoer het tot dese materie behoort, en eertijts onder al mijne quade het slimste niet geoordeelt en is geweest, so hebbe ick goet gedacht, het seifde het ander Latijnse by te voegen.

OPHET

Graf van de Weduwe van den

GOVERNEUR

PAUL BAX.

*Vier Kind'ren, en een Steen gebeurdet my te baren,
Maer 't laetste Kinder-bed was 't swaerste wederwaren;
En 't laetste Kind'risp luyft, al was het som als Steen.
Noch sleept' ick 't leven door soo sueren schip-breuck heen,
En berghden op die klip drie halve jaren wosens:
Daer mede vaelden ick mijn rol ten eynde lefens,
En lede minder suert in 't scheyden uyt dit lijf,
Dan doen 't behouden werd. Maer 't een was Gods bedrijf,
En 't ander van een mensich; 't Een was begin van leven,
En 't ander een verlangh van voor de dood te beven.
Bedencht hoe liever my de Steen is van dit Graf,
Dan dat my langer dood, en langer leven gaf.*

CONSTANTER.

No. XXXIII.

N°. XXXIII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Medicijn tot Dordrecht,

R E N E M O R E A U,

Conincklijke Professor in de
Medicijne, tot Parijs.

DE Heere *Gabriel Naude*, met den welken ick nu al twintigh jaer groote vrientschap gehouden hebbe, heeft my onlangs een pakken Brieven van Romen gesonden, om aen U E. Vermaerde Heere, over te senden. Ick en hebbe niet gekonnen, noch oock vermogen, dien dienst soo goeden vriend te weygeren; voornamelijk in een saecke van sulcken gewichte; dewijl my niet onbewust en is, dat daer in besloten gaet een *Dissertatie* van den bepaelden, ofte onbepaelden tijt onses levens, V E. toegeeygent, tot danckbaerheyt van het byvoeghsel van den Steen, zijn E. toegeschreven. Maer ick soude het voor een schelmstuck achten, den Heere *Beverwijck* niet uyt mijnen eygen naem te begroeten; die soo groot by alle de geleerde, en insonderheyt de Medicijns, dat hy met de eerste gront-leggers van de Konste, over de geleertheyt, en glorie schijnt te strijden. Want U E. werck *de Medicinae Ideae*, goede Godt! hoe treffelijk is 't, hoe gepolijst, van hoe wonderlijke t'amenfettinge, en dat geschept uyt de Fonteynen, in de welke geen onderretinge der Medicijne gevonden en werden? In de versamelinge van een pael-steen onses levens, heeft U E. de verstanden van d' aldergeleerste op geweckt, en gelijk uyt het slaen van de keyen tegens malkander voncken springen, soo heeft U E. oock uyt dien strijt der verstanden een lustigh vyer van geleertheyt aen gesleken. Van U E. *Steen-stuck* en derve ick naelijck yet spreken; want gelijk wy daer uyt U E. verstant prijsen, soo beklagen wy U E. ongeluck, die sijnen beul, en pijniger soo wel onthaelt heeft. Even wel sullen U E. grooten danck wijten, niet alleen de Medicijns, maer alle de gene, die met de Steen gequelt zijn, dat sy tot U E. schade, dien gaff, en vyant, met minder moeyelijckheyt en pijn leeren verdragen. Maer om wederom tot onsen *Naude* te komen; sijn E. heeft onlangs uyt gegeven *Syntagma rei Militaris*, waer van ick aen U E. sal senden. Het welck U E. om twee redenen sal aengenaem wesen, om datter groote geleertheyt in steeckt, en om dat het komt van dien Heere, die U E. eert, en seer bemint. Ondertusschen indien U E. gelieft my te gebruycken om eenige Boecken te koopen tot vorderingh van U E. studien, U E. sult my bevinden U E. dienst-bereyde dienaer. Vaert wel.

Parijs, den 14 Decemb. 1638.

N°. XXXIV.

A E N

NICOLAES TULP,

Schepen, en Medicijn van Amsterdam,

J O H. v a n B E V E R W I J C K.

Welachtbare Heere.

MY en heeft niet aengenermer kunnen wesen, als de groote, van U A. wegen gebracht is door de gene, die voor desen by V A. gemaect is Heel-meeester van Amsterdam, en gisteren by my van Dordrecht. My gedepect, dat ick noch jong zijnde, en even onse Konste op gedragen, V E. van onsen gemeenen meeester, d'Heer Dr. *Paulus* loff. ged. met den Apollischen laurier sagh kroonen. Van die tijt en is niet weynigh gegroeyt, V A. staet, en siem van geleertheyt. Waer door ick nu beweeght zijnde, V A. niet met woorden door den gemelden Heel-meeester: maer met de pen derve versoecken. Ick sende oock, gelijk V A. belast hadde, mijn *Steen-stuck*, om op den Wet-steen van V A. scherp oordeel gesleepen te werden. Doch indien V A. daer-en-boven noch wat anders, gelijk ick in 't minste niet en twijfele, dat seltsaem is in dese materie aengemerckt heeft, insonderheyt de Beschrijvinge van *Magdalen Nicolaes*, gelieft over te schrijven, het sal my ten hoogsten aengenaem wesen. Vaert wel, Seer vermaerd: Heere, en houdt my, V E. dieast-willigen vrient, in V E. gunste.

Dordrecht, den 3 Maert, 1638.

N°. XXXV.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

N I C O L. T U L P.

Beschrijvinge van een doodelyck op-houden van Water door Steen.

Welachtbare Heere,

SOO aengenaem als my V A. schrijvens geweest is, soo vermakelijk is my oock geweest het getuygenis van A V. vrientschap; en daerom sal ick verorgen dat V A. haest versien sal wesen van 't gene *Magdalena Nicolaes* is over-gekomén. Sy een Weduwe zijnde van veertigh jaren, nae dat sy eenigen tijt ontsiet hadde geweest van smerte in de Nieren, en losen van een Steenken, kreegh Pijn in beyde zijden van de Lendenen, met benauehtheyt voor 't herte, walging, en gestadigh braken, eerst met vermindering, d. e. na met op-houden van 't water: waer op volgden een lang-same koorts, steekende pijn, sware slaep, duy-selicheyt, spanning van zenuwen, en diergelijcke toevallen.

Hh 3

van

van overlaste Herffenen, veroorzaect van het opgehouden en wederom opstijgende Water; het welck door lang verlijven bedorven zijde, heeft door sijn hitte de Koortsche vermeerderd, en door sijn scherpigheit niet alleen geopent de Aderen van de lijf-moeder; maer soo seer oock gepriekelt de uyt-spruytels van het ruggen-mergh (die met haer af-hangende deel in de wervel-beenderen besloten, maecten het rechte, en ongetwijfelde beginfel der Zenuwen) soo dat sy den achtihenden dagh, nae ophouden van 't water, gestorven is, overvallen van een diepen slaep, en treckinge der Leden. Van welck onbegrijpelijk ongeluck, op dat klaer soude blijken, dat het niet alrijt aen den Medicijn hing, een yegelijk te genesen, maer dat somtijds genoegh is een heerlijke voor-segginge, soois besloten, het lichaam te openen, en voor een yeders ooggen open te leggen dien onlosbaeren knoop, waer door onbegrijpelijke stecken aen 't lichaam vast zijn. Derhalven heeft hem hier den slijcker Nier vertoont van buyten blaewachtigh, en geswollen, maer van binnen vol water, met drie Steenen, waer van de grootste, de groote hebbende van 't eerste duym-lid, met sijn scherp uytsteecksel soo seer verstopte het beginfel van den Water-pees, dat hy den door-loop van 't water geheel tegen liel, en daerom de Blaes niet met allen water in en hadde, gantsch ledigh, en sonder eenige vochtigheit zijnde, insonderheydt dewijl den anderen Water-pees niet minder verfloopt en was van een platte, en breede Steen, die hem als een deeksel toefloot. Welcke twee beleselen van vele omstaenders gesien zijnde, hielen de konste buyten verachtighe, van datse niet verwonnen hadde 't gene alle ooggen sagen, onverwinnelijk te wesen. Ick soude hier konnen aen knoopen een Steen der groote Slagader, en noch een anderen van een oude Vrouwe van Sojaren, met twee steenachtige Mosselen van sels gelooft zijnde; als mede, van beswaert water-maken, yeder volle Maen overvallende: Maer 't is beter dat die te samen met mijne andere aenmerkingen voor den dag komen, nyt de welke ick dese figuren genomen hebbe die ick nu sende; welckers platen nader openbaren sal beyder steenen forme. Ondertusschen vertrouwt dat V. A. Boeck met open armen ontfangen is, en dat ick voor die weldaet sal danckbaer wesen. Vaert wel, Achibare Heere, en soeck vast te binden den vernieuwden bandt, van onse wat onder-gelaten vrientschap.

Amsterdam, den 7 Maert, 1638.

N°. XXXVI.

A E N

WILLEM HARVEY,

Medicijn van den Koning van Engellant, &c.

JOH. van BEVERWIJCK.

Seer Uytmuntende Heere,

HOe dapper leedt my is, dat V. E. hier te lande geweest is, sonder mijn weten, en sal niemant onsoekent zijn,

die weet, in wat achtighe ick houde, de onvergelijcke gaven van U. E. verstant. Die hebbe ick insonderheydt doorsien in den nieuwen, en noyt genoegh geprefen vondt van den Om-loop des bloeds: den welcken om dat sy by V. E. met ongeloofelijcke gaewigheydt dese, en de volgende eeuwen ontdeekt is, gelijk wy ons verlijden, soo souden seer bedroeft zijn, indien de dooden eenigh gevoelen hadden, dat, V. E. te laet geboren was, Hippocrates, Aristoteles, Galenus, en diergelijke groote zielen. Welcke leere alhier by vele met verwonderingh wert aengenomen; als oock in dit Boeckken, dat hier nevensgaet, van den Steen; over het welke, ick verfoecke V. E. oordeel te mogen sien. Soo moet, Seer uytmuntende Heere, V. E. welvaeren, en lange leven tot eere van dese eeuwe, en aen-was van onse Konste, Met haest,

Dordrecht, den 19 Dec. 1637.

N°. XXXVII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van
Dordrecht,

WILL. HARVEY.

Dat volgens het gevoelen van Hippocrates, Galenus, en andere, saeye slijmerigheit verrijcht wert tot het gweeyen van den Steen; en dat de Doorgigheit der Nieren daer toe niet en schijnt noodig te wesen.

Wel achtbare Heere,

DAt ick onlangs, op mijn Duytsche reyse, U. E. die zijt de eere van U. E. Vaderlandt, en onse Konst, niet gesien en hebbe, even gelijk U. E. als U. E. seer aengenaem schryvens (dat ick, met het Boeckken voorleden weeck ontfangen hebbe) te kennen geeft, hoe leedt het U. E. zy geweest: soo kan U. E. oock weten, hoe seer my sulcks mede spijt, als U. E. weet, hoe lief by my zijn fraeye luyden, en scherpe onder-soeckers van Natuerlijcke dingen, V. E. gelijcke. Dat den gevonden omloop van 't bloed, soo geleerden hooft niet en mishaeft, heeft my uyt dien hooft nu eerst beginnen meerder te behagen, en sal my, die meerder, en veel grooter dingen voor hebbe, moet geven, om sulcks voort te brengen, als ick sie dat werck de geleerde wel aen te staen. My is seer aengenaem geweest V. E. geleert, aerdigh, en sonderlingh Boeck van den Steen der Nieren, en Blaes; in het welke V. E. stercke, en vaste gronden van naem en siem geleyt heeft. Gaet maer voort met dagelijcks op-bouwen, en een glinsterend beeldt van V. E. verstant uyt te werken. Ick sal tot het Steen-stuck mede seer gaerne wat by-brengen, gelijk ick oock niet en meene, dat weygeren sullen, de treffelijcke Medicijns van onse Eeuwe.

Stroph-

Stephanus Rad. Castrensis, Medicijn van den Hartogh van Florence, en *Sennertus* Professor te Wirttenbergh, hoe weynigh sy van V E. gevoelen verschelende zijn, kan best oordeelen de gene, die des eenders onderwylingen, en des anders Boecken *De Meteoris microcosmi* gelezen heeft. Voorseker behoort *Paracelsus*, en sijn navolgers die Parel wel te behagen, de welke uyt sijn schelp gebroken zijnde, van V E. evenwel noch gierlijker met het aensien van de Ouden, door-luchtiger, en fraeyer, met de beste ondervindingen, en aenmerkingen, in yders handen heeft gegeven. Ick en soude oock niet meenen, dat het *Hippocrates*, ofte *Galenus*, indien sy wederom in 't leven konden geroepen werden, soude mishagen: met sulcken eerbiedigheyt handelt V E. haer gevoelen, als V E. de leere van die oude Genees-Heeren niet op en neemt om te wederleggen, als wel om de selve, met een vroom gemoet uyt-leggende, in een beteren sin te keeren. Indien der oock yemand is voorstander van de Philosophische wijsheyt, die uyt de saecke selfs, en den schoot der Natuere, als uyt de Boecken, liever wil wijs zijn, als leeren, liever weten, als gelooven, V E. heeft mede, dat hem seer kan helpen. Door dat begriip, heeft V E. wel aengemerckt, dat de Steenen even eens groeyen in de groote, als in de kleyne Wereldt. Maer om wat tot oeffeninge te antwoorden, liet eens wat dese al te samen hier tegen hebben, en op wat maniere men haer best sal kunnen voldoen.

Hippocrates stelt 5 *Epid.* dat tot het maecken van den Steen, behalven veel Aerdtichte stoffe, en gesmolten Zout, van V E. aen-gewesen, noch van nooden is, eenige taeye slijmerigheyt, by hem in seecker kint bevonden.

Galenus stelt van gelijcken groove vochtigheyt, die in 't hol van den Nier vast kleeft 5 *Epid.* gelijk beyde plaetsen by V E. zijn bygebracht.

Castrensis volgende *Paracelsus*, keurt voor oorlaeck, een steenachtige slijmerigheyt, zijnde een taeyen, en kleevenden bandt van 't Graveel; gelijk V E. in de Steenige, met my, en andere, diekwils gesien heeft. V E. noemt het voedsel van de Blaes, maer sy stoffe, en oorlaeck van den Steen. Want maer alleen in de lucht gestelt zijnde, soo is bevonden, dat het in eenen nacht, en somtijdt rasser, in een sandige, ja steenige stoffe komt te veranderen: en ick hebbe gesien seecker Edele Juffrouw, die met den Steen gequeit is, de welke uyt sulcken taeyen slijm, in haer Water besinckende, pillekens met haer eygen handt maeckt, die in een schotel geleyt zijnde, van selfs in Steenkens veranderen.

De *Chymisten* sullen mischien seggen, dat de Doovigheyt der Nieren, die V E. aerdigh beweert, tot overvloed, en onnodigh is; gelijk mede de ondervindinge van Natuerlijke dingen. Want in fonteynen, rivieren, en by nae alle water, in 't welke steenigh sap is, schijnt de aerdtichte stoffe, het zy van sijn selven, ofte door de kouw te verharden: en V E. staet selve toe, dat sulcks aen tanden, en andere plaetsen kan groeyen. Dat Vranckrijk een geheele vrucht van Steen in de Lijf-moeder, gesien heeft, wert by andere betuyght. Sy verwonderen haer over de Steenen, die, uyt de selve stoffe, in de Gewrichten konzn. Het

heeft gebleken, dat 'er een grooten hoop kleyne Steenkens door het op-huydeken van een Gichtige, uyt geboriten zijn. Om sonder Doovigheyt, dese te backen, wert by een yegelijk gemeent genoegh te zijn, den ingeboren aert van de Steenige stoffe. Ick, om vry te spreken, hebbe, op het eygen wit, gelijk V E. voorgenomen de maniere van Steen-backen in de groote wereldt te ondersoeken, gelijk ick oock veele, en rare dingen, om te weten, wat verdickte, en hard maeckte, hebbe aengemerckt, en bevonden, dat uyt het Water van yeder Mensche Steen, of altijdt Graveelige vergadering konde gemaectt werden, gelijk uyt alle Loogh Zout. Doch dewijl ick my selven noeyt en hebbe kunnen voldoen, soo dient sulcks by andere nader ondersocht. Waer my de schoen wringht, sal ick V E. daer nae, by gelegentheyt, bekent maecken. Ondertusschen vaert wel, seer vermaerde Heere, en leeft geluckigh tot licht en luyfter van onse Konst, en V E. Vaderlandt. En indien V E. yet anders voorheeft, laet doch, gelijk by V E. seer belesdelijk begonnen is, my het selve genieten.

Londen, den 20 April, 1638.

Wonderlijke exempel van een Steene Kint, waer van in den voorgaenden Brief gewach wert gemaectt.

G E T R O C K E N

Uyt de Latijnsche Historie van den President DE THOU, in sijn 76 Boeck.

IN 't Jaer 1582. is een saeck voor-gevallen, hoe wonderlijcker, hoe sy van de nakomelingen minder soude geloof werden, 'ten ware sy stont op vaste getuygenisse der waarheyt, die wy daerom alhier oock sullen verhalen. Seecker Vrouwe te *Sens* [in Vranckrijk] na dat sy in volle gefontheyt gekomen was tot haer 38 jaer, en noeyt gedragen hadde, kreegh de seeckerste teykenen van swanger gaen, de stonden niet op haren tijdt, als te voren, afschietende, met bescheydelycke beweginge in de Lijf-moeder, de Lendenen den Buyck allencxkens opswellende, en de Borsten met soogh groeyende. Ten laetsen, na verloop van de draught-tijt, began sy te krygen groote wee, en krimpunge in den Buyck, ophoudinge voor eenige dagen van 't Water, het welck daer na, als een schuerende rivier, met geweld door brack; niet soo seer uyt de krop van de Blaes, gelijk de Medicijns meenden, als wel uyt de Lijf-moeder, met eenigh geronnen bloed afschietende. Hier op schenen de borsten te slincken, en het bewegen van 't Kindt was weynigh, ofte niet, en de pijn van de Vrouw lijdlijcker, die, van wegen dat bedriegelijk dragen, geheel drie Jaer het bedde hield, altijdt, soo langh sy in 't leven was, klagende over haer ong-thontheyt, hardigheyt, swelling, krimpunge in den Buyck, en van de swaerte; de welke by haer selven beweeglijk zijnde, na dat sy haer lichaem roerde, nu aen d'een, nu aen d'ander zijde sackte. Als sy van

de bueren versocht werde, gelijk sy hobollich van geest was, soo gaf sy voor antwoord, dat de vrucht, die sy droegh, noch eens, met de dood van de moeder, zoude voor den dagh komen. Over-leden zijnde nae 28. Jaer van dat groot gaen, is in den opgesneden buyck bevonden een Lijf-moeder geheel rouw, van verscheide verwen, en hart als een steen; en wederom die geopent zijnde, nae dat het Scheermes tegen gehouden was van een Steenachtige stoffe, is ten laetsten uytgetrocken een vrucht met wel gemaeckte leden, en op de selve plaetsche, daer andere, staende, maer vorder by nae steenigh, alsoo evenwel, dat de Hooft-beenders, als Hoornen, tusschen beyde bloncken, en het ingewant, Herte, Hersenen haeren natuerlijcken stant behouden hadden, behalven dat sy uytter maten verhardt waren, even-wel soo veel niet als de uyt-wendige Deelen. Dat Lichaem, wert noch op desen dach de doorreysende luyden te Sens voor een wonder vertoont, zijnde gantsch sonder eenige bedervinge, ofte verrottinge. Daer van is geschreven by *I. Alibosius*, die daer nae Geneef-heer geweest is van Koningh *Henrick de 4.* en *Simon Provencherius*, desige Medicijns, de oorfaeck van het verstijven, en (nae de doot van de vrucht) van het verharden, daer het eerder hadde moeten verrotten, na de konste ondersoeckende; de welke ick de geleerde in Natuerlijke saecken wijder laet nasporen. Ick zal hier alleen by-voegen, dat by nae 't selfde wonder der Nature binnen weynigh jaeren te *Parijs* gesien is in een door-luchtige vrouw: maer de vrucht werde nae vijf jaeren, soo met Geneef-middelen, als met Yser-werck in stukken af-gekreegen: waer van, sonder twijffel, indien sy langer in de Lijf-moeder gebleven hadde, de cygen uyt-komst te verwachten ware geweest: want sy began al Steenigh te werden.

No. XXXVIII.

A E N

WILLEM HARVY,

Medicijn van den Coningh van
Engelandt, &c.

JOH. van BEVERWIJCK.

*Naeder Ondersoeck van het taey slijm, en de doovigheyt der
Nieren, ofte Blaes.**Wyt-bevriende Heere,*

U E. heeft my ten hoogsten verbonden, door het vriendelijck onthael van mijn sehrijvens, en daer over gesproken minnelijck oordeel: En niet minder van wegen 't geae V E. met beleeftheyt, en geleertheyt tegenwerpt.

Nu wat belangt het taey Slijm, dat V E. schrijft, in de lucht gestelt zijnde, van selfs in Steen te veranderen, en sulcx in de tijdt van eenen nacht ofte noch rasser; ick heb-

be V E. Neef een Jong-man tot groote dingen geboren, en foodanigen Oom waerdigh, alhier getoont foodanigen taey Slijm, in een wijdt, en open glas, nu vier jaer be waert, waer van het meeste deel verdwenen is, en het overige gelijckt niet anders als stof van vernolmt hout, waer in niet harts, ofte vast en is. En op dat V E. het selver zoude kennen nader onder-soecken, soo hebbe ick V E. Neef een deel daer van mede gegeven. Het is van my eenige dagen nae malkanderen vergaderd met groote overvloed uyt het Water van mijn broeder, die door op-houden van 't Water (o droevige erfenisse van ons moederlijcke groot-vader!) van een groote Steen in de krop van de Blaes, korts daer nae, noch een jong man zijnde, over-leden is. Derhalven soude ick wel meenen (onder V E. beter oordeel) dat by dese slijmerige, en taeye vochtigheyt niet in-gedrongen en was de aardachtige, en zoute stoffe, om den grooten Steen gestadigh klevende, waer van de taeye vochtigheden doorbouwt zijnde, van selfs, gelijk V E. onder-vonden heeft, in Steen veranderen. Soo dat de Zoute slijmerigheyt, de oorfaeck soude wesen van het aenbacken, niet de slijmerige, en taeye vochtigheyt, gelijk het gemeen gevoelen dus lange geweest is. Want waerom en is die veranderingh van slijm in Steen by my niet geacht, dewijl datter niet dicker, noch taeyer konde zijn, als het slijm, dat ick soo lange tijdt in de lucht gestelt hadde? Maer ick hebbe door neerfligh, en nauwkeurigh ondersoeck bevonden, dat die taeye, jaelijmerige vochtigheyt, meestendeel het zant, en gruis tegen houdt, en aen malkander doet kleven; maer dat het selver tot geen Steen en verhart.

Meerder ben ick ontsetelt geweest (om de waarheyt te be-kennen) van 't gene U E. vermaent, aengaende de doovigheyt. Want gelijk ick, door de eerste tegenwerpinge, by na in 't slijck bleef stecken, soo dunckt my, in dese, waer mede U E. Rivieren, en Fonteynen opent, weynigh minder als te verdrencken. Evenwel vertrouwende op U E. goedertierenheyt, waer door U E. niet en soude laten de behulpfame handt te bieden aen de gene, die te gronde ging; soo sal ick my weeren om weder op te komen. Het water, ofte en heeft gantsch geen gevoelen, (volgens het gemeen gevoelen van de Naturalisten) ofte, indien datter in alle dingen ('t welck den wonderbaren Wijs-geer *Campanella* met een geheel Boeck beweert) eenigh gevoelen is, soo kan het in 't selfde niet als wel doof wesen; gelijk in Nieren, Blaes, Lijf-moeder, Dermen, en andere Deelen, als in de selvige, volgens mijn voorgeven, Steen groeyt. Waer dan geen ofte doof gevoelen is, aldaer, tegenwoordigh zijnde de Stoffe, wert oorfaeck en gelegentheyt geboren tot het maecken van Steen. V E. vervolght met de Gicht, die voorwaer een plaets bestit van het scherpsste gevoelen. Het selfde soude oock in de Blaes plaets hebben. Maer dat wil ick seggen, als 'er eenigh Deel gebreckelijck wert, sulcks te geschieden, om dat het van wegen sijne swackigheyt lichtelijck ontfanght de invloeyende stoffe, en niet lichtelijck kan uytwerpen: dat die swackigheyt, alsoo sy, alle de werckingen beletsel geeft, het gevoelen oock be-schadicht, en dat alsoo, dewijl de verdoofde kracht van 't gevoelen niet en voelt het priekelen van de schadelijcke stoffe, dat de selfde

felde by een vergadert, en door het toevloeyen van nieuwe, allencxkens vermeerderd, en boven maten vermeerderd zijnde, haer selven met geweld, indien sy konde, eenen wegh soude maecten; gelijk sulcks in 't afsteten van de Steenen bevonden wert. Behalven dat noch, die zoute, en aerdachtige vochtigheyd, die, (stoffe van Steen) in knobbelige Gicht, uyt een geopende, ofte doorbreeckende huut dickwils gekregen wert, niet en komt, uyt de seer gevoelige Vliesen, ofte zenuwen van de Gewrichten; maer meestendeel uyt de Banden, de welke, om dat sy gestadige beweginge onderworpen waren, sonder gevoelen geschapen zijn. Daer en boven, ick en stelle die doovigheyd niet te wesen de werckende, ofte maeckende oorfaeck van den Steen: maer alleen een oorfaeck, waerom sijn stoffe langer in dat deel blijft stecken, en niet by tijts uytgestooten wert: soo dat sy alleen by toeval helpt tot het groeyen van den Steen. Dit heeft my goet gedacht, wijt-beroemde Heere, meerder om wat te antwoorden op U E. seer geleerden Brief, waer mede U E. my heeft gelieven te vereeren, en te leeren, als dat ick soude meenen, U E. tegenwerpingen eenighins voldoen te hebben. Ick bidde, dewijl het afwesen my onthoudt van de fonteyn selve, dat U E. gelieve ons hier somtijds te laten bespringen door de aderkens van U E. hooge geleertheyt. Vaert wel.

Dordrecht, den 16 Sept. 1638.

N°. XXXIX.

A E N

MIJN HEER, MIJN HEER,

JOH. van BEVERWIJCK,

Geleerde in de Genees-konst tot
Dordrecht.

MIJN HEER,

Het is wel twee maenden, dat ick d'eer hebbe genoten, die ghy my gedaen hebt door uwen seer verplichten brief, van den tweeden *January* laest leden, aen de welke soo ick door versuym in al dien tijd hadde gemist te antwoorden, soo soude ick waerlijk wel onwaardigh wesen, in 't deel van uwe vriendschap en gunstigheid die ghy mijn geest: maer om u oprechtelijck de waerheyd te bekennen, de verwerringe van onsgewesten, zijnder oorfaeck van geweest, de welke my dickmaels van *Londen* hebben doen wijcken, en my altoos (sedert eenige maenden) verplicht buyten Engelandt te schryven, om redenen te langh in het kleyn te verhaelen, maer nu om dat ick geloof, het sonder gevaer te mogen doen, en hebbe ick niet willen eenen dagh verby laeten gaen, sonder u mijnen plicht te bewijzen, u verseeckerende, dat ghy den eersten van mijn Vrienden aen d'overlyde van onse Zeen zijt, aen wien ick in lange tijd geschreven hebbe, en waerlijk mijn Heer, allerley insichten verplichten my u boven aen te stellen in alle mijne eerbiedingen, boven alle anderen; want

ick en ken niemant in de gantsche uytbreydinge van mijne uytheemse kennisse, die ick in uwe ry magh stellen; Ghy bent rijk in alle de hoedanigheden die de mensche achtbaer en bemint maecten, het geluyt van uwe groote geleertheyt en diepe wetenschap was my al over langhe ter ooren gekomen, en haer in my van u verweckt een brieve afwachtingh: als ick voor nam u voor d'eerste maal te gaen begroeten, dat ick vreesde (volgens het gene ick meestendeel hebbe sien gebeuren) het selde mijne vernoeginghe mocht verminderen, die ick soude hebben in u te onderhouden. Maer in 't tegendeel, ick verseecker u dat op mijne wederkomste van uwent, ick in mijn ziele versloeg van enckele verwonderingh, gelijk *de Koninginne van Saba*, die inder daet Salomon vondt veel boven 't gene sy sich in haren geest ingebeelt had. Een sulcke overvloedigheyd in alle letteren; een sulcke vastigheyd om sijn oordeel te gronden, een sulcke gemakelijckheyd om sijne begrijpelijckheden uyt te drucken, een sulcke vrolijckheyd en gemantiertheyd in sijn vergeselschappingh (gelijk een mensche die soo wel aen de gratien, als aen de Muses heeft geoffert,) en nae alles soo veel vriendelijckheyd en beleeftheyt, daer men geen merder in en soude kunnen vereyschen. Ick en hebbe nooyt in enig mensch mijn leven gespeurd, niet tegenstaend's ick de werelt al wel hebbe door-reysit, en dat met redelijcke sindelijckheyd. Het welke ick niet en segge mijn Heer, om dat ick geloof het noodigh zy u kennisse te geven van u selfs, die alle dingen weet. Noch om dat ick geloof dat uwe loffelijckheden het onderhoud zijn van uwe grootste vermaecken, maer op dat ghy weten soudt, wat ick van u verhael over al waer ick gae, en dat ghy mijn aen uwe zijde oordeelt oprecht te zijn; en het gene anderē aengiet, alhoewel ghy genoegsame redenen hebt het selde te twijfelen, om datter tuschen ons een betrekkingh van my tot u selfs is, waer niet dat uwe goetheyt u voldedet over de ontschuldigingh die ick u gedaen heb in 't begin van mijnen Brief. De v'samen spraeck die ick over dese saeck gehouden hebbe met mijn Heer den *Aerts-bischop van Mezzelen*, (desen grooten en uytnemenden *Prelaet*) hebbe hem veroorfaeckt groote genegentheden, om van u seer vermaert *Water tegen het Gravuel* te gebruycken; (en hadde reets, ick tot Mezzelen zijnde, ordre gegeven om het te bekomen) oock eene groote genegentheyd om met u kenisse te hebben, het selde is geschiet aen veel andere, en voornamelijck aen mijn Heer van *Maysone*, (onsen grooten *Esculapius*, en het *Mirakel* van dese Eeuw) tragt dapper omse met u bysonderlijck te hebben; hy heeft (een wijl geleden) een Boeck van u ontfangen, daer voor hy u seer minnelijcken bedanckt, en soude het nu met zijn eygen schrift willen doen, waert niet dat hy sig tegenwoordigh seer verhindert vondt door een gesweer in sijnen mont; die hem belet de penne te handelen. Hem en heught niet eenige van uwe brieven ontfangen te hebben, maer ecke reys dat ghy hem sult believen de eer te doen hem'er te senden, hy sal se seer hoogh achten, en sal niet laten u de sijne te senden, waer mede ick my belaste.

Mijn Heer den geltenden *Harvens* is te *Fork* met de *Koningh*, en over al uwen bysonderen dienaar. Ick verseecke

vergifenis van u soo moeytelijk gevallen te hebben; het schrijven aen een mensche is een manier van by een komste, geduerende het welke ick mijn nu in de gedaghte beelde, die selve, dewelcke my so vernogde, doen ick het genot had by u te zijn tot *Dordrecht*, het en is dan geen wonder dat ickse niet gaerne en misse, maer de wel-voegende betaemlijkheyde verplicht my u geen tijt meer te doen verliefen. Ick eyndige dan, u veriekerende dat ick van gantscher herte ben.

MIJN HEER

In Londen, den $\frac{8}{18}$ April, 1642.

U.E. Seer vortnoedigs, en gunstige Dienaer.

Den RIDDER DIGBY.

N°. XL.

A E N

VOPISCUS PLEMPIUS,

Professör in de Medicijne, van de
Univerfiteyt tot Loven.

JOH. van BEVERWIJCK.

Seer vermaerde Heere,

Soo veel blijfchap, als V.E. schrijvens, dat ick ontfangen hebbe, my aenbracht soo seer bedroefden my 't gene, dat onder wegen gebleven is. Want ick vreesde niet sonder reden, dat ick by V.E. niet al in achter-dencken gekomen was, als of ick de aen-geboden vrientschap, van sulcken Heere, mochte verwaerloof hebben. Maer V.E. onlaet met reden sijn selven van dat achter-dencken, en my met eenen van de schult der onachtfienheyt. Want dese mensch en is soo barbarisch niet, noch soo onbeleef, dat het gene, daer hy altijd na verlangt heeft, soude door sorgeloosheyt niet aennemem. Ick hebbe den seer vermaerden naem van *Plemp*, al over lange tijt in groote achtinge gehouden; en ick segge ront uyt, als ick hier het gebouw van 't menschelijke lichaem ondersoekte, van wien dat ick vele dingen hebbe, die ick verhaale. V.E. Ontleding streckt my, van wegen de vruchtbaerheydt der saecken, als de suyverheydt van de tale, tot groot vermaeck. In V.E. Boeck van de Oogen, sie ick dat V.E. niet altijd en volgt 't gene voor onsen tijt, als vast gestelt is. Solcks sal V.E. oock vinden in het *Steen-stuk* al voor desen boven waerde by V.E. verheven. Maer alsoo ick liever onderwefen, als gepreien werde; soo bidde ick V.E. wanneer het selve geheel door-lesen sal wesen, dat V.E. gelieve, sijn verbeteringe daer tegen te brengen, en met enen 't gene V.E. seltsaems van den Steen aengemerckt heeft, om te voegen by andere Brieven van grote luyden, daer van ick al vericheyde tot den druck gereet hebbe. Vaert wel.

Dordrecht, den 20 January, 1645.

N°. XLI.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

V. F. P L E M P.

Den Omloop van 't bloeds niet aengenomen.

Seer vermaerde Heere,

Ick hebbe nu met gemak, en forghvuldigheydt gelefen V.E. sonderling *Boeck van den steen*. V.E. schrijft geleerdelyk, en nae de ondervinding, en verbetert wel terecht het gevoelen van de voorgaende Medicijns. In 't korte, het is een uyt-nement boeck. Maer V.E. verheft daer in het gevoelen van *Harveus*, nopende den Om-loop van 't Bloet, het welck in 't eerste vry wat schijnt te wesen, en seer waerschijnelyk; maer van my nimmermeer, noch oock nu niet aengenomen. Want de gelegentheyd, en 't maeckfel van de Vaten, most, nae my dunckt, geheel anders gestelt zijn, indien sulcken om-loop van de Nature was ingestelt; behalven dat my noch eenige andere redenen houden in het oude gevoelen. Ick eere evenwel *Harveus*, sie met verwondering dien aerdigen voorstel. Seltfame dingen van den Steen en hebbe ick noch niet aengemerckt, die den druck waerdigh mochten wesen: want het sijn foodanige, die ofte V.E. selts aengeteykent heeft, ofte van andere zijn beschreven. d'Heer *Putganus* heeft onlangs eenige Nederlandtsche dichten uytgegeven; ick mene, dat sijn E. de selve aen V.E. al gelonden sal hebben. Sijn soete dochter gaet wederom trouwen, Godt geve daer toe sijnen segen, die ons oock, Mijn Heere, wil by-wesen, en onse onderlinghe vrientschap lange doen vervolgen. Vaert wel.

Loven, den 14 April, 1638.

N°. XLII.

A E N

P. MARIN MERSEN,

Godts-gelcerde, en Wijs-geer tot Parijs,

JOH. van BEVERWIJCK.

Der Nieren bloet-maekende kracht, bewesen met de Water-sucht in yemande, die de Steen hadde.

Wyt-beroemde Heere,

D At V.E. nae soo veel jaeren niet alle geheugeniße van my en heeft af-geleyt, is my sonderling aengenaem geweest. Ick hebbe moeten lacchen, om 't gene V.E. schrijft

schrijft te gelooven, dat ick uyt alle de *Dissertationen* van den Paël-steen, niet geleerder, en zy geworden. V E. zoude wel een voor-zegger konnen weien: V E. sal haest sien het derde, en laetste Deel, in 't welckede Brieven zijn van *Lectus* (Professor te Bononyen in Italien) *Noude* (Geneesheer te Romen van den Kardinale *de Bagny*, en den Ambassadeur van Vranckrijk) *Manasse Ben Israel*, een seer geleerde Jode tot Amsterdā, en meer andere; als oock, 't gene een wonder-werck schijnt, van de Wel edele jonge Juffrouw, *Anna Maria van Schuurman*, die niet alleen in de Latijnsche, Griekische, Oriëntalische, en Westersche talen, maer oock in de Theologie en Philosophie toe, veritelt staen geleert is. U E. sal selvs, gelijk den leeuw, (als het Spreek-woord seyt) uyt sijn klauwen, haer Ed. uyt desen Brief alleen konnen kennen. Hier Ed. en is mede niet onbekent den naem van *Mersin*, als gestadigh voor haer hebbende 't gene van V E. soo geleerdelyck op *Genests* geschreven is. Van de boeken, die V E. anbiedet, is door my te Leyden last gegeven, din hebbe voor dese tijt maer een konnen bekomen van den seer vermaerden *Vestius*, Professor in de nieuwe Universiteyt van Uytrecht, doen hy in dese stad quam op de begraffenis van sijn broeder, die acht jaren Water-suchtigh geweest zijnde, onlangs is komen te sterven. In het doode Lichaem en werde geen mangel bevonden noch aen Lever noch aen Milt, maer wel aen de nieren. Derechter halde in sijn holligheydt vier kleyne Steenkens, en eenen wat grooter in 't beginfel van den Water-pees, alle den Water-loop stoppende. De slincker was geheel verwoeren. Den buyck van gel Water opgeswollen. Het welck genoeg bevestigh mijn gevoelen van het gebruyck der Nieren: te weten, dat de Nieren geschapen zijn, niet alleen om de wey van het bloet te scheiden, gelijk men dus lange gemeent heeft; maer oock, als Lever, en Milt, om bloet te maecten. Dit gebruyck hebbe ick gestelt in mijn *Steen-stuck*, het welck ick wenschte, (alsoo ick verstaet, dat het te Parijs al is) dat V E. geliefde de moeyten te nemen, om eens in te sien. En voorwaer, by aldien dat de Nieren geen ander werckinge uyt en voerden, waerom soo veel wercks, en gewachs van haer gemaect in de H. Schrifture? Waerom werdt Godt geleyt het Herte, en de Nieren te onderzoeken? Ick verwacht hier op V E. geleerde Aemmerckingen. Vaert wel, waerde Heere, en geliefte onse studien gunste toe te dragen.

Dordrecht, den 26 July, 1639.

N°. XLIII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Medicijn tot Dordrecht,

P. M. M E R S E N .

M Et dit mijn schrijven, Hoogh-geleerde, en tot volmaecktheyt van de geletterde republiick geboren

Heere, hebbe ick willen getuygen, hoe seer ick in V E. gehouden ben, niet alleen van *Paeij* boeck, dat V E. my gefonden heeft, van een geleert Gods-geleerde, dien ick seer bedancke, maer insonderheydt dat V E. het derde deel van den *Paël-steen* ten eersten sal uyt-geven, daer in ick sien sal 't gene van die wonderbare Juffrouw gekomen is, die alhier sulcken naem heeft, dat het na mirakel sijnmaect. Hier door hebbe ick sulcken moet gegrepen, dat ick dese rey (aen haer Ed. schrijve) ick hebbe ten laetsten bekomen V E. seer geleert *Steen-stuck*, over het welck, als ick het te degen sal door lesen hebben, V E. mijn oordeel sal mede deelen. Ick bedanck V E. van de Aemmerckinge der Nieren. Ick hadde voorgenomen E. V. verscheydene Remedien te senden, die onse Medicijns voor den Steen gebruycken: maer wetende, dat het geen den eenen baet, den anderen schadet, soo hebbe ick sulcks ghestaect, te meerder, dewijl ick niet en twijfelde, ofte de selfde waren by U E. allegader bekent, en versocht. Daeren is evenwel, niet tegenstaende vele wat blaesen, noch niet gevonden eenigh remedie, waer mede sonder gevaer, en seeckerlijck de Steen in Nieren, ofte Blaes, kan gebroken, ofte verandert werden in water, het welck de gebrekelijcke daer nae sonder merckelijke pijn soude quijt werden. Die dat konde vinden, wat grooter werck soude hy doen, als de gene, die de *Quadratura circuli*, ofte het *Perpetuum mobile* vande! Och of U E. een man van alle kanten uytmuntende, noch eens dien schat quam te vinden; maer dat dunckt my eerder te wenschen te zijn, als te hopen.

My is geschreven door een Medicijn van Tours, dat hy gepent heeft het Beckeneel van een man die stom, en doof geboren was, in den welcken van de drie kleyne Gehoorbeenderkens, het Aembeelt ontbrack. Indien U E. yet diergelijcks aengemerckt heeft, ick bidde V E. daer van te mogen deelachtigh werden.

Ick en hebbe oock niet gewilt, dat desen Brief soude afgaen, sonder V E. te verwittigen, hoe het onse Joden hier maecten, zijnde vermaerde Heelmeesters, en seer gelukkig, en stout in 't genefen der wonden. Seker siecken was den Kamergang soo verhart, dat hy niet en konde quijt werden. De Jode opende het hinderste met een vierkante sne, en trock den Derm uyt, dien hy, nae dat de vuyligheydt uyt getrocken was, wederom in-sette, en op sijn plaets bracht, waer door de sieckte genas.

Indien ick konde by vrede, ofte bestant, ick soude somtijts eenige Boecken aen V E. senden, om V E. gemoet, onder soo veel arbeydt in de Medicijne, wat te verlichten: maer het loon van 't overbrengen, en het gevaer van de Duyn-kerckers, die alles rooven, dwingen my sulcks na te laten. Geloof ondertusschen, dat ick ben V E. seer dienstplichtige, en dienst bereyde.

Parys, den 1 Sept. 1639.

N°. XLIV.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van Dordrecht,

LAZARUS MEYSSONNER.

Hoogh-geleerde Heere,

Die *Idea veteris Medicine*, met geen minder moeyten, als nutte forge by U.E. ingestelt uyt de oude Schrijvers, die van de Medicijne voornamentlijk handelen, als ick voorleiden jaer te Parijs was, aldaer by een van 't hof over een desperate Fistel, geroepen, gelesen hebbende, heeft my voorwaer in U.E. verwonderingh getrocken, den welcken ick gelien hebbe, dat terstont van begin der letteren onse Konste is toe-genegen geweest. Maer de onvermoeyde studie, waer door U.E. haer, al by de Oude genoemt de doorluchtighste van alle de Konsten, verwaerdicht luyfter te geven, door verscheyde aenmerckingen, en uytleggingen, in U.E. sonderlingh *Boeck van den Steen*, waer in, gelijk oock in den *Pael-steen*, de bedenckingen van al de trefselijckste onder de Geleerde, by malkander geselt zijn, heeft my geheel gedrongen om U.E. te eeren, te beminnen, en te loven. En het en is niet wonder, dat tot U.E. liefde soo schielijck getrocken wert een vrent, en onbekent mensche. Sulcks doet in my, dat ick van jongs op door neerstigh lesen, door ontledinghe van levende, en doodelichamen, door saeyen en vergaderingh van planten, door distilleren, door practiseren in legers, gult-huyfen, en nu in dese stadt, alles hebbe aengemerckt, dat tot de gesontheit konde strooken; waer toe ick oock vrientdichschap houde met de trefselijckste van onse Konste, op dat wy alle een wit hebbende, de selve met eenparighe stemmen tot meerder volmaecktheit mochten brengen. Daerom hebbe ick oock de vrymoedigheyt genomen, om met U.E. te derven spreken. De weerde *P. Mar. Mersen*, een seer beleeft Heer, en onsen grooten vrient, heeft my troost tot onse liefde toegeseyt, en doet my weten, dat ick mijn schrijvens aen U.E. soude bestellen, om met het sijne aen U.E. over te senden. Derhalven hebbe ick desen Brief aen U.E. Seer vermaerde Heere, geschreven, op dat ick deelachtigh mochte werden van U.E. vrientdichschap; met versoeck, dat U.E. de Medicijne, die by vele sonder onderscheit van de droomen der Oude, en door ontsaemheyt van ondersoeck, vry wat vervallen leyt, door redenen der oorsaken, ontledinghe der overledene, en menighvuldige ervarentheyt, gelijk U.E. alreede begonnen heeft, gelieft vervolgens te helpen oprichten, waer door oock de trefselijcke leere van den wijt-beroemden *Harveus*, van my mede aangewesen in het *Boeck der Nature*, met soodanige wonderen, en vonden meerder bevesticht sal werden. Ick wensche dat sulcks haest mochte geschieden. Ondertuschen op dat ick niet gansch onbekent van U.E. soude

scheyden, soo sende ick eenige bladeren van mijnen *Pentagonus* onlanghs uytgegeven, dewelcke indien sy U.E. behagen, en 't geheele Boeck te Leyden niet en is, soo sal ick 't selve U.E. van hier senden, op dat U.E. mach gelooven, dat ick ben, Uytmuntende Heere, U.E. gantich dienstwillige, L. MEYSSONNER.

Lyons, den 5 January,
1640.

N°. XLV.

A E N

LAZARUS MEYSSONNER,

Medicijn van Lyons,

JOH. van BEVERWIJCK.

Seer vermaerde Heere,

DE Brieven van de gene, die niet alleen depalen van de Genees-konste, maer oock van de *Philosophye* soo verre uytset, en konaen my niet als seer aengenaem wesen. Ick volkommentijck bewuist zijnde van mijn kleynigheyt, en hebbe noyt derven hopen, dat het gene by my, door aenporren van vrienden, was uytgegeven, van V.E. 'sgelijck soude gelesen, ick laet staen gepreten werden: waerom ick erkenne, soo veel te meerder in V.E. vrientdichschap, en godde genegentheyt gehouden te zijn. Ick hebbe eenighe bladeren van V.E. wercken gesen, waer door in my groot verlangen verweckt is, om het overige te lesen. Want ick konde lichtelijck, gelijk het Griekische spreek-woort seyt, uyt den boort oordeelen van het kleet. Ick hebbe oock onlanghs uytgegeven het derde, en laetste deel van den *Pael-steen*, waer in komt een Brief van de Wel-edele Juffrouw, *Anna Maria van Schurman*, een jonge Juffrouw, die V.E. verwonderen sal, tot wonder geleert. Ick soude het selve gesonden hebben tot een teycken van gewenschte vrientdichschap, maer de boden maeck en soodanige gaven ongaef. Ick geloove dat V.E. *Pentagonus* te Leyden sal te bekomen zijn, van waer hy lichtelijck my kan over gesonden werden. Want V.E. heeft my hongrig gemaect na V.E. schriften. Derhalven, alsoo mijn boeckken van de *Steen*, ten eersten vermeerderd sal uytkomen, indien V.E. yet van desen onsen vyandt aenghemerckt heeft, ick bidde V.E. sulcks my mede te deelen. Vaert wel.

Dordrecht, den 8 Mey,
1640.

No. XLVI.

No. XLVI.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Genees-meester van Dordrecht,

Wenscht

LAZARUS MEYSSONNER

Welvaeren.

DE gewoonlijke gierlijkheydt en aengenaemheydt in uwe brieven, voortreffelijke *Beworwick*, hadde my soo seer bevangen, dat ick aen uwe sware krankte, waer van het gerucht tot my gekomen was, niet en soude gedacht hebben, ten ware dat uwen Poeët en vriend aller eere waerdigh, met een Gedicht U E. wederom geluck wenshende my waer te vooren gekomen, en dat dien aenhangh't welck U E. onder aen den brief gevoecht heeft, my hadde indachtigh gemaect dat U E. met Gods hulpe de doot geluckelijck ontkomen zijt; om te blyven voor de Republyck een Schepen, voor de siecken een Genees-meester, voor de Hooge-school een voortlander, en voor de geheele werelt een onvergelykelycke Heere. Droefheydt en blijdschap waeren doen in my tegen malkander van weghen het recht der tranen, maer de laetste nam de overhandt, die de eerste onkundigh van de uyt-komste hadde verweckt, derhalven dat van kant sendende, wensche ick U E. veel gelucks over de herfelde gesondheydt, en datse veel jaeren mach dueren. Om te komen tot U E. versoek, ick wilde wel dat ick een *Panaees* ofte *Heel-al* hadde, waer mede ick geluckelijck tegen uwen vyand konde stryden, maer ick en derve my sulcks nieuwljcks onderwinden, daer de ervarenste en geleertste genoegh mede te doen hebben. Nochtans op dat ick U E. niet en schijne in gebreke te blyven, soo sal ick alle mijnen schat voor den dagh brengen, en alhoewel ick kleyn van vermogen ben, soo sal ick, om ten minsten niet ondanckbaer te schijnen, U E. een wensh van toekomende gesontheit opdragen. In groote dingen is den wil genoegh en van vrienden wordt beter afgenomen het goede beste, al is het swack, als de weygeringe. Maerick kome tot de voorgenomen saecke. Al eer het heldere licht van uw' Steen-stuck hier verscheen, was ick met U E. al in een gevoelen noopende de stoffelijcke oorfaeck van den Steen: want ick hadde in mijnen *Pentagonus* geschreven, dat in de Ni-ren simpelck uyt zout met gruyfsachtige vuylichheydt te samen geronnen, Steen gemaect werdt. U E. stelt het Steenigh sap (daer van U E. schrijft de beginselfen van den Steen voort te komen) te beslaen uyt aerdsachtige stoffe, op behoerlijcke mate met zout vermenght. Maer die kracht, de welke doet ronnen, en druckt U E. nae mijn oordeel niet onderscheydentlijk genoegh uyt, hoe wel sy begrepen en verstaen kan werden uyt het geene U E. nae de plaetschen van *Hippocrates*

bybrenght. Ick hebbe het selve in 't gemelde boeck wat duysterachtigh aengeteykent: te weten, een Geest van verscheyden aerdt, die ick *Mercuriael* noeme. Want soo gevoele ick van dien ronnenden Geest: te weten, dat hy soodanigh is, als hy van my in mijn *Pentagonus* beschreven wordt, den welcken, soo het U E. gelieft, naeuwkeurigh sult door-lesen. Want dan sal V E. verstaen, dat dese is, die uyt de lucht, sijn leger-plaets, tot onskomt in de kortste dagen van de winter, als de Son in de verste punt van de circkel daerse keert, en in de naebueryge plaetsen haer Hemels vuur verspreyt ('t welck ick het eerste hebbe bewesen te zijn, van het welck het tweede, namelijk, het aerdsche en Elementaris voortkomt.) Dese Geest doet het water tot ys verstijven, ofte natuerlijcken door 't vervolgh van 't safsen, ofte door konst van het eene water wederom in ander nieuw, om soo te spreken, overgestort zijnde; V E. gelieve oock te bedencken, 't geene *Somertus* uyt *Ortelius* in de beschrijvingh van *Russen* heeft uytgeschreven, van kudden kleyn, en grof Vee, die staende voets van eenen seeckeren Noorden wind in Steen zijn verandert geweest. Indien V E. hier by voegt hoe dat desen Geest werckt omtrent het zoud in het water, omtrent het groeyen van alle Steenen, en Metaelen, soo sal het V E. nae mijn oordeel niet onbekent zijn. Want soo heb ick lichtelijck beginnen te begrypen, door wat kracht het hout Steenigh wierd in seer helder water, 't welck ick gesien hebbe in 't land van *Russen*, en in de gebergten van *Langedock*; en door welke kracht de droppels tot ronde en Kristalachtige Steenen wierden, in een speloncke van *Savoyen*, welckers naem is, *la Balme*, niet verre van dese Stadt, zijnde een onder-aerdsche pool, de welke door de reten van steyl afgeschuurde steen-rotsen ys koudt water uytstorten, het welck indien door distilleren van desen Geest gescheyden werdt, en hy door 't vuur, van het zout gescheyden, en in de lucht sijn verblijf-plaets vervolgen zijnde, soo sal men smaecten en voelen, dat het water geen ongevoeligh onderscheydt en geeft van sijnen oorspronck. V E. behoeft niet te twijfelen dat ick dat ernstlijck en neerlijghlijck hebbe ondersocht. Ick hebbe dan in mijnen *Pentagonus* soodanigen Geest gestelt te zijn in de kleynere wereldt, dat is, den mensche, schuytende in de wey van 't bloedt, de welke vervoegt met het zout, drijft by een de slijmerige onsluyverheydt door het kloppen der Slag-aderen, met tegenstandt van de mondekens der Aderen, en door hare naeuwighheydt in de *Diafole* ofte uytbreydighz afgescheyden, terwijl het bloed gestadigh omloopt: Waer uyt ten laetsten in de gewrichten gichtige knobbelen ontsaen: ofte doet oock de gruyfse onsluyverheydt, als de wegen der omlooping en der uytloosing nauwer zijn gheworden, ronnen, waer uyt dan Steen greeyt. Want ick houde het daer voor dat in eens yeders aderen, en Slag-aderen desen Geest met de wey gevoert werdt, dewijl elck een sandig water quyt werdt, gelijk in 't aensetten van de potten te sien is: 't selve bevesticht oock den uytlegger van *Hollerius*, over het eerste Boeck van de inwendige siekten, cap. 48; en onsen *Faubertus*: als oock het exempel van *Cardanus*, de welke schrijft, in

Aph. 79. sect. 4. dat hy zelfs van over 30 jaren, eerst rosch-
zichtig, daer nae oock wit gruys alle daegh met menighe;
nochtans sonder eenigh vermoeden van Steen, was quijt
geworden, en dat 'er van thien niet eenen en is, die daer
geen gebreck van en heeft. En dit geschiedt niet alleen in
de menschen, maer oock in de ossen, gelijck *Quercetanus*
roeffemt, volgens de dagelijcke ervarentheyt van de
Vleef-houwers, als men siet, dat de Gal-blaes steenen heeft,
wanneer de Nieren en andere deelen vry zijn; soo dat ghy
de tegenwoordigheyt van yets, dat doet rennen, niet en
kent ontkenen, de welke bekent, dat 'er Steenen in eeni-
gedeele [des lichaems] groeyen, door het toedoen van
een Geest, die met een windt ofte water gevoert werdt. Hoe
komt het dan datse niet altijd en groeyen? ick wijte het
de quade geschapenheydt, de welke graveelige maectt,
als den rennenden Geest onverhindert buyten de vaten,
(wanneer de vuurige Geest, die van het Hart door de Slag-
aderen verspreydt wordt, buyten sijn gewoonlijke plaets
swacker en krachtlooser is) in de wegen der uyt-loofingh,
sijn selven onder de stoffe kan vermengen. Het welck klaer
in de Nieren is aen te merken. Want als de Wey uyt een
verwydert mondeken van een Slag-ader in een Ader, tuf-
schen haer beyde, en de pijpkens leect in de Water-pesen,
dan wordt het selve met sijn aerdichtigh en siltigh deel on-
derschept van den Geest, die in 't zout verweckt wordt,
daer wat van daen zijnde, den vyerigen Geest, de welke
het bloedt, van 't Hert in de Slag-aderen gaende, vergefel-
schapt: evenwel noch wat naby zijnde en lijdt niet, dat 'er
naerder ronningh geschiedt, waer op een nieuwe water-
vloet komende; soo smelt wederom 't gene gestremmelt
was; maer onder stremt het wederom aen een, en sachte
deelen ontmoetende, gelijck in Kinderen, en andere voch-
te natueren, wert met kracht in de Blaes gedreven. Waerom
de Kinderen selden met den Steen der Nieren gequelt zijn;
maer vochtige en vette krygen dickwils Steen in de Blaes;
weynige oude luyden, 't welck van *Gordonius* aangemerckt
is in *Lillo Medicinae, part. 6. c. 12.* om dat de lange ge-
woonte de wegen, van den beginne wijdt zijnde, noch soo
wijdt gehouden heeft, dat sy de drooghte van den ouder-
dom kunnen weder-staen. Denckt dan dat de gemelde
quade geschapenheydt der Nieren voortkomt, ofte door
mangel, dat 'er in het zaet is, het zy dat de Ouders met dier-
gelijck gebreck zijn gequelt geweest. het zy dat het tot de
ruymte van de vaten niet genoegh en is uytgereckt. Voegt
by alle dese dingen, 't gene U E. van de schadelijckheit der
wateren, uyt *Hippocrates* heeft aangewesen; 't welck ick
niet een getuygenisse van een na-buerige stadt van Switser-
landt soude konnen verstercken: 't welck de Geneef-mee-
sters oock gaede slaen omtrent de Meykens en de Vrou-
wen zelfs, de welke sy seggen dat selden met Steen gequelt
worden, om datse de wegen en pijpen wyder en korter heb-
ben. Derhalven en is 't geen wonder, dat dien ouden voor-
strever van onse konst *Aretaeus* dit een *steenachtige vrucht-
baerheit* genaemt heeft: en dat sommige de oor-saek niet
verstaende, veele genees-middelen, die andersins seer tref-
felijck zijn, te vergeefs de siecke op-driegen, en tot haer
eygen onachtzaamheydt lichtveerdighlyck misbruycken,

meer swevende by de Schoolse verwerde beufelingen, dan
by de woorden van haere Meesters; loutere en onbe-
schaemde *Empirici*, ofte, *Artien* by ervarentheydt, alhoew-
wel sy haer met vollen mondte uytgeven voor Genees-mee-
sters, die haer konst op redenen en onderwyfingen bouwen.
Op dat ick deser verkeerde wegen soude mijden, na dat ick
uyt het openen van levende en doode dieren, en uyt dat
smelten en ondoen der lichamen, 't welck door vuur en
water pleeght te geschieden, de plaets des Steens, en de na-
tuere van de selve uyt de eerste beginfelen hebbe opgefocht;
soo hebbe ick voorgenomen, door historise aenmerkingen
van de beste schryvers, tot de redeljecke, oprechte, gevoe-
lijcke, en beproefbaere preferatie oft voorhoede te ko-
men. Dese moet mijns oordeels volgen na een volkomen
en voorgaende geneefingh, daer het by na alle konst-oef-
naers mede houden.

Dese plaets en laet niet toe (alsoo een brief wil kort we-
sen, en soo grooten siecke wijldloopige redenen van noo-
de heeft) dat ick in 't breed uyt mijne Philosophische
schriften soude vertoonen, op wat wijze de Steen kan
ontdaen en gesmolten worden. Dat sal op een ander tijdt
geschieden, soo God wil. Het sal genoegh wesen dat ick hier
alleen aenwijse, dat daer toe alleen drie dingen van noode
zijn. 1. Voornamentlijck het vuur der Nature in het Her-
te ontsteken, en door de Slag-aderen over 't gehele lichaem
verspreyt. 2. Het water vol zijnde van die wermte, de wel-
ke den *Mercurium* wegh-jueght. 3. Het zout, dat water
nae hem treckt, niet enkel, maer met olyachtigheyt
gemengt: want enkel en soude het niet getrocken worden
in de Slag-aderen, en de uyt-melek Aderen, door het Her-
te, als zijnde vyan't van het vuur der Nature, ten ware
het tot geselschap hadde de olyachtigheyt, die ontsteken
kan worden, en vriendt is met het vuur, waer door het
getrocken wordt, en in de Nieren schiet. Het welck de oor-
saeck is dat de Speceryen, gelijck als *Lange Peper*, en *hete
saden*, bysonderlijck gehouden werden den Steen te breken.
Om dan veele dingen in 't kort te vervatten, sende ick V E.
maer een Poeyerken; niet van my, maer van een sekeren
Boer uyt Savoyen gevonden, door welckers gebruyck hy
my seyde een grooten hoop zandt en gruys quijt geworden
te zijn, en sulcks veele dagen nae malkanderen, waer door
hy nu twee geheele jaren vry van Graveel geweest hadde:
en als het selve daer nae, in mijn tegenwoordigheyt een
ander ingaf, en ick de wonderlijcke kracht van soo veyligen
genees-middel hadde aangemerckt, soo hebbe ick het selve
tot noch toe voor wat bysonders en geheymys gehouden,
en aen veele geluckelijck gebruyckt, daer onder, nae de
wetten van onse konst, vermengende eenige slappere din-
gen, nae de gelegtheydt van lichamen, ouderdom,
tijdt, plaets, &c. Het poeyer in sijn selven is dusdanigh.

N. *Kerffe-saet van Babylonien*, i vierendeel loots, *Lange
peper* een aere, maectt hier van een poeyer om 's avonts in
te nemen. ick menghe hier dickwils onder van onsen Wa-
ter afdrivende genees-wijn, waer mede veele geholpen zijn,
onder andere een seker Edelman, welckers verhael ick
met andere geneefingen door onse toegemaecte genees-
wijnen, van my uyt gegeven, uyt een geheel boeckken
go-

gefcheurt V E. overfende. Ick foude het boeck en de gehele befchrijvingh van den wijn gefonden hebben, foo het paeken niet te groot hadde gevallen. Ick fal dan maer een enkele afchrift geven, uyt het François in 't Latijn overgefet, foo als het flaet in onfe *Oemologia* ofte leere van de Genees-wijnen, in het 2 deel pag. 87.

N. *Versche Alant-wortels*,
Wortels van Stalkruyt,
Peterfelie, van elcks 3 oncen.
Topkeus van Venckel,
Hysop, van elcks 2 handenvol,
Saad van Vogels-nest, ofte *Kroonkens-kruydt*,
Netelen, van elcks een half lood,
Perel-kruydt,
Kerffe van Babylonien, van elcks een lood,
Genover-besien, 6 lood,
Camille-bloemen, een handvol,
Lange Peper, 3 vierendeel loods,
Uygelefen Caneel, een lood,

Deze dingen, wat gekneuft, en gefneden zijnde, fal men altemael in een ruy in nieuw eschen vaetyen doen, en daer op gieten van de beste en lichtste witte most 4 Lyonse kannen, tot een genees-wijn. Hier van neemt men in 2 of 3 oncen water van Glaskruydt, ofte men doeter oock wel by water van Vlier-bloemen, ofte van Violetten, en selfs van Hysop (welckers kracht hier wonderlijk is) na dat het lichaem gefuyvert is.

Ick gae nu over tot de preservatie ofte het voor-komen, de welke ick alleen stelle in twee middelen. Het eene is, dat de overvloedigheid van zoute, en Steenige stoffe van de Nieren afstreckt door de Dermis; het ander dat de gefuyverde wegen ruymmer maect en in deselve ontleect de vuurige geesten der Nature, om de losgemaeckte wortelen van het Graveel geheel uyt te trecken, en de rinnende Geesten te wren.

Tot het eerste houde ick bequaem te zijn het Ader-laten, verlichtende door minderingh van de volheydt, de Geellen, en de kracht van de natuurlijke wermt; als oock het gebruyck, van middelen die den buyck sachtelijk weeck maecten, gelijk van *Cassia*, 't welck V E. in het 11 Cap. van uw boecksen uyt *Iacchimus* heeft bewesen seer goet te zijn; Dat heeft oock aangemerckt den wel ervaren Genees-meester *Nicolans Monardus*, de welke seyt, dat het geduerigh gebruyck van *Cassia* het groeyen van den Steen verhindert. En ick soude bevestigen dat het met uwe gematigheydt meer over een komt, den welcken ick uyt veele teycken giste veel Galle te hebben, en insonderheit uyt die dubbele anderdaegse koortsche, met welke V E. weynigh voor het jaer 1637. was aengetaft, gelijk V E. schrijft aen den voortreffelijken *Naudou*: 't welck, om in 't voorby gaen te seggen, veel doet om het ronnen te voorderen, alsoo de oly met zout vermenst buyten de Slag-aderen, siehtelijk de gedaente van Steen aenneemt, gelijk als blijkt uyt die gallige Steenen van de Ossen, en andere dieren, als oock uyt het maecten van Seep. Derhalven eer men tot het laetste middel komt, soo moet men maecten dat

de Dermis niet alleenlijk seer gereynicht zijn, maer oock de bygelegene vaten, en de Nieren selve, 't welck het daer op volgende gebruyck van Terebinthijn sal te wege brengen. En om niet achter te laten, soo sal ick geerne seggen dat ick de *Cassia* voor die geene, die heet en teer van naturen zijn, in geleegentheydt van Steen op dese wijze seer gelukkig gebruyckt hebbe, de welke V E. mischien niet onaengenaem sal welen.

N. *Wortels van Eycke-varen*, 3 loot,
Plier-bloemen, 9 greepjes,
Bloemen van Keeskeut-kruydt,
Oss-tongen, 't zy versch ofte droogh van elcks 7 greepjens.

Laet dit t'samen in 3 pont Fonteyn-water een derde deel verkoken, het doorgelcynst nat, laet seven mael door een Hippocras-mouw loopen, in de welke dat 7 oncen piyp-Callia met haer morph kleyn gestooten, van te voren ghedaen zijn: onder het door-geleekte nat menght 8 oncen Syroop van Violetten (soo als die van *Quercetanus* in sijn *Pharmacopœa Dogmatica* wordt beschreven, en hier in 't gebruyck is.) Dit sal men in vier maelen 's morgens ingeven, na dat te voren met een verlichtende Clisterie van *Electuarium lenitivum* alleen met het af-sietfel van verlichtende kruyden en met Oly van Violetten, en oock Honigh van Violetten, vermengt, de grifte vuyligheden zijn afgeset.

U E. oordeelt seer wel dat men by dese purgerende middelen geen water-afsetende dingen moet mengen, ick voeger by met U E. oock geen dingen die geweldigh purgeren. Ick ben van die meyninge dat men dat Genees-middel niet dan 's morgens lange nae den eten moet innemen, als de Maen nae de Son toe wijckt, en dat niet alleenlijk eens ter weke, maer meermaels naer gelegentheydt van krachten. &c. Die soo begonnen hebben, kan men bequaemlijk terfont nae de vereeningh van de Maen, als de selve tot aen de *Tetragamus* gekomen is, het gebruyck van Terebinthijn voorichrijven.

Maer ick oordeele bequaem het andere middel, op het welke het geheele radt van een volkomen genesingh: te weten, van het voor-komen selfs draeyt. Dit heeft sommige inwendige, sommige uytwendige. Van de inwendige worden sommige van boven ingegeven, eenige van onderen gebruyckt. Van de eerste slach is *Oly van soete Aman-delen* nuchteren gebesicht. Hier door heeft een man van t'selfigh jaer, die gruytigh water maecten, lange juren sijn leven uytgestreckt, gelijk den vermaerden Genees-meester, uwen *Zacutus* getuyght, *Pract. admir. lib. 2. observat. 58.* Dan my behaeght meerder den *Oly* die uyt *Hassel-noten* gepreft wordt, dewijl sommige door het gestadigh eten van *Hassel-noten* alleen, die veele andere middelen te vergeefs gebruyckt hadden, soo van het Graveel zijn verloft geweest, datse daer nae het selve noyt wederom gewaer zijn geworden. Dit getuyght *Amatus* den Portugijs *Centur. 7. curat. 78.* dien ick noyt leugenachtigh bevonden hebbe. Maer alsoo dese olyachtige stoffe wat diek is, die de vuurige Geesten in alles naeuwlijcks en soude verteeren. soomeyne ick dat andere *Practijns*, met goede reden, midde-

len voorschrijven van sijner stoffe: onder de welke is *Valerius de Taranta*, wiens dese woorden zijn in *Philonio*, „Anno 36. *sive in Medicina Praxicos lib. 5. cap. 18.* Ick hebbe „be ondervonden, dat die gene, dewelcke dickwils 's mor- „gens drie ofte vierbladeren *Salys* eet, ofte de selve ghe- „stampt, met dunnen Wijn inneemt, van de Steen bevrijt „werdt. 't Selve doet oock Wijnruyt, doch ick gebruycke het soo, wanneer rootachtigh gruys in 't Water besinckt. Die in den *Theaurus* ofte Schat-boeck van *Rulandus* de vader sal lesen, de geneefinge (de welke de *vijftiende is van sijn shiende Centurie*) van den eerwaardigen vader *Hieronymus*, Overste van het Klooster te *Wetten-huys*, den welcken als veele jaren met Lende-pijn, en Steenen in de Nieren was gequelt geweest, en veele middelen van verscheyden Genees-meesters te vergeefs gebruyckt hadde, soo is hy ten Lietsten geneest, het kruyd, genoemt *Gods garve*, met gebrande Wijn ingenomen hebbende, en is eenige jaren van den Steen gantschelijck vry geweest, half soo veel daer van in-nemende. Die, segge ick, de welke met redenen sal bedencken, hoedanigh de werckingh zy van dit Genees-middel, het raedfel oplofende, 't welck alleen voor de on-ervarene verborgen blijft, die sal besluyten dat het de selve is, de welke wy vereychten in de geneefingh en het voor-komen van den Steen. En ick meyne dat Genees-middel het selve te wesen, 't welck van *Gabriel Ferrara* seer ervaren Heel-meester van *Milane*, wordt beschreven, in het 3 boeck van sijn Heel-konst pag. 280. in 't Latijn uyt gegeven tot *Franckfort*, met desen, naem, *Liquor mirabilis ad provocandum urinam*, dat is, Een wonderlijck water om de pissle te doen ryfen: het besaet uyt 4 pond dickwils overgehaelden *Brandewijn*, 3 pond *Eerds besien*, 25 dagen langh in de Son geset: over den derden dach neemt men daer een lepel vol van in 's morgens. Het is een Konincklijck water (seyt hy) en menigmael beproeft. Hy heeft daer noch een ander, daer ick oock veel van houde.

N. *Versche Vlier-bloemen* 2 pond,
Kernen van Persick-stenen 1 pond,
Kernen Kers-stenen een half pond,
Distilleert dit in B. M. dat is door een glazen kolve in heet water geset, 3 oncen.

Hier van maeckt men den buyck los, en doen de pissle overvloedelijck rezen. Waer door den siecken, schrijft hy, hem schielijck voelt van de pijnse verlost te zijn. Om vry uyt te spreken, ick hebbe, uyt het geduerigh overwegen van dese dingen, eerlijts gebruyckt, en bevinde tot noch toe met groot geluck, hoe veel dat vermach een Oly gemaect is van 3 deelen *Hafel-noten*, en een deel zijnde het vierde en laetste, *kernen van Persicken*, een once ofte twee met onsen water-alsittende genees-wijn, en *Vlierbloemen-water*, van elcks 2. ofte 3 oncen, nae gelegentheydt des lichaems en nature, ingenomen, sonder gegeten te hebben. Maer ick rade die gene, welke sulcks moeten doen, datse 's morgens een pilcken *versche boter* nemen. Met den middel, die geseyt is, van onderen te gebruycken verstaet ick de *Clysterien*, waer door niet alleen de vuylicheyt, als boven, want afgeset, maer worden oock de wegen van de Nieren

losser en fachter gemaect. Want die haer op de Ontledinge verlaeten, weten dat de kronckel-derm gehecht is aen den rechter Nier, onder de lever, en als hy hem omdraeyt nae den Rechten derm, vast gemaect werdt aen den Slinkeren; soo dat men geen bequamer middel soude mogen wenschen, om die sijve deelen te verlichten, en gemoedigh te maecken. Dit hebbe ick dickwils en geluckelijcken besocht, in de overvallen van dit gebreck, in de welke ick, na dat de grossite vuyligheden door stercke Clysterien waeren afgeset, soodanigen Clysterie daer na hebbe laten setten.

N. *Wortels van witten Heemst*, 4 lood,

Keeskens-kruyd,

Glas-kruyd, van elcks 3 hand vol,

Vlier-bloemen,

Camille-bloemen, van elcks 15 greepjens.

Laet dit koken in 3 pondt pens-sop, daer by doende, als het begint te sieden,

Verschen Ossen-dreck, 1 pond.

Een vierendeel uurs daer na neemt een pondt van het doorgekleynt nat, en breeckt daer in *Diacassia* ofte *Cassia* toegemaect tot Clysterien, soo als die van onse Medicijns beschreven worat, 1 once.

Oly van *Camillen*, en van

Saete Amanadelen, van elcks 3 lood,

Menght dit tot een *Clysterie*.

Wy hebbense oock somtijts sonder *Diacassia* laten maken, ofte in plaats van het selve met de salve, genaemt, *unguentum resumptivum*, en belast die soo lange in te houden, als het de siecke konden verdragen, het nat dat 'er by gedaen wierd, was sop van een Capoen met offse dermen gekoockt, met de voorseyde verlichtende kruyden, en door het dickwils gebruycken van de selve hebben veele groote verlichtinghe gekregen, onder andere een seker Canonick, die van de voorgaende Clysterie, nae dat hem veele andere te vergeefs geset waeren, veele Stenen geloofst heeft. Dan sommige van onse Apothekers, die wat delicaet en verveert zijn, willen qualijck aen die moeyte, niet willende haere geneeskruyden, de welke alleen naer edele gesteenten, goudt, en muscliaet genoemt worden, met dreck, in haere winkels bekladden. Wat andere behulp-middelen aengaet, wy en hebben niet anders, als dat aen een yder practijfijn bekend is, ick spreek van *baden in Oly*, oft *Water*, *halve kuypen*, *smeringen*, &c. Derhalven, alsoo den bode gereet staet om op *Paris* te vertrecken, soo breke ick mijne lange reden af, V. E. biddende mijn verhaelt en ongepolijst schrijven ten besten te nemen, en te volherden in de goede geneegentheydt tot my uwen in alles dienst-bereyden vriendt. Vaert wel seer uytmuntende Heere, en besorght dat de brieven van die hoog-geleerde Juffrouw, met de uwe, daer ick seer nae verlange, door de Hollandtische Boeck-verkoopers aen ons ten eersten werden over-gesonden, en als ick eenigen tijdt van mijn Practijck over hebbe, die bestede ick geheel, om uyt-leggingen te maken over mijn *Pentagonian universale*, in de welke ick, met Gods hulpe, sal vertoon en wat ick van de beginfelen van de geheele Wijnf-begeerte, en Genees-konste gevoelen. Wederom vaert wel.

Ljons, den 5 van Gras-maent, 1640.
No. XLVII.

N°. XLVII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van
Dordrecht,*Wenscht*

LAZARUS MEYSSONNER

Veel heyls.

Terwylen de hof-saecten my hier buyten Lyons houden, voor treffelijke *Beverwijk*, en ick dickwils ontmoete onsen eerweerdigen *M. Merfennius*: Soo is my wederom in den fin gekomen uwer by na verstorvene, overmits het nalaten van schrijven, en alle geleerde insonderheit my seer aengenaeme gedachtenisse, en de goede gelegentheit van den bode, deraerts rey sende, heeft my op geweckt, dat ick uwe, my seer nutte en vermakelijke vriendtschap door een brief wederom soude aenfoecken en vernieuwen, en ick hebbe dick wils versien terwijl ick in dese stadt ben geweest, dat V E. ofte door sieckte, ofte van wegen huys-saecten, ofte door boven maten vermenighvuldigde geschaften verhindert is geweest te schrijven, waer door 't verbondt van geleerde vriendtschap, 't welck onder ons soo vast gemaect was, byna schieen gebroken te wesen: want het is nu de sevenste, ofte mislichien de negende maent, dat ick uwen brief, en uw oordeel over het bericht, 't welck ick op uw versoek, van den Steen geschreven hebbe, ben verwachtende. Ick vrees dat mijnen brief van den Steen niet te recht en sal gekomen zijn, welckers afschrift van eenige van onse Genees-meesters en Wijsgeeren gelesen zijnde, haer soo seer heeft behaeght, datke begeert hebben dat den naem van dien brief in 't Register van onse schriften met de nieuwe en verborgen leere, 't welck in 't begin van dit jaer te Lyons is uytgegeven, sal plaats hebben. Ick wensche dat U E. my terstondt geliefte verwittigen, wat van de saecke zy, uwen brief bestellende aen den eerweerdigen Heere *Merfennius*; als oock, wanneer die brieven van de Edele Juffr. *A. M. Schurman*, aen U E. geschreven van den *Pael-steen des Levens*, sullen uytkomen, als oock het *Steen-stuck*, dat U E. voor de tweede mael uyt geeft. Indien U E. dit doet, my, uwen toe-genegen vriend, sal een aengename saecke geschieden. Met haest,

Paris, den 1 van Hoffst-
maent, 1641.

N°. XLVIII.

A E N

LAZARUS MEYSSONNER,

Genees-meester van Lyons,

Wenscht

JOH. van BEVERWIJCK

Welstandt en Gesontheyt.

Seer vermaerde Heere,

Ick hebbe uwen brief van den eersten deses, op den vijftenden dagh daer na, met groote, ja, om niet te veynsen, over-matige blijdschap ontfangen. Want wie is'er soo onbeleest, die soo grooten goetgunstighen van soo een beleest Heer niet in hooge eerbiedighen en verwonderingh soude houden? wie is'er soo afkeerigh van geleertheit en vriendelijckheit, die niet met een groote verheugingh soude omhelsen en kussen die handt, van de welke komen soo lief-taelige en geleerde brieven? Derhalven en behoef U E. niet te vermoeden, dat'er eenige gewichtige geschaften by my soo veel vermogen, dat ick de selve om uwe gewenschte vriendtschap niet gerne soude ter zijden stellen. Noch het en heeft aen my niet ontbroken om de selve te koeliteren, door versuym van antwoordt; maer aen hem, die 't selve hadde aengenomen te bestellen. U E. heeft my verrast in 't beklagh te doen, ten aensien van de tijt, maer niet van de oorfaeck, de welke indien ick evenwel in U E. soude bekennen rechtveerdigh te zijn, als bestraffende een vriendt over een misdact, soo gelieffte soek niet onrechtveerdigh te achten in my, die geen straffe verdient en hebbe. Maer laet ons alle klachten laten varen; insonderheit nu ick dien gulden brief van den Steen ontfangen hebbe, waer door U E. my in geleertheit en ervarentheit heeft gelieven te voorderen. Wel te recht wordt dat werck hoogh geacht van de voornaemste uwer Genees-meesters en Wijsgeeren, en daerom versoekense ernstelijcken, dat U E. 't selve niet t'huys wil laten schoylen. Maer ick ben haer billick verlangten te voren gekomen, en 't gene bysonderlijck aen my geschreven is, hebbe ick gemeen gemaect, om 't gemeen daer door voordertelijck te wesen. En alhoewel het schrift, en de maniere van letters, de welke ons ongewoon en overmits haestighen niet net geschreven waren, den doerluchtigen *Vorstius* openbaer Leer-meester der Genees-konst, die over den druck gestien heeft, veel moeyte gemaect heeft, soo is het nochtans alles sonder eenige seylen uytgekomen met een seer schoone en suyvere letter van de *Elseviers*. U E. heeft sonder twijffel gesien de verklaringh van den Wel-edelen *Salmasius*, over de kort-bondige Spreucke *Hippocrates*, van den Steen, daer hy mijn gevoelen veelvoudigh poogt te wederpreken. Ick hebbe 't in 't kort beantwoort onder den naem van *Oeffeninge*, de welke in 't begin van dese Lenten gedruckt is, daer ick oock een *Spiegel-gaan*, ofte nae-oght van brieven bygevoeght hebbe, waer

K k onder

onder oock zijn uwe twee, de welke ick wel wilde, dat ick tot haren Auteurs konde doen wederkeeren. Maer ick twijfele naeuwlijcks, of den Drucker sal dat Boeckken nu al naer *Parys* gefonden hebben. Van de quade gefchapentheyten in het voortbrengen van den Steen, en den ronnenden en fremmenden Geest, en hebbe ick noch niet beters gelefen. Dat den tweeden druck van mijn Boeckken van den Steen soo traegh voortkomt, en is het selve niet schadelijk, dewijle de aenmerckingen in het selve ondertuffchen vermeerderen, en om U E. niet met eenen ydelen brief moeyclijk te vallen, sal ick uyt de selve een Historie hier by voegen, die onlanghs gefchiedt is.

Een Dochter van een voorname Raedt alhier oudt veertigh jaren, heeft, nu vijftwintigh jaren met Lende-pijn ellendiglijk gequelt zijnde, tuffchen beyde veele Steenen, van verscheyden verwen, op verscheyden tijden, geloof, roodr, bruyen, wit en swartachtich. Over driejaren omtrent, als sy door het geroep van brandt, die nabij was, schielijk verschrickten, soo zijn haer toevallen, die van een barende Vrouwe gelijk, overgekomen, en de pijn gelijk als vroedvrouwe zijnde, soo is sy uyt de ontloten krop van de Blaes gelijk als uyt een Baer-moeder met een gedruyfel veel Steenen quijt geworden. Den dach daer aen en den volgenden heeft de pijn by na met gelijcke hevighyheit haer wederom aenkomende, bykans gelijk getal van Steenen (daer warender omtrent 10 geweest) uytgedreeven, waer van de grootste een Hesel-note met de ichelpen, en vele de kerne in grootte gelijk waeren, de andere kleyneder, altemael hardt en roodachtich. Van die tijd af is sy eenige maenden vry geweest van de Lende-pijn, tot dat 'er (overmidts de gereetheyt van de oorsleek,) wederom nieuwe Steenen groeyden, en met smerte geloof wierden. Soo heeft sy ellendiglijk geleef tot haeren laetsten dach, op welcken sy te gelijk van 't leven en pijn verloft is geweest. Het doode lichaam geopent zijnde, hebben wy gezien dat de rechter Nier (van welckers bysondere pijn sy eertijdt veel, maer in 't laetste van haer leven niet, geklaegt hadde, namentlijk om dat de rickkens van de zenuwen vertoet waren) geheel verrot was, de linker ongemeen groot, slap, van verwe en selfstandigheyt het vleesch van een lange soergelijk bol en opgespannen als een blaesbalg, maer met een mesjen laetlijk gemaekt zijnde, door het uyt-springen van etterachtige weye, slinckende. De selfstandigheyt van de Nier was van binnen, gantschelijk vertoet, en die naeuwigheden tusschen de tepelachtige vleeschkens en de water perien, door de Steenen seer verwijderd zijnde, waeren eenige met grof en bruyen gruyts, sommige met Steenen (welckers merckelijke vlamen-botsing, sy haer verwonderde, dat van de omtanders niet gehoort en wierde soo dickwils als sy haer lichaam beweegde) van de selve verwe, maer van verscheyden gedaente en groote vervult, de grootste was van swaerte en sat soen een eekel gelijk. De welke, gelijk als oock de mindere de gaeuwite ('t welck onsen Steen inder vermaelt dat somtijds van de bedriegers geschiedt) soudn konnen bedriegen. Want van gedaente, verwe, en selfstandigheyt, gelijckt de eene Vyge de andere niet meer, als het Grackische spreckwoort seyt,

dan dese Steenen de West-Indische Bezoar-steenen uyt beelden, de welke uyt verscheyden schorsien en schilferen over malkanderen groeyende bebaen, gelijk als wy bevinden dat de Steenen in ons lichaem oock groeyen. Dese was soo veele jaren overloedig gruyts quyt geworden, en 't gene in het water besonck was gruyfachtich, ja veele dagen voort haer dootd kon men daer klaerlijk in sien heele schilferen van Steenen, 't welck alleenlijk gefehiet wanneer veel Steenen tegen malkanderen schueren en wrijven, en het water de selve beroert. Dat hebbe ick in het oeffen-schrift aen den onvergelykelijken *Salusius* uyt de leere van *Hippocrates* bewelen. Maer noch het gruyts, noch de schilferen hebben hier eenigh teycken van een Steen in de Blaes gegeven, de welke gelondt en onbeschadicht zijnde noch Steen, noch yet degelijcks vertoont heeft. Vaert wel, vriendelijcke Heer, en laet my door onderlinge gunst aen U E. verplicht blijven.

Dordrecht, den 9 van Herffstmaend, 1641.

Nº. XLIX.

A E N

J O H. van B E V E R W I J C K,

Wesels

L A Z A R U S M E Y S S O N N E R

Welstand.

Uytmaat inde Heere.

Uwen brief is den 27. van Herffstmaend hier aengkomen, den welken onsen oerweerdigen *P. M. Niermannus* terfonder aen my heeft laten bestellen, een man, niet alleenlijk om die veelvoudige kennis, welke hy heeft van alderleye saeken, maer meest om die bysondere lieftraelighyheit waer door hy de aldergeleertste van de grackische werelt aen sich heeft verplicht, by alle geleerde geacht en geprefen. Ick soude twee dagen daer nae hebben geantwoordt met den boede, de welke alle seven dagen hier van daen r. yst, ten waere dat ick door het dickwils overlesen en overdencken van V E. my seer aengenaemen brief, van blijdschap verruckt waere geweest. Ick segge het ronde uyt, om dat de her-mesters der Hebreen voor een spreckwoord hebben, *De spracke is een boede van het Hert.* V E., den welken ick niet alleen uyt het seggen van de luyden, en het openbaer gherocht kenne als een seer gheleert man, maer die oock van die staefiche ydelheydt, de welke de Wijsgeerige vryheydt tegen staet, af keerigh is, en die sich aen de oudtheyt niet en bindt in een gevoelen, 't welck van de geloofbaerhey af wijckt: V E. segge ick, is my een in plaets van allen, den welken ick als een *Phanix* in onse konst erkenne, met welken de waerheydt, nergens, sulende vergaen, met een oudt schimmel van leugenchichtige gillingen verduyflert zijnde, door een heylig vuur gelou-
tert

tert schijnt herboren te worden. Gaet soo voort, hoogh be-
wetenfchape en oprechte Wijs-geer, hoe lanigen van on-
fen *Hippocrates* Godt gelijk wordt genoemt, en laet niet
af de heylfame konft door uwen grooten arbeidt, geluc-
kige poogingen, uytnemende gedachten, en fcherpfinni-
ge aenmerckingen te voorderen en te verheffen tot dien
trap, tot welcken onder de menfchelijke leeringen haer
beroemen alleen genomen te zijn, die gene, de welke Wis-
kontfuge genoemt worden. Geliefte uwe Boeckdruckers aen
te maenen, datfe ons die feer fraeye boeckkens overfenden,
de welke onder 't opficht van de Heer Profeflor *Vorftius*,
onlanghs van V. E. fijn uyt gekomen: Ick en hebbe tot noch
toe oock niet gelien uw' voortrefel jck oefenfchrift, aen
den wel-edelen *Salmafus*, tot V. E. verdedigging gefchre-
ven, alhoewel hier over langhe koop geweest, en van my
gelefen is de geleerde uytlegging van dien man, de welke
voorwaer alles met groote geleertheit verhandelt; maer,
na mijn gevoelen niet gantichelijck over een komende met
die Genees-kontfuge waerheit, de welke wy door de oefe-
ningh alleen van de Natuerlijcke dingen, de fieecten, en de
genefinge, in 't bewercken van de Konft verkrijgen. Ick
en hebbe oock niet de Lietfite druck van de Brieven, de wel-
cke aen U. E. fijn gefchreven van den Pael-steen des levens,
de welke ick tot noch toe by de Boeckverkoopers te ver-
geefs gefocht hebbe. Maer inionderheit verlange ick naer
uw' *Spicilegium*, dat is, na-oogft, ofte Aeren-fimclingh, ten
dien eynde, op dat ick M A E Y E R (want soo kan in 't
Duytſch overgefet worden den Geflacht-nem, die ick in 't
Francois van mijn voor-ouders hebbe gekregen, en noch
houde) dien gulden Koorn-buffel, die ick in mijn wapen
voere, mach vergroeten, en alhoewel die Edel is, door het
toevoegen van uwe edele Aeren-fimclingh noch meer mach
verheerlijcken. Ick wenschte wel dat U. E. my alle die
wercken binnen korten tijd konde doen hebben. En voor-
waer, al waer 't dat ick die weldaet niet en foudte vergelden,
ick foudte ten minften mijn beſte doen, dat mijne gene-
gentheyt t' uwaerts daer uyt foudte blijcken, dat U. E. foudte
hebben de kleyne wercken, die ick in 't begin van 't jaer
hebbe uytgegeven, namelijk, de *Paracetica velut otia*, van
de verborgen oorfaecken van de voort-loopende fieecten,
in welke veele dingen zijn, in de voorige eeuwen onge-
hoort, niet uyt de Godts-geleertheit, maer uyt de nieuwe
vonden van de Sterren-kunde en de Genees-kontfuge, volko-
mentelijck met de aenmerckingen der fieecten in verſchey-
den plaetfen, volgens de tijt-rekningen, over een komen-
de. Daer en boven de nieuwe en verborgen leere van de
Koortſchen, van welckers weerdye U. E. uyt het blad,
't welck naer het opfchrift van 't Boeck pleeght te volgen,
gelijck als een geficht-beſchouwer uyt den ſwier des aenge-
fichts, fal oordeelen. Voornaemelijck hadde ick ghe-
wenschte, dat ick V. E. bequaemelijck hadde konnen ſenden
het Philoſophiſche gedicht, 't welck ick in meer dan 1500
veerfen gefchreven hebbe aen den uytſtekenden Cardinael
den Hertogh van *Richelieu*, onder den naem van *Richelieu-
dos*. En ick en twijfel niet ofte het foudte V. E. wel aenge-
faen hebben, 't welck den feer wijfen, en boven het begrip
der verſtanden vernuftigen Prince felis, en de geleerde Ho-

velingen feer heeft behaeght; en oock aen sommige man-
nen, de welke in deſe wijt-beroemde ſtadt van *Parys* in
allerley geleertheit geoefent zijn, feer aengenaem is ge-
weeft. Voeght hier by dat in dit Gedicht gehandelt wordt
van de verholente geheymeniffen van alle vrye konften en
wetenſchappen, van de hooge Godt-geleertheit af tot de
laege Letter-kontfuge toe, en behalven de aengename giera-
den van de Dicht-kontfuge, wordt in het ſelve niet met onbillijcke
gewichtige redenen van de Philoſophie en Hiftorie, miſ-
ſchien oock by die gene, die in onſe ſchriften niet veel be-
hagens hebben, uytgeleydt al 't gene van de hoogſte plaetſe
der valſte Sterren, tot aen den naefen ringh van de Maen
nu ſedert 60. ofte meer jaeren gefien is. De twee eerſte
Tractaten ſal V. E. miſſchien tot Amsterdam, ofte Leyden
in den winckel van de *Elſeviers* vinden, daer het hier van
Lyons na toe gefonden fal wefen. Maer het Gedicht, alſoo
ick het op mijne koſten ten dienſte van het Hof en van mij-
ne vrienden hebbe uytgegeven, en hebbe ick niet toegela-
ten dat van de Boeck-verkoopers foudte verlocht worden.
Ick fal eene daer van bewaeren, tot dat ick uyt uwe ant-
woorde fal verlaen, op wat wijſe ick V. E. dat eeuwigh ge-
denck-teycken van onſe onderlinge vriendſchap, veyligh-
lijck en bequaemelijck fal konnen toefenden.

Wat ick van de Teeringh gevoele, hebbe ick in de drie
ſtellingen, uyt welke mijne geheele leeringe van de
koortſchen beſtaet, op het eynde van de vierde oefening,
verklaert, de plaetſe kan U. E. naefien, indien 't U. E. be-
lieft: ſoo ſal U. E. oock klaerlijck verlaen uyt de eerſte
en tweede afdeeling van het ſelve werck, onder den naem
van oefening, wat men van de Water-fucht moet gevoe-
len. Want ick oordeele dat het gebruyck van de Lever ge-
heel anders is, dan dat, 't welck de genees-meefters tot noch
toe ons willen op-dringen, en een verdichtſel ſchijnt te ge-
lijcken, aengelien dat die, gelijk als oock het eygen
vleyſch van de andere ingewanden *Parenchyma*, ofte toe-
ſtortinge genoemt, gemaect ſchijnt te wefen, om ver-
ſcheyden vaten te koppelen, de welke andersins tot de wer-
kingen van de levendige warmte, en de ſiellijcke Geeften
(welckers nature, op dat ick dat hier kortelijck by voege: ick
in de eerſte en tweede oefening, allereerft gelijk ick hoope,
vertoont hebbe) feer onbequaeme instrumenten fouden we-
fen, gelijk als door reden en ondervindinge blijkt: Want ſy
begrijpt hier het *Malck-vat* om de Gijl te ontfangen, de
Holle-ader daer aen met kleyne Sprantjens, door aen-een-
voeginge der mondekens, vereenigt, op datfe het door ver-
menginge nu tot Bloedt geverwt zijnde op-voere tot in de
rechter holligheyt van 't Hert: de *Poort-ader* op datfe het
Bloedt t'elckens wederom ſtorte in de *Holle-ader*, komende
door de mondekens van die Slag-aderen, de welke van de
Buyck-en Scheylslag-aderen gaen na die deelen de welke
dienen tot de natuerlijcke kracht, gelijk als wy op de ne-
gende blad-fijde van de nieuwe leering hebben aangewefen:
Weynige Slag-adertjens tot ander minder gebruyck, waer
van wy aldaer oock gefproken hebben, behalven een *zenuw-
ken* en *Banden*, onder welke getelt wordt die, de welke
van te voren in de ſcheppingh van de vrucht tot een Navel-
ader gedient heeft, gelijk als ick duydelijck, 't welck voor

my niemant gedaen en heeft, van 't gebruyck der andere deelen in de ongeboren vrucht handelende, geleegt hebbe. Alsoo dan het gebruyck van de Lever geheel anders is als gemeenlijk geoordeelt wort, soo schijnen de Practisjns ofte Konst-oeffenaers 't onrecht uyt de gestaltenisse van de selve bewijs-redenen te neemen, om de watersucht te kennen en te geneesen. En waerlijk om mijn gevoelen uyt te spreken, ick meyne dat de oorfaeck van de selve bestaat in seckere weecke hoedanigheyt, de welke daer wordt ingebracht wanneer de montvoegingen der Aderen verwydert zijn, en infonderheyt van de 't'amenkomende Slag-aderen, door de welke de weye in de Nieren word gevoert, gelijk als V E. seer geleerdelyck en waerachtiglyck in zijn treffelick Steen-stuck geleert heeft. Doch ick hebbe noch dit daer by gedaen, dat de weye wederom door het geheele lichaem verispreyd word door de Aderen, de welke in dunne en hayrachte taexken verdeylt worden, terwylse met de mondekens der Aderen worden vereenigt, tot voedinge van de factachtige deelen, alsoo de vleeftige het Bloedt ontfangen van die Aderen, met welke geen Slag-aderen ver-geselschap zijn. Maer geen Slag-ader, oock na de leere van Galenus, en is 'er, by de welke geen Ader by gevoegt en is: hierom zijnder weyniger Slag-aderen in de Spierachtige de-len, maer veele Aderen, om dat hier veel vlesch is, maer dese dingen zijn oock de minste van de Ontleders niet onbekent. Aengesien dan dat de wey door dese mont-voegingen werdt uytgestort, soo kan een Watersucht in alle deelen des lichaems ontsaen, in de welke veele vereenigingen zijn van sulcke vaten. Hier van ontsaet *Hydrocephalus* ofte Waterhooft, Longe-water, en altemer oock Borst water, als oock Lijf-moeder-water, gelijk *Hippocrates* segt, oock Water in den arm gelijk *Heistius* heeft aangemerckt, als mede in de Handt, waer van twee historien by *Sennertus* worden verhaelt: jae oock in de inwendige deelen des lichaems, gelijk nae mijn onthoudt *Mauritius Cordaeus* verhaelt van een seckere Watersuchtige vrouwe, de welke hier tot *Parys* opgesneden is geweest, in welckers Blaes, Lijf-moeder, Nieren, Dermis, Maegh, Lever, Hert en ander deelen blaefkens gesien wierden vol geel en sijnckend' water, soo dat 'er omtrent acht hondert waren. Maer dese dingen geschieden dickwils, daer de meeste Slag-aderen zijn, gelijk als in de Milt. En indien de plaets kan uytgespannen worden, en de harde slijftandigheyt niet tegenstaet, gelijk als het eygen vlesch van de Lever, Milt, &c. Dan wordt de swelling lichtelijck grooter, waer van, alsoo in de deelen, die boven in den Buyc liggen die ledigheyt en slappigheyt is, soo swellen de selve gelijk als eenen leren sack van 't water; indien daer winden by zijn, gelijk als een trommel, (van welckers oorfaecken ick veele dingen weet tegen 't gemeen ghevoelen) als oock den geheelen Buyc bysonderlijk in die plaetsen die onder 't Net leggen, door het welke soo veele Aderen van de Poort-ader by nae met on-eyndige sprantjens, van soo veel Slag-aderen van de Buyc- en Scheyl-slag-aderlijcke tack ontfangen worden, welckers gebruyck niet te recht, ofte ten minsten duysterlijck, en gelijk als verwerrelijck uytgeleyt zijnde, van ons is verklaert in de eerste oefeningh van de nieuwe

leeringh. Dat doch de Water-sucht van een verflappinge, en, om soo te spreken, weeckheyt, en te veel vochtighyct komt, sil die gene klaerder als den middagh sien, de welke hoort dat van onmatig drincken van water schielijcken een Water-sucht is veroorfaeckt geweest, gelijk als den geenen geschiedt is, de welke met een anderdaeghche Koortsche gequelt zijnde, soo als *Carolus Piso* verhaelt, veel waters gedroncken hadde, alhoewel hy noch jongh was: als oock een Dochterken, de selve Koortsche hebbende, en geweldigh dorstigh zijnde, na datse een heele maete Biers hadde uytgedroncken, gelijk als *Sennertus* uyt sijn eygen aenmerckinge verhaelt, soo ick het wel onthouden hebbe. Alsoo ick hier sonder boecken ben, soo kan ick V E. alleenlijck schrijven 't gene mijne geheugenis my in den sin brenght, uytgenomen die dingen, de welke in mijne uytgegeven boecken staen, die ick hier by my hebbe. Eyndelijck, dat de Water-sucht van al te veel wey door andere vaten wederom in het lichaem loopende, ontsaet, blijckt daer uyt eerstelijck, om dat de watersuchtige alrijt seer weynigh pissen ofte water maken, en indiens veel drincken, het swaerder hebben. Daer en boven blijckt het aen die gene, de welke met een *Diabetes*, ofte te veel pissen gequelt zijn, wanneer den grooten dorst niet konnende verdragen, overvloedighlyck drincken, en het water een weynigh opgehouden werd, want den Buyc swelt terisondt op, en de Teel-ballen sels, jae oock de heupen. Maer dit gaet de wetten van een brief te buyten. Wanneer ick uyt uwe antwoorde gelegentheyt sil verkregen hebben, dan sil ick veele andere dingen daer noch by voegen van de oorfaeck pissen dorst, en de rechte geneefing der watersuchtige, en van onse ondervindingen in verscheyden menschen en plaetsen, indien V E. maer langer mijne plompe maniere van schrijven kan verdragen. Vaert wel uytmuntende Heere, en 't gene ick bysonderlijk wensche, laet niet af my te beminnen. Met haest,

Parys, den 6 van Wijnmaendt, 1641.

Nº. I.

A E N

WILLEM STAECKMANS,

Burgemeester van Franeker, en van wegen de Provincie van Frieslandt gecommiteert ter vergaderinge van de Hoogm. Heeren Staten Generael,

J O H. van B E V E R W I J C K.

Wel-achtbare, en Hoogb-geleerde Heere,

Het is my seer aangenaem, dat ick uyt V E. schrijvens verstaen, 't gene by V E. alhier gebruyckt, en in den *Hage* mede genomen is, soo wel de Pijn, en Snijdinge in 't Water maecken, versacht, en verlicht heeft. En alsoo V E. staende op reyse nae Frieslandt begeert vorder (gelijck oock noodigh is) de geneefing te vervolgen:

soo fal V E. gelieven voor eerst 's morgens door te slijcken een *Bolus* (in een vochtigh ouwel gellagen) van *Veneet-sche Termenthijn* een half loot, onder een vierendeel loot *Spec. Diacarthami* gemenght. 's Anderen-daghs wederom soo veel *Termenthijn* met een half vierendeel loot bereyden *Ambersteen*. En daer op dan gebruycken het *Graveel-water*, op de selfde wijze, als V E. alhier begonnen heeft; houdende ondertusschen foodanigen maniere van leven, als ick V E. hebbe voorgeschreven, en oock in 't *Steen-stuck* kan nae-gelien werden. Hier mede V. E. van Godt Almachtigh langdurige gesontheit wenshende, blijve altdit, gelijk ick ben, Mijn Heer, &c.

Dordrecht, den 6 July, 1639.

N°. LI.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en Medicijn van
Dordrecht,

WILL. STAECKMANS.

Wel-schbare, en Hoogh-geleerde Heere,

Ick hebbe d'ordre by V E. my inden *Hage* gefonden, alhier in 't werck gestelt, en my daerby soo wel bevonden, dat ick nu mijn Water sonder eenige verhuinderinge kan maecten. Soo dat nu mijn meeste bekommeringe is van mijn quade Borst, daer de sinckingen uyt het hooft gestadigh op vallen. De Medicijns alhier raden mijn seer tot *Fistelen*; dan ick en wil daer niet aenkomen, sonder V E. advijs. Meene derhulven ten eersten te *Dordrecht* te komen, en daer alleste doen, 't geene V E. vorder zult dienstigh vinden tot mijne gesontheit. Vaert wel, Mijn *Esculapins*, en weest van herten gegroet van V E., &c. Hier benevens gaen op V E. *Steen-stuck* twee *Dichten*, in *Latijn*, en *Nederlants*, die V E. niet om de *Konste*, maer om de *genegentheit*, zult gelieven voor aengenaem, en als een getuygenisse van danckbaerheyt aen te nemen.

*Dit Steen-stuck leert, hoe een stuck steens
Den armen sterver vol gemeens,
Door 't pijnlijk pack van Blaes, en Lenden,
Plagh nae d' onsterffelijckheyt al stervende te senden:
't Leert hoe Deucalions geslacht
Went weer tot Adams aerdt gebracht,
Hoe 't wert ontsteent, ont-pijnt, genesen.
Geen prijslijck werck heeft oyt den werckbaes meer gepresen.*

*Leeuwarden, den 26 Septem-
ber, 1639.*

N°. LII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Sijnen Amp-genoot,

CORN. van SOMEREN.

1. *Kenteycken van Steen, en Graveel.*
2. *Uytleegginge van de kerst-handige spreucke van Hippocrates, of Water, daer Zant, of te Gruys in blystuck, een seecker ken-teycken is van Steen in de Blaes.*
3. *Op wat maniere, de Steen groeyt.*

INLEYDINGE.

Het Wijs-geer Hooft van Hippocraet,
Wiens breyn ter eeuw'ger glory staet,
Verheerlijckt door der Aertzen Lier,
En door Apollos hoogh bestier,
Beglimpt het prachtigh Nederlands,
Dat 's Griecken wonders heeft herplant,
Terwijl de Zon van 't Franche Rijk,
Srijdt met den wissel Beverwijck.
Geluckigh die de reden vist
Wacrom soo menigh Wijsgeer twist.
Of 't water van een destrygh man
Der Nieren Steen vertoonen kan.
Het Pomis dat wert hier gevult
Op hem die Blaes en Nier ontstelt,
De magre Libitijn ter spijt
Die 's menschen Hooft ten graefwaerts sijn,
De doot ontzetelt van haer stoel
Verliest haer langbeschote doel,
Haer macht maer staen altdit verheert
En 's menschen Lichaem overkeert.
Soo 't Hart soo hart als harde Steen
Verkeert in Vleesch, en droef geweent.

O Nien oppersten Leer-meester in de Genees-konst
Hippocrates, seght, dat die geene die zandachtige besouckingen in 't water hebben, met de Steen in de Blaes gequelt zijn: doch alhoewel *Hippocrates* alleenlijck gewach maect van de Blaese gelijk de Ouden in haer schryven bondigh waren en kort, soo en sluyt hy gelijk *Galenus* seght de Nieren niet uyt, van wegen dat de selve oock foodanige zandachtige en gruyfachtige besinckingen onderhavigh zijn. Het welcke onsen nooyt genoegh gepresen ouden man (wiens Goddelijck verstant naer 't seggen van *Macrobius* niemant heeft soecken te bedriegen, noch oock van niemant bedrogen is) elders te kennen geeft wanneer hy seght. 2. In de Nieren wert een sware pijn veroorsaect, wanneer men met spijse opgevult wert, en sijn quijt wert, door braecken, doch als de pijn op het hoogste geklommen is, dan spouwt men roestige matery; en de pijn wert lichter, en komt sich te ontlaten wanneer men van de spijse ontlast wert.

Kk 3

wert: de zantachtige risselinghe suucht, en men water-lost bloedachtige substantie en daer komt een doovighydt in de dye die daer recht tegen over is. Wie en isser niet die dese bondigheyt van Hippocrates met recht aenbidde. Als de welke met weynighe woorden dat te kennen geeft, 't welke andere nacuwlijcks met sommige blaederen te vullen hebben konnen ontsoffen.

1. Derhalven seght hy dat het eerste teecken van 't Graveel is, wanneer men een sware pijn in de Nieren gevoelt, elders nochtans so noemt hy dese pijn in de Nieren scherpe te zyn. Welcke twee hoewell schijnen te strijden, soo konnen se (ick geve het om een beter) mijns oordeels gevoeglijcken by gelegte oerden in deser voegen. Want men kan gelijk ghy (geleerde man) fier wel weet, dese swarigheyt op twee manieren nemen. Ten eersten kan men se nemen voor de scherpigheyt en on-effentheydt [der stoffe] uyt de welke de scherpheydt der pijn is spruytende; Ten tweeden voor de swaerte ofte gewichte van wegen den overvloet: Wyders soo isser tweederleye tijd van scherpe pijn, de eene in de opkomst ofte begin, de anderen in de loofinge; Wat belanght de swaerte, daer wert maer eenen tijd waergenomen: te weten, den gantschen tijd, de welke is tusschen het begin en de loofinge, of men soude konnen seggen, dat de pijn swaer is soo lange als de Steen by blijft, doch datse scherp is, terwijl de Steen beweegt wert; want wanneer de Steen in de Nieren, uyt de Nieren gesoncken is, soo en veroorsaect hy niet allenlijk eenen swaeren, maer oock scherpe ofte prickelende pijn. *L. dignot. pass. Renam.* het selfde geeft den Autheur te kennen wanneer hy seght, 't *Is my genoeghsaem bewisen dat het Hart, de Lever, en de Nieren, van binnen geen gevoel en hebben.* Doch een yeder van dese hebben gevoelen in de boven-vlakte, langhs de welke de gevoelijcke Zenuwen geleyt werden, die in de binnenste deelen niet te vinden en zyn. Maer hoe gevoelen se dan de pijn? Wanneer die holligheyt bewaert wert, dan wert men de pijn gewaar; want het buyten-vlies wert dan rontom gespannen, om dat de binnenste holligheyt vervullet is: en alsoo komt het dat het Vlies gespannen zijnde, foodanige pijn veroorsaect. Derhalven wert de pijn in de selfstandigheyt der Nieren veroorsaect, wanneer de holligheyt van wegen de Steen bewaert wert, en wert rontom gespannen en veroorsaect een mede gevoelen in de superheie, ofte buyten-vlakte, als de welke heeft gevoelijcke zenuwen en een Vlies. Den selven Autheur gaet voort seggende, *De pijn nochtans wert veel grooter, als hy in de Water-pesen komt te schieten, en dat van wegen hare enghte en gevoelijckheyt.* Onsen opper Leer-meester segt datter dan eerst een groote pijn ontstaet, wanneer de Nieren van die gene die met den Steen gequelt zyn, met spijse opgevult zyn; het woordcken *SITOS* dat hy hier gebruyekt, beteekent niet alleen de spijse, de welke dagelijks ten monde ingaet en opgeten wert, van de welke alle dage een goet deel bloets gemarckt wert; maer oock het uytwerpsel het welke alle dagen in een goede quantiteyt vergaert wert in de Darmen. Dit getuyght *Galenus Com. in lib. de diet. morb. acut. seggende, SITOS is het uytwerpsel der spijse, 't welck in de Darmen is, en wert dreck genaemt. SITOS* dan voor soo veel

het dreck is in de Darmen gelegen, veroorsaect van wegen het drucken, een sware pijn in de Nieren. Desgelijcks oock de menighe van bloet dat in de Aderen is; soo 't gebeurt dat het in de Nieren komt te gheraecken, soo vermeerderet het oock hare swaerheyt.

2. Het tweede ken-teecken uyt het welke men het Graveel (het welck op onse Zale sijnen naem van dese bewarelijcke pijn ontleent) kennen magh, is ditte: te weten, dat men van wegen het gretigh eten, en het inslocken van grove en kleefachtige spijse, veel slijm ten monde uyt spreud; waer uyt het gebeurt datter in de mage veel slijmachtige, koude taey, en kleefachtige vochtigheiden komen te verlamen; nademacl de Steen alleenlijk voort komt uyt een onmatige grovigheyt, en slijmachtigheyt van vochtigheiden; Want wanneer dese in de holligheyt der Nieren gelijk aengebacken zijnde, van wegen de overtollige, ofte oock van wegen een tamelijcke hitte, (doch verloop van tijd daer by gekomen zijnde) soo werden se tot Graveel.

3. Het derde ken-teecken om het Graveel te kennen, is dat wanneer dese pijn in de Steen haer komt te plagen, sy uytbraken roestachtige *mattery*, en daer na verlicht werden, om dat de spijse van wegen de onlijdelijcke pijn, en krimpigh, onmatige nacht-wake en vasten, insonderheyt soo den patient ondertusschen met Koortsen aengetaelt wert, een verdervinge in de Mage veroorsaect, en een verrottighe voort brenghet, en die soorte van Galle in de Mage veroorsaect wert, die by de Griecken genaemt wert *Fedus*, dat is de *Roestachtige*. Want daer zyn vele soorten van Galen, gelijk den geleerden *Fuchsius* seght, (zijnde een man die veel gelezen heeft, maer evenwel niet al te groot van begrip) welcker sommige in de Vaten roestige, (seght den selven) en die de *figure* van Loock hebben, meest in de Mage voort gebracht werden. Doch naer mijn oordeel, hoogh-beroesemde Heere, behoudens U E. beter gevoelen, soo houde ick 't daer voor, datter oock in de Aderen foodanige roestige Galle geteelt wert. Wyder soo gevoelen de Graveelige lichtenis, wanneer dese roestachtige Galle door den monde loosen, om datse de Mage van wegen haere scherpigheyt, en bijtentheyt niet weynigh komt te prickelen. De pijn der Nieren wert dan wat geslaect, en de siecke voelt hem wat beter wanneer de spijse uyt de Mage, als oock wanneer den afganck uyt de Darmen geloof wert. En datter in de quellinge van 't Graveel sulcken omkeeringe van de Mage geschiet, sulcks dat sy een afkeeringh en walgingh van alle spijse hebben, en de selvige ingenomen hebbende, terkont weder uytfinjten ofte opwerpen, dat komt, geleerde Heer, van wegen de *Symphatie*, ofte medelijden datter is tusschen de Mage en Nieren, gelijk ghy selfs weet. De oorsiecke van dese *Symphatie*, de welke eenvuldigh is, moet men op de gemeenschap en aen-eenpalinge van dese Vaten en Vliesen leggen. Daer zyn eenighe Zenuwtjens die van de krop der Magen komen tot aen de Nieren, en het buyten-vlies dat de Nieren bekleet, en van het ghemeen volck het omwindtsel ofte omswachttsel genaemt wert, neemt sijn oorspronck van het Buyck-vlies, welck omwindtsel, gelijk yeder een weet, aen den bodem van de Mage valt is. Dat oock overvloet van spijse een oorsieck

oorfaeck zy van overvloedigen afgangh, weet een yegelyk van wegen welke oorfaeck de spijfe door braken, en den harden afgangh, op het Grieklich *Scybala*; door den stoel-gangh uytgeworpen zijnde, de swarigheyt van de Nieren komen te verlichten; als de welke de selve foodanig niet en drucken, desgelijcks, oock in dien men allenghskens eenigh bloedt uyt de Aderen komt te tappen, soo sal men oock de pijn en de swarigheyt der Nieren verminderen.

4. Het vierde ken-teecken by het welke onsen Leermeester segt, dat men de Graveelige kan kennen, is datter in het water eenige gruyfachtige en zandachtige materie komt te droeffemen, de welke meesten tijd rootachtigh is; En hierom is dat wy, uytgenomen Heere, in den aenvang van onsen Brief uyt onsen Oppersten Leermeester *Hippocrates* allegeerden: te weten, dat, *die gene die het water door zandachtigheyt komt te droeffemen, met den Steen in de Blase ofte Nieren gequelt zijn. En den selfden Aetheur L. dignet. pass. renom.* leght. *Daer is een seker en altijt vast gaende ken-teecken van het Graveel, sonder dat het middel daer geen teecken van en draeght; by aldien datter in de water-pot gruyfachtige komt te siten, geeft een wis teecken van het Graveel. En dan is dat een secker teecken van het Graveel in de Nieren ofte Blase.*

5. Het vijfde ken-teecken is, dat men bloetachtige substantie quyt werdt in het water-loosen, want den Steen prickelt de parthyen daer hy voor-by moet in 't voor-by-gien, en dan aldermeest wanneer hy rouw en ongelijck is, want of hy opent yet of breeckt, of hy spant terwijl hy prickelt.

6. Het sefte ken-teecken is, datse een doovigheyt gevoelen in de dye, de welke *respondeert* op de zijden van de Nieren, die met het Graveel gequelt zijn, soo dat by aldien het Graveel in de rechter Niere is, de rechter dye; en soo 't in de sincker Nier is, de sincker dye de doof heyt onderworpen is. En dat is het gene onsen niet genoegh geprefenen Ouden man te kennen geeft met de woorden *Kal Ien*, 't welck hy gebruyekt in plaetse van *Enthuorian*, dat is, recht tegens over. De reden waerom dese doof heyt der dye, in die gene die met het Graveel gequelt zijn over-komt, is om dat (gelijck ick met de geleerde *Factorius* en *Langius* seker deffige Genees-meesteren gevoelen) de Melckende Aderen, en Slagh-aderen van de Holle Ader, en van de groote Slagh-ader, tot de Nieren, en van de Nieren wederomme tot de dye en tot de beenen loopen; en soo gebeurt het dat wanneer de Nieren qualijck te passe zijn, oock nootfaeckelijck de dye mede kome te lijden, van wegen de Sympatie ofte het mede-lijden. Evenwel soo meent *Andreas Laurentius*, dat dese vervulde voornaemste ontleder van onse eeuwe, dat dese vervulde linghe geen oorfaecke en zy van dese doof heyt. Om dat, gelijck hy seght de Aderen van het Graveel der Nieren soo niet vervult en werden, datse de Musculen soude komen te prangen; nae lemael veele teeringachtige lipden welcker Aderen ledigh zijn, met het Graveel gequelt werden, en niet te min eene doof heyt in de beenen gevoelen.

Den selfden Aetheur gaet voort, seggende thier komt noch dit by, dat die gene die met overvloed van humeuren

gequelt zijn, welcker Aderen geswollen zijn, geen doofheyt in de beenen noch in de armen en gevoelen; Daer is dan een ander oorfaeck, seght hy, de welke tweederley is; de eerste is, wanneer de spiere *Psoas* genaemt, t'amen gedruckt wert; op de welke de Nieren komen te leggen, doch dese Spier, seght hy, dat verordineert is, om het been gins en weer te bewegen, en een yeder weet dat hy in den binnensten kant van 't been komt in te schieten. De tweede, is de t'amen-nijpinge van de Zenuwe, de welke sich uytbreyt door alle de *Musculen* van het been; Dese t'amen-druckinge wert veroorfaeckt van wegen de hardigheyt en het gewichte van de Steen, want wanneer de Steen eerst begint, soo en veroorfaeckt hy terfont geen doof heyt; dus verre *Laurentius*. Maer dese reden en heeft my nooyt konnen behagen, seer deftige man, noch oock mijnen eerwerdigen Meester den E. Heere *Elia Gerardo Vossius* eertijds voornam. *Professor* der Genees-konst in de vermaerde *Academie* van Leyden, en voor een tijd dickwils *Rector Magnificus*. Want niemant van de Genees-meesteren heeft oyt bemerkt, dat de teeringachtige Liederen die met het Graveel gequelt zijn, eenige doof heyt recht tegen over de Nier in het been gevoelen. Oock siet men dat in teeringachtige Liederen de adere geswollen zijn, van wegen het galachtige bloet, en in een lichaem dat vol humeuren is, is oock een doof heyt in de beenen, en de armen zijn soo swaer als loot. Maer voorwaer o bloeme der Genees-meesteren hier is noch wat anders, ick heb onlangs uyt twee van U E. brieven bespeurt, dat ghy met den Edelen, Hoogh-achtbaren Heere, *Cl. de SALMASIA* in verschil zijn (het proces hanght noch) of oock de sandachtige en gruyfachtige Materie met het water geloof zijn. Het teken zy datter leen in de blase is. *Avicenna* wel licht de voornaemste van de Arabische Genees-meesteren segt *l. 3. Fen 18. Traictat. de lapide Renom.* *Alwaer eenen zantachtigen droeffem is, daer en wert in het water geen Steen gebaeken, om dat de materie niet opgehouden en is.* Hy wil dan seggen, dat den zantachtigen droeffem in het water geen teken en zy van de Steen, dat meer is, dat dit den mensche dickwils van den Steene verlost, hoe sal dit dan een teecken van de Steen zijn? Gelijck U E. dit dan wel te recht aen gemerckt heeft. Want veele gelijck ghy weet, zijn van kints been af foodanige zantachtige en gruyfachtige materye quijt geworden, die even-wel noyt hier mede gequelt zijn geweest: Daeromme en kan men uyt dit teecken niet oordelen datter Steen in de blase groeyt, schoon dat het gene dat in de wateren sich openbaert, t'avelachtigh soude mogen zijn in den gront. Wyders wy sien dagelijcks dat niet alleenlijck in 't water der siecke, maer oock der gesunde, en bysonderlijck der gener die een heete Galachtige en aengeborende Lever hebben, eenige gruyfachtige en zantachtige materye komt te droeffemen. Want terwijl ick de practique, Voortreffelijcken Man, nevens U E. met voorspoet nu dertig jaren lang geoeffent hebbe, niet sonder tamelijcke eere, en dat in onse Vaderlijke stad, so heb ick gesien datter geweest zijn, die zant waterden, en evenwel geen Steen noch Graveel en hadden; En daer-en-tegen datter veele zijn geweest die den Steen ofte 't Graveel hadden, die nochtans geen zant noch root, noch wit en loofden in haer water-maken. En soo

gebeurt het dat veel een Steen inde Blase hebben. Van de welke) het zijn de woorden van den Ed. *Salmafia* geen teken van gruyts in het Water te sien is. Hier heeft den Hooggemelden Heere gelijk in, en ick vertrouwe dat hy hier in alle Genees-meesters niet alleenlijk voor hem heeft, maer oock als aenleyders; Want alle Genees-meesters, die de reden en de ervarentheydt (t welke twee, nae t seggen van *Galenus*, de beste wint honden zijn, om de waerheyt nae te spreuren) volgen, die houdent met ons; nae dat die dagelijksche en stage oeffeningh, ons opentlijk toont dat die geene die zant en gruyts loofen, nochtans niet met de Steen inde Nieren ofte Blase gequelt zijn, nochte oyt geweeft hebben; maer wanneer het zant dat eerst uyt quam, wederstand doet, en tegen-gebouden werd, ofte inde Niere ofte Blase vast geboeyt is, maect dan grooter verdachtsaemheydt van Steen; om dat het daer gehouden zijnde, een poel maect in wiens t'lamen-lijmingh de Steen geteelt werd. Dickwils schuyt desen beul, inde Blase, ende en werd nochtans geen zant geloof, voor-uytmentlijck wanneer hy ingelijft is inde selfstandigheydt der Nieren. Het welke waargenoomen te zijn, gelooflijck is van dat groote Batavische Licht. *D. Erasmus* in sijn Steen, den welcken hy sijn beul noemt, als hy geen gewach maect van zant in sijn water, maer nochtans andere teekenen (ter gestelder ordre verhaelt) gedachtigh is. *'t Army* (segt hy) ontrent twee jaren dat ick met den Steen gequelt werdende, soo met braeckingen ben door-stecken, dat van die uur af mijn Lichaem is afgegaen, het welke naer de sieckte voormaels sijn schade plagh te verhalen, ick hadde eenighe maenden voeght hy hier by, redelijck te pass geweest, maer het quaed als uyt sijn lagen komende, quam my buyten meening over, een wonderbare waterlofing, eerst sonder pijn, daer nae met overvloed van pijn, gelijk als uyt sweer-buylen met vloet van gilachtigh materije voortkomende, de Doctoren, en brengin geen hoop meer aen als een vlijgh, ofte de Steen van de Blase, ofte de versweringh sal de dood zijn. Soo verre spreekt, dat gezegende Licht, daer het opentlijk ver-toont, dat in sijn water noch zandachtighe noch gruyfachtighe dingen geweest zijn, terwijl hy selfs geheel doorhenigh (want het is een man geweest van een over-groot verstand en seherp oordeel) lichtelijck in sijn eyge sieckte dat sou bespeurt hebben, te meer alioo de Doctoren hem dagelijks besoeckende, oock hem buyten twijfel, dat souden aengewesen hebben. Want vooreen Aerts (vervolgende de Hippocratiche wet) is het voorsien, en voorsleggen (mijns dunckens het beste.)

Maer de aldersekerste ken-teekenen van de Steen in de Nieren zijn, die boven van mijn uyt onsen Leer-meester *6. Epid. & lib. de Morib. intern.* zijn gegeven: te weten, *In de Nieren een sware, en in de Nieren (segt hy) een seherpe pijn.* Dese beyde zijn waer. Dese pijn in de Nieren; en Lendenen wert dickwils uytgareckt tot aen de korte Ribben, en tot de Ballen, responderende op de Nieren. Soo wy dan sien dat de sieckte loof, zandachtighe ofte gruyfachtighe water, en dat met snyingh, en moeyelijcke ofte pijnlijcke ophoudingh, en dat den dreck dickwils ondancks komt te loopen door den Aerts met parflingh, midtsgaders

gevoelt pijn onder de schamelheydt, en daer en boven aldaer in sijn water-loofen, seckere swaerte de welke den hals van de Blase gelijk als toedrieght, ick soude dan seker derven voorsleggen dat den Steen in de Blase schuyt, maer seckerder teecken sal het zijn soo men een catheter, ofte Silvere speete in de Blase sendt, en die selvige neerfelijck laet om soecken in alle de deelen van de Blase, en die seherpelijck door-snuffelen. Het zant dan t welck met het water uyt komt, geeft te kennen niet alleen dat in de Nieren ofte Blase, geen gebacken ofte volkomen Steen en schuyt, maer oock dat daer dickmael geen genegentheydt ofte bequaemheydt tot het groeyen van de Steen is te verwachten, maer dat het quaet schuyt in de Lever, ofte in de Aderen. Dit sal men naer t getuygenisse van den Hooggeleerden *Hallerius* dus onderlicheyden. *Het zant t welke (segt hy) met het water (overmits de verbrantheydt van het bloed, t welck in de Aderen is) geloof wersplegh altijt seherper en sijnder te wesen, en sal selden te grondwaerts op den bodem sincken, maer meer zant aen de kanten van de water-pot blijven hangen.* Soodanigh zant werden de siecken meest gewaer wanneer sy van brandende Koortsen bevangen zijn, midtsgaders oock veel gefonden, gelijk wy hier vooren seyden: te weten, die geene die hebben een heete Lever. Daeromme zijn die geene die met de Steen gequelt zijn, haer water wit en waterachtig, overmits soo wanneer de Nieren verflopt zijn van alle taeye, dicke en lijmachtighe vochtigheden, het dunste water gelijk als door eenen teems ofte seef door loopt, ofte oock om dat de Blase door de koutheyt van de Steen befschadicht zijnde, het water niet en kan verteeren, als mede dat de Nieren door hare treckende kracht, t selve water niet uyt en werpen.

Noch soo seght den grooten Leer-meester *Hippocrates*, dat het *droesem*, want dit gruyts is grooter en swaerder; als het zant het welke voortkomt, soo uyt de hitte van de Lever als van het verbrant bloet in de Aderen, (want het gene uyt de Lever en Aderen voortkomt, aen de kanten der water-potten blijft hanghen, nochte en heeft) foodanighe seherpte en swaerte by sich, om dat hy lichtelijck met den vinger verbrijfelt wert, dat het gene dat uyt de Nieren komende, het welke grofachtiger en favelachtiger is. t En is geen vastreden, gelijk ick boven verhaelt hebbe. Hy en loof geen gruyts, *ergo*, hy en wert met de Steen niet gequelt, want in sommige zijn de Steenen soo vast ingelijft in de Nieren, datse nooyt gruyfingh uytfinjten. Ick hebbe ontrent twaelf jaren geleden een seer eerbare Juster geopen, Dochter van den Achibaren Heere *NICOLAES NARROT* Schat-bewaerder van sijne Hoogheydt den onverwinnelijcken Prince van Orangie, wien dat in de Blase ingegroeyt was een seer groote Steen, van ontrent drie oncen gewichts, soo dat hy niet de geheele Blase alleen, maer oock met sijnen omgekromde beek den neck ofte het achterste van de Blase quame te vervullen, en nooyt en hadde sich eenigh zantachtig teecken in haer water ver-toont. Ick meerder van dat jaer als hondert mael ten Rade geroepen zijnde, bevonde het water (in t omstaen van andere Aertsen) dickwils met harde pijn, verdorvene slijmighen en nauwst-ljckende etter voortgekomen te wesen.

De Steen is dan een steenachtige t'famenlijming van een leemachtige taye, en dicke vochtigheyt, de welke hare woon-plaets in de Nieren en Blase behoud. Soo dan den Siecke dickwils met groote moeyte in 't eynde van sijn water-maken gedwongen wert, sijn water te laten loopen, en by aldien dat selvige water sich vertoont wit en melckachtigh, en menighmael met verscheyde koleuren vermengett, en indien daer noch by-komt der oorfaeck van dese by-een-lijming en by-een-vergadering, en daer-en-boven noch de Iwaerte, en de gewichtigheyt van de omleggende deelen, en dat in 't midden van 't water-losen, het water wert opgehouden, sooder dan indrjft een snoterachtige slijmighheyt en datter eenige droppelen bloets, in 't eynde van 't water-losen komen uyt te leken, so is 't een voorieker teeken datter Steen in de Blase is.

Ick voeger noch by, den hoogh Achtbaren (en voor my altijd onderdanighlijck te eeren) Ouden man, den Heere *Wilhem van Beveren*, verscheyde malen Burger-meester deser Stede, Raet en Rent-mester *Generael* van geheel Zuyt-Holland, in 's Lands dienst afgeslooft, uytgekoren tot **STATEN-GENERAEL**; mijns Moeders Broeder, zaliger memorie, de welke in het vijf-en-t'fiftichste jaer sijns ouderdoms (naer soo veel waken en afgesloofde sorgen) als het nootzakelijke Stats en staets bestuer mede brengt, is gevallen in dese selvige steenachtige sieckte, daer hy noyt eenigh gruys ofte zant in sijn water oyt van sijn leven hadde gelooft, en dit quaet is den voornoemde Heere in sijn hoogen ouderdom dickmaels, en dat op seeckere gesette tijden, sonden, en dagen met wreede pijn en smerte hem gewoon geweest te komen uyt mergelen. De oorfaeke van dese voornoemde sieckte hebbe ick altijd toegelchreven, soo de sendende als de ontfangende *Partye*, want alsoo is 't met onse natuere gestelt, dat die partye de welke de sterckste is, door haer ingeboorne kracht het gene daer van zy wort beschadigt, sendet aen een minder stercker, dat is swacke partye; en die verschuyft het tot noch een minder maectige ofte meerder swacke, tot dat het tot het alder swackste sal zijn gesonden.

Het gaet in de deelen het menschelijck lichaem, gelijk *U. E.* vermaerde Heere bekend is, gelijk het toe gaet in de verdurvene Republijcke, de welke *Aristoteles* noemt *Oligarchie*, in de welke die door Autoriteyt en middelen het opperste gesag heeft, verdruct de minder mogende, en dese overheerschen wederom de noch minder matige, ter tijd toe dat het komt aen de gemeente de welke geen vermogen hebbende, nootzakelijck overheert wert, ende en kan niemant wederom overmaetigen. Alsoo oock de *Edele Partije* de welke de voornaemste plaets in 's menschen lichaem besitten, alle 't gene in haer is ten overvloet en onnut, senden 't selve af naer de onwaerdigste deelen, de welke wederom minder van waarde zijnde, senden 't selve weder af tot noch mindere, tot der tijd en wijlen toe, dat het sal gebracht zijn tot de minste en onweerdigste van alle.

Dat beurt in de Blase niet alleen om dat het is een onedele partye, maer oock om datse is gemaect van den Oppereker-meester der nature, tot het ontfangen en uytwerpen van de afgaende en siltte vochtigheden, tot welke vocht-

tigheyt, ofte van 't geheel lichaem ofte van een gedeelte van het selve altijd wert by gedaen, 't welke na de Blase met de siltigheyt daer nae toe vloeyt, en daer lancksaem versamelt zijnde, vast ghekleeft en vast gebacken, ten laesten in een Steen komt te verharden en sluyt den mont van de Blase toe. Dan komt dadelijcken sijngh en pijnlijke waterloofingh, en wort dadelijck van den siecken gevoelt pricke-lingh en groote hitte. Alle welke noot-teecken en desen wijt vermaerden Heere soo langh gevoelde, tot dat die taye vochtigheyt ten lesten wederom geheel uyt de Blase was verdrocken: sijn Blase was door den ouderdom en door ontfominge van sulcke vochtigheden geheel verwackt, daeromme en konde hy sijn eygen voedsel niet wel verteerren nochre verdouwen, en daer was daer en boven een opwerpingh en genegentheyt van sijne ouders afgedaelt.

Dit zijn dan mijns oordeels (stellende 't selve onder het *U. E.*) de oorfaecke waeromme dit quaet ghelijck als met omdraeyingen van tijdt dickwils is weder gekomen.

U. L. hier mede hooghberoemde Ampt-genoot. *Ciercel der Wijsen*, en *Licht*, van onse eeuwe, hebt ghy het gene ick over de voorgemelde plaets van onsen grooten *Hippocrates*, te schrijven hadde voorgenomen.

Vaert wel, en gaet voort met ons en onse oefeninge te beminnen.

Dordrecht, den 13 van Louwmaend, des Iaers 1641.

U. L. COR. VAN SOMEREN.

U Y T L E Y D I N G E .

*D*U swicht ick voor het groote Licht,
Dat Vranckrijck Tempels heeft gesicht,
Dat Leyden 's Conincks huysen wyt,
Wien naem der werelts klost bespreyt;
Dat Hooft van d'Edle Salmaes,
Verlichter van de Nier en Blaes,
Terwijl by hier ontfout de Wet
By d'Ouden nimmer vast geset;
En dat de Tongh van Beverwijck,
De bloem van 't Nederlandtsche Rijck,
Wien naem dat 's Hollants eerste Stadt
Noch Hollandt in sijn mueren wat,
Dees groote wonders ons ontfout
Den Griek voor desen toevertrout.
Den Griek in 's Tempels hoogste koor,
Wien jaer-gety maer gaf gehoor.
Dus praelt 't gesegent Nederlandt
Daer sulcken Floncker Bagge strant,
Daer so een Peetel is gebroet
In 't midden van een hollen vloet,
Twee Steenen van soo groot een schat
Als inmer Hollandt heeft gehat.

No. LIII.

A E N

JOH. van BEVERWIJCK,

Doctor in de Medicijne, en Philosophijc,

BENEDICTUS SULVATICUS.

*Dat de ken-teekenen van Steen niet altijd even vast en gaen.**Seer uytmerende Heere,*

GElijck my door desen naerftigen, en geleerden Tongman U E. schrijven van den 6. Mey voorleden terhand geftelt is, soo hebbe ick op sijn weder komit in 't vaderlant, niet willen, mijn oude genegenthey (die noch de selvige is van over drie-en-twintigh jaren) te verstercken, U E. wederom te begroeten, met te kennen geven dat ick noch niet van mijnen Armp-geuoort de E. Heere *Vallin-gius*, ontfangen hebbe U E. *Steen-stuck*, het welck ick seer geerne gesien hadde, sekerlijck wetende, datter niet als een volmaectt werck uyt U E. handen sal gekomen wesen. En voorwaer de *Ken-teekenen van den Steen* die ick *dagelijckly meerder verborgen*. Over vier maanden ben ick om raet verlost voor een Venets Edelman, die na ophouden van de Gicht, eenige maanden met de Koude pissie was gequeelt geweest, in wiens water besonck een dick, sap en aertachtigh slijm, waer uyt ick oordeelde, dat hy een Steen in de Blaes hadde, hoe wel datter geen *zant en was voorgegaen*. De Venetian quam wederom, en werdt geholpen met verkoelende water affettende-middelen, en Geyten melck, waer door hy sechen beter te wesen. Doen is ondersocht met een *Carbater* en Wasien-keersken, of hy een Steen in de Blaes hadde, dan en werden geen gevonden; waerom oock mijn gevoelen was, datter geen en soude wesen. Hy reyde met de wagen, en te paerde sonder eenige grooter moeyelijckhey: daer nae verviel hy nu voor een maent in een brandende Koortsche uyt zoute slijmigheyt, met een seer witte, en beslagen tonge, onlijdelijcken dorst, waecken en uyt-mergelen van 't lichaem. Uyt welke zoute slijmigheyt w y oordeelen, dat de koude pissie oock hadde kunnen veroorlecken. Hy storf uyt geteert, het lichaem goopent zijnde, vonden wy in de Blaes: een Steen, soo groot als een Hoender-ey, in den rechten Nier eenen anderen kleynder, en drie-kantig, in den slijcker een Apollonij, die al gelworen was, Lever, Blaes, en Dermen met de Roofse belot, van welke Roofsighe ontfekinghe hy gestorven is, met hy wesen even wel van Steen, hoe wel sulcks in twijfel was getrocken geweest, daer hy nochtans, niet geen slijmicheyt, noch eenigh Velleken en was bevonden, dat daar door belet soude wesen, om hem te kunnen voelen. Dit hebbe ick geseyt, en aengeteykent, op dat hier uyt soude blijcken, dat de Steen in de Blaes niet altijd door teyckenen kan bekent wesen, al is hy al uyttermate groot: der halven soude my seer aengenaem geweest zyn, te sien de ken-teekenen, de wel-

ke voorgestelt zyn van U E. die ick van gantscher herte groote, en langdurige gefontheyt wensche.

Padua, den laetsten Augusti, 1639.

No. LIV.

A E N

BENEDICTUS SULVATICUS,

Ridder, en eerste Professor in de Medicijne, van de Venetsche Universteyt, tot Padua.

JOH. van BEVERWIJCK,

Dat zandigh water geensluts een ken-teeken is van Steen in de Blaes.

Hoogh-bereemde Heere, en Meester.

ICK hebbe nu voor de tweede-mael met groote vreught ontfangen U E. schrijvens, waer mede U E. my verwaardigh heeft, met de oude geleertheyt, en nae soo veel jaeren, en soo verre af-wesen; noch niet verouderde vriendschap te omhellen. De lange oefeninghe, in een secherp oordeel gefeght, heeft U E. voorwaer wel geleert, 't gene de Prince van onse Konste eertijts geseyt heeft, *het oordeel is swaer*. Hierom schrijft U Ed. dagelijcks te sien, hoe de ken-teekenen van den Steen in de Blaes, meender verborgen zyn, en U Ed. brengh by, een aenmerckens waerdigh voorbeeld van een Steenige, in wiens Nieren, en Blaes, nae sijn overlijden, Steen is bevonden, daer hy nochtans in leven zijnde geen *zant en was* quijt geworden, maer wel dick, taey, en aerdachtigh slijm. Maer dat dit slijm oock veel eerder, als *zant*, ofte gruyts, seker teeken is van Steen in de Blaes, heeft my mede de langdurige erwarenthey geleert. Waer van ick de oorleek in mijn *Steen-stuck* hebbe aengewesen, van niemant ooyt aenmerckt. Hoe sal dan *Zant* in het gemaectt water besonckende, gehouden konnen werden, gelijk sommige meenen, voor een seker, en ontwijffelijck teeken van Steen in de Blaes? Men houdt sulcks voor de leere van onsen eersten, en oppersten Leermeester. Maer die soo uyt-leyt de woorden van *Hippocratis*, die blijft vertribt in sijn woorden, in de redenen, en in de Erwarentheydt. Sijne kort-bondige Spreucke, als gy my eertijts doen ick gepromoveert zoude werden, by lotinge (gelijck in U Ed. Universteyt de manier is) was toe-gevalen, soo leyde ick de selven uyt buyten den sin van de medicijns, maer niet (gelijck ick noch geloove) van de Medicijne. Lange tijt daer nae, schrijvende een boeckken van den Steen, 't welck ick meene van U Ed. al gesien te sullen wesen, maer niet, 't en zy door genegenthey, voor goet op-genomen) als ick merckte, dat daer van by de onse niet bysonders geschreven en was, en dat sommige de swarigheyt wel hadden aen-geteekent, maer niemant wegh-genomen; soo ben ick te raden geworden, niemants dwalende meeninghe aen te trecken, maer de mijne, gelijck in mijn

wijtheyt gevat was, sonder voor vast op te dringen een voudelijck voor te stellen. Want ick hadde liever, indien yemant wat beters, waer aen ick niet en twijfelde, wist by te brengen, mijn noch onversterckt gevoelen van sels al te slaen, als dat het, gelijk ofte ick liever wat nieuws, als goets schreef, spijgh zoude berispt werden. Want, gelijk, volgens een Griex Poët, ons Spreek-woort seyt, het is beter ten halven gekent, als ten heelen gedoot. Seecker Professor alhier toonde pay de wonde (gelijk hy meende) maer hy en gaf geen plaeter, die ick liever gehad hadde. Derhalven reckende ick my toe te slaen, de siecke wijlertte onderfoecken, en om dat ick vreesde niet wel anders tot mijn meeninge te zullen komen, soo hebbe ick mijn toevlucht genomen tot het hoogste orakel van de gelcertheyt *Salmastus*. Maer als den Ed. Heere sulcks antwoorde, dat hy my niet en konde toe-gesien werden, soo hebbe ick selve wat by de hant genomen, ende slaende sijn redenen tegens de mijne, de waerheyt gesocht daer uyt te trekken. Hoe geluckelijck, stel ick aen U Ed. oordeel, het welke ick my in alles geerne onderwerpe. Ick bidde Godt almachtig, dat hy U Ed. Mijn seer weerde Heere, en Meester, in dien hogen, en stercken ouderdom, met langdurige gesontheyt gelieve te zegenen.

Dordrecht, den 5 January, 1641.

Nº. LV.

A E N

Dr. JOH. van BEVERWIJCK,

Schepen, en vermaert Medicijn,

Wenscht

CORN. van SOMEREN

Welstandt en Gesontheyt.

Wijl-beroesnde Heere,

WEl te recht heeft *Seneca* geleyt, het is wat seldsaems, een geluckigh man, en een out man t'samen te wesen. Noyt is de gesontheydt onses lichaems in soo goeden standt, of sy kan van hare tegen-strijdige dingen beschadicht en gekrenckt worden. Wat sal ick veel seggen? een korte stontt keert het onderste boven, soo dat ons leven niet anders en is, dan een blinkende ellendighydt. Want indien men onse jaren wel over-rekent, en daer eens af treckt 't gene met siekten en pijnen is overgebracht; wy schijnen oudt te wesen, en zijn maer kinderen. Soo dat niet t'onrecht dien grooten Wijs-geer *Seneca* uyt-schreeuwet; *Ach hoe veel verdriets ontmoet in het leven!* om alle andere dingen over te slaen: wan neer de grofste deelen van des bloeds wey, door de kracht van de hitte der Nieren ofte der Blaese, zijn hardt geworden, dan siet men menigte van swarigheden en ellenden, die veeltijds voor de doot niet en eyndigen. Maer aengesien dat'er soo kleynen deel

onnes lichaems niet en is, dat van de Steen kan bevrijkt wesen, soo is'er nochtans geen ellendiger, noch verderfelijcker vyanot voor den mensch, als den Steen van de Nieren, ofte van de Blaes: als de welke door de vinnigheydt van pijn, grootheydt van toevallen, bedervinge van vochtigheden, waken, en krenckinge van die deelen, die tot het leven noodigh zijn, de siecke in het verderf brenghet. Om dese te geneesen, ontfanght achtbare Heere een aenmerckinge, de welke ick ten dienst van een seckere siecke Juffrouw hebbe beschreven, die ick nu onlanghs onder handen gehait hebbe. Een seckere eerlijke Juffrouw, oudt 30 jaren (welckers name ick om de aenlielijckheydt van haer geslacht verfwijge) heeft nu seven jaren lang, doch by wylen, geklaegt over pijn in de lendenen omtrent de rechter Nier: sy maect t' dick, onklaer, roodachtigh en bloedigh water (om dat de Steen, gelijk ick meene, de Nieren quelt) somtijts maect sy oock dun water. Ick meene, behoudens nochtans U E. nauwkeurigh en beter oordeel, dat het een gebreck in de Nier is. Want de pijn, die van quade gematightheyt, en van de scheidung des geheels ontstaet, is de allercherpste, en allergrootste. De werckende oorsaeck is, gelijk my dunckt, al te groote hitte en drooghte der Nieren. De stoffe van dit quact is een seker dick, taey, en lijnigh slijm; doch in het water vertoont sich een slinckend wit eter, nochtans met andere vochtigheden vermenght. De voorgaende oorsaeck in dese Juffrouw, is een onordentlike maniere van eten en drincken: want sy heeft geduerigh spijse van grof voedsel gebesicht, gelijk als Vleesch, Kaes, Melck, Boter, gebraden en harde Eyeren: welckers wit swaer is te verdouwen, en slijm voortbrenghet. Daer by heeft sie een swacke Maegh, en koude en vochtige Herfonen: waer van dagelijcks veel slijmige vochtigheden zijn byghekomen. Evenwel heeft sie een heete Lever en Hert: want sy is rouw-hayrigh, swartachtigh, poefelachtigh, en groot van Aderen, geneygt tot toornigheydt: want swartachtige verwe geeft eenigh tijns een teycken van verbrande Gal. Maer om dat'er meer slijmige als galachtige vochtigheydt is, de welke lange in de Nieren is blijven sitten, soo zijn aldaer morselachtige Steenen en Gruys ghegroeyt, om dat de Gal met het slijm gemenght is. Dese stoffe hebben eensdeels de Nieren na haer getrocken, en is eensdeels van de koude Maegh daer na toe gesonden. Sy is veeltijds sieckelijck, en slaet weynigh acht op haer selven. Sy heeft veel nauwe vochtigheden in de Aderen vergadert, de welke allenckens door de hitte van de Lever en Nieren verbrant zijnde, in morselachtige Steentjens verandert en t'samen gebaeken zijn. Alsoo dan in dese Juffrouw het werck van water te loosen beschadicht was (want sy maecte haer water met seer groote pijn, dickwils by droppels, met veel dringen, gelijk als die gene, die persinge hebben, 't welck nochtans meer geschiet in die gene, die een Steen in de Blaes hebben,) soo hebbe ick altijd geoordeelt dat deel van de rechter zijde, met eenigh gebreck van Steen tegen de natuer gequelt te wesen; alsoof oock mede met braecken, omkeeringe van de Maegh, en doorigheydt in 't been aen d'eygen zijde gequelt is, 't welck ick geloove dat geschiet, ofte om dat de Aderen, die na de Nieren en de beenen

nen loopen, vol zijn, ofte om dat, de *Musculus Psoas*, dat is, Lenden-spier, daer beyde de Nieren op rusten, geperst wordt (waer van oock benaewwinge der Zenuwen en doovigheyt ontstaet,) ofte om dat de Zenuwe, die sich in de Spieren van het been uyttreckt, gedrukt wordt (alhoewel doovigheyt meesten tijd voor een teycken van een volkomen en swaren Steen van de genees-meesters wort gehouden). Doovigheyt in de Dye recht aen de eygen sijde daer de Nier is, seyt den Goddelijcken oude *Hippocrates* (wiens gesegent en Goddelijck verstant, het zijn de woorden van *Microbius*, niet en heeft kunnen bedriegen, noch oyt bedrogen worden). Dese Lenden-pijn ofte Nieren-wee wierde dickwils grooter na den eeten: te weten, van wegen de opspanninge der maeghe en der Dermen. En op dat ick van dit gebreck zoude versekerd wesen, soo hebbe ick mijn selven de eygentlijke en on-afscheydelijcke teeckenen voorgestelt; om dat de pijn van 't Gravel, oock dickwils het Cohjck soo gelijk schijnt te wesen, datse oock de ervarenste en geoefende genees-meesters somtijds bedriegt; maer dit in 't voorby-gaen: want my dunckt dat ick buyten 't spoor van mijn voornemen geraeckt ben. Ick kome dan wederom tot de siecke. De pijn wierde in dese onse siecke Juffrouw oock dickwils verwaert door het uytwendich aenraecken ofte opleggen van een handt, en wierde vermeerderd door een sinckinge die in de zijde lach. Voor eerst en voor al hebben wy dese Juffrouw dusdanigen maniere van leven voorgeschreven: Wy hebben beliet datse in een heldere en gematigde lucht haer soude onthouden: en datse liever gefoden dan gebraden spjse soude gebruycken. Wy hebben oock beforcht datse weynig soude eeten. Want versaetheyt en verwaert niet alleen, maer veroorsaecht oock dickwils sieckte. Melck-spjse en alle slijmiche dingen hebben wy haer verboden. Wy hebben haer geraden dunnen, en witten Rijnschen Wijn, en oock Prilane ofte Gersten-water, dagelijks voor dranck te besigen: en alle ontseltenisse des gemoets te vermijden: en wy hebben haer foodanigen bequame en affettende Clysteer voorgeschreven, die eerder de pijn konde versachten, dan een Genees-middel van boven ingenomen: om dat de versachtende en pijn-stillende middelen gelijk als met volle krachten tot aen de Nieren komen. De Clysteer wierde van weynigh natsgemaect, op dat de Nieren door de veelheyt niet en souden geperst worden, en datse de Juffrouw te langer soude kunnen inhouden. Dese was dusdanigh:

N. *Wortels van witten Heemst*,
Witte Lalien,
Petersele, van elcks 2 lood,
Osser-lucie, een lood,
Bladeren van Violetten-kruydt,
Beete,
Maluwe, ofte *Keeskens-kruyt*,
Witten Heemst,
Bingel-kruyt,
Glas-kruyt, van elcks een hand vol,
Bloemen van Camillen,
Melilote, van elcks een halve hand vol,
Pette Wijgen, 5 in getal,

Senelen in een doersken gebonden, een halve hand vol,
Topkens van Dil, een halve hand vol,
Saet van Plas-kruyt,
Fenigruock, van elcks een half lood,
De vruchten van Krieecken over Zee, 7 in getal,
 Koockt dit te samen in gemeen water tot dat'er seven oncen overblijven, door-gekleynst zijnde doet daer by
Elest. Benedict. laxat. 1 lood,
Diacatholicum, 1 once,
Oly van Camillen,
Iris, ofte *Lisch*,
Wijnruyte, van elcks een lood,
Gemeen Sout, 1 vierendeel loods.

Mengt dit t'samen tot een Clysteer, de welke naderhandt, als sy wederom hard-lijvich wierde, etlijcke malen vernieuwt is geweest. Ick hebbe den olie van Wijnruyt, en Lisch daer by gedaen, om dat dese Juffrouw met veel winden in de Dermen gequelt was, die de Nieren persten, ende de pijn van de gebreckelijke sijde vermeerderden. Ick hebbe oock alijt forge gedragen, datse geen sterke Clysteren soude gebruycken, op dat niet te meerder vochtigheden naer de Dermen souden getrocken, en de Water-gangen meer souden geperst worden. Na dat de Clysteer gewerckt hadde, so namte terstondt dit dranckken van boven in;

N. *Mithridaet*,
Veneetsche Theriakel, van elcks een half vierendeel loods,
Afsjtsel van witten Heemst, 4 oncen,
 (Ick hebbe alijt geoordeelt, dat die drancken, die men in geeft om de gebrecken van de Nieren en de Blaas te geneelen, lanck van nat moeten zijn.)
Olie van soete Amandelen woschgeperst, 2 lood,
Sirope van witten Heemst, 1 lood,
 Mengt dit t'samen tot een dranckken,

Dit heeft sy terstondt wederom met veel andere slijmiche en galachtige vochtigheden uyt-gebraect. Als ick nu sagh dat de Nature tot braecken was geneegen, soo hebbe ick goet gedacht dit volgende Braeck-dranckken te laten maecten, 't welck niet seer sterk en is.

N. *Afsjtsel van Radijs*, 4 oncen,
Oxymell. cum Agaric. ofte, *Honig-sijn met Agaricus*, 1 once,
Poeyer van de wortelen van Man-ooren, 4 scrupels,
Cancel-water, 1 vierendeel loods,
 Mengt dit te samen tot een dranckken.

Hier van heeft se veel Galle en slijm, met groote verlichtinge uytgebraect. Naer het braecken hebben wy met pijnstillende genees-middelen van *Conserf van Roosen* een jaer oudt zijnde (om de maeghe te verstercken) met 3 greyn *Laudan. Queraet.* tot een conserfjen gemaect, van binnen ingevende, en van buyten met olie van Schorpioenen streykende, de pijn meer en meer soecken te versloeten en te verslichten. Ick soude de *Vena Poplitis*, dat is, Haelen-ader van dat Been daer de doovigheyt in is, zijnde aen de selfde sijde van de beseerde Nier, hebben doen openen (op dat de veel-

veelheit des bloeds van wegen de spanninge der Aderen op het beichadigde deel liggende, de pijn niet en soude vermeederen) ten waere dat de Bewaerder my bericht hadde, datse onlangs in haer Kraem genoegh gesuyvert was. Doch om datse oock met quade vochtigheden gequelt was, soo hebbe ick haer, nae dat de pijn afliet, daer van met duslanigen drancxken ontlast, en gesuyvert.

N. Conserf van Dadelis,

- Benedict. lax.* van elcks een half lood,
 - Morgh van Cassia wortsch wytgeroeken*, anderhalf lood,
 - De Poeyeren*, Sp: *Diacarth*:
 - Diaturb: cum Rheo*,
 - Bereyde Wijn-steen*, van elcks 1 scrupel,
 - Gedistilleert water van Keeskens-kruyt*, 2 oncen,
 - Oly van Koper-root*, 6 droppels,
- Menght dit tot een drancxken.

Hier door zijn de Maegh, Dermen, en de Water-pesen sacht genoegh gesuyvert. Daer na hebben wy soo van binnen, als van buyten voorgeschreven middelen die de t'samengebakken vochtigheden weeck en de wegen des waters slap kunnen maken. Want soo wierde naderhand het Gruys te lichtelijcker met de water-afstettende Genees-middelen afgejuecht, en de Steenen wierden morselachtigh; foodanige zijn dese navolgende.

N. Wortels van witten Heemst, 3 loot,

- Venckel*,
- Peterselie*, van elcks 2 loot,
- Bladeren van Keeskens-kruyt*,
- Violetten-kruyt*,
- Witten Heemst*, van elcks een hand vol,
- Venus-hayr*,
- Roode Cicers*, van elcks een halve hand vol,
- Cerinth*, 1 loot,
- Geschnaep Soet-hout*, 1 loot,
- Vette Vijgen*, 9 in 't getal,
- De 4 groote verkoelende zaden*, van elcks 1 vierendeel loots,
- Zaet van witten Heul*, een half loot,
- Peterselie*, 1 vierendeel loots,
- Fruchten van Kriechen over Zee*, 9 in 't getal,
- Pruymen van Damast*, 12 in 't getal,
- Zaet van Anijs*,
- Croonkens-kruydt*, ofte *Wilde Pastinaken*,
- Venckel*,
- Peerel-kruydt*, van elcks 1 vierendeel loots,

Koockt dit in soo veel *Gepelde Gerste-water* van het tweede af-sietfel (want het eerste is windachtigh) als genoegh is, tot twee en een half pont: door-gekleynt zijnde doet daer by,

- Syrop van witten Heemst van Fernalius*, 2 oncen,
- Menght dit wel onder malkanderen.
- Van desen drancx heeftse tweemaal des daegs 6 oncen gebesigt. Daer-en-boven hebben wy dese stovinge laten maken, waer mede sy oock tweemaal 's daegs de plaets van de Nieren en de Blaes met wolle lappen warm gesooft heeft.

N. Wortels van witten Heemst,

- Venckel*,
- Peterselie*,
- Stal-kruydt*, van elcks 1 once,
- Bladeren van Keeskens-kruydt*,
- Violetten-kruydt*,
- Glas-kruydt*,
- Kervel*, van elcks 1 hand vol,
- Byvoet*,
- St. Ians-kruydt*,
- Wijnkruydt*, van elcks een halve hand vol,
- Bleemen van Camillen*,
- Melilote*,

Topkens van Dills (dese dingen zijn pijn-stillende, en hebben een gematighde warmte, met onse natuerlijke warmte over een komende, en de selve vermeederende) van elcks 1 hand vol,

Averoom, een halve hand vol,

Zaet van Anys,

- Venckel*,
- Peerel-kruyt*,
- Meloenen*, van elcks een half lood,
- Vlas-kruydt*,
- Fenigrieck*, van elcks 1 lood;

Dese dingen wierden grof gesneden, en daer na gekoockt tot een badinge, ofte stovinghe, en van het overblijfsel wierde een pijn-stillende Cataplasme ofte Pappes gemacckt, daer by doende

- Oestersche Saftzen*, 1 vierendeel loods,
- Oly van Camillen*,
- Versche Boter*,
- Oly van witte Lelien*,
- Scorpioenen*, van elcks soo veel genoegh is.

Dese dingen gedaen zijnde, wierde de plaets van de Nieren alle dagen werm bestreken, met dese volgende Salve.

N. Versche Boter,

- Oly van soete Amanakelen*,
 - Hoender, Gansen of Conijnen-vet*, van elcks 1 lood,
 - Oly van witte Lelien* (de welke uytnemende versacht,) 1 once,
 - Scorpioenen*, 1 lood,
 - Steen-viisieren*,
 - Dille*, *Camillen*,
 - Salve van Agrippa*, van elcks een half lood,
- Menght dit te saem tot een Strijck-salfjen.

Naer dat nu de pijn verfoet was, en de vochtigheden versacht, en de water-gangen geopent (de algemeene dingen te voren in 't werck gestelt zijnde, gelijk wy boven verhaelt hebben) soo hebben wy van boven ingegeven middelen, die kracht hebben om den Steen te breken en het zant uyt te drijven; hoedanige dese volgende zijn.

N. Witten bereyden Amber-sten, 2 scrupels,

- Zaet van Psalurus* (of by gebreck van dien, [Steenen] van *Jujuben*,) 2 scrupels,

(Dese twee hebbe ick dickwils door Godts gunste, met

groot voorleel gebruyckt; als het water nu al eenigē dāgen verliopt hadde geueelt.)

Sout van Wijn-steen met Oly van Koper-root bereyt, een half scrupel;

Note Muscoet, 1 scrupel;

Peterfelie-zaet van Macedonien, thalf vierendeel loods,
Water, daer *roode Cicers* en *witten Heemst* in gekoocht zijn, 4 oncen;

Syropo van witten Heemst van Fernelius, een half once, Mienght dit tot een drancxken.

Ick hebbe ten ander, voortreffelijke Heer, dat my beter aenlaet: te weten, wanneer den siecken mager, Galachtigh, en dorre is, gelijk menighmael gebeurt, en heete Nieren heeft; gelijk als oock de se onse Juffrouw hadde.

N. *Zaet van witten Heul*,

Melonen, van elcks 1 vierendeel loods,

Concomeren, *Krieccken over Zee*,

Steen-breke, of de *wortels*, van elcks een half vierendeel loods,

Peereel-kruydt, *Peterfelie van Macedonien*,

Anijs, *Veuckel*, *Brem*,

Roode Cicers, van elcks een half vierendeel loods,

Poeyer van Soet-hout, een half lood,

Zaet van Juffrouw-merck, een half vierendeel loods,

Maeckt hier van een Poeyer, waer van men een vierendeel loods tēfens ingeet. Sy belighde van dit Poeyer tweemael des daeghs met *gedistilleert Veuckel* of *Peterfelie-water*, ofte met het *affiesel van Roode Cicers*, *witten Heemst*, *gepelde Gerste*, *Soet-hout*, *Keeskens-kruydt*, ofte ('t welck ons beter smaect) met *lichten Rynschen Wijn*. Siet hier noch een ander, wijt-beroemde Heer, dat U.E. misschien beter sal bevallen, schoon het gemeen is.

N. *Veneesche Terebinthijn*, ander half vierendeel loods,

Bereyde Salpeter,

Poeyer van Brem-zaet, van elcks 1 scrupel,

Maeckt dit tot een brockjen om in te swelgen.

Dit volgende Genees-middel behaegt my meerder, 't welck onse siecke Juffrouw oock dickmaels gebruyckt heeft.

N. *Het Steen-breekende Poeyer*, in de *winkels genaemt*,

Sp. Lit boutriv:

Creeften-ozgen, *Foelie*, *Bereydt Boekenbloed*,

Zaet van Brem, *Livans*, *Persefalten van Macedonien*,

Witten Heemst, van elcks een half vierendeel loods,

Soet-hout, 1 vierendeel loods,

Gom Dragant, *Bakstaer*, *Lange Popyr*,

Zaet van Kroonkens-kruydt,

Gaemel, van elcks 1 scrupel,

Affbe van Scorpionen,

Eyer-schalen, van elcks 1 vierendeel loods,

Maeckt hier van een poeyer. Men geefu daer van tēfens in een en een half vierendeel loods, met eenig *Gedistilleert water*, dat een afdietende knacht heeft. Ten luetlen heeftse *Pillen* inghenomen, die ghemaect wierden van *gewisschen Veneeschen Terebinthijn*, met *water van Keeskens-kruydt* soo lange gekoocht, dat hy konde gepoeyert worden, daer dan by gedaen wierde, *Poeyer van Soet-hout*, *Saet van witten Heul*, en van *Melonen*; Sy heeft oock *Soppe-*

storia ofte *Setpillen* ghebruyckt, ghemaect als volght.

N. *Het Poeyer van Bitter-heylig van Galenus*, 2 scrupels,

Trachiseen Alhandal, 1 scrupel,

Honig, en *Sout*, soo veel als geneeghs,

Bereyde Scamoney, 3 greyn, die alleen aen de punt gedaen wierde.

Hier van heeftse altijd afgingh gekregen: Daerom soude ick raden, als men de vuyghdeyt soo kan quyt worden, dat men dick wils *Setpillen* soude gebruycken, en dat men soo veel *Clysteren* niet en soude setten, ofte *puigerende Genees-middelen* van boven ingeven. Eyndelijck als wy ons afscheydt van dese siecke namen op den 4 van *Slachmaendt*, 1637; Soo hebben wy haer tot versterckinge van de *Maegh* voorgechreven, *Olie van Foelie*, *Brynhelygh*, *Alsem*, *Rosjen*, van elcks even veel: en om datso omtrent de *Nieren*, en de *Lendenen* noch eenige hitte hadde, soo hebben wy haer belast dat die *praetien*, met *Olie van Violetten*, *Rosjen*, *Rosjen-salve*, daer een weynigh *Affius* by gedaen is, souden bestreken worden. Alle dese treffelijke *Genees-middelen* hebben wy menigmael, door de hulpe Gods, tot groote baet en gesont-maeckinge van veele siecken nu 22 jaren langh beproeft. Doch inden den Steen in de *Blaes* hangt, soo en kan hy door *Genees-middelen* niet uyt-gedreven worden: maer dāis'er een *Steen-snijder* van noode. Maer om U.E. niet langer op te houden, achtbare Heere, soo sal ick het kort maecken; en ick sal dit eenige van den *Steen der Blase* daer maer byvoegen, op dat ick V.E. niet langer lastich en valle. Een seecker *Dochterken* van twaelf jaren, wierde in mijn bywesen van een *Steen-snijder* ofte *Land-looper* van een *Steen* in de *Blaes* gesneden: en als nu den *Steen* was uytgehaelt, soo en heeft de wonde naderhandt van den genoegh ervaren *Heel-meester Nicolaes Schavert* niet konnen gesloten worden: want uyt de selve liep eenige jaren, alle dagen, een dick, rootachtigh, lijnigh, en altemet oock wit en zandigh water, met *fuleken* overvloedighdeyt, dat rondom dese nu yerouderde sweere, ja omirent de lippen van de schamelheyt selve, een *Steenachtige* stoffe gelijk als tot *heuvelkums* t'amen-groeyde, de welke nochtans door *sicht aenraken* ofte *wrijven* lichtelijck af viel. In welckers plaets dagelijcks even wel wederom *nieuwe* stoffe, tot *verwonderinge*, gebracht wierde en *aengroeyde*. Dit *Dochterken* is noch op desen huydigen dagh in het leven, en mer haer oudt gebreec beladen. Ick soude soodanige veele konnen by-brengen, maer dit sal genoegh wesen, vermaerde Heere. Wat U.E. met my hier van gevoelt, sal U.E. in het seer geleerde *Boeckken* van den *Steen der Nieren* en der *Blase* ('t welck ick versta onder de *Pers* te wesen) ons openbaren; Ondertusschen blijft mer de uwe gegroet van uwen *Someren*, gelieft mijne gebiedenis en groetenis te doen aen den Hoogh-beroemden *Hemstus*, mijnen Neeve, een onvolprijdelijck man, en boven verdienste tot my genegen, aen den grooten *Forsinus*, aen den doorluchtigen en hoogh geleerden *Gaalus* mijnen Neeve, openbaer *Leer-meester* der *Wilkenste*. In mijne *Oefen-kamer* met haelt,

Den 13 van de *Slachmaendt*, 1637, in den *Avont*.

CON-

ofte

R A E D T - G E V I N G

Van het

S T E E N - S N I J D E N

Ofte het Snijden van een Steen in de Blaes.

Den

E E R S T E N R A E D T.

Volgens het mondelingh verhael, en de schriftelijke verklaring van het gebreck, soo kunnen wy uyt alle de teekenen met recht vermoeden, dat den doorluchtigen Heere met een Steen in de Blaes gequelt is, den welcken, den *Operateur*, ofte Steen-snijder met de *Catheter* gevonden, en bekent gemackelt heeft, soo dat'er niet aen te twyffelen is. Och of het soo gemackelijck waere, den selven te breken, ofte door snijden uyt te haelen, als het wel licht is, de maniere en orde van groeyen te verhaelen. De stofelijcke oorfaeck van den selven is sonder twyffel een dicke vochtigheyt, met eenig gedeelte van Galle, de welke nae de Nieren geschooten, en van de hitte dun gemackelt en in seer kleyne deeltjens ontdaen zijnde, tot gruyts vlammen groeyt, maer het groover gedeelte, 't welck niet en kan ontdaen, ofte op de voorgestelde wijze doorsneden worden, ontact, en wordt tot Steentjens, daerom heeft desen Heere de voorleden maenden geduerig gruyts en Steentjens geloof. Het heeft oock lichtelijck konnen geschieden, dat de dickste en grofste vochtigheyt nae de Blaes gedreeven zijnde, aldaer is blijven hangen, en ten laetsten, aen een gepackt is, en op de verhaelde wijze de Natuere van Steen ontfangen heeft: hier van heeft den doorluchtigen Heere pijn en smerte, dewijle de Blaes van een ongelijckmatigh voorwerp geprickelt en getergt wordt: den Steen groeyt aen uyt het afvloeyen der zandekens, de welke by een vergadert zijnde, den hoop groeter maken. Hier uyt konnen wy lichtelijck afnemen, dat de stoffe van de grofste vochtigheyt uyt de Maegh ontsaet, de weleke koudt en vochtig van gematigheyt is. De vochtigheyt helpt tot het voortbrengen van die humeuren, en de hitte des hoofts, de welke het gestadigh loopen en tranen der oogen te kennen geven, waer door de oog-leden worden omgekeert: dese onnatuerlijke hitte treckal te veel nae haer, en daer op volgt dan mindere koking, de weleke door natuerlijke warmte volbricht wordt: hier door worden de vuygheden en uytwerpselen vermengvuldigt, de welke van dese hitte verdunt zijnde, maer verscheyden deelen des lichaems verspreydt worden, daerom volgen daer na de ver-

haelde gebreken, en insonderheydt de verhaelde toevallen. Waer over den doorluchtigen Heere drie vragen voortelt: 1. Of den Steen kan gebroken, en in kleyne deeltjens of zandekens ontdaen worden. 2. Indien hy lijnen wenscht niet en kan bekomen, soo vraeght hy, of hy sonder gevaer, daer van kan gesneden worden. 3. Indien het snijden tot den toekomenden Lenten werdt uytgesteld, of'er behulp-middelen zijn, waer door belet kan worden, dat hy in die tijt niet meer aen en groeyt. *Ick antwoorde op de eerste vrage*, dat'er geen oude en nieuwe historien en ontbreken, uyt de welckelijck, dat een soodanigen Steen ontdaen en gebroken wordt. Maer *Galenus in 6. Epid. 26.* verseeckert dat dit gebreck alleenlijck door de *Chirurgie* ofte hantwerck geneien wordt. *Ick houde* het met de voornaemste voorsaker, dat desen Steen niet en kan gebroken, en vermorselt worden, daerom hebben veele versochte water afdrivende middelen den Steen doen groeyen en toenemen, ick late staen, datse den selven tot gruyts souden hebben konnen verbryjlen: want voor 6. maenden heeft het water dickwils opgehouden geweest, 't welck nu ter tijt niet en geschiet. Want een kleyn Steentjen heeft lichtelijck naer de krop van de Blaes konnen sacken, doch groeter geworden zijnde, kan het soo wel niet geschieden, noch te het water opgestopt worden. Hier komt by, dat een kleyn steentjen, sich selven geheel in de krop van de Blaes settende, den deurtocht van alle kanten belet, maer groeter zijnde, en kan hy den deurgangh des water over al niet besetten. Uyt het gebruyck van de water afzettende middelen, blijkt oock, waerom hy tegenwoordichlijck geen gruyts, ofte steentjens en looft, aengesien uyt het gebruyck van de selve, de Aderen wijder, en de selfstandigheyt der Nieren slap, en open geworden zijn, waer van, door het toevloeyen der vochtigheden van de Nieren naer de Blaes, den deurgangh ruymmer is geworden. Hoe groot *Hippocrates* en *Galenus* dese gelegentheydt geacht hebben, kan men uyt veele van haere scriften bekennen.

De werckende oorfaeck moet de hitte van de Lever, en Nieren worden toegeschreven. *Wat belangt de tweede Vrage*, men moet tot het snijden, als tot het plecht-anker zijn toe-

toevlucht nemen, waer van wy niet sekere en konnen beloven, alsoo het een onseker, en twijfelachtigh hulp-middel is. Voor dit snijden moet men verscheyden middelen verseecken, die op het geheel, en op het deel sien; en bysonderlijck, de welke voor het snijden, de drift der vochtigheden stuyten, onder het snijden voortdrijven, en na het snijden de toevallen verbeteren. Maer alsoo hy voor tegenwoordigh foodanigen snijdingh weygart, soo moeten wy de preservative, ofte voorkominge by de hand nemen. Dit en schijnt ten eersten aensien niet alleen moeyelijck, en quaet om doen, maer oock onmogelijck aengesien dat den Steen, mijns oordeels, in weynige maenden zijn meeste groote gekregen heeft; maer heris wat anders mede onordentlijke maniere van leven, en het geduerigh gebruyck van de water-af-drijvende middelen, dan het sal wesen met die hulp-middelen, die welke wy sullen voorichrijven; noch ick en kan niet sien, dat den Steen, in soo korten tijdt, sonder de voor-verhaelde gelegentheydt, aangroeyt en toeneemt. Ick kenne hier een deftygh Raedtheer niet foodanigen Steen beladen, die gestadigh een dicke vochtigheyt in overloedt looft: nochtans en is hy in veele maenden, en mischien jaren niet vergroot, ofte vermeerderd, 't welck ick beslyt te uyt de eygentlijke toevallen. Daer en boven is in de voorleden jaren een seker Advocaet, ofte Voorspraek gesneden, en een stuck van de Steen ingelaten, 't welck metter tijdt de voorige toevallen verweekte: na 't verloop van eenigh tijdt is hy wederom gesneden, en het stuck uytgehaelt, en 't welke een kleyn by-voegsel was sangegroeyt, na dat hy anderhalf jaer hadde gesneden geveest, 't welck geschiedt was door een onordentlijke maniere van leven. Her sal anders gaen met den doorluchtigen Heer volgende eenen goeden regel van leven, en veele behulp-middelen gebruyckende, die van de Chirurgie ofte hand-werck, en van de genes-dracken sullen genomen worden. Doch laet ons voor eerst overwegen die, de welke van de Chirurgie genomen worden, en of men om voor te komen magh Bloet-laten Daer en is niet ten te twijfelen, of de beschadigende vochtigheden vershillen van de Nature des bloeds: ja den doorluchtigen Patient schijnt veel eer volquade vochtigheden te zijn, dan anders. Maer al ist dat het bloet niet en beschadigt als een voornamte oorsaeck, soo schijnt het te beschadigen als mede-helpende, alsoe een heete vochtigheyt de dicke en traeye vochtigheden voert naar de inwendigste deelen; daerom keuren wy voor goet dat uyt den Arm eenigh bloedt gelaten werde, 't welck oock sels de oogen soude helpen. *Aengaende de Pontanelen, ofte draegen*, die en konnen wy geenins voor goet houden, om dat, indien wy deselve willen maken om voor te komen, en van de Blaes af te trekken, wy het selve nacuyljcks in dien korten tijdt, die voor het snijden gaen sal, sullen konnen verkrijgen. Nopende de wryvingen, die worden gepresen in de bovenste deelen, om af te trekken, maer geenins in de benedenste. Belangende de genes-dracken; wy houden voor goet de gewoonlijke sacht affettende, en de gewoonlijke bereydende Syropen. Een voor-bereydingh gemaeckt zijnde, sal men ingeven een drack van *Agaricus* met een weynigh *Rhabarbar*, met *Syrop van Roosen*, en

van *Eycken-waren*; en ick soude met dese enckele purgatie, ofte suyvering te vreden zijn; aengesien dat den doorluchtigen Heere genoegh gepurgeert is geweest. Nochtans gelooven wy, dat den geueelen winter-tijdt eenige sachtelijck affettende, ofte week-makende Genees-middelen noodsaeckelijck zijn, gelijk een weynigh *Cassia*, en *Pillen van gewasschen Aloe*, tweemaal, ofte ten minsten eens ter weke; op de tusschen-komende dagen prijsen wy seer het gebruyck van *Oxymel*, ofte *Honig-afijn* tot 2 oncen, aengesien *Galenus 6. de Lat. aff. c. 4.* die woorden heeft: *dat de Honig-afijn door sich selven den Steen kan breken*, welckers aensienlijckheyt wy alijt hooghachten om den Steen voor te komen, en te geneelen. Wyders aengaende de spijs, als men daer by doet *Limon-sap* om dun te maken, om dat de dicke vochtigheyt dun gemaeckt zijnde, de gelegentheydt van het meerderen des Steens, wordt wechgenomen, soo sal men alijt daer *Oxymel* by doen. *Voor de pijn*, en *brand des waters*, indien die seer groot zijn, sal dit Genees-middel wel het beste zijn, een aff-sietel, gemaeckt van *Bloemen van Plombeen*, en *Violetten*, *Saet van witten Heul*, *Sebsten*, en *Soet-hout*, altemaal gelooden in gemeyn water, met welcken drack dien brandt en pijn sal konnen gestilt worden. Aengaende een *Aff-sietel van Salja en China*, die misprijsen wy gantschelijck, om datte de vochtigheden smelt en naar de Nieren drijft, waer van de stoffe des Steens wordt vermeerderd. Doet hier by, dat een aff-sietel de quade gemarightheden niet en verbeter, de welke diep gewortelt zijn. Daer en boven misprijsen wy stercke Water-afdrijvende middelen, de welke de stoffe naar de Blaes afvoeren, en de Steen en pijn vermeerderen. Een goede maniere van leven is den doorluchtigen Heer seer wel bekent.

Sanctorius Sanctorius, en
Hieronymus Theobaldus,
Genees-meesters van Venetien.

Den

TWEEDEN RAEDT.

Alhoewel in het Steen-snijden geen seckere regels en konnen worden voorgeichreven, waer nae den siecken sonder gevaer sich kan schicken, om de verscheydenheit der toevallen, de welke nae het snijden plegen te volgen, en om dat alijt uyt de tegenwoordigheyt van de aenwijsende teyckenen wordt afgenomen, wat te doen staet: want van het toe-komende en wordt geen aenwysinghe genomen; nochtans kan men eenen algemeenen regel geven; die nut, en noodsaekelijck is voor den siecken. *Drie dingen staen so overwegen. Het eerste belanght die dingen, de welke voor het snijden uitmoeten. Het tweede onder het snijden. Het derde nae het snijden.* Soo veel het eene aengaet; men moet enen bequamen, en gelegen tijdt verkiezen: te weten, in den Lenten; maer om dat die sonstijds ongelijck is, soo moet de gestaltense des luchts niet heetschtigh wesen. De eerste hulp-middel, ten oplicht van 't gehele lichaem, sal wesen een bequame Purgatie, ofte ontlastinge in geschrift gestelt; men moet alijt

altijd sien op die vochtigheden, de welke de overtolligste zijn, 't welck men uyt de gesalte van 't geheel sal befluyten, maer insonderheydt van de ontlastinge selfs, aengeliën alle siekten uyt de overtolligheydt der vochtigheden voortkomen. Hier staet te letten, dat alle suiveringh des lichaems, met weynigh verlies van krachten, moet geschieden, opzicht nemende niet alleenlijk op die krachten, de welke het purgeren of suiveren kunnen uytsaen, maer veel meer op die gene, de welke een groote siekte kunnen te boven komen, gelijk als is het snijden en het uythalen van den Steen: daerom sal mense door een scheidende soecken te wege te brengen, allenckens bereyden, en allenckens suiverende, bysonderlijk de overtolligheydt der vochtigheden. Moet oock wel aengemerckt worden, dat de voorbereydende, ofte verdunnende en afvegende middelen, veel dagen voor het snijden moeten aengewend worden; want de vochtigheden dun gemaect zijnde, souden andersins met meerder drift op het beferde deel vallen. Staet ten 3. acht te nemen, dat het Bloed-laten, niet lange voor het snijden, moet besocht worden, om dat het weynigh voordeel soude doen, alsoo het bloed niet alleen wordt afgetrocken om sijn overvloed te verminderen, maer oock om van het beschadigde deel af te trekken: hoe dat het dan naeder voor het snijden geschiedt, hoe beter. De maniere van 't Bloed-laten soude best by beurten hervat worden, om dat het te rugge trekken te beter soude geschieden, 't welck Galenus dick wils heeft aengemerckt, het soude oock sonder verlies van krachten geschieden. Men sal altijd een goede maniere van leven onderhouden, de welke siet op de quantiteyt ofte hoe-veelheydt, op de tijdt, en ordre. De hoe-veelheydt en de hoedanigheydt sal in 't begin van 't purgeeren of suiveren niet heel schaeurs zijn, gelijkse wel metter tijdt moet voorgescreven worden. Hy moet altijd Wijn drincken, die niet sterck en is, en daer onder mengen water daer Sandel-hour in gekoockt is: want de Wijn is bequaem om alle vochtigheden te vervoeren: welke kracht van 't water wordt gebroken. Hier komt by, dat het Sandel-houdt behalven het opdrogen, 't welck hier nodig is, oock de ingewanden versterckt en de vochtigheden tegenhoudt, waer van alle toevallen na het snijden zijn aenstaende. Eenige dagen van te voren moet hy sich van Wijn onthouden, en in plaets, drincken water met Sandel-houdt en Syrope van Constantinopelen; want de wegen, alsoo nauwer gemaect zijnde, verhinderen den deurtocht der vochtigheden, en daerom moet veel Sandel-houdt in het water gekoockt zijn. Alle dese dagen langh moeten de bovenste deelen [des lichaems] gewreven worden, om de benedenste van de vochtigheden te ontlasten, en het lichaem moet hy niet oeffenen ofte bewegen. Twee ofte drie dagen voor het Snijden moet hy een Clysteer gebruycken, alleen van lauw Olye van Rosen, aengeliën dat 'er niet beter en is, om de gebreken van de Blaes te helpen, namentlijk onder die dingen, die door 't fundament worden ingespuyt, alsoo de Blaes aen den Eyndel-darm vast is. Dese olye bedwingt het Bloed, en versterckt die Aderen: alsoo de tacken van die Aderen, die de Speen-aderen beneden maken, voortkomen van de tacken van de Holle-ader, die oock door de

Blaes verspreydt zijn. Ick houde het voor seer goet, dat hy twee dagen voor het Snijden slaep-verweckende [geneesmiddelen] gebruycke; want het waken verspreyt alle vochtigheden, en breeckt de krachten, om dat het niet en kan geschien, ofte in een saecke, daer het leven aen hangt, zijn gestadige ontfeltenissen des gemcedts, de welke het slapen beletten, het koken verhooren, en de vochtigheden doen smelten: dit niet herstelt kunnen worden, dan door den slaep. Behalven dese dingen kan hy noch een groote weldaet ontfangen, van het selve genees-middel, dewijle het de selve vochtigheden sal dick maken, soo datse niet met geweld, van wegen het snijden, nae de Blaes en sullen afschieten: dat sal geschieden met een seer bequaem hulpmiddel, 't welck te Venetien wordt bereydt. De hoe-veelheydt, maniere en tijdt, kunnen dan worden voorgeschreven, wanneer de bysondere gelegentheydt des siecken dat sal te kennen geven. Ten 2. Het is aenmerckens weerdigh: te weten, wat den siecken onder het snijden, dienstigh is. Ick en den voortreffelijken *Sanctorius* hebben goet gevonden, dat, als 'er een insnijdinge gemaect is, en een vinger ingesleken, eermen een ander instrument daer in steeckt, met een bequaem instrument olie sal inbrengen, om dat het gemakkelijker is den Steen soo uyt te krijgen, dan sonder olie. De voortreffelijcke *Sanctorius* heeft gepreesen Olye van soete Amandelen, doch ick geloove, dat wrange olye van Roofen, ofte met soete gemengt, beter is: die sal een gemakkelijcken doorgang bereyden voor den Steen, en sal de pijn kunnen verioeten, maer 't welck noch meer is, en 't welck ick noch meerachte, hy sal ontfekinge kunnen voorkomen, het loopende bloed, en de vochtigheden voortdrijven, en het lijdende deel verstercken, ja wy hebben door ervarentheydt geleert, dat 'er geen treffelijker hulpmiddel tot wonden gevonden wordt. Als den Steen uytgehaelt is, en moeten de gewoonlijcke Olien niet achter gelaten worden, en de geheele saecke moet een ervarent Meester vertrouwt worden, nochte den Genees-meester moet sijn handen niet in eens anders werck slaen. Na het snijden plegen veel toevallen te overkomen, de welke een Konstenar, die de Genees-konst niet en verstaet, niet en kan helpen. Godt geve, dat hy 'er wel mach afkomen. Dese toevallen plegen veele te zijn, en onder de selve de ontfekingh, de welke het Bloed-laten en andere hulpmiddelen vercyfcht, de welke niet en kunnen voorgeselt worden, ten zy dat de gelegentheydt van den siecken bekennt, en het verlies der krachten overwogen zy, door het ondersoecken van de siekte en de toevallen: want daer en sterft niemant, den welcken de toevallen niet en overkomen, die de doot veroorsaeken. Hier moet by zijn een neersigh en ervarent Genees-meester, die op vericheyden wyze en ordre een goede maniere van leven, en de Genees-middelen voorschrijft. Dese siekte pleeght te vergesellschaften een seer grooten brandt des waters, van wegen de wonde, de welke door vericheyden middelen kan vermindert worden, die na de vericheyden gelegentheydt der wonde worden aenghericht. Hier worden vericheyden hulpmiddelen tot soodanigen gelegentheydt bereyt, die gantsch veyligh zijn, die sonder twijfel den brandt verioeten. Men moet hem wach-

ten, soo veel als mogelijk is van water, en alle anderen dranck, ten ware dat de Koortich seer hevigh ware, de welke sonder vervochtighe het water hitiger soude maken, waer van meerder brandt wert veroorsaect. De Clysteren moeten in dese tijdt weeck-makende zijn, in plaets van [vleesch-]sop met Melck, ofte wey van Melck en Oly van Roofen, met Cassia en een weynighen Suycker. Hy moet wel toefien dat hy geen Speenen en veroorsaecte, de welke, overmits het mede-gevoelen van de na-by-gelegene deelen, de gequettste Blaes groote schade doen. Dit met haelte.

*Hieronymus Theobaldus,
Genees-meester van Venetien.*

Den

DERDEN RAEDT.

DAt den doorluchtigen Heer een Steen in de Blaes heeft, is soo kennelijck, dat ick het te vergeefs achte, andere oorsaecken van gebreckelijck water-maken te ondersoecken: want de genegentheyt om dickwils af te gaen, de stekende, en gelijk als knagende pijn tot aen 't hooft der mannelickheydt uytgestreect, gelijk als of de pijp van mannelijcke roede versworen was, bloedigh water-maken na het rijden te puerde, ofte op een wagen, swelling en brand der speen-aderen, voorgaende loofingh van gruys, het besincken van sekere Steenachtige stoffe in het water sich vertoonende, en taey worden de van wegen de langdurigheyt des gebrecks, 't welck van over acht jaren den doorluchtigen Heere quelt en pijnicht, sonder eenige, ofte altoos heel weynige verlichting van eeniger hande geneef-middelen te ontfangen, [dese dingen, segge ick] en konnen niet anders beduyden, dan een Steen in de Blaes, gelijk als de hoog Geleerde mannen en de Steensnijders niet 't onrecht dat vermoeden gehadt hebben, versekert geworden zijnde, eerst door het in-steken van een keersjen, 't welck in 't cynde een weynig is afgeschrappt geweest, daer na door het insteken van een silvere Catheter, met welke sy getuygen den Steen gevoelt te hebben. Den tegenwoordigen Steen is eenighins rouw en onefien, maer niet gladt, gelijk als marmerechtig, ofte met seker slijm beitrecken; want dan soude hy in 't voorby gaen het keersjen niet afgeschrappt, noch merckelijcke pijn verweckt hebben, nochte soude soo lichtelijck in harde beweging bloedt hebben veroorsaect: hy en is nochtans niet nytmunte [groot] alhoewel van over langen tijdt gegroeyt, om dat hy geen groote swaerte, geen gedurige pijn, geen droppel pis, geen koude pis en verweckt, noch het atklimmen van een ladder verhindert, nochte met een vinger, door 't fundament ingebracht zijnde, gevoelt word: 't welck daerom geschiedt is, om dat den doorluchtigen Heere godurighelijck water afdrivende, en ontlastende middelen gebruyckt heeft, die de stoffe hebben afgefet, andersins soude hy meerder en grooter zijn geworden. Dese Steen is gegroeyt uyt overvloedigh slijm, eensdeels van het hooft afvloeyende, eensdeels in de koude, en vochtige Maegh gemaectt zijnde, daer by komende een onbequame maniere van leven, en een onvolkomene verteevinge der spijsle, met veel dicke en verbrande Gal, die in

de heete lever gegroeyt is, daer by komende al te grooten hitte der Nieren, de welke foodanigen stoffe na huer trekken, en door het overmatigh gebruyck der water afdrivende middelen, veel raeuwigheden naer het beledighde deel brengen. Om dese selfde overtollige hitte des Levers en des hoofts, met een ongelijcke gematigheyt der Maghe, en andere ingewanden, en heeft hy niet alleen voor desen onderhevig geweest, Roden-loop, Buyck-loop, Lever-vloet, quade koortichen, krackfinnigheyt, en andere swaere gebreken, maer lijdt oock tegenwoordiglijk omkeeringe der oog-leden, met roodheydt, en traninge, en uytvloeying van een taeye en lijnige stoffe na de hoeken der ooggen, en krijt seer lichtelijck ontfeking in een yeder deel des lichaems, 't welck daer door een kleyne voorval sich tot sweeren stelt. Dese dingen hebbe ick gefegt van het gebreck en de oorsaken.

Alsoo de geneefing van het gebreck door twee middelen kan te wege gebracht worden, namelijk door genees-middelen, en door het hant werck des meesters: soo en sal het mijns oordeels niet door genees-middelen, maer alleen door het hant werck konnen geholpen worden: niet dit de genees-middelen gantelijck verboden worden, want de matigende en versachtende sullen de pijn stillen: waer toe het voornaemste is Olie van siete Amandelen sonder vuur uytgeperst, met sap van Limoenen ofte Queen: de afsettingen en sichte braeck-drancken, sullen het vloeyen beletten, en de gematigde waterloofende middelen sullen eenige drifstige en vloedige stoffe, sonder eenige schade konnen ontlasten, en sullen daerom veyligelijck konnen aangewendt worden: maer die genees-middelen, de welke plegen gebesicht te worden om den Steen te stijen, te verbrijdelen en te ontdoen, sullen altemael te vergeefs worden voorgeschreven, om datse de Lever en 't geheele lichaem merckelijcken beschadigen, sonder datse den Steen konnen vermorselen en uytdriven. Want de genees-middelen, die van buyten opgelegd worden, sullen naeuwlijcks yets te wege brengen; dan verlichting van pijn, 't welck oock sullen doen, een badinge van olye, ofte eenige plaester omtrent de schamelheydt gelegd. De inwendige genees-middelen worden, ofte van boven door den mond ingenomen, ofte van beneden ingespuyt: die door den mond ingenomen worden, indiensle slaepachtigh zjn, soo sullen se krachteloos worden eerste soo verre komen; indiensle sterck zjn, soo sullen se de Lever, Nieren, en het Bloedt ontfeken; die door een spuyte worden ingebracht, en sullen niet lang ingehouden worden, overmits het seerp gevoelen van het beschadigde deel; Behalven dat den Steen, mijns oordeels, door de langdurigheyt soo hard is geworden, dat hy alleen met een hamer kan gebroken worden. Derhalven moet men alle genees-kruyden laten varen, want hy sal alleenlijck door het snijden van een verfocht Operateur, ofte Steensnijder geholpen konnen worden: welck middel ick achte de veyligste te wesen in dese tijdt des jaers, in dese gestalte-nisse des lichaems, en in desen ouderdom: nochte het geeft geen moeyelijckheydt, dat hy ontfeking onderworpen is, want men moet te voren een ontlastinge maken van het geheele [lichaem] en wat bloedt afreken, en na het snijden

den wat bloeds uyt het befeerde deellaten loopen, en ten laetsten met te rugge drijvende middelen den vloedt tegen houden. Soo komt dan de geheele genefingh op het hant werck des Meesters aen, nochte ick en sie geen andere hoop van behoudenis, soo veel den Steen der Blaese aengaet. Het gebreck der Oogen en sal niet alleen een ontlastinge des geheels en te rugge-treckinge van noode hebben, maer het fetten van een Fontanel, ten minsten in den lincker arm, by aldien dat hy een af keer heeft van een Seton; en dat om af te leyden: jae het sal oock van noode hebben verkoelinge des bloeds en der Lever, met Cichorey-achtige kruyden en diergelijcke alleen, ofte oock met gedistilleerde Weye, 't welck ick meer prijse, dan het *Aquas Virgins*, ofte Maegde-water, en ten laetsten sal het van noode hebben een bysondere suiveringh des hoofts, en plaetselijcke verkoelende en verdroogende middelen, die op de oogen gelegd moeten worden: de welke alsooote van alle Schrijvers genoeghsien worden voorgeselt, soo hebbe ick onnoodigh geacht die elck in 't bysonder hier voor te schrijven. Dese dingen zijn 't, de welke ick oordeele dienstigh te sullen wesen in de gelegentheyt ofte voorval van desen doerluchtigen siecken Heere. Gegevente Padue, den 2 van Herftmaend, des Jaers 1624.

Benedictus Sylvaticus, Openbaer Leer-meester van de werckende Genes-kunst.

Den
VIERDEN RAEDT.

AL is 't dat de teekenen van een Steen in de Blaes meenighmael twijfelachtigh zijn, en met eenige andere siecken soo na over een komen, dat daer over, onder de Genes-metters, grooten twiſt ontstaet; soo en is'er nochtans geen reden om te twijfelen in den voorval van den doerluchtigen Heere, of de gebreken van het water-maken, waer mede hy van over lange gequelt is geweest, van een Steen der Blaese voortkomen, door dien dat hy van twee seer ervaren Steen-sijders met een Catheter blijckelijcken gevonden is: soo dat, al waer 't dat alle andere teycken en ontbraken, dit genoech kan wesen om het quaedt te kennen: nochtans zijnder oock andere die 't selve doen blijcken: te weten, geduerighe Koude-pisse, moeyelijk water-maken, de welke seer verswaeren door het rijden te peerde, sitten, wandelen, opklimmen van een ladder; daer en boven gestadige perſinge onder het water-maken, spanningh van 't gemache, dack, wit water, met een dicke en taeye besinckingh, daer beneffens het dickwils loofen van gruyts, voor desen geschiedt, het welck sich van over veele maenden niet meer en vertoont. Voeght hier by, dat hy in voorigen tijt oock kleyne Steentjens is quyt geworden met groote pijn der Lendenen, en somtijds loofing des bloets, terwijl de moeyelijk heyt in 't water-maken duerde; in 't eerste wel verdragelijcker, om de kleyne Steentjens, die in de Blaes bleven; maer daer nae swaerder, wanneer den Steen door de affichietende zandekens, en het aenlijmen van een grofuytschot, was groeter geworden. Den

Steen van de Blaes dan versaeft eenen geduerighen brandt, soo door eenige rouwigheyt wryven, als door een siltig slijm, daer hy mede betreken is, den hals van de Blaes bijtende en prickelende; door sijne swaerte den deurganck des waters belettende, maect hy pijn in 't water-maken; door de selve swaerte en hardigheyt dringende, maect hy alle toevallen erger, wanneer het lichaem seer beweeght wordt. Het gebeurt oock by wijlen, dat het quaedt, door het affichieten van dicke vuyligheyt nae de Blaes, somtijds mindert, somtijds verswaert, na dat'er veele, ofte weynige gematighe, ofte bijtende stoffe nederwaerts sacket. Of'er nu maer eenen Steen in de Blaes is, of meer, en of die groot, of kleyn is, dat is qualijk te gissen, 't welck nochtans niet weynigh doet tot een lichte genefingh. De Operateurs ofte Steen-sijders die den Steen onderlocht hebben, verseecken dat'er maer een en is, 't welck men daer uyt oock magh gissen, om dat het water niet geheel wordt opgetopt, dan heel selden, en nae dat'er veel tijds tusſchen beyde verlooppen is; oock om dat het dringen, en de pijn in het water-maken minder is; dan in die gene, de welke veele, ofte kleyne Steenen hebben, gelijk als ick uyt de voorvallen van eenige, de welke eertijds met den Steen gequelt, en nae haer doot geopent zijn geweest, geleert hebbe. De Operateurs vergelijken den Steen in groote by een Castanje, 't welck eenighsins een middelmatige groote is, die de Steenen van de Blaes meestendeel hebben. En men kan voorwaer niet anders gelooven, als dat den Steen binnen den tijt van twee jaren, in welke den doerluchtigen Heer dese quellingh gehadt heeft, tot die groote is gegroeyt, alsoo eertijds veel gruyts is geloof, 't welck nu ophoudt, en allencxkens kan aen een backen; en veel taey slijm geduerighlijck na de Blaes schiet, 't welck noodsaeckelijck om de Steen moet gaen sitten, en den selven gelijk als met een korſt betreken.

Dit is de oorſaek, dat den doerluchtigen Heer van over eenige maenden het rasch rijden te peerde niet meer en ken verdragen, 't welck hy over een jaer, een vierendeel uurs sonder ongemack konde doen. Het groeyen van den Steen is op dusdanigen wijze geschiedt: een grove, en insonderheydt slijmachtighe stoffe aen de Nieren mede gedeelt zijnde; en aldaer lange verblijvende, soo om haere eygen taeycheydt en dicke, als oock misſchien, om eenige naeuwigheyt der Nieren, van de onnatuerlijke hitte der selve gekooekt zijnde, en dese taeye deelen verdwijnende, is so tot kleyne, en sandtachtige, als tot grootachtige Steenen verhardde welke naderhant na de Blaes affichietende, eenideels geloof, eenideels zijn opgehouden; en zijn alsoo door een gestadige toevloeyinge van sandekens, en 't aenkleven van een dick slijm, metter tijt groeter geworden, en tot een lichaem 't samen-gebacken. Het geheele lichaem deelt het slijm mede aen de wegen des waters, insonderheydt om dat de Maegh verslapt is, en oock veel vuyligheyt, door een onbehoorlijke maniere van leven, vergadert heeft; als oock om dat de Herſenen seer vochtigh en heetachtigh zijn, waer van bynae gestadighlijck scherpeachtige sinckingen op de oogen vallen: en hier is geschiedt door het onmatig gebreyck van water-loofende middelen, dat die vuyligheden

nu met meerder geweld, als te voren, na de Nieren affschieten, en het water, 't welck anderlins sijn was, nu geheel dick hebben gemaect. Hier uyt blijkt, dat dit quaet seer gevaerlijk is, 't zy dat men de genetingh wil vercoeken, ofte niet. Want veele bewijcken onder de handt, ofte komen van de toevallen te serven; ick spreke van die genesingh, de welke door het snijden wordt volbragt. Wanneer de genesingh wordt versuymt, soo brengt de gestadigheyt en grootheyt der pijn de siecken ten laetsten om 't leven. Soo vraegt dan den doorluchtigen Heer ons niet t'onrecht, of den Steen van de Blaes niet op een sachtter maniere, en die soo vreedt en twijffelachtigh niet en is, en kan genesen worden, dan door het snijden; ten tweeden, of ten minsten het meerderen van den Steen kan vermindert, en die seer swaere toevallen gewert worden, van de welke de doot is aenstaende; ten laetsten, of het snijden bequaemlyck en sonder gevaer des levens kan uytgestelt worden, tot den naestkomenden sensen, alsoo hy, van wegen seer gewichtige besigheden, dit twijffelachtigh middel, in dese tijdt, naeuwlycks kan befoecken.

ICK antwoorde op het eerste, dat de Steenen van de Blaes somt jds wel geholpen worden door genees-middelen, die in veel voorvallen beproeft en goet gevonden zijn, de welke den doorluchtigen Heer heeft konnen lenen by *Horatius Augustus* en *Ferdinandus Epiphanius*, hoedanigh dit jaer seer krachtigh bevonden is, in den voorval van *Hieronymus Monegina* van de orde der Minne-broeders van *St. Franciscus*, een plaester van witten Ajuyn in witten Wijn gekookt, en werm boven de schamelheyt geleght, 't welck tweemaal hervat zijnde, soo heeft hy een Steen, den welcken hy drie jaren in de Blaes gedragen hadde, in heele kleyne stukjens gebroken zijnde, uyt-gestelt, en heeft sijn vorige gesontheyt wederom verkregen; dat'er nochtans naeuwlycks yet goets te verhoppen staet van het gebruyck deser hulp-middelen, in den voorval van den doorluchtigen Heer, aengesehen dat hy veele en stercke Steen-brekende genees-middelen, langen tijdt gebesicht heeft, niet alleen sonder baet, maer oock niet schade: te weten, door het verwecken van meerder vloedt van vochtigheden nae de Blaes, dan te voren; waer uyt ick gisse, dat den Steen, die hy draeght, niet morselachtigh, en alleenlyck uyt aen een klevende zandekons bestaet; maer dat hy hard is, en uyt een dick, en taey verhardt slijm gebacken is, hoedanighen door het snijden alleen wordt wech genomen. Daerom achte ick, dat men geen Steen-brekende middelen meer moet gebruycken, op dat niet den Steen door het toevoren van meerder stoffe te eerder groot werde, ten zy dat het hem lust, die uytwendige plaester te befoecken, 't welck sonder eenigh gevaer kan gheschieden.

Het snijden soude my goet duncken, het welke, alsoo 't niet sonder swarigheyt en is, nochtans eenighlins wordt bevonden veylgh te wesen; als men een wel-ervaren Koncknaer raect, hoedanigh is *Juanes Maria Nursius*, Steensnijder, te Venetien sich onthoudende; onder wiens handelingh en beleydt, ick wel behoudenisse soude derven be-looven, aengesehen dat den Steen noch soo groot niet en is, dat hy een groote wonde vereyscht, om door uyt te halen, nochte soo kleyn dat hy moeyelijck zy te vatten, nochte

soo morselachtigh, dat hy gevat zijnde kan breken, en in stukken springen.

Op het tweede, dat het meerderen van den Steen niet lange en kan verhindert worden; om dat den vloedt na de water-gangen niet geheelijck en kan wederhouden worden: waer uyt noodsaeckelijck, door het geduerigh aenkleven van vuyligheyt, den Steen eenigen aenwas moet krijgen. 't Welck de oorfaeck is, dat de toevallen van den Steen niet en konnen verlicht worden, maer met het wassen van den Steen, oock toenemen. Hier uyt blijkt de antwoorde op de derde swage, of het snijden, voor een halfjaer sonder gevaer kan uytgestelt worden.

Want alsoo den Steen in die tijdt grooter sal worden, soo sal oock noodsaeckelijck de pijn vermeerderen, en mislichien sal uyt het geduerigh schueren regen de Blaes, een sweeringe in den hals van de selve, ofte *Gangrena*, dat is, vertervingh komen, in welck geval het snijden geenlins wordt in 't werck gestelt. Soo dan moet men op 't spoedigste dencken om een middel 't welck alleen overigh is, ick segge het snijden, en daer toe moet men het lichaem te voren bereyden. Het welck indien 't den doorluchtigen Heer nu ter tijdt niet en gelieft te doen, ofte niet gelegen en komt, soo moet men, soo veel het mogelijck, sijn best doen, dat het quaet niet aen en groeye, en dat de toevallen niet en verwaeren. Het aenwassen des Steens sal verhindert worden, indien het toevloeyen, van de Nieren en de Blaes werdt afgeleydt, indien door een goede maniere van leven, en door versterckinge van de beschadighe deelen, insonderheyt van 't hooft, het her-groeyen van overvloedighe vuyligheyt belet werdt, eyndelijck indien de water-gangen somtijds met eenigh sacht genees-middel gesuyvert werden, nae dat het lichaem te voren behoerlijcken ontlast is: te weten, op datse niet haer de quade vochtigheden niet na de Blaes trecken. Tot verleydinge der vochtigheden souden dienstigh wesen twee Fontanellen; de eene in den linker arm, de andere aen het rechter been, waer door de oogen oock groote nuttigheyt sullen ontfangen. Oock sal goet zijn het wryven der uytterlijcke leden des morgens, en dickwils een lood morph van *Cassia*, een weynigh voor den eten, te gebruycken, 't welck de scherpigheyt des waters oock eeniger maten sal versachten. Tusschen beyde sal hy konnen nemen een scrupel pillen van *Alce* met sap van *Roosen* toegemaect eens, ofte tweemaal ter weke, savonts een weynigh voor den eten. Om het hooft, en de oogen te verstercken, houde ick voor goet te gebruycken *Conferve* van bloemen van *Rosemarijn*, *Oogen-troost*, *Roosen*, van cleks even veel; hier van een half lood tessens genomen, 's avonds nae den eten, ofte 's morgens 4 uren voor het middagh-mael. Ick houde oock voor goet dat hy den geheelen winter gebruycke eenen Wijn die met *Genees-kruyden* toegemaect is, gelijk als met de wortel *China*, *Lentiscus*, ofte *Maltick-boom*, *Betonie*, *Oogen-troost* en *Roosen*. Om de scherpigheyt des waters te versoeten, is seer treffelijck een *Poeyer* gemaect van een deel gekandelseerde *Violetten-suycker*, en twee deelen *Poeyer* van witten *Heemfl-wortels*, als men alle daegh daer van inneemt een lepel vol met wat witten Wijs, omtrent 2 uren voor het middagh-mael.

mael. Het sal oock dienstig zijn het gemacht te bestricken met oly van soete Amandelen sonder vuur uytgeperst. Ondertuschen is het oock noodsaecelijck eenen goeden regel te onderhouden in eten en drincken. Men moet een lucht verkiezen die niet nevelachtigh, ofte winderigh en is. De spijse, soo veel de selfstandigheyt aengaet, die moet van goet voedsel zijn, daerom moet hy hem wachten van veel vuch te eten, en die goet is, moet hy foberlijck gebruycken. Hy moet hem onthouden van fruyt, uytgenomen Rosijnen, gekoockte Appelen en Peeren. Hy sal verkiezen vleesch van Kierkens, Bergh-vogeltjens, suygende Kalveren, jonge Bockkens; als oock versche Hoender-eyeren.

Aengaende de hoedanigheyt, hy moet vermijden alle scherpe en zoute spijse, soo oock die vochtigh en dampigh is, gelijck Melck, en d'cke en lijmachtige koff, gelijck alle spijse die van Melck wordt toegemaect, en alle Bancket dat niet geseen en is. Nopende de veelheyt, hy moet des avonds maer half soo veel eten als 's middighs. Den slaep moet matigh zijn, en hy moet hem daer toe niet begeven, dan twee uren na den eten. Den Wijn moet wit zijn, watter gelijckende en niet sterck van reuck. Het wandelen moet dickwils geschieden, maer sachtjens, en voor het eten. Langhduerigh sitten is schadelijck, en alle geweldige beweginge van rijden, en andersins. By aldien hy tot het snijden verstaet, soo moet hy omtrent thien dagen lugh voor het snijden gepurgeert, ofte gesuyvert worden; maer met een sacht genes-middel, t welck meest de heete vochtigheden wegh neemt, de welke de sinckingen op de Blaes met gevaer van ontfekingh kunnen verwecken. Hy sal dan nemen, ofte laxeren de Syroop van Roosen, en Manna tot een drackjen, ofte uytgetrocken Cassia tot een brockjen om in te swelgen. Dan sal hy vijf dagen langh nemen vleesch-sop daer Cichorey, Hasen-lattouwe, Papen-kruydt en Porceleyn in gekoockt zijn, met Syroop van Afsijn: 's dagh daer aen sal hy hem omtrent 6 oncen bloeds laten afreken uyt de rechter Lever-ader. Nae den seften dagh sal hy het voorseyde drackjen ofte Cassia wederom nemen. Spijs en drack moet in dese tijdt middelmatigh zijn, want veel genomen zijnde, soude de volligheyt vermeerderen; en al te weynigh soude de krachten verswacken, de welke in het snijden sterck moeten zijn. Drie dagen voor het snijden moet hy hem onthouden van Wijn, op dat het bloed te minder ontroert zy, en van zoute en gekruyde spijse. De maniere en het werck van 't snijden moet men ervarenen Meesters bevolen laten zijn, aen welckers bequaemheyt en behendigheyt de behoudenis van de siecke hanght. Na dat het werck van 't snijden gedaen is; soo moet met den doerlichtighen Heer gehandelt worden, gelijck als of hy van eenige andere oorzaak een wonde in de Blaes hadde ontfangen: Te weten, hy moet weynigh spijs en drack gebruycken, sonder Wijn, tot dat de wonde toegehecht is, om dat te bevorderen, is seer krachtig den West-Indischen Balsen, in de wonde gedropen, als'er geen gevaer van ontfekingh meer en is, en oock wiecken met den selven Balsen op de wonde geleydt.

Johannes Prætorius, uyt het Bisdom van Basel, openbaer Leer-meester van de werckende Genees-konst te Padue, en Opstender van den Hof der Genees-kruyden.

Den

VIJEDEN RAEDT.

Den Regel en ordre, die den welgebooren Heer desen winter begeert te onderhouden, om het aengroeyen van den Steen in de Blaes, soo veel het mogelijk sal wesen, te verhinderen, moet soodanigh wesen, eerstelijck dat'er minder slijmige en Galachtige vuyligheyt in het lichaem groeye, en daerna, dat de gegroeyde en de vergaderde vuyligheden werden ontlact, ofte van de Nieren en de Blaes werden afgeleydt. Het sal oock dienen tot het toekomende snijden, gemakelijcke uythalingh des Steens, en oock om de wonde spoedighlijck en veylighlijck toe te heelen, dese ordrete onderhouden. Eerstelijck houde ick voor goet, dat hy desen winter drie ofte vier maelen inneme dit volgende drackken, vijf uren voor het middag-mael.

N. *Bladeren van Cichorey,*
Betonie,
Agrimonte,
Venus-hayr,
Bernagie,
Hasen-lattouwe, van elcks een half greepen,
Rosijnen,
Pruyzen van Damast,
Gras-wortels, van elcks een half loot,
 Eaet dit sieden tot 3 oncen; door-gekleynst zijnde, set een nacht lang daer in te weycken.
Sene-bladeren, 1 loot,
Agaricus tot keeckens gemact, 4 scrupels,
Bloemen van Violetten,
Keeskens-kruydt, van elcks 1 greepen,
Saet-hout, 1 scrupel,

Dit wederom door-gedaen en uytgeperst zijnde, doet daer by

Manna, 1 once,
 Maeckt dit tot een drackken van 4 oncen.

Op andere dagen laet hem 's morgens vroeg dit drackken inneemen, maer dat hy sich eerst in het Badt begeve, gemaect met de kruyden die hier onder geselt worden; daer hy tot de Borst moet in sitten.

N. *Glas-kruydt,*
Violetten en-Keeskens-kruydt, van elcks 3 handen vol,
Semelen, 6 handen vol,
Krieken over Zee, een half pondt,

Doet dit by malkanderen. Het drackken ofte affietfel is dit,

N. *Bladeren van Keeskens-kruydt,* 1 hand vol,
Peers-sieert een halve hand vol,
Roode Cicors, een half lood,
Krieken over Zee 3 in getal,
De 4 verkoelende zaden uytgepelt, van elcks een half vierendeel loots,
Petrel-zaet, een vierendeel loots,
Saet-hout, 1 scrupel,

M m 3

Laet

Laet dit fieden nae de kunst tot 4 oncen.

Door-gekleynt zijnde doet daer by

Poeyt van Spontie-steen, 1 vierendeel loots,

Mengelt dit tot een kort dranccken.

Ick prijfe daer-en-boven de ondergeschreyen Clijsterien tusschen beyde te gebruycken, ten minsten yeder weecke eens. De Regel-maete, in eeten en drincken sal dusdanigh zijn: voor drancck laet hem gebruycken somtijds een affstefel ofte toegemaecten Wijn, somtijds gematighden Wijn, en gemengt met water van *Cichory* ofte *Keeskerskruidt*. Ick prijfe boven-maeten het *Sarbatum* van de Turcken: te weten, de *Syroop van Constantinopalen*: somtijds sal hy drincken Gerste-water met Rosijnen, en Corianderzaet [gekoockt], nae dat er veel ofte weynigh onnatuerlijke hitte in 't lichaem bespeurt werdt.

Ick raede hem voor spijste gebruycken, Kalfs-vleesch, iongh Hamelen-vleesch, gebraden en gesoden, Berghvogeltjens, Lijsters, Paterijsen: ick prijfe daer-en-boven oock ander kleyn gebeente, oock Halsen, Ossen-vleesch, met Meer-radix ofte Peterfelie-wortels, ofte goele Caroten, ofte Pastinaken, ofte Rapen toe-bereydt: als oock Zeevifch, oock Schollen, Vooren, gebraden Snoecken ofte in kleyna Stuckkens gesneden met Oly, water, en Peterfelie gekoockt. Hy sal oock kunnen eten Perlick-appelen gekoockt, soete Appelen, Pruymen; hy moet hem wachten van Vercken-vleesch, en van Water-vogels.

Oock zijn goet Rapen, Steck-rapen, geele Caroten 's avonds met een weynigh Boters gekoockt. Indien men eenen regel moet voorichrijven, om thien of twaelf dagen voor het Snijden te onderhouden, de welke dienstigh zy om de Nieren en de Blaes te verstercken, op dat 'er te minder ontfeking tot de wonde slaen mach, dan houde ick voor seer goet, 's avonds te gebruycken, twee versche Eyeren, op thien selfden dagh geleyt, en [geselde] gerste met Vleesch-lop, ofte water met versche Boter, ofte een pinatelle gemaect met water en een weynigh Boters: delgelijcks een Vlaeye van twee geklopte Eyeren, met een weynigjen Melck, ofte versche huyt-melck sal van Meloenlaet. Des morgens sal hy nemen een lop van gebraden ofte gesoden Kalfs-vleesch met Broodt. In eten en drincken sal hy hem wachten van al 't gene, dat de Nieren en Blaes sal kunnen verhitzen.

Den toegemaecten Wijn moet waterachtigh zijn, niet heel Sterek, met soo weynigh kruidt, als 't welen kan. Hy moet hem niet vermoeyen met rijden te peerde ofte op een wagen: het gaen moet matigh welen.

Tot de vleecken van de Beenen sal hy nemen poeyer van Mostert-zaet met Ajuin tot een siccet gemaect, en na het sweeten de beenen daer mede bestrijcken. De Clysterien sullen gemaect worden van vet-vleesch-lop, een doyer van een Ey, 1 onse Suycker, en 3 oncen Olie van soete Amandelen; moeten weynigh van nat zijn, en niet al te warm gemaect; en indien den edelmoedigen Baender-heere mischien eenige winden gevoelt, soo sal hy daer by laten mengen 1 onse Olie van Camillen, 8 sel.

Adrianus Spiegelius, van Brussel, op denaer Leermeester van de Heel-en-Onsloed-kunst, te Padua.

1661

g m m

Den

SESSEN RAEDT.

A Engesen dat den doorluchtigen en Edelmoedigen Heere van veele genees-meesters vericheyden raedt ontfangen heeft, de welcke in sich selven en van wegen de sieckte, oorsaeck, toevallen, en het beschadigde deel, volkomen, en klaer is, soo sal ick onnodige dingen geen tijdt verlijten, maer alle omwegen voor by gaende sal ick de siecke selfs aenvangen.

Dat den welgeboren Heere eenen Steen in de Blaes heeft, blijkt klaerlick uyt het ondersoeken met de *Catheter*, uyt de hoedanighyit, en de plaetse van de pijn. Want hy lijdt pijn in den onderduyck, schamelheyit, en het *Perineum*, dat is de plaets tusschen het kloot-saecken en het fundament, insonderheyit in harde bewegingen, welke teyckenzen zijn van een Steen in de Blaes, want dat de Blaes van sich selven in den welgeboren Heer niet beschadight en is, blijkt genoegh uyt de werckingen van de selve, en uyt het gene hy quyt wordt: Wanneer den Steen gevonden was, heeft men begonnen te dencken, om den selven veylighck te geneesen: en te twijffelen, of hy door snijden moet wechgenomen worden: en dat niet oncreet, alsoo herhandwerck des Heel-meesters, *nae het getuygenisse van Hippocrates*, ten hooghsten gevaerlijck is, insonderheyit in een oudt mensche, in een ongefonde gefaltenisse des lichaems, en eenen tijdt, die tot het werck onbequaem is. Daerom hebbe ick geoordeelt, dat men niet reuckeloochlyck, en haestelijck tot het snijden moet komen, voornatmelijck wanneer uyt het recht gebruyck van genees-middelen, en een naetkeunige onderhouinge van goede ordre in spijs en drancck, noch iets te hopen staet: wanneer den Steen niet seer hardt en groot bevonden wort, het water niet wordt opgestopt, de pijn verdragelijck is, de beweging niet ongemaekelijck, en wanneer niet het water noch veel savelachrige, en lijmitige stoffe sonder hinder wort geloof. Doch sij buyten twiift, dat eenen verouderden, vasten, harden, en keyachtigen Steen, met geen genees-middelen vermorselt, gesmolten, en ontdaen kan worden; in tegendeel, eenen weecken, onvasten en spongieachtigen, sonder moeyte. De veylighste genesingh van den Steen bestaet in 't ontfanen van de lijmitige stoffe, de welcke het zandt vergadert en aen een pap, en in 't bejerten dat de selvige daer niet en groeyt: gene geschiedt door genees-middelen, dese door de regel-maet in spijs en drancck. Alsoo den welgeboren Heer heet van *Lever*, en *Nieren*, swaek van *Maegh*, en van een galachtige gefaltenisse is, soo moet hy hem ten hooghsten wachten voor haet, storecks, en scherpe dingen, en sich houden by afvegendes, openende, en doorsnijdende middelen; hoedanige zijn sachte en afvegende Clysterien, sachte braeckdranccken; soo de natuere daer toe geneegen is: wyders zijn oock seer goet dese volgende middelen in veele met groote vrucht beproeft.

N. Saet van Keesms-kruidt,

Witten Heemst, van elcks 3 vierendeel loods,

De 4 groote verkoelende saden, van elcks 1 vierendeel loods,

Oplossel van de blaes, van elcks 1 vierendeel loods,

Gepel-

UYT-KOMSTE

Geilde Gerste, 4 lood,
Rode Cicers, 6 lood,
Vette Vijgen, 9 in getal,
Sebesten, 7 in getal,
Sout-bout gesibrasept, anderhalf lood,

Laet dit al t' samen in 3 pond gemeen water tot de helft verkoken: waer van hy twee dagen langh sal drinken. Ofte laet hem nemen,

Syrop van witten Heemst, van *Fernelius*, 3 lood,
Boon-water, 4 lood, gemengt tot een dronckjen.

Om den buyck weeck en sacht te maken, moet hy dese dingen gebruycken.

N. *Terebinthijn met Radys-water gewaschen*, 1 lood,
Bessen van Berberis ofte Sausé-boom heel klein gesuedet, en in *Porcelayn-water eenen nacht geweyckt*, een half vierendeel loods,

Poeyer van witten wel-bereyden Amber-steen, 1 scrupel,
Oly van soet Amandelen, soo veel genoegh is,

Menght dit t' samen tot een brockjen om in te swelgen;

Indien hy t' liever heeft sonder *Terebinthijn*.

N. *Versche uytgetrocken Cassia*, anderhalf lood,
Electuarie van Sebesten, een half lood,
Extract van Rhubarbar, 1 scrupel,
Sap van Sout-bout, een half scrupel,

Maeckt dit t' samen met Syker tot een Bolus of brockjen;

Indien hy liever een dronckjen heeft,

N. *Cassia versche uytgetrocken*, 1 lood,
Electuarie van sap van Roosin, een half lood,
Tartari Vitriolaz, 1 scrupel.

Menght dit met water van Peterfelie, ofte Glas-kruydt tot een dronckjen.

Ofte laet hem nemen *Pillen van Terebinthijn*. Stercker dingen en magh dese sieckte niet verdragen, t' welck in het breken van den Steen oock moet waergenomen worden, alwaer die genees-middelen den meesten dienst doen, die weynigh hoops, en veel krachts hebben, en die niet seker en zijn, ofte nae looge smaecten, onder welke ick voor goet keure den geest van Sout, en van soet Koper-root, als oock, den geest van Terebinthijn, Oly van Cristallen, en van Amber-steen, Sout van Wijn-steen met Oly van Koper-roodt bereydt, Zout van Boon-sroo, Stal-kruydt, &c.

Eyndelijck en sal ick niet stil-swijgende voorby gaen het secreet van *Johannes Baptista Theodasius*, t' welck hy seght, dat hem niet gemist en heeft.

N. *Versche blaederen van witten Heemst*, anderhalve hand vol,

Versche Boter, 3 oncen,
Honigh, een half pond,

Laet dese dingen in genoeghsaem water versieden tot het derde deel, waer van hy des morgens en des avonds een kleyn dronckjen warm sal innemen.

Dit na de kortheyt des tijds met haest. Godt geve, dat alles wel magh gelucken. In Regensburgh.

Joannes Freisagus, Genees-meester.

NA dat den doorluchtigen en edelmoedigen Heere N. N. eenige jaren langh, verscheyden oordelen en raetgevingen, van de aller ervarenste Artsen en Heelmeesters, over het pijnlijcke gebreck sijns Lichaems, vergadert hadde; soo heeft hy sich eyndelijcken, in t'laetste van Hooy-maendt, deses loopenden jaers, herwaerds begeven, om sich van onsen wel-versochten en hand-liaemen Steen-snijder *Johannes Jacobus Merckius*, te laten snijden van den Steen der Blaes, die hem nu so veel jaren gequelt hadde. Maer op dat sijn Lichaem t'welck andersins ontfekingen onderworpen was, te meer tot het werck bequaem soude gemaeckt worden, soo heeft hy voor af *Santibium* ofte Born-water willen drinken, soo om de heete ongematigheydt te matigen, als oock om dat mede door het gebruyck van andere middelen de eerste wegen, omtrent de ingewanden, daer de spijs gekoockt wort, t' samen met de Nieren en de Blaes te meerder souden gereynigt worden. Soo is hy terstondt, nae dat hy hier te Ulm, een Clysterie ofte twee gebruyckt hadde, nae t' Born te Uberkingen verrocken: alwaer hy eenige reysen sacht afsetrende ofte purgerende wijnen genomen hebbende, 8 dagen langh van het *Santibium* ofte suter Born-water aldaer met gemak gedroncken heeft. Daer na is hy wederom nae Ulm gekomen, ten dien eynde, op dat hy met het afgaen van de Maen, soo daer geen heete ongematigheydt des lichts by quame, het snijden soude laten in t' werck stellen, t' welck op dat het te geluckiger met Godt soude geschieden, soo heeft hy drie dagen langh, eenen toegemaecten afsettenden wijn gebesigt, daer op heeft hy hem wat bloets laten afstrecken, den 31 van hooy maent 1626. En de volgende acht dagen, heeft hy de Natuere laten rusten, eenen naeuwkeurigen en matigen regel in spijs en drancq onderhoudende, en gantschelijck van wijn sich mijdende, ondertusschen niet verslymende soodanige dingen, die dienstig waeren om het galachtig bloedt te matigen, daerom nam hy dick wils wat Conserve van Cichorey wortels, van Roosen, ingemaecte Citroen-schellen, en extract van root Cornel, bequame Emulsien ofte uytmielkingen, dienstige Syroopen, vleesch-sop met eenige kruyden gekoockt, hy besigde verscheyden Clysterien van versachtende en verkoelende dingen gekoockt, met Olye van Roosen en Violetten gemengt: des avonts nam hy wat Syroop van Heul-bollen, en diergelijcke, die bequaem zijn om slaep te verwecken. Welcke dingen gedaen hebbende, soo heeft den doorluchtigen en Edelmoedigen Heere, eerst sijn gebedt tot Godt uytgestort hebbende, sich selven in de handen van den voornoemden Meester overgegeven, om te laten snijden, het welcke van Stonden aen soo na wensch van sijn doorluchtigheyt is volbracht, dat, sonder vertoeven met het eerste vasten, den Steen twee oncen wegande, gladt, heelhardt, dicht, en gelooten, wierde uytgehaelt. Als t' dat niemandt van de Genees-meeesters by dit werck geseest is, om dat den doorluchtigen Heere beschaemtheys halven onse tegenwoordigheyt niet geerne en hadde, soo heeft nochtans de wonde van het snijden, daer na aan ons getoont zijnde, getuygt en te keenen gegeven, dat het soo wel ge-

gaen

daen was, dat'er niet aen en ontbrack. Maer wat is'er geschied? nauwlijcks is den doorluchtigen siecken bequaemlijck te bedde geleyt, siet! daer ontfaet een stekende pijn omtrent de Blaes, soo dat den eersten nacht na het snijden hem moeyelijck genoeg viel. Maer als de plaets van de Blaes gelooft zijnde, de stekende pijn, en het ophouden des waters versacht wierde, soo is hy ten lactsen met het water, klonters Bloet, dat in de Blaes geronnen was geweest, door de wonde quijt geworden, daer op heeft hy den volgenden nacht meerder ruste gehad. Maer op den vierden dach na het snijden, zijnde den 10 van Oogst-maendt heeft hem de Steeckende pijn met eenen inwendigen brandt van den geheelen Buyck onder den Navel, soo ellendiglijck overvallen, dat hy den heelen nacht met kermen overbragt: waer uyt wy niet anders en konden besluyten dan een groote ontsteking van de Blaes en andere na by gelegene deelen, te meer alsof de wonde, het geheele *Perineum*, dat is, de plaets tusschen het kloot-sackjen en het Fondament, en het kloot-sackjen sels blaeuw en peerseh begonden te worden. Wy hebben dan met alle ons verstant dit quaet tegen gegaen, soo met middelen van boven ingegeven, als oock met Clysteren, inspuytungen in de Blaes, en mede uytwendige middelen, maer het was al te vergeefs, door dien des levens krachten meer en meer vervielen; tot dat den vromen en wel-geboren Heere den 13 van Oogst-maendt 's morgens omtrent de seste ure Godt-saliglijck is gestorven: wiens ziele in den Hemel eeuwiglijck leeft; het Lichaem, 't welck nae 't bevel van den over-leden Heer, moest gebalsemt worden, om in sijn vaderlandt gebragt te worden ter begraffnisse, is op de volgende wijze gevonden. Het hooft is niet geopent, maer volgens verloock, geheel gelaten, en met het ingieten van bequaeme dingen door de Neuf-gaten en ooren toebereydt, om te bewaeren. In de borst en wierd niet onnatuerlijcks gevonden, dan dat de longe in de linker zijde van de heele holligheyt der Borst valt aen het Ribbe-vlies gehecht was. De Gal-blaes met overvloedige Galle vervult zijnde, hadde 30 Steenen in, onder de welke eenen was gelijk als een Castanje, geelachtigh van verwe, een vierendeel loods swaer: een andere gelijk een Hasel-note een half vierendeel loods swaer: de andere waren kleinder, gelijk als Meloen-zaedt, Coriander, en Peerel-zaedt. De Maegh, Milt, Lever, Nieren, Dermen, en Darm-scheyl waren natuerlijcken gestelt, tot aen het benedenste van den Eyndel-darm; daer de Blaes dicker en vleefiger zijnde als 't behoorde, met een gedeelte van dien by-leggenden Darm, van wegen de geweldige ontsteking, verkorven zijnde, van binnen heel swart was, andersins geheel en nergens beschadicht, behalven in die plaets, daer het Tintel-ylter door de wonde in den hals van de Blaes door-ganck hadde, welke wonde, alhoewel door het mede-deelen van de ontstekingh blaeuw en swartachtigh geworden zijnde, alsoo gestelt was, datse ten opsight van de breete, het scheidtsel van 't *Perineum* niet en raecten, nochte ten opsight van

de lenghte het Fondament ofte Kloot-sackken niet en beschadigten: waer uyt men vastelijck moet besluyten, aengesien dat de wonde, insonderheyt de eerste dagen, van alle vreemde hoedanigheyt bevrijdt was, dat die toeval niet van de wonde, maer van een inwendige oorfaeck van volghenheit, sijn oorspronck gehad heeft: Derhalven alle de voortgeleyde deelen uytgenomen hebbende, bevonden wy, dat de inwendige spierachtige selfstandigheyt des buycks, nae boven tot in de holligheyt van de Borst, oock met een swarte bedervinge was besmet. Alle weleke dingen wy Geneesmeesters ondergeschreven, de welke meestentijdt gesamentlijck tegenwoordigh zijn geweest, op het verloock van de dienaren van den overleden doorluchtigen Baron, hebben willen getuygen, gelijk alsse geschiedt zijn. Gedaeen te *Ulm* in Swaben-landt, den 13 van Oogstmaendt, 1626.

Gregorius Horstius, D.
Joh. Regulus Viliinger, D.
Sebast. Stromajerus, D.

Een Water tegen Graveel en Steen, aen den selven Doorluchtigen en Wel-geboren Baron, van een seker Geestelijck persoon in Vranckrijk mede-gedeelt.

N. Wortels van Venchel,
Zee-kruysdistel,
Peterjelie, van elcks 3 pond,
Fruchten van wilde Roosen,
Eycken-Marentacken, van elcks 1 pond,
Saet van groote Kliffen,
Kleyne Kliffen, van elcks anderhalf pond,
Neselen,
Steenbreke,
Peterjelie, van elcks anderhalf lood.

Laet dit te samen weycken in 20 pondt Malvasie die ghe-naemt wordt, *Malvasia de Garba*. Doet dan by dat nat,

Sap van Limonen,
Glas-kruydt,
Radsij,
Peterjelie, van elcks 4 pond,

Menght dit t'samen, en distilleert het in een dobbel vat, tot dat'er niet als het grondt-sop overblijft. In dit water sal men mengen,

Sout van Menschen-pis,
Amber-steen,
Bengel-kruydt, van elcks 1 once,

Van dit water sal men gebruycken 3 oncen, met 5 drop-pels geest van Koper-root, 4 uren voor het middag-mael, na dat het lichaem eerst behoerlijcken gesuyvert is.